

Natura 2000 beheerplan

definitief

Boetelerveld

Colofon

Uitgave

provincie Overijssel

Datum

29 maart 2016

Auteur

Natuur en Milieu

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

provincie.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Wat is Natura 2000?	5
1.2	De aanwijzing van een Natura 2000-gebied	5
1.3	Instandhoudingsdoelstellingen	6
1.4	Het Natura 2000-beheerplan	7
1.5	Proces	8
1.6	Relatie met het PAS	9
1.7	Leeswijzer	9
2	Gebiedsbeschrijving	11
2.1	Inleiding	11
2.2	Landschapsecologische systeemanalyse	12
2.3	Ecologische vereisten en trends	16
2.3.1	Habitattypen	16
2.3.2	Habitatrichtlijnsoorten	23
2.4	Ecologische relaties instandhoudingsdoelstellingen	25
3	Instandhoudingsdoelstellingen	27
3.1	Kernopgaven	27
3.2	Instandhoudingsdoelstellingen	27
3.3	Knelpunten	28
3.4	Knelpunten per instandhoudingsdoelstelling	31
4	Beleid, plannen en regelgeving	38
4.1	Europees niveau	38
4.2	Rijksniveau	38
4.3	Provinciaal niveau	40
4.4	Lokaal niveau	42
4.5	Consequenties voor de instandhoudingsdoelstellingen	42
5	Bestaande activiteiten	44
5.1	Inleiding	44
5.2	Bestaand gebruik, bestaande activiteiten en vergunningplicht	44
5.2.1	Voorwaarden en beperkingen	47
5.3	Methodiek	47
5.3.1	Inleiding	47
5.3.2	Effectenindicator	47
5.3.3	Centrale Beoordeling	48
5.3.4	Aanvullende informatie provincie en partners	49
5.3.5	Consequenties van de beoordelingen	49
5.4	Beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten	50
5.4.1	Drinkwaterwinning	50
5.4.2	Industriële grondwateronttrekkingen	51
5.4.3	Kleine (niet agrarische) grondwateronttrekkingen onder verantwoordelijkheid van het waterschap	52
5.4.4	Onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten	52
5.4.5	Berekening met oppervlaktewater	54
5.4.6	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	54
5.4.7	Riooloverstorten	55
5.4.8	Beheer en onderhoud waterinfrastructuur	55
5.4.9	Peilbeheer	55
5.4.10	Rijks- en provinciale wegen	56
5.4.11	Industriële en overige bedrijven met een SBI-code	57
5.4.12	Agrarische activiteiten	58
5.4.13	Recreatie en Toerisme	61
5.4.14	Luchtvaart	63
5.4.15	Motorcrossterreinen	63
5.4.16	Zandwinningen	64
5.4.17	Energiecentrales	64

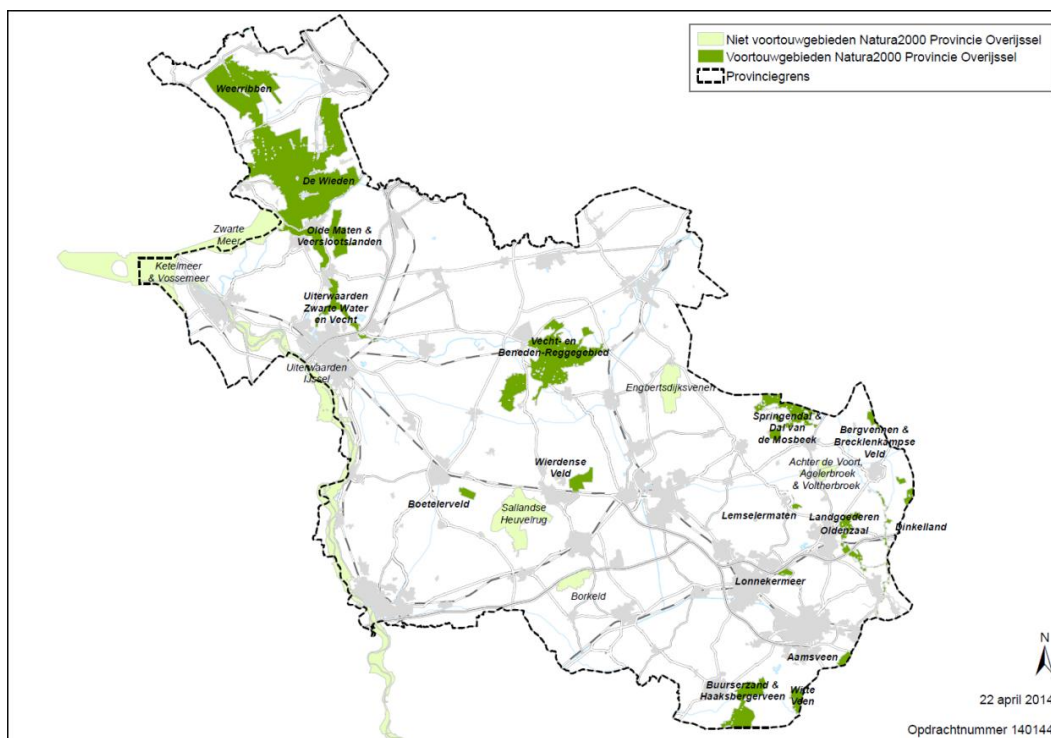
5.4.18	Afvalverwerkende bedrijven, vuilstorten, composteerinrichtingen en vergistingsinstallaties	64
5.4.19	Natuurbeheer	65
5.4.20	Jacht, faunabeheer en schadebestrijding	68
5.4.21	Muskusrattenbestrijding	71
5.5	Cumulatietoets	72
5.5.1	Wat is cumulatie	72
5.5.2	Beoordeling cumulatie in het beheerplan	72
5.5.3	Cumulatieve effecten	72
6	Instandhoudingsmaatregelen	74
6.1	PAS-maatregelen	74
6.1.1	Maatregelen op gebiedsniveau	74
6.1.2	Maatregelen voor habitatsoorten	88
6.1.3	Interactie PAS- maatregelen met andere habitattypen en -soorten	88
6.2	Niet-PAS maatregelen	89
6.3	Effectbeoordeling instandhoudingsmaatregelen	89
6.3.1	Toelichting	89
6.3.2	Maatregelenpakket PAS	89
6.3.3	Overige, niet PAS-gerelateerde maatregelen	90
7	Sociaal-economisch perspectief	91
7.1	Sociaal-economische gevolgen van de maatregelen	91
7.1.1	Sociaal-economische effecten PAS-Maatregelen	91
7.1.2	Sociaal-economische effecten van niet-PAS-maatregelen	91
7.2	Sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening	92
7.1.3	Nieuwe activiteiten	92
7.3	De waarde van het gebied voor andere functies dan natuur	92
8	Uitvoeringsprogramma	93
8.1	Ter inzage legging PAS en Natura 2000 ontwerp-beheerplannen	93
8.2	Uitvoering	93
8.3	Monitoring	94
8.3.1	Rapportage en beoordeling	94
8.3.2	Informatie	95
8.3.3	Data	95
8.3.4	Natuurmonitoring	95
8.3.5	Monitoring voor de Programmatische Aanpak Stikstof	97
8.3.6	Overige monitoring voor het Natura 2000-beheerplan	97
8.4	Financiering	98
8.4.1	Dekking	98
8.4.2	Schadevergoeding	99
9	Vergunningverlening en handhaving	100
9.1	Vergunningverlening	100
9.1.1	Vergunningplicht	100
9.1.2	Vergunningprocedure	103
9.2	Toezicht en handhaving	103
10	Referenties	105
Bijlage 1 Habitattypenkaart		
Bijlage 2 PAS beheermaatregelen kaart		
Bijlage 3 PAS inrichtingsmaatregelenkaart		
Bijlage 4 Invloedsafstand perceelsoontwatering		
Bijlage 5 Invloedsafstand kleine grondwateronttrekkingen		
Bijlage 6 Beoordeelde melkveehouderijen op het aspect lichthinder		
Bijlage 7 Overige beoordeelde bedrijven met SBI-code		
Bijlage 8 Beoordeelde bedrijven recreatie en toerisme		
Bijlage 9 Overzicht PAS- en niet-PAS maatregelen		
Bijlage 10 Begrippen- en afkortingenlijst		

1 Inleiding

1.1 Wat is Natura 2000?

Om de achteruitgang van de biodiversiteit in Europa te stoppen hebben de EU-lidstaten afgesproken dat een Europees netwerk van natuurgebieden wordt gerealiseerd: Natura 2000. De lidstaten wijzen Natura 2000-gebieden aan. In deze gebieden worden goede condities gerealiseerd voor de instandhouding van de meest kwetsbare soorten en habitattypen. In Nederland liggen ruim 160 Natura 2000-gebieden waarvan 24¹ geheel of gedeeltelijk in Overijssel (Figuur 1).

Het juridisch kader van Natura 2000 volgt op de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet 1998.

Figuur 1 Overzicht Natura 2000-gebieden in Overijssel

1.2 De aanwijzing van een Natura 2000-gebied

De staatssecretaris van Economische Zaken wijst een Natura 2000-gebied aan met een aanwijzingsbesluit. Van de 24 gebieden in Overijssel zijn er inmiddels 23 definitief door de staatssecretaris aangewezen als Natura 2000-gebied. Het aanwijzingsbesluit van 'Wierdense Veld' is nog niet definitief vastgesteld.

In de aanwijzingsbesluiten staan de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing (figuur 2) van het betreffende Natura 2000-gebied.

Het Natura 2000-gebied Boetelerveld is op 25 april 2013 door de staatssecretaris van het ministerie van Economische Zaken aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van artikel 10a van de Natuurbeschermingswet. De habitattypen en habitatrichtlijnsoorten van Boetelerveld worden beschreven in hoofdstuk 2, de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 3.

¹ Oorspronkelijk lagen er 25 Natura 2000-gebieden in Overijssel. Het Natura 2000 gebied 'Boddenbroek' is afgevalen.

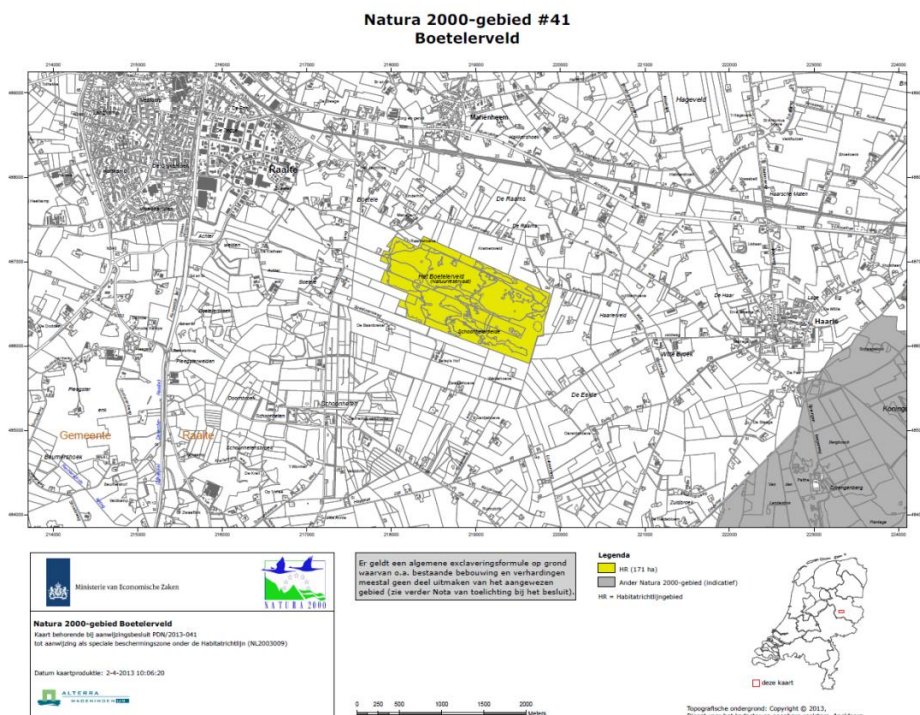
1.3 Instandhoudingsdoelstellingen

Het Natura 2000 doelendocument, een beleidsnotitie van het voormalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, geeft een toelichting op de instandhoudingsdoelstellingen en de daarbij gehanteerde systematiek. Vanuit de algemene door de EU vastgestelde doelen (zie kader) zijn de landelijke doelen² en de kernopgaven geformuleerd voor de acht voor Nederland beschreven landschapstypen. De kernopgaven geven aan wat de belangrijkste bijdragen van een concreet gebied aan het Natura 2000 netwerk zijn. De landelijke doelen en kernopgaven zijn per gebied uitgewerkt in instandhoudingsdoelstellingen voor specifieke habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten.

Voor alle Natura 2000-gebieden gelden algemene doelen. De gebieden moeten bijdragen aan het behoud en indien van toepassing het herstel van:

1. de ecologische samenhang van Natura 2000 binnen Nederland en de Europese Unie;
2. de biologische diversiteit en de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het Natura 2000-gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Voor een aantal kernopgaven is aan concrete gebieden een 'sense of urgency' voor beheer of watercondities toegekend. Daarnaast kan sprake zijn van een aanvullende wateropgave. Een 'sense of urgency' is toegekend als binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat waardoor de kernopgave en de daarbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn. De kernopgaven en de aanduiding van 'sense of urgency' zijn van belang bij de focus van de Natura 2000-beheerplannen en de prioritering van maatregelen.

Figuur 2 Begrenzing Boetelerveld

² Landelijke doelen: habitattypen die in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren en waarvoor Nederland een grote verantwoordelijkheid heeft. Dit betreft voor een belangrijk deel schrale graslanden, waarvan de oppervlakte en de kwaliteit de laatste decennia sterk zijn afgenomen.

Onderstaande tabel (Tabel 1) bevat de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Boetelerveld.

Tabel 1 Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen

		Doel	
		Oppervlakte	Kwaliteit
Habitattypen			
H3130	Zwakgebufferde vennen	=	=
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	>	>
H5130	Jeneverbesstruwelen	=	=
H6230	*Heischrale graslanden	=	=
H6410	Blauwgraslanden	>	=
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=
Habitatsoorten			
H1166	Kamsalamander	=	=
H1831	Drijvende waterweegbree	=	=

Legenda

- = Behoudsdoelstelling
- > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling
- * Prioritair habitatype

Op de habitattypenkaart van dit Natura 2000-gebied komt ook het habitatype H4030 droge heiden voor. Dit habitatype komt niet voor in het aanwijzingsbesluit. Bij het beheer en de uitvoering van de maatregelen moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van dit habitatype³.

1.4 Het Natura 2000-beheerplan

In de Natuurbeschermingswet is bepaald dat voor alle Natura 2000-gebieden, binnen 3 jaar nadat het gebied definitief is aangewezen, een Natura 2000-beheerplan moet worden vastgesteld. Een Natura 2000-beheerplan beschrijft het gebied, de te behalen instandhoudingsdoelstellingen en wat er nodig is om deze te realiseren. Het Natura 2000-beheerplan geeft ook antwoord op de vraag of en zo ja onder welke voorwaarden (bestaande) activiteiten in en rond het gebied mogen plaatsvinden en het maakt duidelijk welke (bestaande) activiteiten vergunningplichtig zijn.

Het bevoegd gezag van het Natura 2000-gebied stelt het Natura 2000-beheerplan op in samenspraak met alle betrokken partijen in en om het Natura 2000-gebied (eigenaren, gebruikers, andere belanghebbenden en betrokken overheden (gemeenten en waterschappen)). Omdat diverse gebieden meerdere bevoegde gezagen kennen is per Natura 2000-gebied een 'voortouwnemer' benoemd. De voortouwnemer van een Natura 2000-gebied is verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Natura 2000-beheerplan van het Natura 2000-gebied. De provincie Overijssel is voortouwnemer van het Natura 2000-gebied Boetelerveld.

Gedeputeerde Staten van Overijssel stellen het Natura 2000 ontwerp-beheerplan vast en leggen het ter inzage nadat ook de overige bevoegde gezagen voor dit Natura 2000-gebied het Natura 2000 ontwerp-beheerplan hebben vastgesteld. Voor dit Natura 2000-gebied is er naast de provincie Overijssel geen ander bevoegd gezag. De zienswijzen die tijdens de inspraak periode naar voren zijn gebracht worden in een Nota van Antwoord beantwoord. Vervolgens wordt het ontwerp-beheerplan indien nodig aangepast. Daarna stelt het bevoegde gezag het definitieve Natura 2000-beheerplan inclusief de Nota van Antwoord vast.

Het Natura 2000-beheerplan heeft een geldigheidsduur van zes jaar vanaf het moment van vaststelling (2016). Gedurende deze zes jaar wordt door het bevoegd gezag de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen gemonitord. Aan het einde van deze periode wordt het Natura 2000-beheerplan door het bevoegd gezag geëvalueerd en wordt beoordeeld of de beoogde resultaten zijn

³ Algemeen voorbeeld: toename droge heide mag niet ten koste gaan van het habitatype oude eikenbossen. Ook niet als voor oude eikenbossen in het betreffende Natura 2000-gebied geen instandhoudingsdoelstelling in het aanwijzingsbesluit is opgenomen.

gehaald. Het bevoegd gezag maakt afspraken met haar partners over wie, wanneer en hoe deze evaluaties worden uitgevoerd. Op basis van de evaluatie kan de geldigheid van het Natura 2000-beheerplan met telkens zes jaar worden verlengd of een geactualiseerd of geheel nieuw Natura 2000-beheerplan worden opgesteld. Ook tussentijds kan het Natura 2000-beheerplan op basis van nieuwe inzichten worden gewijzigd.

Daarnaast wordt op nationaal niveau, onder de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische Zaken, de ontwikkeling van de stand van soorten en de kwaliteit van habitattypen in Nederland geëvalueerd. Aan de hand van deze evaluatie beziet de staatssecretaris in overleg met de Europese Commissie en betrokken bevoegde gezagen welke aanpassingen voor de instandhoudingsdoelstellingen en/of -maatregelen nodig zijn in de volgende beheerplanperiode.

1.5 Proces

In 2007 zijn voor de Natura 2000-gebieden, waarvoor de provincie Overijssel voortouwnemer is, klankbord-, werk- en stuurgroepen⁴ gestart met het opstellen van Natura 2000 ontwerp-beheerplannen. Voor het stikstofgerelateerde deel van de Natura 2000-beheerplannen is in 2009 een separaat door het rijk getrokken landelijk traject opgestart, de 'Programmatische Aanpak Stikstof'⁵ (PAS). De tussenproducten van de werk- en stuurgroepen (de werkdocumenten) zijn ingebracht in dit traject en aldaar vertaald in 'PAS-gebiedsanalyses'⁶. De PAS-gebiedsanalyses en daarin opgenomen PAS-maatregelen en de overige stikstof gerelateerde teksten zijn ongewijzigd opgenomen in de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen. Daarmee wordt invulling gegeven aan het stikstofgerelateerde deel van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen. De oorspronkelijke werkdocumenten bieden de basis voor het niet-stikstof gerelateerde deel van het Natura 2000 ontwerp-beheerplan.

De PAS-gebiedsanalyses en werkdocumenten zijn samengevoegd met andere bestaande informatie tot 1^e concept Natura 2000-beheerplannen. Deze zijn op 13 mei 2014 voorgelegd aan de Samen Werkt Beter⁷ (SWB) partners en afzonderlijke gemeenten. In een interactief proces is sinds die datum gewerkt aan de verbetering van het niet stikstof-gerelateerde deel van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen. Met name de beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten en het daarmee samenhangende vergunningenkader zijn aangepast. De provincie en haar partners willen daarmee zoveel mogelijk duidelijkheid geven over de continuering van bestaande activiteiten en de regeldruk verminderen door bestaande activiteiten waar mogelijk vergunningvrij op te nemen in de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen.

Vanwege de inhoudelijke koppeling van het PAS en de Natura 2000-beheerplannen heeft de provincie de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen grotendeels gelijktijdig met het onder de verantwoordelijkheid van het rijk vallende PAS ter inzage gelegd. Na deze inspraak heeft een herziening op het PAS plaatsgevonden (inwerkingtreding 15 december 2015). De wijzigingen die hier uit voortvloeien zijn meegenomen in dit Natura 2000-beheerplan.

In paragraaf 8.1 wordt dieper ingegaan op de procedure voor de ter inzage legging.

De Natura 2000-beheerplannen zijn niet los te zien van de gebiedsprocessen die voor wat betreft de verkenningfase vanuit SWB worden uitgevoerd. De in de Natura 2000-beheerplannen opgenomen maatregelen kunnen in het gebiedsproces met de betrokken partijen worden geconcretiseerd. Daar waar uit de resultaten van het gebiedsproces blijkt dat een in het Natura 2000-beheerplan opgenomen (PAS-)maatregel niet uitvoerbaar is dan wel dat er een betere

⁴ Met uitzondering van Wierdense Veld. Hier zijn geen werk- en stuurgroepen gestart. In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof is wel een dekkende PAS-gebiedsanalyse (incl. maatregelen) opgesteld.

⁵ De Programmatische Aanpak Stikstof (=het terugdringen van stikstofdepositie) is enerzijds gericht op behoud en herstel van biodiversiteit (ecologie) en anderzijds op het genereren van economische ontwikkelingsruimte (economie). Het PAS beoogt de vastgelopen vergunningverlening i.h.k.v. de Natuurbeschermingswet vlot te trekken.

⁶ De PAS-gebiedsanalyses bevatten de ecologische herstelmaatregelen die nodig zijn voor het behoud van de stikstofgevoelige natuurwaarden en het op termijn realiseren van de uitbreidings- en of verbeterdoelstellingen voor deze natuurwaarden.

⁷ Op 29 mei 2013 ondertekenden vijftien Overijsselse organisaties het akkoord 'Samen werkt beter' (Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Natuurmonumenten, Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), provincie Overijssel, RECRON, Staatsbosbeheer, VNG Overijssel, VNO NCW Midden en de waterschappen Groot Salland, Reest en Wieden, Rijn en IJssel en Vechtstromen. De Uitvoeringsagenda 'Samen werkt beter' richt zich op de versterking van de economie en ecologie in Overijssel.

maatregel voorhanden is kan deze onder de hierna volgende condities worden vervangen (zie kader).

Uit het PAS vloeit voort dat er een uitvoeringsplicht is voor de in de PAS-gebiedsanalyse opgenomen herstelmaatregelen (deze zijn daarom een-op-een overgenomen in hoofdstuk 6 van dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan).⁸

De Natuurbeschermingswet en het daarop gebaseerde PAS-programma, bieden Gedeputeerde Staten de mogelijkheid om afzonderlijke herstelmaatregelen 'om te wisselen' voor andere maatregelen.⁹ Aan zo'n 'omwisselbesluit' is een aantal randvoorwaarden verbonden. Belangrijke randvoorwaarden zijn:

- dat de doelen van Natura 2000 niet ter discussie worden gesteld;
- de alternatieve maatregel per saldo een vergelijkbaar of beter effect heeft op de realisatie van deze instandhoudingsdoelstellingen;
- de alternatieve maatregel niet leidt tot minder ontwikkelingsruimte;
- de alternatieve maatregel in het kader van 'haalbaar en betaalbaar' in tijd en geld uitgedrukt minimaal even effectief en efficiënt is als de oorspronkelijk voorgenomen maatregel uit de PAS-gebiedsanalyse.

Zo'n alternatieve maatregel is een mogelijke resultante van het overleg in het kader van een gebiedsproces en in het bijzonder de planuitwerkingsfase en zal dus vóór 2017 duidelijk moeten zijn. Hieruit moet ook blijken dat er sprake is van voldoende draagvlak en een kwalitatief goede ecologische onderbouwing.

Voor de formeel-juridische besluitvorming wordt gebruik gemaakt van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Afdeling 3.4. Uniforme openbare voorbereidingsprocedure). Deze komt er op neer dat het voorgenomen GS-besluit ter inzage wordt gelegd en belanghebbenden hiertegen zienswijzen kunnen indienen.

1.6 Relatie met het PAS

In dit Natura 2000 beheerplan wordt onderscheid gemaakt tussen PAS en niet-PAS gerelateerde teksten. De grijs geaccentueerde teksten en bijbehorende tabellen, figuren en kaarten komen 1 op 1 uit de PAS-gebiedsanalyses die door Gedeputeerde Staten zijn vastgesteld op 18 november 2015. De PAS-gebiedsanalyses worden tijdens de eerste beheerplanperiode nog diverse keren aangepast (veelal als gevolg van technische wijzigingen in het reken-instrument van het PAS (AERIUS) of ontwikkelingen vanuit het gebiedsproces. Deze wijzigingen worden niet doorgevoerd in dit Natura 2000-beheerplan. Voor zover nodig zal dit beheerplan dan ook in combinatie met de meest recent door Gedeputeerde Staten vastgestelde gebiedsanalyse moeten worden gelezen. De meest recente gebiedsanalyse is te vinden op de website www.pas.natura2000.nl.

1.7 Leeswijzer

Hoofdstuk 1, de Inleiding, beschrijft de achtergrond van dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan en introduceert belangrijke begrippen als Natura 2000, aanwijzingsbesluit, instandhoudingsdoelstellingen en Natura 2000-beheerplan. Hoofdstuk 2 beschrijft het gebied en de benodigde omstandigheden voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. De concrete instandhoudingsdoelstellingen staan in hoofdstuk 3, evenals de knelpunten voor het behalen van deze doelen. De voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld van belang zijnde regelgeving, beleid en plannen worden beschreven in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 beschrijft en beoordeelt de bestaande activiteiten. In dit hoofdstuk komt de vraag aan bod onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen doorgaan en of een vergunning vanuit de Natuurbeschermingswet nodig is. In hoofdstuk 6 zijn de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren uitgewerkt. Hoofdstuk 7 gaat in op de sociaal-economische aspecten van de beheerplannen. Hoofdstuk 8 gaat in op de uitvoering van het beheerplan. Aan de orde komen het voortraject en de doorlopen procedure van de ter inzage legging, de uitvoering, de wijze waarop de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen worden gemeten en de financiering. Hoofdstuk 9 bevat het kader voor vergunningverlening en gaat kort in op toezicht en handhaving. Daar waar in dit beheerplan

⁸ Zie artikel 19kj Natuurbeschermingswet

⁹ Zie artikel 19ki, lid 2, Natuurbeschermingswet

wordt gesproken over "vergunningsvrij" wordt bedoeld "vergunningsvrij in het kader van de Natuurbeschermingswet".

2 Gebiedsbeschrijving

Dit hoofdstuk beschrijft het gebied en de natuurwaarden.

2.1 Inleiding

Het Boetelerveld ligt tussen Raalte en Haarle in. Er zijn geen verharde wegen of bebouwing binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied. Wel zijn enkele wandelpaden aanwezig.

Het Boetelerveld (circa 170 ha) is eigendom van Landschap Overijssel (142 ha) en het rijk (28 ha) en is als geheel in beheer bij Landschap Overijssel. Het gebied behoort tot het grondgebied van de gemeenten Raalte en Hellendoorn en maakt deel uit van het beheersgebied van het waterschap Drents Overijsselse Delta (voorheen Groot Salland).

Het Boetelerveld ligt in het vlakke dekzandgebied tussen de Sallandse Heuvelrug en het dekzandlandschap aan de westzijde. Het Boetelerveld is het laatste onontgonnen restant van de vroegere uitgestrekte Sallandse Heide. Het terrein vertoont hoogteverschillen. Op twee plaatsen komen natuurlijke heideplassen voor, het Grote Rietgat en Kleine Turfgat. Daarnaast zijn er enkele gegraven poelen. Deze poelen zijn de laatste tientallen jaren met graafmachines gegraven om voor de graasdieren voldoende poelen te hebben voor drinkwater. Daarnaast zijn ze verdeeld over het Boetelerveld aangelegd om de begrazing over het gehele Boetelerveld positief te beïnvloeden.

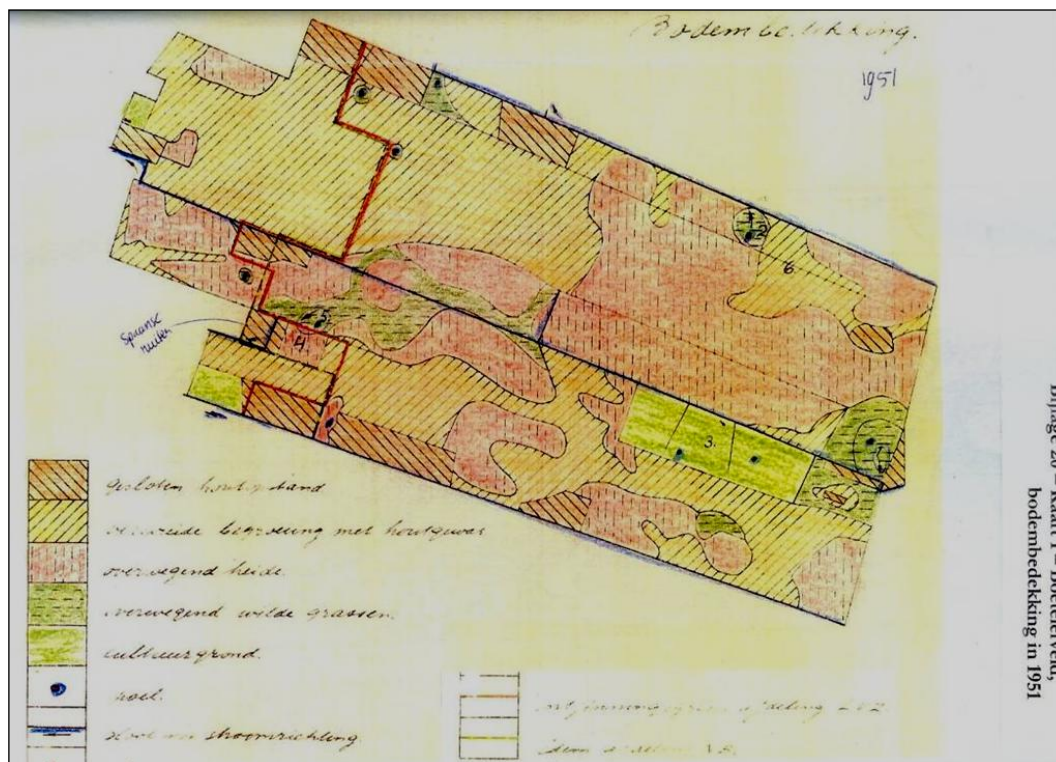
De eerste beschrijving van het Boetelerveld dateert van 16 juni 1948. De heer dr. M.F. Mörzer Bruijns heeft de plantensoorten opgeschreven die hij tijdens een wandeling van ongeveer 1 km (hij bekeek 100 ha) is tegengekomen. Hij noemde het terrein een "grotendeels goed ontwikkeld Ericetum dat evenwel door ontwatering gevaar loopt te degenereren". In de jaren 70 van de vorige eeuw zijn ook rondbladig wintergroen, grote keverorchis, brede orchis, stekelbrem en gewone vleugeltjesbloem in het gebied aangetroffen. Sommige soorten worden een aantal jaar niet waargenomen maar worden dan opeens weer gezien. Zo was de grote keverorchis tussen 1988 en 2005 niet meer gezien maar werd deze in 2006 weer waargenomen. Ook van parnassia is bekend dat deze het ene jaar massaal kan voorkomen en het volgende jaar ontbreekt, alleen momenteel lijkt de soort echt verdwenen.

Op 17 juni 1950 stelde M.F. Mörzer Bruijns voor de afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer een rapport op betreffende de natuurwetenschappelijke betekenis van het Boetelerveld. Hij karakteriseerde de betekenis van het natuurterrein als volgt: "Het Boetelerveld is derhalve als laatste representant van de vochtige Sallandse heidevelden uit een oogpunt van natuurwetenschap een object, zoals er in Overijssel en Gelderse Achterhoek geen tweede meer kan worden gevonden. Aangezien dergelijke "velden" elders in ons land (bijvoorbeeld Brabant of Drenthe) wezenlijk verschillen van die in Overijssel is het Boetelerveld zelfs voor geheel Nederland enig in zijn soort en onvervangbaar."

Uit de periode 1948 - 2006 zijn er in het archief van Landschap Overijssel talrijke verslagen en rapporten, die een goed beeld geven van de vegetatiekundige en floristische toestand van het terrein en van ontwikkelingen daarin. Het voert in het bestek van dit beheerplan te ver om hier uitputtend op in te gaan.

In 1951 zag het gebied er anders uit dan nu. Vooral in het westen komt nu veel vochtige heide en pioniervegetaties voor, waar in 1951 juist 'verspreide begroeiing met houtgewas' (geel gearceerd) voorkwam. Wat vooral opvalt is het voorkomen van 'overwegend wilde grassen' (donkergroen met horizontale strepen). Dit type is te vergelijken met blauwgraslanden of met de standplaatsen van soorten van blauwgrasland. Het areaal 'gesloten houtgewas' is beperkt tot stukjes langs de rand. De rode lijn geeft aan welk deel nog ontgonnen zou worden (circa 35 ha). Dit is uiteindelijk niet gebeurd. De stroomrichting van het water is naar het noorden en westen toe (kleine pijlen bij blauwe lijnen). De mate van bebossing is in de afgelopen 60 jaar behoorlijk veranderd in het Boetelerveld. Dit kan een deel van de soorten verklaren die nu niet meer voorkomen en 60 jaar geleden wel. Daarnaast lijkt het Boetelerveld, op basis van de kaart uit 1951, natter dan nu het geval is. Deze interpretatie is voornamelijk gebaseerd op het voorkomen van wilde grassen, waarbij een deel van deze grassen gebonden is aan kalkrijke kwel. Aan de andere kant lijken op dit moment meer soorten van pioniervegetaties voor te komen.

De kaart en de omschrijvingen uit het verleden geven inzicht in welke plekken potentieel geschikt zijn voor de ontwikkeling van blauwgrasland (de plekken met wilde grassen). Daarnaast valt uit de kaart af te lezen dat het oostelijk deel niet veel veranderd is qua voorkomen van vochtige heide. In het westelijke deel, dat ooit ontgonnen zou worden, is dankzij het plagen nu vochtige heide aanwezig.

Figuur 3 Bodembedekkingskaart uit 1951 (Bron: landschap Overijssel, 2006)

2.2 Landschapsecologische systeemanalyse

Algemeen¹⁰

Het Boetelerveld behoort tot het natte zandlandschap. Dit type landschap wordt aangetroffen op de hogere zandgronden in pleistoceen Nederland (Everts et al., 2012). In het nat zandlandschap zijn gradiëntrijke situaties ontwikkeld op de overgang van ruggen naar laagten, waar de afvoer van water wordt geremd. De laagten worden in belangrijke mate gevoed door regenwater, maar er is vaak enige invloed van basenhoudend of koolstofhoudend grondwater. De basen stromen met het lokale grondwater toe uit rijkere sedimenten in de ondiepe ondergrond nabij de laagten. In het nat zandlandschap zijn overwegend lokale grondwatersystemen actief, die soms in interactie staan met basenrijk grondwater uit grotere regionale hydrologische systemen. De koolstofrijkdom hangt veelal samen met humusrijke horizonten in de ondergrond, die in latere landschapsvormende perioden overdekt zijn geraakt met nieuwe sedimenten.

Het Boetelerveld behoort tot het gradiënttype 'basenrijke afvoerloze laagten'. Deze laagten danken hun basenrijkdom aan zeer lokale hydrologische processen of aan de interactie tussen deze lokale processen en het onderliggende basenrijke grondwater uit een groter grondwatersysteem (Jansen et al. 2000, 2001). De grondwaterstanden zijn (het grootste deel van het jaar) hoger dan de stijghoogten in het onderliggende watervoerend pakket (Jansen et al. 2000, 2001). Hydrologisch gezien zijn deze systemen daarom inzijsgebieden. Gedurende het droge deel van het jaar treedt inzijsing op naar de ondergrond. De grondwaterstanden in de laagte kunnen relatief diep wegzakken (tot maximaal circa 1,2 m onder maaiveld; Jansen et al. 2000, 2001). In het natte seizoen inunderen de laagten (Eysink & Jansen 1993, Jansen et al. 2001), allereerst met regenwater. Inundatie treedt op omdat zich aan de stroomafwaartse zijde van de laagte een

¹⁰ Tekst gebaseerd op herstelstrategieën op landschapsschaal (Everts et al., 2012; Bijlsma et al., 2012).

natuurlijke drempel (lage dekzandrug) bevindt die oppervlakkige afstroming van water verhindert. Er ontstaat een plas met een vlakke waterspiegel. Alleen bij zeer hoge standen stroomt het water oppervlakkig af (sub-surface flow en runoff), maar het meeste verdampt of zijgt uiteindelijk in. In het natte seizoen treedt gaandeweg opbolling op van het freatisch vlak in de aanliggende dekzandgronden, waardoor dieper in de bodem aanwezig basenrijk grondwater omhoog wordt geperst in de zone op de overgang naar de plas. Deze processen treden op aan de bovenstroomse of kwelzijde van de gradiënt. Het basenrijke grondwater kan afkomstig zijn uit een groter grondwatersysteem dan het lokale dekzandrugsysteem (Jansen et al. 2000b; Jansen 2010, Jansen et al. 2012, Smolders et al. 2010). In dat geval ligt de locatie met dit gradiënttype in een reliëfrijk dekzandlandschap op grotere afstand van de (sub)regionale waterscheiding. Het basenrijke grondwater kan ook zijn ontstaan door contact van het lokale grondwater met basenrijke lagen waardoor op de overgang naar de plas basenrijke omstandigheden ontstaan (Jansen et al. 2000, 2001). Dan ligt de locatie met dit gradiënttype in een reliëfrijk dekzandlandschap meestal nabij de (sub)regionale waterscheiding.

Aan de stroomafwaartse zijde van de laagte treedt gedurende het natte seizoen inzijging op.

De belangrijkste knelpunten zijn verdroging en vermesting. Verdroging leidt tot een kortere periode met hoge standen en dieper wegzakkende zomergrondwaterstanden (lagere drainagebasis) of tot wegvallen of verminderen van kwel van lokaal grondwater. Door de verminderde invloed van basenrijk grondwater treedt verzuring op (Jansen et al. 2001). Door daling van de zomergrondwaterstanden wordt de uitspoeling van basen versterkt, zowel in de laagte als in het intrekgebied van het lokale grondwater met Vochtige en Droge heiden. Dat heeft een vermindering van de buffercapaciteit en een verlaging van de pH in de wortelzone tot gevolg. Vermesting kan zowel ontstaan door toestromend nutriëntrijk grond- en oppervlakte water uit de omgeving als door te lage waterstanden. Te lage waterstanden, veelal een te lange periode met lage peilen in de zomer, leiden tot een versterkte mineralisatie van de organische stof waarbij veel voedingsstoffen beschikbaar komen in dit van nature voedselarme tot matig voedselrijke systeem.

Landschapsecologische beschrijving

Om goed inzicht te krijgen in de werking van het ecologische systeem is voor het Boetelerveld naast een GGOR-rapportage en een concept-werkdocument (Arcadis, 2009) tevens een actuele, uitputtende systeemanalyse opgesteld (Jansen, 2010). Onderstaande beschrijving is een samenvatting van de landschapsecologische beschrijving in deze systeemanalyse.

Geologische positie

Het Boetelerveld maakt onderdeel uit van de wijde vlakten van het Oude-dekzandlandschap dat ligt tussen de Sallandse Heuvelrug en de Jonge-dekzandruggen ter hoogte van de lijn Raalte-Plegste-Heeten-Okkenbroek. Aan de flanken van de Sallandse Heuvelrug liggen gordeldekzandruggen o.a. bij Haarle. Het Boetelerveld ligt aan de westzijde van het Oude-dekzandlandschap, dicht tegen de genoemde dekzandruggen waarop ook de boerderijen van de buurtschap Boetele zijn gebouwd. Deze dekzandruggen bestaan uit een kern van oud dekzand die aan het einde van de Weichsel-ijstijd werden opgehoogd met jong dekzand (Jansen, 2010). Deze oude dekzanden zijn in tegenstelling tot jonge dekzanden vaak niet helemaal ontkalkt.

Boetelerveld: in de overgang van Oud- en Jong dekzandlandschap

Ten oosten van dit langgerekte complex van ruggen ligt het Oude-dekzandlandschap dat is gekenmerkt door zijn zeer vlakke ligging en de aanwezigheid van zeer lemige en vochtige bodems. Slechts op enkele plaatsen steekt een laag ruggetje van jong dekzand boven deze vlakke uit. Oorspronkelijk was het een uitgestrekt, open landschap. Het Boetelerveld maakt onderdeel uit van het Oude-dekzandlandschap dat in een brede zone tussen ligt ten oosten van de rij hoge dekzandruggen tussen Raalte en Okkenbroek en het stuwwal- en gordeldekzandlandschap in het oosten. Het Oude-dekzandlandschap bestond tot in het begin van de vorige eeuw uit een uitgestrekt, zeer vlak heidegebied met een oppervlak van vijf bij drie kilometer. De grondwaterstanden in het Oude-dekzandlandschap waren vrijwel overal hoog. De lemige, vochtige zandgronden van het Oude-dekzandlandschap waren nauwelijks geschikt voor ontginning tot landbouwgrond en werden daarom in gebruik genomen als veldgronden. Oorspronkelijk hadden ze waarschijnlijk zelfs een venige bovengrond. Op topografische kaarten uit de vorige eeuw zien we dat dit matig

voedselrijke heidelandschap rijk was aan grazige laagten, struweel, kleine bosjes en vennetjes. Het huidige natuurreservaat Het Boetelerveld geeft nog een goede indruk van dit halfnatuurlijke landschap. In de twintigste eeuw is het Oude-dekzandlandschap met uitzondering van het Boetelerveld en delen van het landgoed Schoonheten ontgonnen (Jansen, 2010).

Vennen

In het golvende dekzandlandschap van Salland komen veel laagten voor die aan alle kanten zijn omringd door hogere gronden, de zogenaamde afvoerloze laagten. Water in deze laagten kon alleen door verdamping en wegzijging worden afgevoerd. Dit had een sterke uitspoeling van humus en ijzer naar de ondergrond tot gevolg. Deze zetten zich op enkele decimeters diepte vaak weer af. Vooral wanneer in de ondergrond löss- of leemlagen voorkwamen, leidde de inspoeling van humus tot een zwarte, schoensmeerachtige laag in de ondergrond. Deze laag werd na verloop van tijd zo verdicht dat het water hierop stagneerde. Op deze manier ontstonden talrijke veentjes. Deze zijn voor een deel uitgeturfd waarna vennen zijn ontstaan. Ook in het heidelandschap van de oudedekzandvlakte ten oosten van Boetele en Heeten lagen talrijke plassen en vennen. Het water stagneerde hier op het sterk lemige Oude Dekzand en op de kazige inspoelingslagen van de podzolgronden. In het Boetelerveld zijn het Kleine Turfgat en het Grote Rietgat hiervan voorbeelden (Jansen, 2010).

Reliëf

Uit het door het (voormalige) waterschap Groot Salland ter beschikking gestelde AHN blijkt dat het Boetelerveld vrij vlak is en slechts een geringe helling kent. Het terrein helt van circa 8.50 m + N.A.P. in het zuidoosten tot circa 6.8 m + N.A.P. in het uiterste noordwesten. Ondanks deze geringe hoogteverschillen is er een duidelijke structuur zichtbaar van min of meer zuidoost-noordwest gerichte slenkvormige structuren met hier en daar geïsoleerde laagten (Jansen, 2010).

Bodem

De bodem kan worden beschouwd als het geheugen van het landschap, zeker wat betreft bodems die onder invloed van opstijgend grondwater zijn ontstaan; ook wanneer door menselijke ingrepen in de waterhuishouding geen grondwater meer beweegt in de richting van het maaiveld, maar inzijging van regenwater naar de ondergrond optreedt. Veldpodzolen geven aan dat inzijging van regenwater optreedt. Ze zijn gekenmerkt door een zogenaamd ABC profiel, waarin binnen de A-horizont onderscheid kan worden gemaakt in de humeuze bovengrond A1 en de uitspoelingshorizont A2 (loodzandlaag), waaruit via neerwaarts bewegend regenwater humus en metalen uitspoelen naar de B- of inspoelingshorizont. Deze horizont kan naar de afnemende hoeveelheid ingespoelde humus worden onderverdeeld in de B2h en de B2b. De C-horizont is het onveranderde moedermateriaal, in dit geval dekzand. Veldpodzolen zijn gecorreleerd met natte en vochtige heiden, zo ook in het Boetelerveld.

In het Boetelerveld blijken ook op grote schaal zwarte beekerdgronden voor te komen. Dat is uitzonderlijk of in ieder geval niet gebruikelijk voor natte heidegebieden. Daarom gaan we wat dieper in op dit bodemtype, te meer daar er in de naoorlogse jaren uitgebreid studie van is gemaakt in Salland (Knibbe, 1969). Knibbe karakteriseert kort samengevat zwarte beekerdgronden als bodems met een zogenaamd AC-profiel: op een het oorspronkelijke moedermateriaal (de C-horizont) ligt een humeuze bovengrond (A-horizont) die 20 tot 40 cm dik kan zijn met een pH-KCl in niet-ontgonnen gronden van 4,5 en een basenverzadiging van 60%. De A-horizont is roestig, maar in geringe mate. De hoeveelheid roest neemt met de diepte vaak iets toe en is soms nabij de overgang naar de onderliggende C-horizont zeer sterk roestig met ijzerconcreties. De C-horizont bezit nauwelijks organische stof, en is aan de bovenzijde vaak lemiger dan op wat grotere diepte en kent een fijne horizontale gelaagdheid van afwisselend zeer fijnzandige, sterk lemige laagjes en minder fijnzandige en minder lemige laagjes, ieder vaak slechts enkele millimeters dik. Deze gelaagdheid is het gevolg van de wijze van afzetting van het dekzand waarin de zwarte beekerdgronden zijn ontwikkeld. De pH-KCl bedraagt in niet ontgonnen gronden 4,5 en de basenverzadiging 60%. De roestafzettingen in de delen van het profiel worden gleyverschijnselen genoemd: "de bruine en grijze vlekken, strepen en horizonten in de bodem, die een gevolg zijn van verschillen in het gedrag van ijzerverbindingen, vooral onder invloed van schommelingen van het grondwaterniveau." Bij zogenaamde rodoornige gleygronden bevat het bovenste deel van de C-horizont zeer veel roest en/of ijzerconcreties. Onder deze C-horizont ligt de G-horizont. Deze G is geheel grijs van kleur - en dus niet bont grijs en bruinrood als de C - als gevolg van de permanent waterverzadigde, zuurstofloze omstandigheden waardoor ijzer in tweewaardige, kleurloze vorm aanwezig is. In de C-horizont daarentegen die slechts in de natte delen van het jaar waterverzadigd is, heersen zuurstofhoudende condities, en is ijzer ook in de roestkleurige, driewaardige vorm aanwezig. Zwarte beekerdgronden en andere gronden met gleyverschijnselen zoals vlakvaaggronden, broekerd- en gooreerdgronden zijn kenmerkend voor gebieden met toevoer van grondwater. Met het grondwater werd niet alleen ijzer toegevoerd, maar ook andere mineralen en basen waardoor ze van nature een productiever karakter hadden. Ze

waren vermoedelijk vooral begroeid met broekbossen, waarin zwarte els domineerde, en die na ontginning door de mens vaak als hooilanden in gebruik werden genomen. Kortom, zwarte beekerdgronden duiden op toestroming van ijzerrijk en meestal ook basenrijk grondwater (Jansen, 2010).

Waterhuishouding

Grote delen van het Boetelerveld hebben vroeger onder invloed gestaan van sterke kwel van grondwater uit het (freatisch) watervoerend pakket waardoor over grote oppervlakten zwarte beekerdgronden met vaak sterke roestverschijnselen zijn gevormd. Door voortschrijdende ontwatering, beginnend in de Late Middeleeuwen, is deze invloed steeds verder verminderd en is de invloed van lokale grondwatersystemen in de deklaag toegenomen. Tegenwoordig is het vrijwel het gehele Boetelerveld in zijn gebied. Vergelijking van de stromingsbeelden in de boorgaten (deklaag) en de peilbuizen van het Waterschap (freatisch pakket) op 27 november 2009 bevestigt dit. In het natte deel van het jaar ontwikkelen zich dan in het bovenste deel van de bodem lokale grondwatersystemen die genest zijn in het grotere freatische (regionale) grondwatersysteem. De stromingsrichting van het lokale grondwater staat min of meer loodrecht op die van het regionale. Deze lokale systemen uiten zich in plassen op maaiveld die hun ontstaan danken aan het veelvuldig voorkomen van oppervlakkige, slecht doorlatende zeer fijne, zeer leemrijke zanden (zogenaamde oude dekzanden). Het gaat om schijnspiegels zoals de uitgevoerde boorgatenmetingen laten zien. Deze metingen laten tevens zien dat het natuurgebied water verliest aan zijn omgeving: er treedt wegzijging op.

Alleen plaatselijk, zoals in het Grote Rietgat, blijkt in natte perioden nog kwel van grondwater op te treden. In droge periode treedt echter ook hier in zijn gebied op. Ook de andere delen met nu nog een goedontwikkelde, meer basenminnende vegetatie worden vermoedelijk allemaal afwisselend door kwel en in zijn gebied beïnvloed. Daaruit kan worden afgeleid dat naast het regionale grondwatersysteem, ook lokale systemen actief zijn. In het natte seizoen zorgen deze lokale systemen - via opbolling van grondwaterstanden in de dekzandruggen in combinatie met de vorming van plassen op maaiveld vanwege stagnatie van water op maaiveld - voor het oppersen van basenrijk(er) grondwater uit het freatisch pakket (regionale watersysteem) naar het maaiveld aan de rand van geïnundeerde laagten. Juist op die plaatsen komen nog steeds zwakgebufferde wateren en/of Blauwgraslanden voor. In het droge seizoen verdwijnen deze lokale systemen en treedt alleen regionale grondwaterstroming op in het freatisch pakket onder de deklaag.

Door de "interactie" van de tijdelijke lokale (schijnspiegel)systemen en het onderliggende regionale watersysteem in het watervoerend pakket met zijn basen- en ijzerrijke grondwater kunnen in een in zijn gebied als het Boetelerveld plaatselijk de standplaatscondities voor Blauwgraslanden en andere min of meer basenminnende plantengemeenschappen nog in stand worden gehouden.

Vóór de grote waterbeheersingswerken van de jaren 1960 zorgde de interactie van beide systemen ervoor dat in laagten met een beperkte afvoer over maaiveld zulke meer basenrijke, meer gebufferde standplaatscondities over veel grotere oppervlakten in stand bleven. Daarvan profiteerden ook de struwelen van Hondсроos en Jeneverbes, Heischrale graslanden en Orchideeënrijke Natte heiden. Die interactie werd toen bevorderd door de beperkte wegzijging naar de omgeving en de ondergrond, wat samen met de lage zure zwavel- en stikstofdepositie, de hoge leemrijkdom van de zeer fijne oude dekzanden aan het maaiveld en het blootleggen van deze bodems door plagen zorgde voor zwakgebufferde tot gebufferde bodems in het kationenadsorptietraject.

Bij de ontginningspogingen aan het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw zijn veel greppels en sloten gegraven in het natuurgebied om het droog te leggen. Deze greppels en sloten zijn in de jaren 1970 afgedamd. Weliswaar werd daardoor de oppervlakkige afvoer van water uit het gebied beperkt, maar bleven lokale (schijnspiegel) systemen nog steeds in aanzienlijke mate gedraineerd worden; ze kennen een hoge waterberging waardoor de oppervlakte van plassen aan maaiveld is verminderd. Bovendien doorsnijden ze vaak de zeer fijne, zeer leemige zanden waardoor wegzijging naar de ondergrond wordt vergemakkelijkt. Ook de sterke ver- en bebossing van het gebied sinds de jaren 50 met naalldhout heeft bijgedragen aan een daling van de grondwaterstanden; deze begroeiingen verdampen meer dan heiden.

Sinds de waterbeheersingswerken van de jaren 1960 zijn de ontwatering en in zijn gebied verder toegenomen door de intensieve en diepe ontwatering van de omgeving. De heiden en Heischrale graslanden raakten geleidelijk aan sterk verzuurd, wat versterkt werd door de sterk toenemende zure zwavel- en stikstofdepositie. Goedontwikkelde, door basenrijk grondwater gevoede planten-

gemeenschappen verdwenen sindsdien vrijwel geheel; alleen bij het Kleine Turfgat wisten ze zich te handhaven vanwege de specifieke combinatie van een lage ligging met grote hoogteverschillen over korte afstand waardoor, dankzij drukverschillen die in lokale grondwatersystemen worden gegenereerd, ijzer- en basenrijk grondwater uit het watervoerend pakket wordt uitgeperst aan de rand van deze 's winters overstroomde laagte. Dankzij laterale stroming van lokaal, zuur grondwater kunnen zich plaatselijk beenbreek en gagel handhaven. Een goedontwikkelde vegetatie van zwakgebufferde wateren in het Grote Rietgat ontwikkelde zich na de uitvoering van herstelmaatregelen; de zwakgebufferde omstandigheden komen hier vermoedelijk tot stand dankzij de combinatie van periodieke kwel vanuit het freatische pakket (regionale systeem) en de deklaag (lokaal systeem) in combinatie met het voorkomen van kalkrijke lemen op enige decimeters diepte.

Het wateraanvoerplan Luttenberg fase II heeft reeds gezorgd voor een aanzienlijke verhoging van de zomergrondwaterstanden. Niettemin zijn de gemiddelde waterstanden in het winterseizoen te laag d.w.z. er komen nog wel hoge grondwaterstanden voor, ten dele als gevolg van de ontwikkeling van schijnspiegels op de slecht doorlatende zeer fijne, zeer leemrijke zanden en zandige lemen, maar de duur van het optreden van die standen is te kort.

2.3 Ecologische vereisten en trends

In deze paragraaf worden de habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten van Boetelerveld beschreven. Daarbij worden eerst de ecologische vereisten beschreven, dan het actuele areaal, de kwaliteit en de trends daarin.

2.3.1 Habitattypen

H3130 Zwakgebufferde vennen

Ecologische vereisten

Zwak gebufferde vennen zijn vooral te vinden in de contactzone van regen- en grondwatergevoede systemen met oppervlaktewater, zoals in beekdalvennen die periodiek in contact staan met beekwater. Zwak gebufferde vennen zijn niet koolstof-gelimiteerd en kunnen –hoewel de naamgeving hierover verwarring wekt- zowel zwak gebufferd als zeer zwak gebufferd zijn. De buffering wordt verzorgd door kwel van licht aangerijkt lokaal grondwater, toevoer van gebufferd, maar voedselarm oppervlaktewater en/of door verweerbare mineralen in een kleiige of lemige bodem. In het verleden kon wellicht ook kleinschalig menselijk gebruik, zoals schapen wassen, voor enige buffering zorgen. De standplaatscondities variëren van zeer voedselarm tot voedselarm, van aquatisch tot vochtig, langdurig tot zeer kortstondig overstroomd.

Wat betreft grondwaterregime zijn plantengemeenschappen van zwak gebufferde wateren te karakteriseren als amfibisch: gedurende een groot deel van het jaar staan deze gemeenschappen onder water, gedurende circa drie maanden valt de bodem droog en zakt de grondwaterstand uit tot maximaal 80 cm beneden maaiveld. De associatie van Stijve moerasweegbree en Ongelijkbladig fonteinkruid, die in het Boetelerveld voorkomt, behoort binnen de gemeenschappen van de zwak gebufferde wateren tot de natste (langdurige inundatieduur en meest gebufferde zuurgraad). Het Grote Rietgat staat gedurende het gehele jaar onder water, waarbij slechts de oevers in de loop van het seizoen droogvallen. De zwakgebufferde omstandigheden komen vermoedelijk tot stand dankzij de combinatie van periodieke kwel vanuit het freatische pakket (regionale systeem) en de deklaag (lokaal systeem) in combinatie met het voorkomen van kalkrijke lemen op enige decimeters diepte.

In het Grote Rietgat komt ook waterviolier voor. Deze soort is indicatief voor matig basenrijke tot basenrijke en vaak ijzer- en kooldioxiderijke omstandigheden die in pleistoceen Nederland veelal ontstaan door kwel van grondwater. De soort verdraagt net als soorten van de Oeverkruidgemeenschappen tijdelijke droogval, maar is kenmerkend voor basenrijkere en voedselrijkere omstandigheden op bodems die rijk zijn aan organische stof.

Tabel 2 Overzicht van ecologische vereisten H3130 Zwakgebufferde vennen

Zwakgebufferde vennen		
Aspect	Voorwaarde	
Zuurgraad	neutraal tot matig zuur	pH 7.5 – 4.5
Vochttoestand	diep water tot 'langdurig inunderend 's zomers geleidelijk afnemende waterstand	waterdiepte minimaal 5 cm
Zoutgehalte	zeer zoet, basenrijk	< 150 Cl (mg/l)
Voedselrijkdom	zeer voedselarm tot matig voedselrijk	
Kritische depositiewaarde stikstof	zeer gevoelig	571 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	wisselende waterstanden, zandige of venige bodem, geen of weinig dominantie van veenmossen	
Vegetatietypen	codes vegetatie van Nederland: 4Aa1, 6Ab1, 6Ab2, 6Ac1, 6Ac2, 6Ac3, 6Ac4, 6Ad1, 6RG1-4, 9Aa3, 10RG2, 28Aa1, 28Aa2, 28Aa4	

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Het Boetelerveld is bekend vanwege het voorkomen van een goed ontwikkelde vegetatie van Zwakgebufferde vennen. Tegenwoordig is dit habitatype nagenoeg geheel beperkt tot het Grote Rietgat, aan de oostzijde van het Boetelerveld. Na uitvoering van herstelmaatregelen in 1999-2000 ontwikkelden zich diverse gemeenschappen van Zwakgebufferde vennen, waaronder de associatie van Stijve moerasweegbree en Ongelijkbladig fonteinkruid (*Echinodoro-Potametum graminei*). Het huidige netto areaal is 0,14 ha.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

In 1951 was het Grote Rietgat begroeid met een zeggengordel en omgeven door moerasbos van het Berkenwilgenbroek. De open plekken in het bos werden gekenmerkt door Blauwgrasland- en zeggesoorten. In 1959 is het beeld van het Grote Rietgat veranderd: het is omringd door bos met veel pijpenstrootje, maar ook veel zegges (stijve zegge, elzenzegge) aan de zuidzijde. Aan de noordzijde stond parnassia. In de jaren hierna blijft het Grote Rietgat een van de meest soortenrijke delen van het Boetelerveld.

In 1999/2000 is besloten om het Grote Rietgat op te schonen en de hoog opgaande rietvegetatie te verwijderen. Hierbij is voedselrijk slib afgevoerd. Eveneens zijn de geplante populieren en is de spontane opslag van elzen en wilgen op de rabatten afgezet. Na het schonen van de geheel verlande plas heeft de vegetatie zich goed ontwikkeld.

De elzen en wilgen ontwikkelen zich sinds 2005 snel op de rabatten en op de oevers van het ven. Hierdoor groeit het ven dicht. Ook de vegetatie-ontwikkeling van het ven gaat snel, mogelijk door nalevering van voedingsstoffen uit de bodem. Deze komen beschikbaar voor de vegetatie waardoor soorten van ruigten zich uitbreiden, waaronder grote Lisdodde en riet. De input van voedingsstoffen is mede het gevolg van bladinvall van de elzen en wilgen.

H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)**Ecologische vereisten**

Vochtige en natte heiden zijn kenmerkend voor inrijgebieden d.w.z. gebieden waar gemiddeld over het jaar wegzijging van regenwater naar de ondergrond overheerst. De typische subassociatie van de Dopheide-vegetatie die in het Boetelerveld het meest algemeen is. Deze subassociatie is gekenmerkt door relatief kortdurende hoge grondwaterstanden ten opzichte van maaiveld. De standplaatsen van deze subassociatie zijn droger dan die van de veenmosrijke subassociatie.

De veenmosrijke subassociatie is juist gekenmerkt door langdurig hoge grondwaterstanden ten opzichte van maaiveld. Soorten als beenbreek, veldrus, holpijp, sterzegge, geoord veenmos geven aan dat zich lateraal bewegend zuur grondwater in en nabij het maaiveld bevindt. Op veenmosbultjes kan zich ronde zonnedaau vestigen, een soort die in de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw voor diverse plaatsen in het Boetelerveld is opgegeven.

De orchideeënrijke subassociatie is kenmerkend voor vochtige tot enigszins natte standplaatsen waar gedurende een relatief korte periode basenrijker grondwater de wortelzone van de vegetatie bereikt. Wat betreft de basentoestand bevinden de standplaatsen van deze gemeenschap zich in het calciumbuffertraject. Terwijl jaargemiddeld inzijging van regenwater optreedt, zorgt de relatief kortstondige indringing van basenrijker grondwater in de wortelzone toch voor oplading van het adsorptiecomplex van de ondiepe bodem waardoor de pH van de bodem zich in het calciumbuffertraject blijft bevinden. De aanwezigheid aan maaiveld van zeer fijne en zeer leemrijk zanden draagt bij aan een hoge basenverzadiging van de bodem.

Deze bodemkwaliteit en de kortstondige indringing van basenrijk grondwater verklaren het (vroegere) voorkomen van basenminnende soorten zoals gevlekte orchis, welriekende nachtorchis en kruipwilg. Blauwe zegge komt tegenwoordig nog steeds massaal voor op veel plekken in de Vochtige heiden in het Boetelerveld en kan samen met klokjesgentiaan en kruipwilg worden beschouwd als laatste relict van deze orchideeënrijke heide.

Van deze subassociaties komt alleen de typische nog voor in het Boetelerveld, en dan vaak in meer of mindere mate vergrast met pijpenstrootje. Sterke vergrassing met pijpenstrootje duidt op gemiddeld te lage grondwaterstanden d.w.z. gedurende een korte periode, vaak tussen het einde van de winter en het vroege voorjaar komen kortstondig hoge grondwaterstanden nabij maaiveld voor, die nadien echter snel wegzakken tot dieper dan 80 à 100 cm beneden maaiveld.

Tabel 3 Overzicht van ecologische vereisten H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

H4010_A: Vochtige heide		
Aspect	Voorwaarde	
Zuurgraad	matig zuur tot zuur	pH 5.5 - <4.0
Vochttoestand	zeer nat tot zeer vochtig	GVG: -15 tot 60 cm onder maaiveld
Zoutgehalte	zeer zoet	< 150 Cl (mg/l)
Voedselrijkdom	zeer voedselarm	
Kritische depositiewaarde stikstof	zeer gevoelig	1214 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	dominantie van dwergstruiken (o.a. dophei >50 %), beperkte bedekking van grassen (< 25 %), beperkte bedekking van bomen (< 10%), hoge bedekking van veenmossen en een hoge soortenrijkdom van mossen en korstmossen	
vegetatietypen	Codes uit vegetatie van Nederland: 10 RG4, 11Aa2, 11RG2, 11RG3, 28Aa1, 28Aa4.	

Actueel areaal en kwaliteit habitattypen

Vochtige heiden (*Ericetum tetralicis*) komt verspreid over het gebied voor. Deze gemeenschap is wijd verbreid in het Boetelerveld, maar tegenwoordig het best ontwikkeld in twee grote vlakken aan de west- en oostzijde van het reservaat. De Vochtige heiden wordt veelal ingesloten door (naald)bossen.

De kwaliteit van de Vochtige heiden is overwegend goed¹¹. Veel soorten zijn wel aanwezig en ook de vergrassing is teruggedrongen dankzij het plaggen en de begrazing. Op de geplagde plekken komt o.a. dophei, kleine zonnedauw en bruine snavelbies voor. De verspreiding van de bijzondere soorten is echter beperkt en ook is de structuur van de heide tamelijk eenvormig.

Bijzondere plantensoorten in het Boetelerveld zijn klokjesgentiaan, klein warkruid, kleine zonnedauw, moeraswolfsklauw, beenbreek, veenbies en geelgroene zegge.

Huidig netto areaal: 42,8 ha.

Trend in areaal en kwaliteit habitattypen

In 1951 kwamen in het Boetelerveld orchideeënrijke dopheide gemeenschappen voor met soorten als welriekende nachtorchis, gevlekte orchis, Spaanse ruiter, heidekartelblad en valkruid. Ook

¹¹ Habitattypenkaart juli 2013, provincie Overijssel

soorten als kruipwilg, blauwe zegge, en blauwe knoop waren te vinden in de Vochtige heiden. Sinds 1980 is 150 ha van het gebied begraasd, eerst met schapen, later runderen. De begrazing werd ingezet om de vergrassing van het gebied tegen te gaan. De schapen bleken echter niet de vergrassing van pijpenstrootje tegen te kunnen gaan.

De verlaagde (zomer)grondwaterstanden in de decennia daarna hebben uiteindelijk geleid tot een afname van de oppervlakte Vochtige heiden. Het ontbreken van doelgericht beheer in de periode tussen 1945 (eind agrarisch gebruik van plaggensteken) en 1970 (begin van doelgericht natuurbeheer) droeg hier ook aan bij. In deze periode kon de natuurlijke successie van heide naar bos ongestoord verlopen.

Sinds 1985 is het beheer uitgebreid en zijn er ook stroken pijpenstrootje geplagd. Op de geplagde delen zijn de horsten pijpenstrootje verwijderd en zijn veel heide soorten teruggekomen (gewone dophei, moeraswolfsklauw, bruine snavelbies en veenbies). Opslag van berk en den vormen een probleem op de geplagde oppervlaktes.

De niet-geplagde delen zijn meestal dicht begroeid met pijpenstrootje. De leeftijdsopbouw van de heide is vrij eenzijdig: er zijn relatief veel jonge struiken aanwezig.

De plagplekken ontwikkelen zich van plekken met een algenlaag een moslaag en grassen naar plekken waarbij de bodem meer bedekt is door kruiden en bosopslag. Soorten als struikhei, pilzegge, gestreepte witbol, knolrus, pijpenstrootje en breekblaadje nemen door het plaggen af, terwijl soorten als gewone dophei, grove den, zomereik en veenbies toenemen.

H5130 Jeneverbesstruwelen

Ecologische vereisten

De aanwezige jeneverbesstruwelen in Boetelveld zijn waarschijnlijk grondwaterafhankelijk (Jansen 2010). Verjonging van jeneverbes lijkt meer op te treden op plekken waar basenrijk grondwater uittreedt (med. A. Jansen, Unie van Bosgroepen).

Tabel 4 Overzicht van ecologische vereisten H5130 Jeneverbesstruwelen

aspect	voorwaarde	
Zuurgraad (pH)	matig zuur tot basisch	pH > 4,5
Vochttoestand	matig droog tot droog	GVG: > 40 cm - maaiveld
Zoutgehalte	zeer zoet	< 150 mg Cl /l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm tot licht voedselrijk	
Kritische depositiewaarde stikstof	Gevoelig	15 kg of 1071 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	aanwezigheid van mannelijke en vrouwelijke exemplaren van jeneverbes, aanwezigheid van zaailingen en tenminste 100 exemplaren duidt op goede structuur. Daarnaast is een kenmerk een ondergroei die rijk is aan sporenplanten en paddenstoelen en ligging in een heide- of stroomdallandschap	

Acueel areaal en kwaliteit habitatype

Verspreid over drie locaties met in totaal 0,04 ha. Het habitatype komt uitsluitend in het oostelijk deel (bij Kleine Turfgat) voor. De jeneverbesstruwelen in dit gebied behoren tot de zeldzame plantengemeenschap met hondsroos (Roso-Juniperetum) en zijn beperkt tot enkele kleine groepen. Het werkdocument (Arcadis 2009) doet geen concrete uitspraak over de kwaliteit, maar stelt wel dat de oppervlaktes erg klein zijn. Verder is de graasdruk hoog, omdat op deze plekken door de aanwezigheid van kalk, aantrekkelijk voedsel voor runderen groeit.

Trend in areaal en kwaliteit habitatype

Er is sprake van een negatieve trend in oppervlak en kwaliteit. De oorzaak van deze trend is niet exact bekend maar komt overeen met de landelijke trend waarin te zien is dat in de afgelopen zestig jaar vrijwel geen zaailingen van de jeneverbes zijn aangetroffen. Sinds enkele jaren zijn er aanwijzingen dat aan deze negatieve trend een eind komt aangezien uit verschillende plekken in het land melding wordt gemaakt van een toename van verjonging (Hommel et al, 2007). Dit is

echter zover bekend niet in het Boetelerveld aan de orde. De aanwezige jeneverbesstruwelen in Boetelerveld zijn waarschijnlijk grondwaterafhankelijk (Jansen 2010), en verdroging zou de negatieve trend kunnen verklaren.

H6230 *Heischrale graslanden

Ecologische vereisten

Gemeenschappen van dit habitatype hebben een grondwaterregime dat overeenkomstig is met dat van de natte heide, vooral de typische en de orchideeënrijke subassociatie, maar verschillen daarvan door een hogere basenverzadiging en iets een hogere productiviteit (trofie). Deze wat hogere basenverzadiging – tussen circa 40 en 80% - ontstaat door de aanwezigheid van basenrijkere fijne, zeer leemrijke zanden of zandige lemen. Onder invloed van regenwater komen de basen beschikbaar in het bodemvocht, vaak in combinatie met toestroming van (enigszins) met basen aangerijkt grondwater. Ook toestroming van basenrijker grondwater alleen kan zorgen voor de instandhouding van de standplaatscondities van Heischrale graslanden.

Tabel 5 Overzicht van ecologische vereisten H6230 *Heischrale graslanden

Heischraal grasland		
aspect	voorwaarde	
Zuurgraad bodem	zwak zuur tot matig zuur	pH 6.5 – 4.5
Vochttoestand bodem	nat tot matig droog	GVG: 10 tot 40 cm onder maaiveld, < 14 dagen droogtestress
Zoutgehalte bodem	zeer zoet	< 150 Cl (mg/l)
Voedselrijkdom	matig voedselrijk tot licht voedselrijk	
Kritische depositiewaarde stikstof	zeer gevoelig	714 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Dominantie van grassen en kruiden; Aanwezigheid van dwergstruiken met geringe bedekking (< 25%); Hoge soortenrijkdom (> 20 plantensoorten/m ²); een optimale functionele omvang is vanaf enkele hectares*	

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Heischrale graslanden zijn van oudsher vermoedelijk betrekkelijk zeldzaam geweest in het Boetelerveld. Deze gemeenschap kwam vermoedelijk in smalle gordels voor op de overgang van natte heiden naar slenkvormige laagten met basenminnende gemeenschappen van het Blauwgrasland.

Heischraal grasland komt thans alleen nog in fragmentaire vorm voor in het Boetelerveld, vooral langs de bovenzijde van het Kleine Turfgat, over een netto oppervlak van 0,45 ha. Plaatselijk komt nog hondsviooltje voor onder andere aan de bovenrand van de slenkvormige laagte in het centrum van het Boetelerveld. Verder komt het in een fragmentaire vorm, die wordt gedomineerd door borstelgras, voor op en langs paden waar door betreding en beweiding vers leemrijk en iets gebufferd zand aan maaiveld wordt gebracht.

Trend in areaal en kwaliteit habitatype

Tot ver in de twintigste eeuw was het heischrale grasland ruimer verspreid in het Boetelerveld; het exacte voorkomen is onbekend. Inmiddels verdwenen soorten van het heischrale grasland die toen nog voorkwamen zijn heidekartelblad, gewone vleugeltjesbloem, valkruid en blauwe knoop. Het verdwijnen van deze soorten duidt op gedaalde grondwaterstanden en daarmee gepaard gaande verzuring. Deze verzuring is versterkt door zure atmosferische depositie.

H6410 Blauwgrasland

Ecologische vereisten

Het Blauwgrasland is kenmerkend voor natte, matig basenrijke tot basenrijke en matig voedselrijke omstandigheden. Deze ontstaan in pleistoceen Nederland door kwel van grondwater, zowel door basenrijke kwel van grotere diepte (bovenlokale kwel) als door lokale watersystemen aangedreven grondwaterstroming (Jansen et al., 2000):

- laterale afstroming over slecht doorlatende, basenrijkere leemlagen;
- zogenaamde uitpers- of kwelplassystemen waarbij basenrijk grondwater uit de ondergrond, dat uit zich zelf het maaiveld niet kan bereiken, dankzij de opbolling van de

grondwaterstand in dekzandruggen kan uittreden in smalle gordels op de grens van rug en overstroomde laagte (Jansen et al., 2000).

Tabel 6 Overzicht van ecologische vereisten H6410 Blauwgrasland

Blauwgrasland		
aspect	voorwaarde	
Zuurgraad	zwak zuur tot matig zuur	pH 6.5 – 4.5
Vochttoestand	zeer nat tot nat	GVG: 5 cm boven maaiveld tot 25 cm onder maaiveld GLG: mag niet te diep wegzakken
Zoutgehalte	zeer zoet	< 150 Cl (mg/l)
Voedselrijkdom	matig voedselrijk tot licht voedselrijk	
Kritische depositiewaarde stikstof	zeer gevoelig	1071 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Toestroming van basenrijk water is een indicator van goede kwaliteit, evenals hooibeheer, weinig opslag van bomen en struweel. De oppervlakte is bij voorkeur enkele hectares	

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Goed ontwikkeld Blauwgrasland komt in het Boetelerveld voor langs de bovenrand van het Kleine Turfgat. Dit betreft een heischrale subassociatie van het Blauwgrasland, een relatief zure vorm. Dit geeft aan dat gedurende het jaar slechts kortstondig basenrijker water het maaiveld bereikt.

Huidig netto areaal: 0,17 ha.

Trend in areaal en kwaliteit habitatype

Tot in de jaren 90 van de vorige eeuw kwam in het Boetelerveld ook de orchideeënrijke of parnassiarijke subassociatie voor met moeraswespenorchis, trilgras en parnassia. Deze subassociatie is afhankelijk van langduriger toestroming van basenrijk grondwater. De groeiplaats van het Blauwgrasland rond het Kleine Turfgat lijkt zuurder te worden; niet alleen zijn genoemde strikt basenminnende soorten van de orchideeënrijke subassociatie verdwenen, maar ook meer "basale" soorten zoals Spaanse ruiter en addertong, terwijl zuurminnende soorten als hennegras, zilverschoon en waterveld zijn toegenomen. Dit geeft aan dat de invloed van basenrijk grondwater in de wortelzone van de vegetatie is verminderd.

Het Blauwgrasland kende tot in de jaren 1960 een ruimere verspreiding in het Boetelerveld. Het kwam voor aan de noordzijde van het Grote Rietgat (deze locatie is geheel verlost), in de slenkvormige laagte in het centrum (samen met Jeneverbessen, nu vrijwel geheel verlost) en in een slenkvormige laagte in het uiterste zuidwesten van het Boetelerveld (vrijwel geheel verlost of gekenmerkt door een eenvormige begroeiing van pijpenstrootje en blauwe zegge). Het kwam ook voor in de grotere laagte in het westen van het Boetelerveld (kartering van Mörzer Bruijns uit 1950, beschreven als laagte met "overwegend wilde grassen"). Daar waar het vroegere Blauwgrasland zich heeft ontwikkeld tot genoemde eenvormige begroeiing is sprake van gedaalde grondwaterstanden en daarmee gepaard gaande verzuring en vermeting. Het verdwijnen van soorten als vleeskleurige orchis en vetblad die in de jaren vijftig en zestig nog voorkwamen, geeft aan dat toen plaatselijk nog zeer basenrijke omstandigheden heersten. Het verdwijnen van deze soorten geeft aan dat ernstige verzuring is opgetreden.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Ecologische vereisten

Snavelbiezen-gemeenschappen ontstaan na plaggen van (vergraste) vochtige en natte heide. Het is een pioniergemeenschap die zich na verloop van tijd weer ontwikkelt tot vochtige en natte heide. De snelheid waarmee dat gebeurt, is afhankelijk van het grondwaterregime. Onder drogere omstandigheden gebeurt dat binnen tien jaar, terwijl onder nattere omstandigheden de pioniers zich veel langer kunnen handhaven. Onder drogere omstandigheden met sterk schommellende waterstanden keert pijpenstrootje binnen 10 jaar na plaggen weer terug met (relatief) hoge

bedekkingen, terwijl zich op nattere plagplekken een vrijwel niet-vergraste heide ontwikkelt (zie o.a. Jansen et al., 2004). Niet alleen de successiesnelheid, maar ook de soortensamenstelling van de Snavelbies-gemeenschappen vertoont een samenhang met het grondwaterregime: onder vochtige omstandigheden keren voornamelijk bruine snavelbies en kleine zonnedaauw terug, die regelmatig worden begeleid door moeraswolfsklauw. Onder nattere omstandigheden verschijnt ook witte snavelbies. Het habitatype is gevoelig voor stikstofdepositie waardoor de successie naar natte heide en de rompgemeenschap van pijpenstrootje wordt versneld.

Tabel 7 Overzicht van ecologische vereisten H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Pioniervegetaties met snavelbiezen		
aspect	Voorwaarde	
Zuurgraad	matig zuur tot zuur	pH 5.5 - <4.0
Vochttoestand	zeer nat tot nat	GVG: 5 cm + mv tot 25 cm – mv GLG: ondiep
Zoutgehalte	zeer zoet	< 150 Cl (mg/l)
Voedselrijkdom	zeer voedselarm	
Kritische depositiewaarde stikstof	Gevoelig	1429 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	natuurlijke pionierplekken hebben de voorkeur boven plakplekken. Periodiek langdurige inundatie en een patroon van slenken en bulten is kenmerkend. De kruidlaag wordt in goede toestand gekenmerkt door schijngrassen en de moslaag door veenmossen. De oppervlakte is bij voorkeur enkele honderden m ²	

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

De Pioniervegetaties met snavelbiezen komen voornamelijk voor op de geplagde delen van het gebied, veelal omsloten door Vochtige heiden. De kenmerkende soorten kleine zonnedaauw, bruine snavelbies en moeraswolfsklauw zijn allen aanwezig. De ontwikkeling van deze plagplekken verloopt verschillend. Op sommige plekken is het snavelbiezenstadium kortdurend en ontwikkelt de vegetatie zich tot Vochtige heiden. Op andere plaatsen blijft de snavelbiezenvegetatie veel langer in stand.

Huidig areaal: 7,6 ha.

Trend in areaal en kwaliteit habitatype

Er wordt in de historische bronnen weinig melding gemaakt van dit habitatype. Wel wordt in 1950 vermeld dat Ronde en Kleine zonnedaauw, Moeraswolfsklauw, Blauwe zegge en Bruine snavelbies voorkomen op open plekken en paden in de Vochtige heiden. Ronde zonnedaauw is in 2000 nog op een plaats waargenomen. Sinds er in het gebied geplagd wordt, komt dit habitatype vooral op de pas geplagde plekken voor. De locatie is hier veranderlijk, maar de oppervlakte is sterk toegenomen. Plaggen vormt dus een belangrijke beheersmaatregel voor het behoud van dit habitatype.

2.3.2 Habitatrichtlijnsoorten

H1166 Kamsalamander

Ecologische vereisten

Tabel 8 Overzicht van ecologische vereisten H1166 kamsalamander

Kamsalamander	
aspect	omschrijving
voortplantingsbiotoop	matig voedselrijke tot voedselrijke, stilstaande wateren met een goed ontwikkelde onderwatervegetatie. Het water mag niet te zuur zijn i.v.m. het overleven van eitjes.
lichtinval	De poel mag niet geheel beschaduwd zijn.
waterniveau	De poel moet permanent water bevatten.
levenscyclus	Vanaf half maart zijn de volwassen dieren in het water te vinden. April is de piek van de paartijd. Een klein percentage van de volwassen dieren blijft het gehele jaar in het water, de meeste verlaten eind juni het water. Als er meerdere van deze poelen in de nabije omgeving voorkomen kunnen de dieren in één seizoen tussen meerdere poelen op en neer trekken.
overwintering	Kamsalamanders op het land verblijven in muizenholen of onder materiaal als boomstammen of houtblokken.

Actueel voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

De kamsalamander is waargenomen in twee poelen in het grasland, in het Grote Rietgat en in het Kleine Turfgat. In het voorjaar 2004 is tijdens het waterkwaliteitonderzoek als "bijvangst" de volwassen kamsalamander waargenomen in het Grote Rietgat. In het najaar is in hetzelfde onderzoek de larve van de kamsalamander waargenomen in het Kleine Turfgat. Het voorkomen lijkt het meest geconcentreerd aan de oostzijde. De kwaliteit van de poelen is goed voor de kamsalamander; er is onderwatervegetatie en de poelen zijn niet geheel beschaduwd. Ook is het leefgebied op het land goed van kwaliteit voor de kamsalamander, er is voldoende variatie en structuur in de vegetatie.

Trend in voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

Er zijn geen gegevens over het voorkomen van kamsalamander in het verleden.

Figuur 4 Overzichtskartaal met waarnemingen kamsalamander. Het gearceerde gebied geeft indicatief aan waar het leefgebied is, de blauwe vlakken de wateren waar de kamsalamander in elk geval voorkomt. Bron: Landschap Overijssel, 2006

H1831 Drijvende waterweegbree

Ecologische vereisten

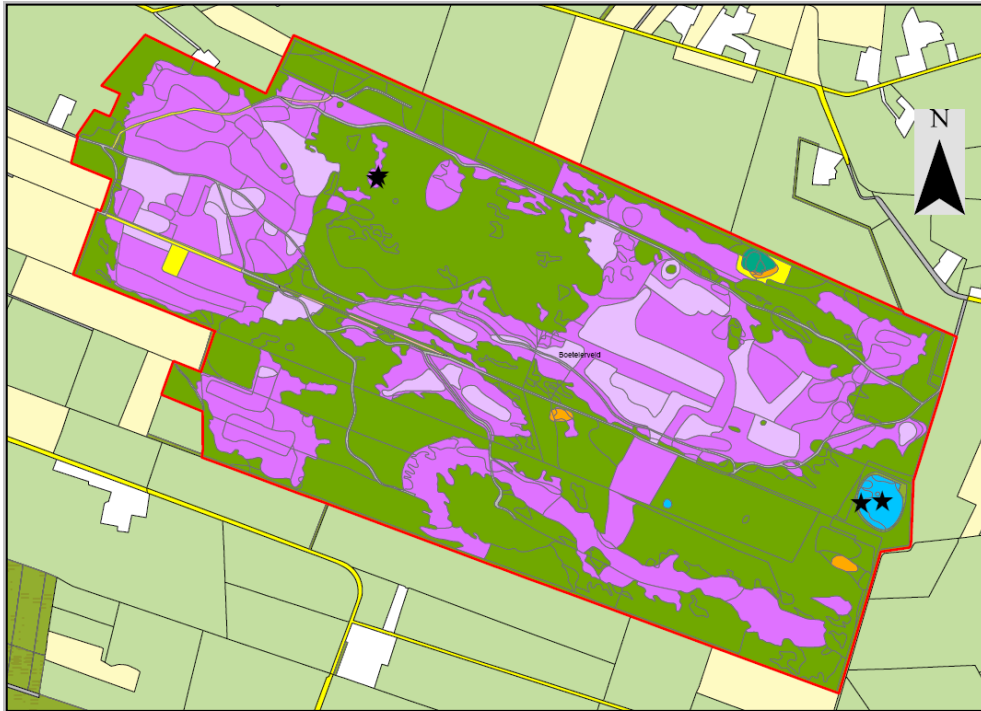
Drijvende waterweegbree komt in voedselarme wateren voor.

Tabel 9 Overzicht van ecologische vereisten H1831 Drijvende waterweegbree

Drijvende waterweegbree	
aspect	voorwaarde
waterkwaliteit	vrij voedselarm, zwak zuur "schoon" water, veelal een mengvorm van regen- en kwelwater
levensstrategie	De soort is op oevers eenjarig en bloeit hier vaak overvloedig, in het water is de plant meerderjarig vegetatief of meerderjarig en bloeiend. De soort verspreidt zich dikwijls vegetatief doordat losse fragmenten stroomafwaarts weer kunnen wortelen.
waterdiepte	bij voorkeur in 1-3 meter diep water

Actueel voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

In 2001, '05 en '08 is op twee plekken in het gebied drijvende waterweegbree aangetroffen. In 2001 en 2005 zijn telkens 25-50 exemplaren van de soort bij beide vindplaatsen waargenomen. In 2008 is de soort ook waargenomen, het aantal exemplaren is onbekend.

Figuur 5 Overzichtskaart met waarnemingen drijvende waterweegbree. Bron: Landschap Overijssel

Trend in voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

Van drijvende waterweegbree is bekend dat zij niet jaarlijks op dezelfde plaatsen voorkomt, maar soms een aantal jaar "verdwenen" is (www.floron.nl). De zaden van de soorten kunnen tot 80 jaar overleven in de bodem (Janssen en Schaminée, 2008). Er is geen informatie over het voorkomen van deze soort in het verleden.

2.4 Ecologische relaties instandhoudingsdoelstellingen

De genoemde instandhoudingsdoelstellingen staan niet op zich maar hebben een relatie met één of meerdere andere instandhoudingsdoelstellingen. Dit is te zien in onderstaande tabel. Maatregelen voor één habitat kunnen ook andere habitattypen of soorten ten goede komen, maar ook het tegengestelde is mogelijk. Een voorbeeld van een directe relatie tussen instandhoudingsdoelstellingen is de relatie tussen vochtige heiden en pioniervegetaties.

De kale plekken waar de pioniervegetaties met snavelbiezen kunnen ontwikkelen, ontstaan in vochtige heide op natuurlijke wijze door langdurige waterstagnatie in laagten. Dat gebeurt tegenwoordig in het Boetelerveld minder dan voorheen, doordat het water te snel en te diep wegzakt. Meestal ontstaan ze onder invloed van menselijk handelen, bijvoorbeeld na het steken van plaggen of na intensieve betreding. Op geplagde plekken en heidepadjes zijn de pioniervegetaties van het habitatype doorgaans slechts kortstondig aanwezig. Ze gaan daar al snel over in gesloten vochtige heidebegroeiingen, die deel uitmaken van habitatype vochtige heiden. Heischrale vegetaties komen vooral langs paden en op de meer gebufferde delen van de vochtige heide voor, bijvoorbeeld langs de randen van het Kleine Turfgat.

Naast directe relaties tussen habitattypen zijn er ook indirecte relaties: verhoging van de voorjaarsgrondwaterstand voor vochtige heiden is ook gunstig voor blauwgrasland, heischraal grasland en zwak gebufferde vennen. Voor jeneverbesstruweel kan deze verhoging juist ongunstig zijn; dit habitatype is gebonden aan drogere omstandigheden. Maatregelen die genomen worden voor het behoud van zwakgebufferde vennen komen eveneens ten goede aan de kwaliteit van het leefgebied van kamsalamander en de standplaatsen van drijvende waterweegbree.

Habitattypen	Ecologische relatie	Relatie met bestaande gebruik/ effect/ beheer
Zwak gebufferde vennen	kamsalamander drijvende waterweegbree	De kamsalamander en drijvende waterweegbree komen beide voor in zwak gebufferde vennen.
Vochtige heiden	Pioniervegetaties heischraal grasland	Pioniervegetaties komen voor op plekken waar geplagd is, later zullen deze ontwikkelen tot vochtige heide. Heischraal grasland komt voor langs de paden en op de hoger gelegen stukjes in de vochtige heide.

3 *Instandhoudingsdoelstellingen*

In dit hoofdstuk worden de kernopgaven, instandhoudingsdoelstellingen en knelpunten van het Boetelerveld beschreven.

3.1 *Kernopgaven*

Het Boetelerveld heeft twee kernopgaven¹:

- 6.05 Natte heiden. Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen. Hier geldt ook een wateropgave;
- 6.06 Schrale gaslanden. Kwaliteitsverbetering en (indien mogelijk) uitbreiding oppervlakte heischrale graslanden en blauwgraslanden in kansrijke situaties. Hier geldt ook een wateropgave.

Voor deze kernopgaven geldt een wateropgave. Een wateropgave is toebedeeld wanneer de watercondities in meer of mindere mate niet op orde zijn. Ten behoeve van het behoud van oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen vochtige heiden, heischrale graslanden, blauwgraslanden en pioniervegetaties met snavelbiezen is een verbetering van de watercondities noodzakelijk.

In het Boetelerveld is geen sprake van een 'sense of urgency'. Dit betekent dat voor de korte termijn geen onherstelbare situatie wordt verwacht waardoor de kernopgave en hierbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn.

In het Boetelerveld liggen geen beschermde natuurmonumenten.

Bij het opstellen van dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- In het Natura 2000 ontwerp-beheerplan zijn de maatregelen opgenomen die nodig en technisch mogelijk zijn om de Natura 2000-doelen zeker te stellen en economische ontwikkelingen mogelijk te maken;
- Op korte termijn (1^e periode van 6 jaar) zijn de herstelmaatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen. Op de lange termijn (2^e en 3^e periode, 12-18 jaar) worden oppervlakte-uitbreiding en kwaliteitsverbetering (indien tot doel gesteld voor de aangewezen habitattypen) gerealiseerd;
- Het beheerplan is bijgewerkt op basis van de instandhoudingsdoelstellingen van het definitieve aanwijzingsbesluit, dat 25 april 2013 door het rijk is vastgesteld.

3.2 *Instandhoudingsdoelstellingen*

Onderstaande tabel (tabel 10) bevat een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Boetelerveld, de kwaliteit en het areaal van de habitattypen en de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren (de beschrijving is te vinden in paragraaf 2.3). Voor de soorten ontbreekt informatie over de trend.

Tabel 10 Overzicht van doelstellingen, huidig areaal, huidige kwaliteit en trends in areaal en kwaliteit van de aanwezige habitattypen in Boetelerveld

Habitattypen		Doelstelling		Huidig areaal (opp) in ha	Huidige kwaliteit	Trend in areaal (tot nu toe)	Trend in kwaliteit (tot nu toe)
		Oppervlakte	Kwaliteit				
H3130	Zwakgebufferde vennen	=	=	0,14	Gm	- / =	- / = *
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	>	>	42,8	Mg	-	- / = *
H5130	Jeneverbesstruwelen	=	=	0,04	Mg	-	-
H6230	*Heischrale graslanden	=	=	0,45	Mg	-	-
H6410	Blauwgrasland	>	=	0,17	Gm	-	-
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=	7,6	G	=	- / = *
H1166	Kamsalamander	=	=	?	?	?	?
H1831	Drijvende waterweegbree	=	=	?	?	?	?

* trend was langdurig negatief, maar deze trend is het afgelopen decennium door beheermaatregelen na verbetering gestabiliseerd.

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:

= Behoudsdoelstelling;

> Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;

G Goede kwaliteit;

Gm Overwegend goede kwaliteit, lokaal matig ontwikkeld;

Mg Overwegend matige kwaliteit, lokaal goed ontwikkeld.

? informatie ontbreekt

Trend in oppervlakte of kwaliteit:

+ Positieve trend

- Negatieve trend

= Stabiele trend

3.3 Knelpunten

In deze paragraaf worden knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen benoemd. Voor de stikstofgevoelige habitattypen en soorten komen deze uit de PAS-gebiedsanalyse, voor niet stikstofgevoelige habitattypen en soorten zijn de knelpunten overgenomen uit de werkdokumentten. Beide documenten zijn gebaseerd op de meest actuele kennis vanuit de literatuur en de bij het opstellen van de documenten en dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan betrokken partijen.

Knelpunten

De belangrijkste knelpunten hebben betrekking op het hydrologisch systeem dat speelt op gebiedsniveau. Het gaat hierbij om:

- K1 Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied;
- K2 Ontwatering binnen Natura 2000-gebied door (reeds afgedamde) greppels en rabatstelsels;
- K3 Ontwatering binnen Natura 2000-gebied door recentelijk gegraven poelen;
- K4 Verdamping door bosvorming in Natura 2000-gebied.

Als belangrijkste knelpunt in het Boetelerveld wordt in de documenten de ontwatering binnen het Natura 2000-gebied (**K2** en **K3**) en in de directe omgeving van het gebied (**K1**) genoemd. Alle habitattypen in het Boetelerveld zijn afhankelijk van langdurig natte omstandigheden, en worden in de huidige situatie meer tot mindere mate met verdroging geconfronteerd.

Naast een voldoende hoge grondwaterstand, zijn de habitattypen zwak gebufferde wateren, Blauwgraslanden, Heischrale graslanden en Jeneverbesstruwelen in het Boetelerveld ook afhankelijk van meer of minder basenrijke omstandigheden. In het dekzandlandschap waarin het Boetelerveld ligt, ontstaan zulke omstandigheden door toestroming van (matig) basenrijk grondwater. Knelpunten **K2**, **K3** en **K4** beperken de noodzakelijke opbolling van lokale grondwatersystemen in het Boetelerveld, terwijl knelpunt **K1** zorgt voor een te diepe wegzijging naar het regionale grondwatersysteem waardoor het licht aangerijkte lokale water slechts op zeer beperkte schaal nog uitteedt.

Tabel 71 Overzichtstabel van knelpunten in hydrologie en beheer en inrichting.
Aangegeven wordt op welke habitattypen deze knelpunten effect hebben

Knelpunt		Habitattypen						Opmerkingen
		H3130 - Zwakgebufferde vennen	H4010A - Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H5130 - Jeneverbesstruwelen	H6230 - Heischrale graslanden	H6410 - Blauwgrasland	H7150 - Pioniervegeties met snavelbiezen	
Hydrologie								
K1	Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied	G	G	O	G	G	O	Leidt tot daling grondwaterstand
K2	Ontwatering binnen Natura 2000-gebied door (reeds afgedamde) greppels en rabatstelsels	G	G	O	G	G	O	Leidt tot drainage lokale grondwatersystemen
K3	Ontwatering binnen Natura 2000-gebied door recentelijk gegraven poelen	K	KG	K	O	K	O	Leidt tot versterkte wegzijging grondwater boven oorspronkelijke schijnspiegel
K4	Verdamping door bosvorming in Natura 2000-gebied	K	G	O	G	G	O	Leidt tot verminderde grondwateraanvulling
Beheer en inrichting								
K5	Eutrofiëring door bladinvall	G						Leidt tot verstruweling van vennen
K6	Eenvormige vegetatiestructuur		G				G	Leidt tot afname van pioniermilieus
K7	Opslag bomen en struwelen	G	G	G		G	K	Leidt tot verlies van areaal Natura 2000-habitattypen
K8	Overbegrazing			G				Leidt tot verlies van areaal Natura 2000-habitattypen

Legenda

G Effect aangetoond of waarschijnlijk: groot knelpunt;
K Effect aangetoond of waarschijnlijk: klein knelpunt;
O Effect aangetoond of waarschijnlijk: omvang onbekend;
KG Effect aangetoond of waarschijnlijk: klein knelpunt in deel van het gebied, ander deel groot knelpunt.

Atmosferische stikstofdepositie

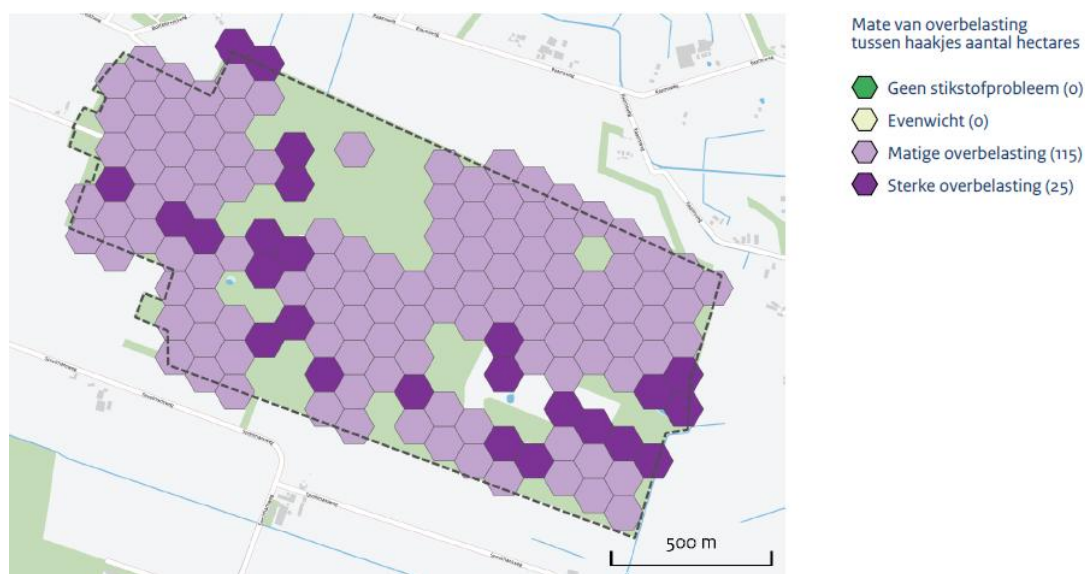
Naast knelpunten in de hydrologie en/of beheer, is stikstofdepositie ook een belangrijk knelpunt. Een uitgebreide analyse hiervan is terug te vinden in de gebiedsanalyse.

De mate waarin de actuele (2014) en toekomstige stikstofdepositie in het Boetelerveld een knelpunt vormt, wordt hieronder nader toegelicht. In hoeverre stikstof zich als gevolg van de jarenlange hoge depositie in de bodem heeft opgehoopt (in organische lagen en/of gebonden aan bodemdeeltjes) is niet bekend.

Tabel 82 Overzicht van kritische depositiewaarden van de habitattypen en knelpunten in de atmosferische depositie. Aangeven is of er sprake is van een knelpunt (X), geen knelpunt (-) is of dat onbekend is of er sprake is van een knelpunt (O) (KDW'en zijn afkomstig uit Van Dobben et al., 2012).

		Habitattypen					
Knelpunt		H3130 Zwak gebufferde vennen	H4010A Vochtige heide (hogere zandgronden)	H5130 Jeneverbesstruwelen	H6230 Heischrale graslanden	H6410 Blauwgraslanden	H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen
Atmosferische depositie							
	KDW (mol N/ha/jr)	571	1214	1071	741 ₁₂	1071	1429
K9	Overschrijding KDW in 2015	X	X	X	X	X	X
K11	Overschrijding KDW in 2030	X	X	X	X	X	X
K10	Vroegere overschrijding KDW	O	O	O	O	O	O

Om de huidige stikstofsituatie in kaart te brengen is in AERIUS de huidige stikstofdepositie (2015) op het Boetelerveld vergeleken met de KDW van de verschillende habitattypen met instandhoudingsdoelstellingen. Het resultaat is de stikstofoverbelasting Boetelerveld huidig (Figuur 6). De legenda is hierboven toegelicht. In de legenda wordt het verschil tussen de huidige depositie en de KDW in vier categorieën weergegeven; de zogenaamde afstand tot de KDW.

Figuur 6 Stikstofoverbelasting Boetelerveld huidig (afstand stikstofdepositie tot de KDW)

De ruimtelijke verdeling van de overschrijding van de KDW op het Boetelerveld wordt vooral bepaald door de ligging van de stikstofgevoelige habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Vochtige heiden (H4010A), Heischrale graslanden (H6230) en Blauwgraslanden (H6410).

In 2015 is de hoge stikstofdepositie voor de habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Vochtige heiden (H4010A), Blauwgraslanden (H6410) en Jeneverbesstruwelen (H5130) een belangrijk knelpunt en wordt de KDW grotendeels met minstens 70 mol ha/jr overschreden. Voor H3130 Zwak gebufferde vennen, het grootste deel van Heischrale graslanden (H6230) en Jeneverbesstruwelen (H5130) geldt zelfs een overbelasting van meer dan twee maal de KDW over het volledige areaal anno 2015.

Leemten in kennis op gebiedsniveau

De in dit document voorgestelde maatregelen zijn vastgesteld op basis van best beschikbare kennis, waaronder de landelijke PAS-Herstelstrategieën. Er bestaat nog een aantal kennislacunes (zie ook paragraaf 3.4). Die zijn echter niet van dien aard dat geen ecologische conclusies kunnen worden getrokken over het effect van de herstelmaatregelen. Het is duidelijk welke maatregelen moeten worden getroffen en dat die effectief zijn. Er bestaat geen twijfel dat met de beschreven maatregelen behoud van de habitattypen in de 1^e beheerplanperiode is gewaarborgd en dat in de 2^e en 3^e beheerplanperiode uitbreiding en kwaliteitsverbetering (voor zover tot doel gesteld) kan aanvangen. De onzekerheid richt zich hooguit op de precieze effecten van de herstelmaatregelen op de habitattypen- en soorten. Daarom vindt zekerheidshalve monitoring plaats (zie paragraaf 8.3). Mocht het onverhoopt nodig blijken dan kan daardoor tijdig bijsturing van de uitvoering van de herstelmaatregelen plaatsvinden ("hand-aan-de-kraan-principe").

Er bestaat een goed beeld van het ecologisch functioneren van Boetelerveld. Over de mate waarin maatregelen in de hydrologie voldoende zijn om de vereiste randvoorwaarden te realiseren, ontbreekt echter nog bepaalde kennis. Om dit te ondervangen, is monitoring van de verandering in de waterhuishouding (zowel van waterstanden als van de chemie van het grond- en oppervlaktewater in laagten waar zuurbuffering vereist is) nodig. Door middel van monitoring kan worden bepaald of externe maatregelen ten aanzien van vernatting voldoende vergaand zijn (zowel qua reductie van ontwatering als ten aanzien van de begrenzing van het gebied, waarbinnen de maatregelen worden genomen) om de vereiste grondwatertoestand voor realisatie van de korte en lange termijn doelstellingen te behalen. Pas als er aanleiding is voor aanvullende maatregelen, is onderzoek nodig naar de effectiviteit van deze maatregelen.

3.4 Knelpunten per instandhoudingsdoelstelling

In deze paragraaf wordt per instandhoudingsdoelstelling aangegeven welke knelpunten en kennisleemten er zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Knelpuntenanalyse

Belangrijkste knelpunten zijn de knelpunten die op gebiedsniveau spelen: verdroging en de te hoge stikstofdepositie. Specifiek voor het habitatype spelen nog de volgende knelpunten.

- K5 Eutrofiëring door bladval
- K7 Opslag bomen en struwelen
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

Eutrofiëring door bladval (**K5**) heeft betrekking op het risico van afname van de kwaliteit van habitatype H3130, en hangt direct samen met de aanwezige bomen bij het Grote Rietgat. Bladval zorgt voor een versnelde ophoping van relatief makkelijk afbreekbaar organische stof. Hierdoor neemt de beschikbaarheid van voedingsstoffen in het ven toe, en tevens draagt dit bij tot het vrijkomen van verzurende stoffen.

De opslag van bomen en struiken (**K7**) zijn een knelpunt voor het behoud van het areaal. Bij doorgaande vestiging van struwelen en bomen verdwijnt areaal van dit habitatype. Daarnaast draag bladval bij tot eutrofiëring en ophoping van organisch materiaal in het ven.

Tenslotte is de huidige stikstofdepositie (**K9**) hoger dan de grenswaarde voor stikstofbelasting. De effecten van de vroegere stikstofdepositie (**K10**) zijn in de actuele situatie merkbaar aanwezig door eutrofiëring van het ven (nalevering van nutriënten uit de bodem).

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Zowel in de huidige situatie als in 2030 wordt de kritische depositiewaarde van Zwak gebufferde vennen (571 mol N/ha/jr) met meer dan twee maal de KDW (1142 mol N/ha/jr) overschreden (sterke overbelasting). Dit geldt voor het gehele areaal van dit habitatype. Actuele en toekomstige stikstofdepositie vormen hiermee een zeer belangrijk knelpunt voor het behoud van dit habitatype.

Vanwege de geringe buffering bij dit habitatype, kan depositie van N en S resp. indirect en direct leiden tot verzuring. Wanneer als gevolg van deze verzuringsprocessen de pH daalt beneden 5, zullen zuur-intolerante zacht-water soorten verdwijnen die zo kenmerkend zijn voor dit habitatype.

Zwak gebufferde vennen zijn matig voedselarm. Ze worden gevoed door regenwater en lokaal grondwater. Dit watertype is zeer arm aan voedingsstoffen en bicarbonaat. Anorganisch stikstof (i.e. door planten vrij opneembaar stikstof) en fosfaat zijn in deze vennen limiterend voor de plantengroei. Atmosferische depositie van stikstof leidt tot een aanrijking van deze vennen met ammonium en/of nitraat. In vennen met een overwegend minerale zandbodem en onder zuurstofrijke omstandigheden zal ammonium – afkomstig van atmosferische depositie – genitrificeerd worden tot nitraat. In vennen met een overwegend organische slibbodem waarin zuurstofloze omstandigheden overheersen, zal ammonium niet omgezet worden in nitraat. Hierdoor ontstaan verhoogde niveaus van ammonium in deze wateren die leiden tot een hogere productiviteit van soorten die ammonium snel kunnen benutten en snel kunnen groeien (Brouwer et al. 1997; Roelofs et al. 1984; Schuurkes et al. 1986).¹³

Kennisleemten

Zie kennisleemten op gebiedsniveau.

H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Knelpuntenanalyse

Belangrijkste knelpunten zijn de knelpunten die op gebiedsniveau spelen: verdroging en de te hoge stikstofdepositie. Specifiek voor het habitatype spelen nog de volgende knelpunten, waarbij eenvormige vegetatiestructuur vooral van belang is voor de kwaliteit van het habitatype en de opslag van bomen en struiken voor het areaal van het habitatype.

De geformuleerde knelpunten zijn:

- K6 Eenvormige vegetatiestructuur
- K7 Opslag bomen en struiken
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

De eenvormige structuur van de heide (**K6**) belemmert vestiging van bijzondere soorten van Vochtige heiden, en verhindert daarmee een verbetering van de huidige matige kwaliteit van dit habitatype. Het huidige beheer, kleinschalig plaggen en beweiding zorgt voor terugdringing van vergrassing, realisatie van een heide met een gevarieerde leeftijdsopbouw en nieuwe locaties voor pionierbegroeiingen. De kwaliteit van dit habitatype is evenwel nog onvoldoende, wat wordt veroorzaakt door andere knelpunten, met name op gebiedsniveau.

De opslag van bomen en struiken (**K7**) zijn een knelpunt voor het behoud van het areaal. Bij doorgaande vestiging van struiken en bomen verdwijnt areaal van dit habitatype.

Tenslotte is de huidige stikstofdepositie (**K9**) hoger dan de grenswaarde voor stikstofbelasting. Dit knelpunt wordt versterkt doordat de omringende (naald)bossen veel atmosferisch stikstof invangen en in het lokale systeem brengen (persoonlijke comm. A. Jansen). De effecten van de vroegere stikstofdepositie (**K10**) zijn in de actuele situatie merkbaar aanwezig door nalevering van nutriënten uit de bodem.

¹³ Tekst gebaseerd op herstelstrategie H3130: Zwakgebufferde vennen (Arts et al., november 2012).

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Zowel in de huidige situatie als in 2020 en 2030 wordt de kritische depositiewaarde van Vochtige heiden (1214 mol N/ha/jr) van hogere zandgronden grotendeels met minstens 70 mol/ha/jr overschreden. Over een klein gedeelte is er in de huidige situatie en in 2020 sprake van een sterke overbelasting van meer dan twee maal de KDW). Vroegere, actuele en toekomstige stikstofdepositie blijven een belangrijk knelpunt voor dit habitatype.

De gewenste zuurgraad voor het habitatype omvat alle pH-H₂O waarden beneden 5,5 (optimaal) of waarden tussen 5,5 en 6,0 (suboptimaal). Dit betekent dat verzuring alléén niet gemakkelijk leidt tot het verdwijnen van het habitatype. Verzuring kan er wel toe leiden dat sommige kenmerkende vegetaties binnen de grenzen van het habitatype in het gedrang komen. Dit leidt tot kwaliteitsvermindering. Het bovenstaande betekent dat de verzurende effecten van stikstofdepositie het snelst optreden in de zwak gebufferde delen van de vochtige heiden.

Het meest gevoelig voor vermesting is de Associatie van Gewone dophei (Runhaar et al. 2009). Dit vegetatietype is bepalend voor de aanwezigheid van het habitatype. Op plaatsen waar de Associatie van Gewone dophei op grotere schaal verdwijnt, verdwijnt daarmee ook het habitatype omdat alle minder kenmerkende vegetaties alleen tot het habitatype behoren indien ze in mozaïek voorkomen met de Associatie van Gewone dophei. De verhoging van het stikstofgehalte in de planten maakt dat het strooisel ervan makkelijker afbreekt waardoor de opgeslagen voedingsstoffen vrijkomen. Natte veenmosrijke heiden kunnen daarom onder invloed van hoge atmosferische depositie in korte tijd dichtgroeien met pijpenstrootje (website natuurkwaliteit.nl). Hierbij speelt ook een rol dat de stikstof vooral beschikbaar komt in de vorm van ammonium. Pijpenstrootje profiteert daarvan, in tegenstelling tot andere soorten die juist een toxische invloed ondervinden van ammonium (De Graaf 2000)¹⁴.

Kennisleemten

Zie kennisleemten op gebiedsniveau.

H5130 Jeneverbesstruwelen

Knelpuntenanalyse

Knelpunten zijn met name gericht op de te hoge stikstofdepositie en het beheer dat wordt toegepast, waarbij de geschiktheid van de standplaats uiteindelijk leidend is:

- K7: De jeneverbesstruiken krijgen te weinig licht en ruimte om zich goed te ontwikkelen door toename van bos en struweel. Daardoor zijn er voor kieming te weinig geschikte, open plekken aanwezig;
- K8: De begrazingsdruk is te hoog voor het behoud van de bestaande struwelen en voor een goede ontwikkeling van jonge planten;
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

De actuele stikstofdepositie is in het gehele deel van het areaal Jeneverbesstruwelen meer dan twee maal de KDW. De voorspelling is dat deze situatie zich de komende jaren licht verbetert, hoewel de klassenindeling niet veranderd. Vroegere, actuele en toekomstige stikstofdepositie vormen hiermee een zeer belangrijk knelpunt voor dit habitatype.

Voor jeneverbesstruweel geldt dat (oppervlakkige) verzuring van de standplaats een natuurlijk proces betreft, dat wordt versneld door atmosferische depositie. De precieze effecten en hoe permanent deze verzuring is hangt samen met de lokale bodemgesteldheid, hydrologie en gebruikshistorie (o.a. Hommel et al. 2010).

Jeneverbesstruwelen zijn in feite houtige pionierbegroeiingen waarin de hoogste botanische waarden zijn gekoppeld aan de jonge, open stadia. Een verhoogde stikstofdepositie bevordert waarschijnlijk de sluiting van de struwelen. Dit heeft tot gevolg dat specifieke micromilieus verloren gaan, ten koste van bijzondere levermossen en korstmossen.

Een verhoogde stikstoftoevoer bevordert daarnaast de bodemvorming en daarmee de successie. De bodemvorming resulteert in een veranderde humuskwaliteit (van mor naar moder) en daarnaast begint er binnen het humusprofiel differentiatie op te treden in de gelaagdheid. Dit alles lijkt –

¹⁴ Tekst gebaseerd op herstelstrategie H4010A, Beijer et al., november 2012

analoog aan de ontwikkelingen in naaldbossen - negatieve effecten te hebben op de aan pionierstadias gebonden paddenstoelen- en mosflora (Hommel et al. 2007, 2010).

Kennisleemte

Het is niet exact bekend waardoor de negatieve trend van de Jeneverbesstruwelen wordt veroorzaakt in het Boetelveld en welke rol de hydrologische omstandigheden hierbij spelen. Er zijn aanwijzingen dat het in dit gebied voorkomende Jeneverbesstruweel grondwaterafhankelijk is, maar hierover bestaat nog twijfel.

H6230* Heischrale graslanden

Knelpuntenanalyse

Naast de belangrijkste knelpunten op gebiedsniveau (hydrologie en stikstodepositie), zijn de geformuleerde knelpunten:

- K7 Opslag bomen en struwelen
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

De opslag van bomen en struiken (**K7**) zijn een knelpunt voor het behoud van het areaal. Bij doorgaande vestiging van struwelen en bomen verdwijnt areaal van dit habitatype.

Tenslotte is de huidige stikstofdepositie (**K9**) hoger dan de grenswaarde voor stikstofbelasting. De effecten van de vroegere stikstofdepositie (**K10**) zijn in de actuele situatie merkbaar aanwezig door nalevering van nutriënten uit de bodem.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

In de huidige situatie heeft het habitatype te maken met een sterke overbelasting. In 2020 is de depositie zover gedaald dat er over meer dan de helft van het oppervlak van het habitatype sprake is van een matige overbelasting. Tussen 2020 en 2030 is de depositiedaling op dit habitatype zeer gering. Vroegere, actuele en toekomstige stikstofdepositie vormen hiermee een belangrijk knelpunt voor behoud van dit habitatype.

De vochtige heischrale graslanden in de hogere zandgronden (19Aa02 en 19Aa03) is afhankelijk van het bufferend vermogen van de bodem (aangevuld via lokaal grondwater/kwel). Verzuuring door stikstof kan hier sneller optreden wanneer er te weinig toevoer van bufferstoffen plaatsvindt, dus in verdroogde situaties, maar zelfs zonder verdroging is in de meeste heidegebieden het oppervlakkige grondwater al dermate verzuurd als gevolg van depositie dat er ook dan verzuuring optreedt.

Een deel van de atmosferisch toegevoerde stikstof wordt jaarlijks actief afgevoerd via het regulier beheer (maaien en afvoeren en een klein deel via begrazing). De effecten van vermessing uiteten zich meestal in een toenemende biomassa-productie en uitbreiding van algemene soorten, terwijl zeldzame soorten verdwijnen. De vermestende invloed van atmosferische depositie is een geleidelijk proces waarbij zich jaarlijks beperkte hoeveelheden stikstof ophopen in het systeem¹⁵.

Kennisleemte

Zie kennisleemten op gebiedsniveau.

H6410 Blauwgrasland

Knelpuntenanalyse

Naast de belangrijkste knelpunten op gebiedsniveau, zijn de geformuleerde knelpunten:

- K7 Opslag bomen en struwelen
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

De opslag van bomen en struiken (**K7**) zijn een knelpunt voor het behoud van het areaal. Bij doorgaande vestiging van struwelen en bomen verdwijnt areaal van dit habitatype.

¹⁵ Tekst gebaseerd op herstelstrategie Heischrale graslanden, Smits et al., november 2012

Tenslotte is de huidige stikstofdepositie (**K9**) hoger dan de grenswaarde voor stikstofbelasting. De effecten van de vroegere stikstofdepositie (**K10**) zijn in de actuele situatie merkbaar aanwezig door nalevering van nutriënten uit de bodem.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

In de huidige situatie, in 2020 en in 2030 is er over het volledige areaal van het habitatype een matige overbelasting (meer dan 70 mol N/ha/jr overschrijding van de KDW tot maximaal twee maal de KDW). Vroegere, actuele en toekomstige stikstofdepositie vormen hiermee een belangrijk knelpunt voor dit habitatype.

De basenverzadiging en daarmee de weerstand tegen verzuring in de bodem van blauwgraslanden wordt bepaald door de voorraden kationen en bicarbonaat, die vooral via het kwelwater worden aangevoerd. Omdat deze voorraden beperkt zijn, is blauwgrasland gevoelig voor verzuring, waardoor karakteristieke vegetatie kan verdwijnen. De effecten van verzuring hoeven lang niet altijd direct zichtbaar te zijn op het moment van depositie. Een uitstel van tientallen jaren is mogelijk. Dit hangt enerzijds af van het huidige depositieniveau maar anderzijds ook van de mate waarin het buffercomplex ter plaatse is uitgeput als gevolg van de toevoer van verzurende stoffen in het verleden.

Op soortniveau komt vermesting tot uitdrukking in een toename van de biomassaproductie en uitbreiding van soorten zoals gewone wederik en hennegras. Soorten met minder concurrentiekracht kunnen daardoor afnemen. De vermestende effecten van stikstof worden vaak enigszins getemperd doordat stikstof en fosfaat co-limiterende factoren zijn. Dit betekent dat de effecten van stikstofdepositie groter zijn naarmate óók meer fosfaat wordt aangevoerd. Van geleidelijke ophoping van stikstof is in natte graslanden weinig sprake (Mol & Van Dobben 2010). Ophoping van stikstof in de bodem kan wel plaatsvinden als de bodem sterk uitdroogt na ontwatering (Grootjans et al. 1986). De input van stikstof wordt grotendeels afgevoerd via het maaisel en via uit- en afspoeling naar het grond- en oppervlaktewater alsook vervluchtiging naar de atmosfeer. Belangrijk hierbij zijn afwisselend natte en droge omstandigheden. Onder droge condities vindt nitrificatie plaats waarbij ammonium wordt geoxideerd tot nitraat dat via het water wegvloeit. Onder nattere condities kan het nitraat in de bodem worden genitrificeerd tot stikstofgas dat verdwijnt naar de atmosfeer¹⁶.

Kennisleemte

Zie kennisleemte op gebiedsniveau.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Knelpuntenanalyse

Naast de belangrijkste knelpunten op gebiedsniveau, zijn de geformuleerde knelpunten:

- K6 Eenvormige vegetatiestructuur
- K7 Opslag bomen en struwelen
- K9 Actuele overschrijding KDW
- K10 Vroegere overschrijding KDW
- K11 Toekomstige overschrijding KDW

De eenvormige structuur van de heide (**K6**) belemmert vestiging van bijzondere soorten van Vochtige heiden, en verhindert daarmee de instandhouding van de pioniervegetatie behorend tot dit habitatype. Het huidige beheer, kleinschalig plaggen en beweiding zorgt voor terugdringing van vergrassing en nieuwe locaties voor pionierbegroeiingen.

De opslag van bomen en struiken (**K7**) zijn een knelpunt voor het behoud van het areaal. Bij doorgaande vestiging van struwelen en bomen verdwijnt areaal van dit habitatype.

Tenslotte is de huidige stikstofdepositie (**K9**) hoger dan de grenswaarde voor stikstofbelasting. De effecten van de vroegere stikstofdepositie (**K10**) zijn in de actuele situatie merkbaar aanwezig door nalevering van nutriënten uit de bodem.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

In 2015 is voor 31 % van het areaal van dit habitatype sprake van een evenwichtssituatie. In 2020 is voor 38 % sprake van een evenwichtssituatie of geen stikstofprobleem. In 2030 is voor een 44 % van het areaal geen sprake van een evenwichtssituatie of van geen overbelasting. De toekomstige

¹⁶ Tekst gebaseerd op Herstelstrategie Blauwgraslanden, Beijer et al., november 2012

stikstofdepositie zal voor een deel van het areaal geen knelpunt meer vormen voor dit habitatype in 2030. Desalniettemin vormt stikstofdepositie een knelpunt.

De gewenste zuurgraad voor het habitatype omvat alle pH-H₂O waarden tussen 4,0 en 5,0 (optimaal) of waarden tussen 3,5 en 4,0 dan wel tussen 5,0 en 5,5 (suboptimaal). Bij een daling van de pH naar waarden beneden 4,0 worden de condities voor het enige, zeer kenmerkende vegetatietype (de Associatie van Moeraswolfsklauw en Snavelbies) suboptimaal in plaats van optimaal.

Zowel de zeer kenmerkende als kenmerkende vegetatietypen binnen het habitatype komen alléén onder zeer voedselarme condities voor. Dit betekent dat vermesting in principe al heel gauw een bedreiging is voor het habitatype. Of dit werkelijk zo is, is mede afhankelijk van de aanwezigheid van limiterende factoren. Of anders gezegd, de vermestende invloed van stikstof is groter naarmate er geen sprake is van fosforlimitatie (P-limitatie). Hierover is weinig specifieke informatie bekend in relatie tot dit habitatype, maar in het algemeen wordt aangenomen dat een stabiele hoge grondwaterstand bijdraagt aan enige beschikbaarheid van fosfaat. Omdat in het Boetelerveld sprake is van uitzakkende grondwaterstanden zal er in enige mate sprake zijn van P-limitatie. Daarmee zal stikstofdepositie een minder stimulerende invloed hebben op de plantaardige productie vooral van pijpenstrootje, in vergelijking met situatie waar sprake is van een stabiele hoge grondwaterstand. Hierbij speelt ook een rol dat de stikstof vooral beschikbaar is in de vorm van ammonium. Pijpenstrootje profiteert daarvan, in tegenstelling tot andere soorten die juist een toxische invloed ondervinden van ammonium (De Graaf 2000)¹⁷.

Kennisleemte

Zie kennisleemte op gebiedsniveau.

H1166 Kamsalamander

Knelpuntenanalyse

De knelpunten voor instandhouding van de vegetatiestructuur van het habitatype zwak gebufferde vennen gelden eveneens voor de kamsalamander. Dit betreft vooral eutrofiëring van het ven door bladinvall en stikstofdepositie, en opslag van bomen en struwelen rond het ven. Aanvullend is de geïsoleerde ligging van het gebied een mogelijk knelpunt voor dispersie.

Stikstofgevoeligheid van de habitatsoort

De soort komt onder andere voor in de stikstofgevoelige habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130) en Blauwgrasland (H6410). In het Boetelerveld is de kamsalamander deels afhankelijk van stikstofgevoelig leefgebied. Beide habitattypen kennen zowel in de huidige situatie als in 2030 matige tot sterke overbelasting door stikstof.

Omdat de soort zich ook voortplant in poelen die niet als stikstofgevoelig zijn aan te merken en waar in de huidige situatie goede voorwaarden voor voortplanting aanwezig zijn, is de kamsalamander in dit gebied niet gevoelig voor stikstofdepositie.

Kennisleemte

Gegevens over trend in aantal ontbreken. Verder is onbekend of er sprake is van een geïsoleerde ligging wat dispersie naar de omgeving zou bemoeilijken. Dit dient nader uitgewerkt te worden in het beheerplan en staat daarmee los van de PAS.

H1831 Drijvende waterweegbree

Knelpuntenanalyse

De knelpunten voor instandhouding van deze soort in het Boetelerveld is gelijk aan die voor het habitatype zwak gebufferde vennen.

Stikstofgevoeligheid van de habitatsoort

De soort komt voor in het stikstofgevoelige habitatype Zwakgebufferde vennen (H3130) dat zowel in de huidige situatie als in 2030 een zware overbelasting (meer dan twee maal de KDW) kent. In het Boetelerveld is drijvende waterweegbree sterk afhankelijk van stikstofgevoelig leefgebied. Zwakgebufferde vennen kennen in dit gebied sterke overbelasting door stikstof. Drijvende waterweegbree is in deze situatie gevoelig voor stikstofdepositie, vanwege zijn geringe concurrentiekracht. Onder zwakgebufferde omstandigheden kan de soort alleen standhouden onder

¹⁷ Tekst gebaseerd op Herstelstrategie H7150: Pioniervegetaties met snavelbiezen, Beijer et al., november 2012

omstandigheden die het dichtgroeien door andere waterplanten tegengaan (Nijssen et al., 2012). Deze omstandigheden staan onder druk door een structureel sterke overbelasting, die zowel in 2015 als in 2030 aan de orde is.

Kennisleemte

Er zijn geen gegevens bekend over het voorkomen in het verleden en de huidige trend van de soort.

4 *Beleid, plannen en regelgeving*

In dit hoofdstuk worden beleid, plannen en regelgeving van belang voor het Boetelerveld beschreven mede in relatie tot de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van dit Natura 2000-gebied.

Van belang daarbij is de rangorde. Indien in een beschermd gebied meer wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van toepassing zijn, geldt in zijn algemeenheid de volgende rangorde: Europees niveau, landelijk niveau, provinciaal niveau en tenslotte gemeentelijk niveau. Wanneer meerdere wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van een gelijk niveau gelden (bijvoorbeeld Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water) én er sprake is van conflicterende belangen, wordt door de bevoegde gezagen een passende belangenafweging gemaakt.

4.1 *Europees niveau*

Vogel- en Habitatrichtlijn

Het Natura 2000-netwerk van natuurgebieden in de EU wordt ontwikkeld op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het Natura 2000-gebied Boetelerveld valt onder de Habitatrichtlijn. De Europese Habitatrichtlijn betreft de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (92/43/EEG, 21 mei 1992) en is in juni 1994 in werking getreden.

De richtlijnen verplichten Nederland de habitattypen en soorten waar Nederland mede verantwoordelijk voor is in een gunstige staat van instandhouding te brengen of in voorkomend geval te herstellen.

In het aanwijzingsbesluit staan de exacte begrenzingen van het betreffende Natura 2000-gebied en de instandhoudingsdoelstellingen voor de beschermde soorten en leefgebieden. De beleids- en beheersmaatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen en soorten te bereiken zijn opgenomen in dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan.

Kaderrichtlijn Water

De KRW is een Europese richtlijn die in december 2000 van kracht is geworden en die een kader biedt voor de bescherming van oppervlaktewater en grondwater. Deze richtlijn moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater binnen de Europese Unie in 2015 op orde is. De basiseenheid waarmee de KRW werkt, zijn waterlichamen. Voor deze waterlichamen zijn doelen en maatregelen opgesteld. Alle maatregelen zijn opgenomen in de eerste Stroomgebiedsbeheerplannen (SGBP 2009-2015).

4.2 *Rijksniveau*

Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) staan de plannen voor ruimte en mobiliteit. Binnen de door het rijk gestelde kaders begrenzen, beschermen en onderhouden de provincies een natuurnetwerk met de juiste ruimtelijke, water- en milieucondities voor kenmerkende ecosystemen van (inter)nationaal belang. Dit provincie- en landsgrensoverschrijdende netwerk is de herijkte nationale Ecologische Hoofdstructuur (EHS). In de EHS geldt het 'nee, tenzij'-regime. Nieuwe plannen, projecten of handelingen zijn niet toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten ('nee'). Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang ('tenzij').

Wet ruimtelijke ordening

Op 1 juli 2008 is de Wet ruimtelijke ordening (Wro) ingevoerd. Deze wet biedt het kader voor de ruimtelijke plannen in Nederland. De Wro regelt hoe de ruimtelijke plannen van rijk, provincies en gemeenten tot stand komen. De structuurvisie van het rijk bevat de kaders voor de inrichting van Nederland. Provincie en gemeenten werken deze verder uit. De provincie doet dat in een omgevingsplan, de gemeente in bestemmingsplannen. In gevolge de ontwerp-Omgevingswet komen de Wro en verschillende andere wetten te vervallen. De Omgevingswet treedt naar verwachting in 2018 in werking.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

Op 1 oktober 2010 is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in werking getreden. Doel van de Wabo is om met de zogenaamde omgevingsvergunning een eenvoudiger en snellere vergunningverlening en een betere dienstverlening door de overheid op het terrein van bouwen, ruimte en milieu te bereiken. Als een omgevingsvergunning wordt aangevraagd geldt een 'aanhaakplicht' op grond van artikel 47a van de Natuurbeschermingswet. Er is dan een verklaring van geen bedenkingen van Gedeputeerde Staten nodig (artikel 47b Natuurbeschermingswet).

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. De doelstelling is het behoud van de gunstige staat van instandhouding van de beschermde planten- en diersoorten in Nederland. In deze wet zijn EU-richtlijnen voor de bescherming van soorten opgenomen (Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn) en het internationale CITES-verdrag voor de handel in bedreigde diersoorten. De Flora- en faunawet biedt ook bescherming aan niet-Vogelrichtlijn en niet-Habitatrichtlijnsoorten. Het uitgangspunt van de wet is het 'nee, tenzij' principe. Dit houdt in dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen kan onder voorwaarden worden afgeweken met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van het ministerie van Economische Zaken of, in geval van beheer en schadebestrijding, van Gedeputeerde Staten.

Natuurbeschermingswet 1998

De Natuurbeschermingswet is de wettelijke basis voor de aanwijzing van alle Natura 2000-gebieden en voor alle Natura 2000-beheerplannen. In deze wet wordt aangegeven, zij het in beperkte mate, aan welke regels een Natura 2000-beheerplan moet voldoen. In dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan wordt daar waar nodig naar de Natuurbeschermingswet verwezen.

Wet Natuurbescherming

Het rijk werkt aan de Wet Natuurbescherming. In deze nieuwe 'natuurwet' worden de Boswet, de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet samengevoegd. Uitgangspunt daarbij is een goede bescherming van de biodiversiteit in Nederland zonder dat de lasten worden verhoogd. De gewijzigde Wet Natuurbescherming is op 18 juni 2014 naar de Tweede Kamer gestuurd. De verwachting is dat de wet in januari 2017 in werking treedt.

Wet Ammoniak en Veehouderij

Met de Wet ammoniak en veehouderij (Wav) wordt ter bescherming van voor verzuring gevoelige natuur een aanvullend zoneringsbeleid gevoerd. Deze wet, van kracht vanaf 8 mei 2002 en aangepast per 1 mei 2007, schrijft voor dat binnen zeer kwetsbare gebieden en in een zone van 250 meter daaromheen aanvullende ammoniakregels gelden. Daar is vestiging van nieuwe veehouderijen niet meer mogelijk en hebben bestaande veehouderijen slechts beperkte uitbreidingsmogelijkheden tot een voor deze veehouderijen vastgelegd emissieplafond. Een uitzondering geldt voor melkveehouderijen (zij kunnen doorgroeien tot maximaal 200 melkkoeien en 140 stuks jongvee), voor uitbreiding met paarden en schapen, voor biologische bedrijven en bedrijven die hun dieren hoofdzakelijk houden voor natuurbeheer. Zeer kwetsbare gebieden op grond van de Wav worden aangewezen door Provinciale Staten. Bij dit besluit hoort een kaart waarop de begrenzing van de gebieden nauwkeurig wordt aangegeven. Alleen verzuring gevoelige gebieden die in de EHS liggen worden aangewezen. Het Boetelerveld is aangewezen als zeer kwetsbaar gebied en geniet dus ook bescherming middels de beschreven zoneringsbeleid.

Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en stelt integraal beheer op basis van de 'watersysteembenadering' centraal. Hierdoor verbetert de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. De Waterwet vervangt sinds haar in werking treding in 2009 de volgende 8 wetten:

- Wet op de waterhuishouding
- Wet op de waterkering
- Grondwaterwet
- Wet verontreiniging oppervlaktewateren
- Wet verontreiniging zeewater
- Wet droogmakerijen en indijkingen
- Wet beheer rijkswaterstaatswerken
- Waterstaatswet 1900

- Waterbodemparaaf uit de Wet bodemsanering

Totdat de Omgevingswet in werking treedt (voorzien voor 2018) blijft de Waterwet van kracht.

4.3 *Provinciaal niveau*

Omgevingsvisie Overijssel

De provincie Overijssel heeft het streekplan, verkeer- en vervoerplan, waterhuishoudingsplan en milieubeleidsplan samengevoegd tot één Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie is het provinciale beleidsplan voor de fysieke leefomgeving van Overijssel. Het heeft de status van:

- Structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro);
- Regionaal Waterplan onder de Waterwet
- Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer;
- Provinciaal verkeer- en vervoersplan onder de Planwet Verkeer en Vervoer;
- Natuurvisie onder de Wet natuurbescherming

Op 3 juli 2013 hebben Provinciale Staten van Overijssel een actualisatie van de Omgevingsvisie vastgesteld. Deze actualisatie is uitgevoerd naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord 'Kracht van Overijssel'. Er zijn aanpassingen uitgevoerd voor diverse onderwerpen, waaronder de EHS. Op 8 oktober 2014 is de Omgevingsvisie nogmaals op onderdelen herzien en door Provinciale Staten vastgesteld. Momenteel wordt de Omgevingsvisie herzien. De omgevingsvisie wordt verankerd in de Omgevingswet (voorzien voor 2018).

Omgevingsverordening

Eén van de instrumenten voor de doorwerking van het beleid uit de Omgevingsvisie is de verordening. Uitgangspunt van de Omgevingsverordening is dat er niet meer geregeld wordt dan nodig is voor het belang zoals dat in de Omgevingsvisie is verwoord. De omgevingsverordening is opgesteld vanuit het uitgangspunt 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Dat wat elders geregeld wordt (bijvoorbeeld door het rijk) wordt niet dubbel geregeld in deze verordening.

In de Omgevingsverordening wordt een relatie gelegd tussen Natura 2000 en de EHS. Het beschermingsregime van de EHS is een belangrijk uitvoeringsinstrument voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen.

De Omgevingsverordening geeft regels voor:

- de provinciale adviescommissie (regelt instelling, taken en werkwijze van de Provinciale Commissie voor de Fysieke Leefomgeving);
- gemeentelijke ruimtelijke plannen (inhoud en toelichting bestemmingsplannen en beheersverordeningen);
- grondwaterbescherming, bodemsanering en ontgroningen;
- kwantitatief en kwalitatief waterbeheer;
- verkeer (provinciale wegen en scheepvaartwegen).

De Omgevingsverordening heeft de status van:

- ruimtelijke verordening in de zin van artikel 4.1 Wro;
- milieuverordening in de zin van artikel 1.2 Wet Milieubeheer en de Ontgroningenwet;
- waterverordening in de zin van de Waterwet;
- verkeersverordening in de zin van artikel 57 van de Wegenwet en artikel 2A van de Wegenverkeerswet.

Natuurbeheerplan Provincie Overijssel

Het Natuurbeheerplan Overijssel vormt het belangrijkste uitvoeringsinstrument van het Subsidiestelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Het SNL vervangt sinds januari 2010 het Programma Beheer en kent twee provinciale regelingen:

- de 'Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer' (SRNL);
- de 'Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap' (SKNL).

Het natuurbeheerplan geldt als toetsingskader voor subsidieaanvragen op basis van voornoemde regelingen.

In de SRNL zijn de mogelijkheden voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer vastgelegd. Er zijn vanuit SRNL subsidies mogelijk voor:

- het beheer van nieuw ingerichte natuurterreinen en bestaande natuurgebieden;

- agrarisch natuurbeheer op bestaande landbouwgronden;
- het beheer van bestaande landschapselementen;
- Monitoring van natuurwaarden.

De SKNL biedt subsidiemogelijkheden om:

- bestaande landbouwgronden om te vormen naar natuur en/of
- bestaande natuur naar een hoger kwaliteitsniveau te tillen met behulp van een kwaliteitsimpuls.

Waterbeheerplan

Met de invoering van de KRW is Nederland verdeeld in zeven deelstroomgebieden (Maas, Schelde, Eems, Rijn-Noord, Rijn-Midden, Rijn-Oost, Rijn-West). De provincie Overijssel ligt geheel in het deelstroomgebied Rijn-Oost. Dit deelstroomgebied wordt beheerd door de waterschappen Drents Overijsselse Delta, Rijn en IJssel en Vechtstromen. Voor de periode 2016-2021 is door deze waterschappen gezamenlijk een waterbeheerplan opgesteld. Een waterbeheerplan bevat de kaders en voornemens voor het beleid van de waterschappen voor de komende planperiode. Daarnaast vormt het de basis voor samenwerking met andere overheden én is het een basis voor verantwoording van de voortgang van de uitvoering. Ook geeft het waterbeheerplan inzicht aan burgers voor welke taken de waterschappen de komende jaren staan en op welke wijze deze taken worden uitgevoerd.

Gewenst Grond en Oppervlaktewater Regime (GGOR)

Het GGOR-besluit is een besluit van het waterschap over de inrichting van de waterhuishouding in een gebied. Het achtergronddocument bij het GGOR-besluit geeft inzicht in de effecten van inrichtingsmaatregelen op de verschillende gebruiksfuncties.

Waar het Natura 2000-beheerplan de maatregelen beschrijft die noodzakelijk zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen geeft het GGOR-besluit concrete invulling aan de hydrologische maatregelen op inrichtingsniveau. Het GGOR-besluit geeft grondgebruikers duidelijkheid welk waterbeheer zij in normale omstandigheden kunnen verwachten. De bestaande afspraken die in het kader van Samen Werkt Beter zijn gemaakt over de GGOR-procedure staan niet ter discussie.

Keur

Om haar taken uit te kunnen voeren, hebben de waterschappen de Keur vastgesteld. Dit is een verordening met regels voor waterkeringen (dijken en kaden), watergangen (kanalen, rivieren, sloten en beken) en andere waterstaatswerken (duikers, muren, bruggen, stuwen, sluizen en gemalen).

Als er (bouw)werkzaamheden uitgevoerd worden in de nabijheid van een water of een dijk, heeft degene die dat wil doen een keurvergunning of keurontheffing van het waterschap nodig. Het waterschap onderzoekt hoe en wat de nadelige gevolgen zijn voor het water of voor de dijken. Zijn de gevolgen acceptabel, dan wordt onder strikte voorwaarden een vergunning of ontheffing afgegeven. Voor sommige werkzaamheden zijn algemene regels beschikbaar. Als aan deze regels wordt voldaan, is er geen vergunning of ontheffing nodig, waarbij de werkzaamheden wel bij het waterschap moeten worden gemeld.

Reconstructieplan

De Reconstructiewet concentratiegebieden onderscheidt, voor de goede ruimtelijke structuur van concentratiegebieden, drie soorten zones: landbouwontwikkelingsgebied, verweingsgebied en extensiveringsgebied. Het daaruit voortkomende door de provincie Overijssel op 15 september 2004 vastgestelde Reconstructieplan Salland-Twente, is gericht op een geleidelijke verschuiving van de intensieve veehouderij van extensiverings- naar landbouwontwikkelingsgebied en aan te wijzen sterlocaties in het verweingsgebied. Het Reconstructieplan is verwerkt in de Omgevingsvisie Overijssel en heeft een ruimtelijke doorwerking in bestemmingsplannen. Per 1 juli 2014 is de Reconstructiewet concentratiegebieden vervallen. Het Reconstructieplan blijft tot 12 jaar na vaststelling van het reconstructieplan van kracht, dus tot september 2016. Het Boetelerveld valt geheel in het extensiveringsgebied, hieromheen ligt verweingsgebied.

4.4 Lokaal niveau

Bestemmingsplannen

Hieronder worden de relevante (bestemmings-)plannen en structuurvisies binnen de begrenzing van het Boetelerveld kort toegelicht. Voor zover relevant zijn ook (bestemmings-)plannen en structuurvisies rondom het Boetelerveld benoemd. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het in lijn brengen van hun (bestemmings-)plannen en structuurvisies met de Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen.

Gemeente Raalte

Structuurvisie gemeente Raalte

De structuurvisie Raalte 2025+ 'de kracht van de kernen' is op 27 september 2012 vastgesteld. De gemeente stelt dat het beleid voor wat betreft bestaande natuurgebieden 'zoveel mogelijk gericht is op behoud en herstel van natuurlijke, landschappelijke en aardkundige waarden, desgewenst gecombineerd met extensief agrarisch gebruik, houtproductie en recreatief medegebruik'. Het Boetelerveld wordt als belangrijke natuurkern genoemd, de gemeente heeft als wensbeeld voor de langere termijn om het Boetelerveld beter te verbinden met de Sallandse Heuvelrug.

Bestemmingsplan gemeente Raalte

Het Bestemmingsplan Buitengebied is op 8 juni 2012 door de gemeenteraad vastgesteld. Het gebied heeft de enkelbestemming Natuur. In de toelichting bij het bestemmingsplan wordt door de gemeente als kader de Natuurbeschermingswet genoemd: 'Voor de gebiedsbescherming vormt de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) het juridisch kader. Onderzocht moet worden of de ontwikkeling negatieve effecten kan hebben op beschermde gebieden (binnen en buiten plangebied)'. Het Boetelerveld wordt specifiek benoemd als gebied waar 'zwaardere beschermde en meer bijzondere soorten' voorkomen.

Gemeente Hellendoorn

Bestemmingsplan gemeente Hellendoorn

Het bestemmingsplan Buitengebied is op 15 juni 2011 vastgesteld, en grenst aan de westzijde (geen overlap) aan het Boetelerveld. Met betrekking tot mogelijke externe werking op het Boetelerveld wordt door de gemeente het volgende gesteld: 'Bestaande activiteiten kunnen over het algemeen worden voortgezet. Nieuwe activiteiten, die significante gevolgen kunnen hebben, moeten vooraf grondig worden onderzocht op hun gevolgen in de vorm van een zogenaamde "passende beoordeling"'.

4.5 Consequenties voor de instandhoudingdoelstellingen

Europees niveau

Omdat het Boetelerveld onder de Habitatrichtlijngebied valt, is het aangewezen als Natura 2000-gebied en is voorliggend Natura 2000 beheerplan opgesteld. Met de uitvoering van het definitieve Natura 2000-beheerplan wordt uitvoering gegeven aan de Habitatrichtlijn.

Rijksniveau

Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet vormt de basis voor de bescherming van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Flora- en Faunawet De Flora- en faunawet zorgt op basis van haar soortenbeschermende karakter voor de bescherming van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Kamsalamander en de Drijvende waterweegbree. Dat geldt indirect ook voor de betreffende habitattypen, omdat een habitatype meerdere soorten flora en fauna vertegenwoordigt.

De ruimtelijke, planologische component van de maatregelen, die nodig zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen, wordt geregeld in de Wro (zie paragraaf 4.2).

Waterwet

De Waterwet vormt de basis voor normen die aan watersystemen kunnen worden gesteld. Zo zijn waterbeheerders verplicht te voldoen aan een aantal belangrijke waterkwaliteitseisen. Voor grondwaterkwaliteit gelden chemische kwaliteitsnormen. Voor oppervlaktewaterkwaliteit gelden naast chemische kwaliteitsnormen ook ecologische kwaliteitsnormen. Door deze waterkwaliteitsnormen draagt de Waterwet bij aan het scheppen van de juiste condities voor het behoud van biodiversiteit.

Provinciaal niveau

Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie is in 2013 en 2014 aangepast op de herijkte EHS en ondersteunt daarmee de uitvoering van Natura 2000. De met het reconstructieplan beoogde verschuiving van de intensieve veehouderij ondersteunt de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen.

Beregeningsregeling waterschap Drents Overijsselse Delta

De waterschappen in Overijssel hebben gezamenlijk één beregeningsregeling opgesteld. Uitgangspunt van deze regeling is '*Onttrekken waar het kan, beschermen waar het moet*'. In het kader van deze beregeningsregeling gelden regels voor het onttrekken van grondwater en oppervlaktewater ten behoeve van beregening.

Grondwater

In het kader van de beregeningsregeling hebben de waterschappen aangegeven waar waardevolle grondwaterafhankelijke natuur aanwezig is. Deze waardevolle grondwaterafhankelijke natuur ligt zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden, maar hoeft niet altijd overeen te komen met de grondwaterafhankelijke habitattypen of leefgebieden van soorten. Binnen een straal van 200 meter rondom deze waardevolle grondwaterafhankelijke natuur staan de waterschappen geen nieuwe grondwateronttrekkingen ten behoeve van beregening toe.

Oppervlaktewater

Op grond van de beregeningsregeling geldt dat het verboden is water te onttrekken uit kwetsbare oppervlaktewateren. Het waterschap bepaalt wat de kwetsbare oppervlaktewateren zijn. Uit overige oppervlaktewaterlichamen mag water worden onttrokken ten behoeve van beregening zolang de afvoer over het eerstvolgend benedenstrooms gelegen peilregulerend kunstwerk (stuw,emaal, vistrap, bodemval en dergelijke) niet stagneert.

Bodemconvenant

Ter uitvoering van het bodemconvenant, dat voortkomt uit de Wet Bodembescherming, stelt de provincie een lijst op van alle in de Kaderrichtlijn Water genoemde kwetsbare objecten in relatie tot bodemverontreiniging. Natura 2000-gebieden zijn dergelijke kwetsbare objecten. De komende jaren onderzoekt de provincie of er bodemverontreinigingen zijn die een knelpunt opleveren voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Indien nodig neemt de provincie maatregelen.

Lokaal niveau

De bestemmingsplannen moeten (voor zover dit nog niet is gerealiseerd) in lijn worden gebracht met de Omgevingsvisie, de Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van de betreffende gemeenten.

5 Bestaande activiteiten

In dit hoofdstuk wordt het effect van bestaande activiteiten in en rondom dit Natura 2000-gebied op de instandhoudingsdoelstellingen van dit Natura 2000-gebied beschreven en beoordeeld. Na een algemene inleiding volgt een toelichting op de in de Natuurbeschermingswet gehanteerde definitie van 'bestaand gebruik' mede in relatie tot vergunningplicht. Achtereenvolgens beschrijven en beoordelen we de mogelijke effecten van bestaande activiteiten op de instandhoudingsdoelstellingen. Met deze informatie wordt duidelijk welke bestaande activiteiten onder welke voorwaarden kunnen doorgaan, welke activiteiten nader onderzoek vragen en voor welke activiteiten mogelijk een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig is. In hoofdstuk 9 wordt het vergunningenkader nader uitgewerkt en is een schema opgenomen waaruit kan worden afgeleid wanneer een activiteit vergunningplichtig is.

5.1 Inleiding

Om te kunnen beoordelen wat nodig is voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen is naast kennis van het Natura 2000-gebied ook inzicht nodig in de effecten van bestaande activiteiten. Daarom moet het Natura 2000-beheerplan een beschrijving en beoordeling bevatten van bestaande activiteiten (landbouw, recreatie, drinkwatervoorzieningen, natuurbeheer etc.). Voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen kan het bevoegd gezag waar nodig voorwaarden stellen aan de voortzetting van deze activiteiten.

5.2 **Bestaand gebruik, bestaande activiteiten en vergunningplicht**

De Natuurbeschermingswet bepaalt dat activiteiten die een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen vergunningplichtig zijn. De Natuurbeschermingswet maakt één uitzondering op deze regel en dat betreft 'bestaand gebruik'. Bestaand gebruik is volgens de Natuurbeschermingswet *'gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag'*.¹⁸ Activiteiten die onder deze definitie vallen hebben geen vergunning nodig op grond van de Natuurbeschermingswet¹⁹. Uit deze definitie vloeit een aantal voorwaarden voort waaraan gebruik moet voldoen, wil het vergunningvrij bestaand gebruik in de zin van de Natuurbeschermingswet zijn. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- Het bestaand gebruik moet 'redelijkerwijs bekend' zijn bij het bevoegd gezag. Een activiteit is bekend als er een nationaalrechtelijke toestemming voor is verleend (bijvoorbeeld een milieuvergunning c.q. omgevingsvergunning of een melding op grond van de Wet milieubeheer). Het is daarbij niet relevant of de activiteit wel of niet is opgenomen in het Natura 2000-beheerplan. Illegale activiteiten (activiteiten waarvoor een vergunning had moeten worden aangevraagd, maar waar dat niet is gebeurd) vallen daarmee niet onder de definitie van bestaand gebruik.
- Het bestaand gebruik moet ongewijzigd zijn sinds 31 maart 2010. Gewijzigde activiteiten zijn voor de Natuurbeschermingswet hetzelfde als nieuwe activiteiten. Tevens vallen activiteiten die niet continu worden uitgevoerd niet onder de wettelijke definitie van bestaand gebruik (bijvoorbeeld eens in de drie jaar een ander deel van het natuurgebied kleinschalig plaggen)²⁰.

Bestaande, reguliere activiteiten die al sinds jaar en dag rondom een Natura 2000-gebied plaatsvinden, vallen dus niet altijd onder de wettelijke definitie van bestaand gebruik. Vaak is het vrijwel onmogelijk om te bepalen of een dergelijke reguliere activiteit wel of niet onder de wettelijke definitie van de Natuurbeschermingswet valt. Tevens leidt het strikt hanteren van de definitie van bestaand gebruik in het Natura 2000-beheerplan ertoe dat de gewenste duidelijkheid aan ondernemers rondom het Natura 2000-gebied niet wordt gegeven. Immers, welk deel van hun bedrijfsvoering nu wel en welk deel niet vergunningvrij is, blijft onduidelijk. Daarom heeft de

¹⁸ Artikel 1, aanhef en onder m Natuurbeschermingswet

¹⁹ Artikel 19d, lid 3, Natuurbeschermingswet

²⁰ De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelde dat *'.... iedere verandering na de peildatum van 31 maart 2010 van het gebruik, zoals dat op deze datum bestond, een beroep op de uitzondering op de vergunningplicht voor bestaand gebruik doet vervallen'*. ABRvS 3 juli 2013, 201113299/1/R2

provincie ervoor gekozen alle bestaande activiteiten zoals die plaatsvonden tot 2012 rondom het Natura 2000-gebied te beoordelen en te bepalen of deze activiteiten onder voorwaarden door kunnen gaan.

Op de algemene regel dat bestaand gebruik (datum 31 maart 2010) geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig heeft, maar ander gebruik wel, maakt de Natuurbeschermingswet een aantal uitzonderingen, namelijk:

1. Projecten en de exploitatie van projecten met mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen;
2. Vergunde rechten;
3. Activiteiten die worden uitgevoerd overeenkomstig het Natura 2000-beheerplan van het betreffende Natura 2000-gebied.

Ad. 1 Projecten en de exploitatie van projecten

De regel dat 'bestaand gebruik' vergunningvrij is, geldt niet voor projecten en de exploitatie van projecten die gestart zijn na de aanmelding van het Natura 2000-gebied onder de Vogel- en/of Habitatrichtlijn, de zogenaamde referentiedatum. Als de (exploitatie van) projecten significant negatieve effecten (kan) kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen zijn deze activiteiten vergunningplichtig. Ook wanneer de (exploitatie van) projecten onder de definitie van bestaand gebruik uit de Natuurbeschermingswet vallen. In onderstaande kaders worden de begrippen 'project' en 'referentiedatum' nader toegelicht.

Projecten en andere handelingen

Bij 'projecten' gaat het om fysieke ingrepen in het leefmilieu, overeenkomstig het projectbegrip van de MER-richtlijn: de uitvoering van bouwwerken of de totstandbrenging van andere installaties of (materiële) werken en andere (materiële) ingrepen in het natuurlijke milieu of landschap, inclusief de ingrepen voor de ontginning van bodemschatten²¹. Volgens het Europese Hof is een project in de zin van de MER-richtlijn een 'materieel' werk, een activiteit die ter plaatse – kennelijk onmiddellijk – 'reële fysieke veranderingen meebrengt', een werk of ingreep die de 'materiële toestand van de plaats verandert'²². Te denken valt dus aan bouwen, graven, baggeren, storten, verharderen, delven, draineren en leegpompen e.d., maar ook aan het uitzaaien van mosselzaad met het oog op de vorming van mosselbanken. Niet relevant is waar die projecten plaatsvinden – binnen of buiten een Natura 2000-gebied – maar of zij schadelijke gevolgen kunnen hebben voor een Natura 2000-gebied.

Bij 'andere handelingen' gaat het om feitelijke handelingen die niet als 'project' zijn aan te merken. Te denken valt aan het houden van een wandeltocht, een rally, het weiden van vee of het bakken van stenen. Er is nog niet veel jurisprudentie over 'andere handelingen'. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft de volgende activiteiten aangemerkt als een andere handeling in de zin van de Natuurbeschermingswet: bestaand gebruik, inhoudende de exploitatie van een veehouderij²³, een wijziging van het veebestand in bestaande stallen²⁴, het uitvoeren van strandexcursies met een strandbus²⁵ en het tijdelijk wederom voor ontsluitingsverkeer openstellen van een bestaande, verharde weg, die zonder het treffen van maatregelen geschikt is om te dienen als ontsluitingsweg²⁶.

21 Het projectbegrip is breed. Het Europese Hof zoekt aansluiting bij het projectbegrip van de MER-richtlijn. Volgens het Hof gaat het daarbij om fysieke ingrepen en materiële werken. Zie HvJ 7 september 2004, zaak C-127/02 - (Kokkelvisserij), ro 24 e.v. en HvJ 17 maart 2011 (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en anderen tegen Vlaamse Gewest), zaak C-275/09.

22 HvJ 17 maart 2011 (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en anderen tegen Vlaamse Gewest), zaak C-275/09.

23 ABRvS 1 december 2010 zaaknr. 200905342/1/R2, ABRvS 1 september 2010 zaaknr. 200905018/1/R2, ABRvS 31 maart 2010 zaaknr. 200903784/1/R2.

24 ABRvS 1 mei 2013, zaaknr. 201011080/1/A4.

25 ABRvS 27 december 2012, zaaknr. 201111811/1/A4.

26 ABRvS 6 maart 2013, zaaknr. 201113007/1/A4.

Referentiedatum

De referentiedatum is de datum waarop op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn een voor projecten een voorafgaande nationaalrechtelijke toestemming is vereist:

- voor Natura 2000-gebieden die als speciale beschermingszones op grond van de Habitatrichtlijn worden aangewezen (Habitatrichtlijngebieden) is de referentiedatum de datum van plaatsing van het Natura 2000-gebied door de Europese Commissie op de lijst gebieden van communautair belang. Voor de meeste gebieden is dat 7 december 2004.
- voor Natura 2000-gebieden die als speciale beschermingszones op grond van de Vogelrichtlijn worden aangewezen (Vogelrichtlijngebieden) is de referentiedatum de datum van de nationale aanwijzing van het desbetreffende Natura 2000-gebied, of, als de aanwijzing dateert van vóór 10 juni 1994, 10 juni 1994.

Ad 2. Vergunde rechten

Hierboven is onder 1 beschreven dat (de exploitatie van) projecten met mogelijk significant negatieve effecten op grond van de Natuurbeschermingswet vergunningplichtig is. Deze vergunningplicht vanuit de Natuurbeschermingswet vervalt wanneer er sprake is van 'vergunde rechten'. Dit volgt uit jurisprudentie van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State²⁷. Er is sprake van 'vergunde rechten' als voor de activiteiten vóór de referentiedatum (zie kader 'Referentiedatum') nationaalrechtelijke toestemming is verleend op grond van de Hinderwet of de Wet milieubeheer (bijvoorbeeld voor het bouwen van een veehouderij, restaurant of de ontgronding door een steenfabriek) en de situatie onveranderd is.

Ad 3. Opgenomen in het Natura 2000-beheerplan

De Natuurbeschermingswet bepaalt dat geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig is voor activiteiten die worden uitgevoerd overeenkomstig het Natura 2000-beheerplan van het betreffende Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-beheerplan kan nadere voorwaarden en beperkingen stellen aan activiteiten²⁸. De provincie Overijssel heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in het Natura 2000-beheerplan te regelen onder welke voorwaarden activiteiten vergunningvrij zijn. Dit is gedaan om te voorkomen dat onnodige regeldruk ontstaat als gevolg van uit de Natuurbeschermingswet voortvloeiende vergunningplicht voor terugkerende activiteiten en activiteiten die onderdeel uitmaken van de reguliere bedrijfsvoering van bestaande bedrijvigheid. Tevens kunnen in het Natura 2000-beheerplan wijzigingen van bestaande activiteiten worden opgenomen, waardoor ook de gewijzigde activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht uit de Natuurbeschermingswet. Omdat het moeilijk is op voorhand te bepalen of activiteiten gewijzigd worden en hoe een gewijzigde activiteit er uit komt te zien, is het effect van gewijzigde activiteiten moeilijk te bepalen. Daarom is terughoudend omgegaan met de mogelijkheid om wijzigingen van bestaande activiteiten op te nemen in het Natura 2000-beheerplan. Alleen daar waar op basis van bestaande informatie duidelijk is dat de gewijzigde activiteit geen negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelstellingen is van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Figuur 7 legt de relatie tussen de relevante data vanuit de Natuurbeschermingswet, de Habitatrichtlijn en de vergunningplicht vanuit de Natuurbeschermingswet. Voor dit Natura 2000-gebied is de Vogelrichtlijn niet van toepassing.

	<i>HR 7/12/2004</i>	<i>bestaand gebruik 31/3/2010</i>
<i>Vergunningvrij</i>	<i>Afhankelijk van wel/niet project wel/niet vergunningplicht</i>	<i>Vergunningplicht</i>

Figuur 7 Habitatrichtlijn en bestaand gebruik in relatie tot vergunningplicht

²⁷ ABRvS 31 maart 2010, zaaknr. 200903784/1

²⁸ Artikel 19d, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998.

5.2.1 Voorwaarden en beperkingen

Zoals reeds vermeld kunnen bestaande activiteiten, al dan niet onder voorwaarden, vergunningvrij worden opgenomen in het Natura 2000-beheerplan. Uit de beoordeling van de bestaande activiteiten (zie paragraaf 5.4) blijkt dat in de meeste in dit Natura 2000-gebied spelende situaties bestaande activiteiten geen significant negatieve effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. In die situaties kunnen deze activiteiten zonder meer gecontinueerd worden.

Als de bestaande activiteiten wel significant negatieve effecten (kunnen) hebben op de instandhoudingsdoelstellingen worden mitigerende maatregelen in het Natura 2000-beheerplan opgenomen die de effecten verzachten of wegnemen, waardoor de natuurlijke kenmerken van het gebied niet (langer) worden aangetast. Voor het bepalen van de mitigerende maatregelen kan nader onderzoek nodig zijn.

Als de (mogelijk) significant negatieve effecten van bestaande activiteiten niet met mitigerende maatregelen kunnen worden weggewomen, dan is nader onderzoek nodig om te bepalen of en hoe de activiteiten kunnen worden voortgezet. Dit nader onderzoek wordt in de eerste beheerplanperiode uitgevoerd. Hetzelfde geldt voor de activiteiten waarvoor de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen onvoldoende bekend zijn (zie ook paragraaf 5.3.5).

5.3 Methodiek

5.3.1 Inleiding

De provincie en haar partners streven naar zoveel mogelijk duidelijkheid wat betreft de continuering van bestaande activiteiten met waar nodig aan deze continuering verbonden voorwaarden. In dit kader zijn diverse bestaande activiteiten expliciet vergunningvrij opgenomen in dit Natura 2000-beheerplan.

De gewenste duidelijkheid vraagt een goede beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten als geheel. De beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten is gebaseerd op het werkdokument van het Boetelerveldⁱⁱ, de Centrale Beoordeling en onderliggende onderzoeken van ARCADISⁱⁱⁱ (hierna te noemen Centrale Beoordeling), de effectenindicator van het rijk²⁹ en aanvullende informatie van de partners.

Bij de beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten is geen onderscheid gemaakt tussen bestaand gebruik, projecten en andere handelingen en overige bestaande activiteiten. Of een bestaande activiteit vergunningplichtig is kan worden afgeleid uit hoofdstuk 9 en het daarin opgenomen schema.

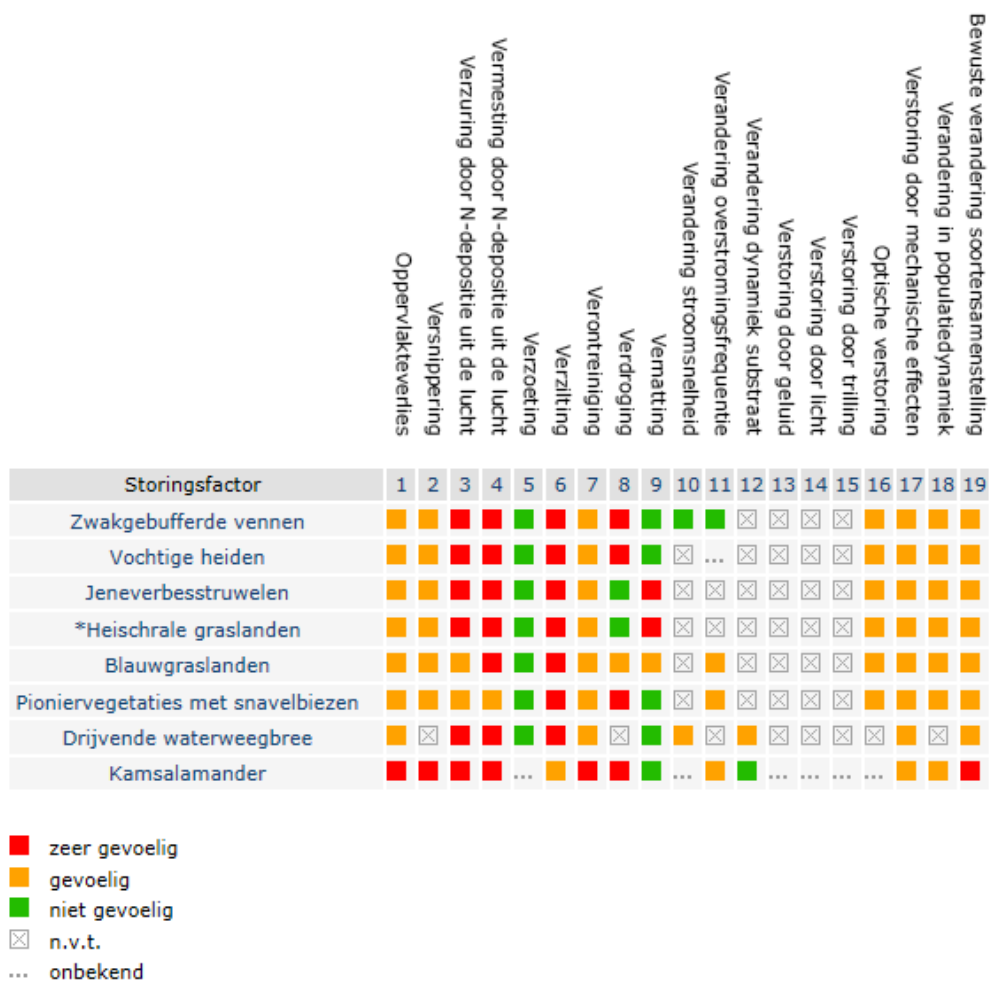
5.3.2 Effectenindicator

De effectenindicator 'Natura 2000 – ecologische randvoorwaarden en storende factoren' is een instrument van het rijk waarmee mogelijke schadelijke effecten als gevolg van activiteiten en plannen kunnen worden verkend. De effectenindicator geeft generieke informatie over de gevoeligheid van soorten en habitattypen voor de meest voorkomende verstoringsfactoren.

In de door de effectenindicator gegenereerde figuur (Figuur 8) is voor het Boetelerveld per habitatype en -soort aangegeven welke verstoringsfactoren kunnen optreden. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen:

- kwantitatieve effecten: oppervlakteverlies of -toename
- kwalitatieve effecten: chemische stoffen, fysieke effecten, verstorende effecten
- ruimtelijke samenhang: versnippering van leefgebied.

²⁹ zie <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>

Figuur 8 Effectenindicator Boetelerveld

5.3.3 Centrale Beoordeling

ARCADIS heeft in opdracht van de provincie Overijssel onderzoek gedaan naar de effecten van bestaande activiteiten in en rondom Natura 2000-gebieden in Overijssel³⁰. Daarbij zijn alle mogelijke verstoringsfactoren meegenomen met uitzondering van verzuring en vermesting door stikstofdepositie uit de lucht. Deze twee verstoringsfactoren zijn meegenomen in het PAS (zie paragraaf 3.3) en waar nodig vertaald in mitigerende PAS-maatregelen (zie paragraaf 6.1).

Het cumulatieve effect (de optelsom en/of versterking van effecten) van bestaande activiteiten is niet door ARCADIS in beeld gebracht. Dit is later op basis van de meest actuele kennis beschreven (zie paragraaf 5.5).

Het rapport is gebaseerd op de situatie 2011/2012. Voor zover niet anders is aangetoond, gaat dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan er vanuit dat de beoordeelde activiteiten plaatsvonden op de peildatum voor bestaand gebruik (31 maart 2010). De beoordeelde bedrijven zijn opgenomen in bijlagen 6, 7 en 8 bij dit beheerplan.

In de Centrale Beoordeling is van grof naar fijn gewerkt. Eerst is bepaald op welke afstand(en) redelijkerwijs geen significant negatieve effecten meer te verwachten zijn van bestaande activiteiten. Aan de hand van deze afstanden is achtereenvolgens voor diverse, veel voorkomende, activiteiten onderscheid gemaakt tussen activiteiten waarvoor kan worden uitgesloten dat zij leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen en activiteiten waar dit niet voor geldt. De laatste categorie is nader beoordeeld.

³⁰ Voor een uitgebreide beschrijving van de gebruikte methode en een onderbouwing van de beoordeling zie de Centrale Beoordeling.

5.3.4 Aanvullende informatie provincie en partners

De Centrale Beoordeling is omgezet in teksten voor de Natura 2000-beheerplannen³¹. Op basis van de reacties van de partners op het niet-stikstof deel van de 1^e concept Natura 2000-beheerplannen (zie paragraaf 1.5) is besloten tot een kwaliteitsslag waarmee zoveel mogelijk duidelijkheid wordt gegeven over:

- of en zo ja onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen worden doorgezet en
- of en zo ja onder welke voorwaarden reguliere tot bestaande bedrijfsvoering behorende activiteiten vergunningvrij kunnen worden gemaakt.

Het onderhavige hoofdstuk is in een iteratief proces met de partners op basis van actuele, aanvullende informatie van de partners en de provincie tot stand gekomen.

In de in dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan opgenomen beoordeling van de bestaande activiteiten wordt aangesloten bij de door ARCADIS gehanteerde kleurcodering:

Groen	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn uitgesloten. De activiteit kan onveranderd worden gecontinueerd.
Geel	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd.
Rood	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn niet uit te sluiten, ook niet met 'mitigerende maatregelen'. Nader onderzoek (op het niveau van een passende beoordeling) is nodig om het effect definitief vast te stellen.
Oranje	Er is onvoldoende informatie om vast te stellen of er, en zo ja wat, het effect is van de activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen. Er is nader onderzoek nodig.

5.3.5 Consequenties van de beoordelingen

Wanneer een bestaande activiteit als groen beoordeeld is, kan de activiteit zonder Natuurbeschermingswetvergunning worden gecontinueerd. Voor een geel beoordeelde activiteit geldt dat de activiteit geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig heeft, *indien de activiteit wordt uitgevoerd onder de in dit Natura 2000-beheerplan opgenomen voorwaarden*.

Als een groen of geel beoordeelde activiteit in de praktijk toch tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen leidt, zal het bevoegd gezag opnieuw een habitatoets moeten (laten) verrichten en zo nodig nieuwe voorwaarden en beperkingen in het Natura 2000-beheerplan moeten opnemen. De kans daarop is klein omdat ARCADIS in haar beoordeling uitgaat van 'afstanden waarbij redelijkerwijs significante effecten kunnen worden uitgesloten'.

Daar waar nader onderzoek nodig is (categorieën oranje, rood en soms ook geel), de mitigerende maatregelen nog niet in dit beheerplan zijn opgenomen en de activiteit onder de definitie 'andere handelingen' valt (bestaand gebruik zie paragraaf 5.2), liggen het initiatief tot en de financiering van dit onderzoek bij het bevoegd gezag, de provincie Overijssel.

³¹ Een eerste versie van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen is gebaseerd op het werkdocument, de PAS-gebiedsanalyse en Centrale Beoordeling. Dit 1^e concept is op 13 mei 2014 voorgelegd aan de partners.

5.4 Beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten

In de volgende paragrafen worden activiteiten in en rondom het Natura 2000-gebied die van invloed kunnen zijn op de instandhoudingsdoelstellingen beschreven en beoordeeld. Deze beoordeling geeft inzicht in de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelstellingen³². Uit deze beoordeling volgt of de activiteit, al dan niet onder voorwaarden, kan worden voortgezet. Het gaat hierbij om een beoordeling van het feitelijke gebruik en niet om het vergunde gebruik. In enkele voorkomende gevallen is ook het vergund gebruik beoordeeld op eventuele effecten. Wanneer dit het geval is, dan is dit expliciet vermeld.

5.4.1 Drinkwaterwinning

Beschrijving drinkwaterwinningen

Het grootste potentiële effect van drinkwaterwinning op de instandhoudingsdoelstellingen is verdroging. Dat uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand voor de aanwezige habitattypen en -soorten. Mogelijke neveneffecten van verdroging op de instandhoudingsdoelstellingen zijn vermesting en verzuring. Deze neveneffecten zijn niet meegenomen in deze beoordeling omdat zij onderdeel uitmaken van het PAS.

Daarnaast kan door de aanleg of uitbreiding van locaties voor drinkwaterwinning lokaal oppervlakteverlies of versnippering optreden van het leefgebied van soorten of van habitattypen. Deze zijn niet nader bepaald in dit onderzoek, aangezien dit reeds onderdeel uitmaakt van de m.e.r. en vergunningsaanvragen die bij zo'n ontwikkeling worden opgesteld.

De Centrale Beoordeling van de drinkwaterwinningen bestaat uit opeenvolgende stappen:

- Ligt er een Natura 2000-gebied binnen tien kilometer van de drinkwaterwinning?
- Zo ja, ligt de verlagingscontour van de drinkwaterwinning binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied?
- Zo ja, is de verlaging binnen het Natura 2000-gebied groter dan 5 cm?

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat binnen een afstand van 10 kilometer van het Boetelerveld drie drinkwaterwinningen liggen. De relevante informatie over deze drinkwaterwinningen staat in onderstaande tabel.

Locatie	Afstand (km)	werkelijke onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)	vergunde onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)
Boerhaar	9,7	1,8	3,15
Espelose broek	6,8	4,4	4,5
Nijverdal	6,9	5,6	6

Beoordeling drinkwaterwinningen

Een drinkwaterwinning kan leiden tot verdroging. Dat uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand van de aanwezige soorten en habitattypen.

De Centrale Beoordeling van de drinkwaterwinningen bestaat uit de volgende stappen:

- Zo ja, ligt de verlagingscontour van de drinkwaterwinning binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied?
- Zo ja, is de verlaging binnen het Natura 2000-gebied groter dan 5 cm³³?

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat de beïnvloedingscontouren van deze winningen buiten het Boetelerveld liggen. De winningen leiden dus niet tot een verlaging van de grondwaterstand in het

³² Artikel 19a, lid 3, onder a, Natuurbeschermingswet

³³ Bij verlagingen kleiner dan 5 cm is causaal verband tussen grondwateronttrekking en schade niet aantoonbaar. Dit is gebaseerd op onder meer het protocol van de Commissie van Deskundigen Grondwaterwet (CDG).

Natura 2000-gebied. Dit betekent dat negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor het Boetelerveld worden uitgesloten en de huidige drinkwaterwinningen kunnen worden voortgezet.

Conclusie drinkwaterwinning

Groen	Drinkwaterwinning Boerhaar, Espelose broek, Nijverdal
-------	---

5.4.2 Industriële grondwateronttrekkingen

Deze paragraaf betreft alleen vergunde grondwateronttrekkingen met als hoofddoel industrie. De vergunde capaciteit van de betreffende winningen is in de meeste gevallen groter dan 150.000 m³ per jaar. Overige vergunningen die niet als hoofddoel 'Industrie' hebben en alle meldingsplichtige grondwateronttrekkingen worden behandeld in paragraaf 5.4.3.

Beschrijving industriële grondwateronttrekkingen

Binnen een afstand van 10 kilometer van het Boetelerveld liggen zes industriële grondwateronttrekkingen. De relevante informatie over deze grondwateronttrekkingen staat in onderstaande tabel.

Locatie	Afstand (km)	werkelijke onttrekking 2011 (Mm ³ /jr)	vergunde onttrekking 2011 (Mm ³ /jr)
Ten Cate Advanced Textiles BV	8,9	onbekend	1,8
Brada Vlees BV	8,2	onbekend	0,13
Tipbosch forellenkwekerij	4,3	onbekend	0,01
Durisol Raalte	2,4	onbekend	0,02
Lupack Raalte	2,8	onbekend	0,3
IGLO-Ola fabriek	8,5	onbekend	0,3

Beoordeling industriële grondwateronttrekkingen

Industriële grondwaterwinning kan leiden tot verdroging. Die uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand van de aanwezige habitattypen en -soorten. Mogelijke neveneffecten van verdroging zijn vermesting en verzuring.

De beoordeling van de industriële grondwateronttrekkingen bestaat uit opeenvolgende stappen:

- Ligt er een Natura 2000-gebied binnen de 5 cm-verlagingscontour van een industriële grondwateronttrekking?
- Zo ja, is de verlaging binnen het Natura 2000-gebied groter dan 5 centimeter?

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat de beïnvloedingscontouren van deze winningen buiten het Boetelerveld liggen. De winningen leiden dus niet tot een verlaging van de grondwaterstand in het Natura 2000-gebied. Dit betekent dat negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen worden uitgesloten en de huidige drinkwaterwinningen kunnen worden voortgezet.

Conclusie industriële grondwateronttrekking

Groen	Industriële grondwateronttrekkingen: Ten Cate Advaced Textiles BV, Brada Vlees BV, Tipbosch forellenkwekerij, Durisol Raalte, Lupack Raalte, IGLO-Ola fabriek.
-------	--

5.4.3 Kleine (niet agrarische) grondwateronttrekkingen onder verantwoordelijkheid van het waterschap

Beschrijving

Deze paragraaf behandelt de grondwateronttrekkingen die op grond van de waterwet vergunningplichtig zijn bij het waterschap. Het gaat hier specifiek om winningen kleiner dan 150.000 m³. Deze grondwateronttrekkingen hebben diverse doeleinden waaronder: grondwatersanering, tijdelijke en permanente bronbemaling, proceswater, koude-warmte opslag, koelwater, kleine drinkwateronttrekkingen voor zowel dierlijke als menselijke consumptie en beregening met grondwater. In paragraaf 5.4.4 wordt specifiek ingegaan op onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten.

In Tabel 93 staat het overzicht van de kleine onttrekkingen rondom het Boetelerveld die in de Centrale Beoordeling zijn beoordeeld. Het betreft onttrekkingen binnen een straal van 10 kilometer voor vergunningplichtige en een straal van 0,3 kilometer voor meldingsplichtige grondwateronttrekkingen.

Tabel 93 Kleine grondwateronttrekkingen rondom Boetelerveld

Type winning	Aantal vergunningen	Aantal meldingen
Koude warmte opslag	2	
Bronbemaling	1	
Drinkwater	1	
Sanering	1	
Productiewater	1	
Drenking vee		2

Beoordeling

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat wanneer alle vergunningplichtige winningen tegelijkertijd de vergunde hoeveelheid onttrekken, zij geen invloed hebben op de grondwaterstanden van het Boetelerveld. De vergunde winningen hebben dus geen cumulatief effect op de grondwaterstand in het Boetelerveld. Significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor dit Natura 2000-gebied zijn dan ook op voorhand uit te sluiten.

Conclusie

Groen	Bestaande grondwateronttrekkingen en nieuwe grondwateronttrekkingen buiten een straal van 10 kilometer van het Boetelerveld.
-------	--

5.4.4 Onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten

Beschrijving

Het doel van deze paragraaf is het treffen van een regeling voor beregeningsonttrekkingen en onttrekkingen ten behoeve van veedrenking. Waar mogelijk wordt aangesloten bij de beregeningsregeling van de waterschappen (zie paragraaf 4.5). Echter, voor het effect op de instandhoudingsdoelstellingen is het niet van belang waarvoor een onttrekking wordt gebruikt. Het onttrekkingsregime (pompcapaciteit, duur, periode, maximale hoeveelheid) is wel van belang. In aansluiting op het beleid van de waterschappen wordt in het Natura 2000-beheerplan onder onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten het volgende verstaan: *'Een onttrekking met een pompcapaciteit kleiner dan 60 m³ per uur, met een maximum van 25.000 m³ per jaar'*. Onder deze definitie vallen zowel de beregeningsonttrekkingen en de onttrekkingen ten behoeve van veedrenking die bij het waterschap meldingsplichtig zijn, als de zeer kleine onttrekkingen met een pompcapaciteit kleiner dan 10 m³ per uur die bij het waterschap noch meldingsplichtig, noch vergunningplichtig zijn.

Beoordeling

Bestaande onttrekkingen

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat significant negatieve effecten van een dergelijke onttrekking ten behoeve van agrarische activiteiten buiten een straal van 300 meter uit te sluiten zijn³⁴. In bijlage 5 is een kaart opgenomen waarop deze zone is weergegeven. Ten tijde van het opstellen van de Centrale Beoordeling waren in de zone van 300 meter rondom het Natura 2000-gebied Boetelerveld twee onttrekkingen ten behoeve van veedrenking (Eekwielenweg 7 en Raamsweg 35) bekend. In de Centrale Beoordeling is het cumulatieve effect van deze onttrekkingen berekend. In deze berekening is ervan uitgegaan dat beide onttrekkingen gedurende de twee droogste maanden 60 m³ per uur onttrekken. Bij een dergelijk onttrekkingsregime leiden deze twee onttrekkingen gezamenlijk tot 0,3 meter verlaging van de grondwaterstanden in het Boetelerveld. Meldingsplichtige onttrekkingen ten behoeve van veedrenking mogen echter niet meer onttrekken dan 10 m³ per uur. Het onttrekkingsregime waar de Centrale Beoordeling mee heeft gerekend, komt dus niet overeen met het werkelijke onttrekkingsregime. Het daadwerkelijke onttrekkingsregime en daarmee het effect van de onttrekkingen op de instandhoudingsdoelstellingen is momenteel onbekend.

Naar alle waarschijnlijkheid is het overzicht dat voor de Centrale Beoordeling is gebruikt echter incompleet. Mogelijk liggen binnen een straal van 300 meter rondom het Boetelerveld nog onttrekkingen die niet bekend waren ten tijde van het opstellen van de Centrale Beoordeling. Door het uitvoeren van de hydrologische herstelmaatregelen (M1, M2, M16 t/m M19) uit de PAS-gebiedsanalyse is echter voldoende gewaarborgd dat de habitattypen en het leefgebied van habitatsoorten worden behouden. Aan de hand van de monitoringsresultaten moet worden bepaald of het grondwaterregime een knelpunt vormt voor het behalen van de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen. Hiervoor is een onderzoeksmaatregel opgenomen (zie paragraaf 6.2). Uit dit onderzoek moet blijken of aanvullende mitigerende maatregelen genomen moeten worden.

Nieuwe onttrekkingen

Met het opnemen van effectafstanden voor kleine onttrekkingen ontstaat er voor meer dan 80% van het oppervlak in Overijssel (de gebieden buiten de grens van de effectafstanden) een vergunningsvrije zone van de Natuurbeschermingswet voor het realiseren van nieuwe onttrekkingen. Voor het overgrote deel van de agrarische ondernemers geeft dit duidelijkheid en gemak. Binnen de effectafstanden blijft de Natuurbeschermingswet van toepassing.

De effecten van het aanleggen van nieuwe grondwateronttrekkingen zijn niet in het PAS meegenomen. Indien nieuwe grondwateronttrekkingen binnen de effectafstand van 300 meter vanaf het Natura 2000-gebied Boetelerveld worden aangelegd moet de initiatiefnemer onderzoeken of er negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen op kunnen treden. Indien dit niet uit te sluiten valt, dient de initiatiefnemer een Natuurbeschermingswet-vergunning aan te vragen. Zoals in paragraaf 4.5 al is beschreven staat het waterschap binnen een straal van 200 meter rondom kwetsbare natte natuur geen nieuwe beregeningsonttrekkingen toe. Het aanleggen van nieuwe onttrekkingen buiten de effectafstand van 300 meter vanaf het Boetelerveld is vergunningvrij. In bijlage 5 is deze zone op kaart weergegeven.

Vervangen bestaande onttrekkingen

Indien een bestaande installatie op dezelfde locatie wordt vervangen door een installatie met dezelfde capaciteit en de maximale onttrekking van 25.000 m³ per jaar in acht wordt genomen, verandert het effect van de grondwateronttrekking niet. Een dergelijke wijziging is zowel binnen als buiten de effectafstand van 300 meter vanaf het Natura 2000-gebied Boetelerveld vergunningvrij.

Voorwaarden

Bestaande onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten binnen een straal van 300 meter van het Boetelerveld zijn beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde:

- Uitvoeren van de hydrologische herstelmaatregelen (M1, M2, M16 t/m M19) uit de PAS-gebiedsanalyse.

Conclusie

Groen	Nieuwe onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten buiten een straal van 300
-------	--

³⁴ Voor de onderbouwing van de effectafstand zie de Centrale Beoordeling. De effectafstand wordt in nader onderzoek nader gespecificeerd, zie paragraaf 6.2.

	meter van het Boetelerveld Op dezelfde locatie vervangen van de bestaande grondwateronttrekking met een onttrekking met dezelfde capaciteit, waarbij de maximale onttrekking van 25.000 m ³ per jaar in acht wordt genomen.
Geel	Bestaande onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten binnen een straal van 300 meter van het Boetelerveld. Deze grondwateronttrekkingen kunnen worden gecontinueerd onder bovengenoemde voorwaarden.

5.4.5 Berekening met oppervlaktewater

Beschrijving berekening met oppervlaktewater

Binnen het Natura 2000-gebied wordt geen oppervlaktewater onttrokken. Rondom het Natura 2000-gebied wordt door agrariërs oppervlaktewater onttrokken ten behoeve van beregening en bevoeiing.

Beoordeling beregening met oppervlaktewater

Beregening met oppervlaktewater kan ervoor zorgen dat de drainerende werking van watergangen rondom een Natura 2000-gebied toeneemt. Dit kan effect hebben op de grondwaterstanden in het Natura 2000-gebied, waardoor grondwaterafhankelijke habitattypen en leefgebieden van habitatsoorten in het Natura 2000-gebied kunnen verdrogen.

In de praktijk vindt onttrekking van oppervlaktewater voor beregening plaats uit watergangen die voldoende water aanvoeren. Dit is geregeld in de beregeningsregeling van het Waterschap Drents Overijsselse Delta (paragraaf 4.5). In deze regeling is vastgelegd dat beregening vanuit oppervlaktewater alleen is toegestaan zolang de eerstvolgend benedenstrooms gelegen stuw nog overstroomt. Zodra de afvoer stagneert, treedt automatisch en met onmiddellijke ingang een beregeningsverbod in werking in het desbetreffende peilgebied. Er mag dus alleen onttrokken worden zonder dat er een verlaging van het waterpeil plaatsvindt. Het oppervlaktewaterpeil in de watergangen waaruit wordt onttrokken is daarmee gegarandeerd.

Wanneer beregening uit oppervlaktewater onder de voorwaarden uit de beregeningsregeling plaatsvindt, leidt dit niet tot een daling van de waterpeilen in de watergangen. Een toename van de drainerende werking van watergangen door beregening met oppervlaktewater is dan ook niet aan de orde. Hierdoor zijn negatieve effecten op grondwaterafhankelijke habitattypen en leefgebieden van habitatsoorten op voorhand uitgesloten.

Voorwaarde

Beregening met oppervlaktewater is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde: 'beregening vanuit oppervlaktewater is alleen toegestaan zolang de afvoer over de eerstvolgende benedenstrooms gelegen stuw niet stagneert'.

Conclusie beregening met oppervlaktewater

Geel	Beregening met oppervlaktewater kan worden gecontinueerd onder de voorwaarde dat de afvoer over de eerstvolgende benedenstrooms gelegen stuw niet stagneert.
------	--

5.4.6 Rioolwaterzuiveringsinstallaties

In de provincie Overijssel bevinden zich enkele tientallen rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's). Een RWZI kan vanuit twee invalshoeken invloed hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied:

- Directe effecten: sommige effecten zoals geluidhinder, lichthinder, transportbewegingen, aanwezigheid van mensen en opwerveling van slib hebben, onafhankelijk van de ligging in het stroomgebied, op korte afstand van de RWZI mogelijk invloed.
- Diffuse effecten: een RWZI ligt bovenstrooms ten opzichte van een Natura 2000-gebied: als een RWZI loost in een hoofdwaterloop/beek kan dat op grotere afstand invloed hebben. Dit kan leiden tot verontreiniging.

Significant negatieve effecten van geluid, licht en optische verschijnselen op instandhoudingsdoelstellingen boven een afstand van 2.000 meter geheel kunnen worden

uitgeslotenⁱⁱⁱ. Significant negatieve effecten van 'verontreiniging' en 'vermesting' kunnen worden uitgesloten als een RWZI benedenstrooms in het stroomgebied ligt.

Binnen twee kilometer van het Boetelerveld en bovenstrooms in het stroomgebied liggen geen RWZI's.

5.4.7 *Riooloverstorten*

Mogelijke effecten van riooloverstorten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn vermesting en verontreiniging.

Uitgangspunt voor de selectie van riooloverstorten met mogelijk significant negatieve effecten is geweest dat een riooloverstort mogelijk van invloed is op een Natura 2000-gebied als het object zich binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied bevindt of binnen een watersysteem stroomopwaarts ten opzichte van het Natura 2000-gebied is gelegen. Significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen van benedenstroomse overstorten worden uitgesloten.

Beschrijving riooloverstorten

Uit de Centrale Beoordeling en informatie van het voormalige waterschap Groot Salland blijkt dat de riooloverstorten die in de omgeving van het Boetelerveld liggen, uitkomen in watergangen die van het Natura 2000-gebied af stromen. Vervuild water dat door de riooloverstorten wordt geloosd, komt dan ook niet in het Boetelerveld terecht. De riooloverstorten hebben dus geen invloed op de instandhoudingsdoelstellingen.

Conclusie riooloverstorten

Groen: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn uitgesloten. De activiteit kan onveranderd worden gecontinueerd.

Groen	Alle bestaande riooloverstorten
-------	---------------------------------

5.4.8 *Beheer en onderhoud waterinfrastructuur*

Beschrijving beheer en onderhoud waterinfrastructuur

Rondom het Boetelerveld liggen enkele watergangen. Deze watergangen worden periodiek geschoond. Onderhoudswerkzaamheden aan waterinfrastructuur binnen het Natura 2000-gebied wordt beschreven en beoordeeld in paragraaf 5.4.18 (Natuurbeheer).

Beoordeling beheer en onderhoud waterinfrastructuur

De werkzaamheden kunnen leiden tot optische verstoring, verstoring door geluid en verstoring door mechanische effecten. De watergangen in het overwegend agrarische gebied rondom het Boetelerveld maken geen onderdeel uit van het leefgebied van de kamsalamander of de drijvende waterweegbree. Tevens worden de habitattypen in het Boetelerveld niet betreden om de waterinfrastructuur buiten het Boetelerveld te onderhouden. Het beheer en onderhoud van de waterinfrastructuur gebeurt slecht een paar keer per jaar. Significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring, verstoring door geluid of verstoring door mechanische effecten zijn daarom bij voorbaat uit gesloten.

Conclusie beheer en onderhoud waterinfrastructuur

Groen	Beschreven beheer en onderhoud waterinfrastructuur
-------	--

5.4.9 *Peilbeheer*

Beschrijving peilbeheer

Het waterpeil in en rondom het Boetelerveld wordt ingesteld en gehandhaafd door het Waterschap Drents Overijsselse Delta (voorheen Groot Salland). In deze paragraaf wordt ingegaan op de effecten van dit waterpeil op de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van drainage van agrarische percelen en de voorwaarden voor het wijzigen of aanleggen van drainage worden behandeld in paragraaf 0 (agrarische activiteiten).

Beoordeling peilbeheer

Uit de PAS-gebiedsanalyse komen met betrekking tot het peilbeheer de volgende knelpunten naar voren:

- Ontwatering van landbouwgronden buiten het Natura 2000-gebied;
- Ontwatering binnen het Natura 2000-gebied door (reeds afgedamde) greppels en rabatstelseles;
- Ontwatering binnen het Natura 2000-gebied door recentelijk gegraven poelen.

In de PAS-gebiedsanalyse is een aantal maatregelen genoemd om het peilbeheer rondom het Natura 2000-gebied af te stemmen met de instandhoudingsdoelstellingen (M1, M2, M4, M5, M6, M16, M17, M18 en M19). Het gaat om de volgende maatregelen:

- Ontwatering in percelen die buiten het Boetelerveld liggen verwijderen;
- Kavelsloten buiten het Boetelerveld verondiepen;
- Sloten en greppels in het Boetelerveld dempen.

Door het uitvoeren van deze maatregelen worden de negatieve effecten van het huidige peilbeheer rondom het Boetelerveld zo ver verminderd dat de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden.

Voorwaarden

Peilbeheer is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de voorwaarde 'uitvoeren van de maatregelen M1, M2, M4, M5, M6, M16, M17, M18 en M19 uit de PAS-gebiedsanalyse'.

Conclusie peilbeheer

Geel	Het beschreven peilbeheer kan worden gecontinueerd onder de voorwaarde dat de hydrologische herstelmaatregelen uit het PAS worden uitgevoerd.
------	---

5.4.10 Rijks- en provinciale wegen

In de provincie Overijssel ligt ca. 850 kilometer provinciale weg en ca. 500 kilometer rijksweg.

Mogelijke effecten van wegen (door gebruik en regulier beheer en onderhoud zoals van wegdek, kabels en leidingen en berm- en verzorgingslocatiebeheer) zijn: versnippering, verzuring, vermessing, verontreiniging, geluidhinder, lichthinder en optische verstoring. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie door wegverkeer zijn niet in deze beoordeling meegenomen omdat ze onderdeel zijn van de PAS.

Uit het rapport 'Onderbouwing effectafstanden' blijkt dat de maximale afstand waarop een weg versturende effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kan hebben 3 kilometer is. De volgende wegen liggen binnen een afstand van drie kilometer van het Boetelerveld (gegevens 1 oktober 2005):

Weg	Verkeersintensiteit (aantal voertuigen per dag)	Aandeel vrachtverkeer (%)	Verlichting	Kortste afstand tot Natura 2000- gebied	Lengte door of langs Natura 2000-gebied
N35	5.500		Ja, op > 1 km	1,3 km	n.v.t.
N332	10.600	17	Nee	2,5 km	n.v.t.
N340	11.100	19	Ja, op > 1 km	2,5 km	n.v.t.

Uit de Centrale beoordeling blijkt dat deze wegen geen significant negatieve effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen.

Conclusie rijks- en provinciale wegen

Groen	N35, N332, N340
-------	-----------------

5.4.11 Industriële en overige bedrijven met een SBI-code

In de Centrale Beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen gieterijen/smelterijen, melkveehouderijen en overige bedrijven met een SBI-code³⁵. Voor bedrijven in de sector recreatie en toerisme zie paragraaf 5.4.13.

Gieterijen/smelterijen

Binnen deze SBI-categorie vallen non-ferro-metaalgieterijen/-smelterijen en ijzer- en staalgieterijen/-smelterijen. Deze bedrijven kunnen verontreiniging tot gevolg hebben. Als bij deze bedrijven aluminium wordt gesmolten, kunnen effecten op grote afstand optreden. Er liggen geen bedrijven binnen 10 kilometer³⁶ van het Natura 2000-gebied.

Melkveehouderijen/veestallen

Een mogelijk effect van melkveehouderijen (open stallen) op de instandhoudingsdoelstellingen betreft lichthinder. De voor deze verstoringfactor geldende effectafstand is afhankelijk van de instandhoudingsdoelstellingen van het betreffende Natura 2000-gebied. Voor het Boetelerveld geldt een afstand van 300 meter³⁷. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen.

Er liggen vier melkveehouderijen binnen 300 meter van het Boetelerveld.

Op basis van aanvullende (gebied specifieke) informatie vanuit de provincie en haar partners zijn de melkveehouderijen waar mogelijk nader beoordeeld. De lijst van beoordeelde melkveehouderijen incl. de door de provincie op basis van aanvullende informatie opgestelde eindbeoordeling is te vinden in bijlage 6.

Conclusie veestallen

Groen	Veestallen bij 4 melkveehouderijen (zie bijlage 6)
-------	--

Overige bedrijven

In de Centrale Beoordeling zijn bedrijven met een SBI-code beoordeeld volgens de in paragraaf 5.3.3 gehanteerde werkwijze van 'grof naar fijn'. Bij aanvang zijn ruim 80.000 bedrijven geïnventariseerd. Op basis van de mogelijke verstoringfactoren, de instandhoudingsdoelstellingen en de effectafstanden kon voor ruim 78.000 bedrijven worden uitgesloten dat zij leiden tot significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen. De resterende bedrijven zijn nader beoordeeld.

In 2014 is door ARCADIS een aanvullende beoordeling uitgevoerd van in de Centrale Beoordeling ontbrekende bedrijven³⁸. Op basis van aanvullende (gebiedspecifieke) informatie vanuit de provincie en haar partners zijn bedrijven waar mogelijk nader beoordeeld. De lijst van beoordeelde bedrijven inclusief de door de provincie op basis van aanvullende informatie opgestelde eindbeoordeling is te vinden in bijlage 7.

Binnen een straal van 1,5 kilometer van het Natura 2000-gebied Boetelerveld liggen 2 overige bedrijven. Voor deze bedrijven kunnen mogelijk significant negatieve effecten op habitattypen of kamsalamander als gevolg van verstoring door licht, geluid of optische verstoring, op voorhand worden uitgesloten.

Conclusie overige bedrijven

Groen	2 beoordeelde overige bedrijven (zie bijlage 7)
-------	---

³⁵ SBI: Standaard Bedrijfsindeling. Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de belangrijkste activiteit van een bedrijf is.

³⁶ Voor de onderbouwing van de effectafstanden zie de Centrale Beoordeling.

³⁷ Voor de onderbouwing van de effectafstanden zie de Centrale Beoordeling.

³⁸ De Centrale beoordeling is gebaseerd op geregistreerde bedrijven. Niet alle bedrijven waren echter geregistreerd omdat dit vanuit voormalige wetgeving niet verplicht was.

5.4.12 Agrarische activiteiten

In deze paragraaf worden eerst de bestaande agrarische activiteiten beschreven. Vervolgens worden de effecten van deze agrarische activiteiten op de instandhoudingsdoelstellingen bepaald en wordt beoordeeld of (significant) negatieve effecten op kunnen treden dan wel uitgesloten kunnen worden. Tot slot worden conclusies getrokken of de activiteiten vergunningvrij opgenomen kunnen worden in het beheerplan en - indien van toepassing - onder welke voorwaarden.

Beschrijving agrarische activiteiten

Er liggen geen agrarische gronden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. De gronden in een straal van drie kilometer om het Boetelerveld heen worden voornamelijk voor de landbouw gebruikt. De meeste agrarische bedrijven zijn veehouderijen. In een zone van drie kilometer om het Boetelerveld is ongeveer de helft van de veehouderijen intensief (hokdieren) en de andere helft is grondgebonden (rundveehouderij). De aangrenzende en omliggende gronden rond het Boetelerveld zijn voornamelijk in beheer bij de agrarische bedrijven en worden gebruikt als grasland, voor beweiding, of als bouwland.

Agrarische bedrijfsvoeringen zijn over het algemeen erg divers en bestaan uit een groot aantal verschillende, zeer diverse handelingen. Ten aanzien van de Natura 2000-gebieden en mogelijke effecten gaat het voornamelijk om fysieke handelingen die buiten (op het land) uitgevoerd worden of plaats vinden. Grond- en oppervlaktewateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten zijn opgenomen in paragraaf 5.4.4 en 5.4.5. Reguliere agrarische activiteiten rondom Boetelerveld betreffen:

- Machinale bewerkingen op agrarische percelen:
 - Grondbewerking: bewerken van grasland³⁹ (bv scheuren);
 - Grondbewerking: ondiepe grondbewerkingen (tot 40 cm);
 - Grondbewerking: diepe grondbewerkingen (> 40 cm);
- Bemesten (fysieke activiteit);
- Maaien;
- (door)zaaien/poten;
- Oogsten van akkerbouwgewassen
- Bemesting (toepassen van meststoffen);
- Gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen);
- Drainage;
- Kleine grondwateronttrekkingen (tbv beregening of veedrenking);
- Beweiding alle grazers.

Beoordeling agrarische activiteiten

Voor de beoordeling van de agrarische activiteiten wordt gebruik gemaakt van de effectenindicator van het rijk (zie paragraaf 5.3.2). Aan de agrarische activiteiten zijn de volgende zes mogelijke verstoringsfactoren gekoppeld (de verstoringsfactoren die specifiek betrekking hebben op stikstofdepositie worden in deze analyse niet meegenomen, aangezien deze in het PAS verwerkt zijn):

- Verontreiniging;
- Verdroging;
- Verstoring door geluid;
- Verstoring door licht;
- Optische verstoring;
- Verstoring door mechanische effecten.

Machinale bewerkingen op agrarische percelen

Machinale bewerkingen op agrarische percelen kunnen verstoring door geluid, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten tot gevolg hebben:

- De habitattypen komen niet op de agrarische percelen voor. Omdat machinale bewerkingen op omliggende percelen slechts een paar dagen per jaar en verspreid over het hele jaar plaatsvinden is er alleen sprake van tijdelijke verstoring en zijn significant negatieve effecten als

³⁹ Per 1 januari 2015 is de (nieuwe) "Uitvoeringsregeling rechtstreekse betalingen GLB" in werking getreden. In artikel 2.15 lid 1 (zie onder) is formeel vastgelegd dat al het blijvend grasland binnen N2000-gebied wordt aangemerkt als blijvend grasland dat ecologisch kwetsbaar is. In de Europese verordening met betrekking tot het gemeenschappelijk landbouwbeleid (nr. 1307/2013) is dit verbod als volgt vastgelegd: "Landbouwers mogen blijvend grasland dat zich in door de lidstaten uit hoofde van de eerste alinea en, in voorkomend geval, van de tweede alinea aangewezen gebieden bevindt niet omzetten of ploegen."

gevolg van geluid en optische verstoring door machinale bewerkingen op voorhand uit te sluiten.

- Omdat de habitattypen en de drijvende waterweegbree niet op de agrarische percelen voorkomen zijn significant negatieve effecten van agrarische activiteiten als gevolg van mechanische effecten (betreding en machinale bewerkingen) niet aan de orde.
- Het gehele Boetelerveld vormt een geschikt habitat voor de kamsalamander. De populatie is niet afhankelijk van poelen buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Er liggen geen agrarische gronden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Hierdoor zijn significant negatieve effecten als gevolg van verstoring door geluid, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten niet aan de orde.

Bemesting (toepassen van meststoffen) en gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen)

Bemesting en gewasbescherming kunnen leiden tot verontreiniging. Het bemesten en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kan een negatief effect hebben op de kwaliteit van het grondwater. Het grondwater kan hierdoor geëutrofieerd en vervuild raken. Ook kunnen meststoffen en bestrijdingsmiddelen oppervlakkig afspoelen in sloten en greppels en een negatief effect hebben op de habitattypen en habitatsoorten in het Natura 2000-gebied.

In de gebiedsanalyse t.b.v. het PAS zijn o.a. maatregelen opgenomen waardoor negatieve effecten van bemesting verminderd worden (M16, M17 en M18). Door het uitvoeren van deze PAS-maatregelen in de eerste beheerplanperiode worden de negatieve effecten zo ver verminderd dat er geen sprake is van significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen gelden wettelijke kaders. Bij het opstellen van deze kaders is rekening gehouden met effecten van deze middelen op het milieu. Omdat de habitattypen niet op de agrarische percelen voorkomen, is geen sprake van rechtstreekse bespuiting. Wel kan door verwaaiing of door af- of uitspoeling sprake zijn van effecten. De geldende voorwaarden die de emissies van bestrijdingsmiddelen tijdens toediening beperken zijn onder meer: de (verlaagde) spuitboomhoogte, gebruik van driftarme spuitdoppen en kantdoppen, niet spuiten bij harde wind (allen t.b.v. het beperken van verwaaiing) en de teeltvrije zone tussen landbouwgewassen en de sloot (beperken van af- en uitspoeling). Op basis van de actuele kennis of de mate van verwaaiing, af- en uitspoeling in combinatie met de geldende voorwaarden waaronder gewasbeschermingsmiddelen toegepast mogen worden, worden geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen verwacht. Wanneer uit nieuwe kennis en/of monitoring blijkt dat de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar komen als gevolg van het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen, is de provincie bevoegd om nadere voorwaarden te stellen.

Drainage

Drainage kan leiden tot verdroging. De afstand waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage effect kan hebben op de instandhoudingsdoelstellingen is voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld 1500 meter (bijlage 4).

Het effect van bestaande drainage op de instandhoudingsdoelstellingen is het PAS bepaald. Om de negatieve effecten van bestaande drainage op te heffen zijn PAS-maatregelen opgenomen (M1, M2, M16, M17, M18 en M19). Deze PAS-maatregelen houden in dat op bepaalde percelen drainage wordt verwijderd of sloten worden verondiept. Door deze PAS-maatregelen is geborgd dat bestaande drainage buiten de aan te pakken percelen geen negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen heeft en dus vanuit de Natuurbeschermingswet vergunningvrij is. Drainage op de aan te pakken percelen is vanuit de Natuurbeschermingswet vergunningvrij totdat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd.

De effecten van het aanleggen van nieuwe drainage en het vervangen van bestaande drainage zijn niet in het PAS meegenomen. Het aanleggen en vervangen van drainage kan negatieve effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. Daarom is het niet mogelijk deze activiteiten vergunningvrij op te nemen in het Natura 2000 ontwerp-beheerplan. De afstand waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage nog negatief effect kan hebben op de instandhoudingsdoelstellingen is voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld 1500 meter. In bijlage 4 is dit nader toegelicht. In deze bijlage is een kaart opgenomen met de zone waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage rond het Natura 2000-gebied mogelijk een negatief effect kan hebben.

Met het opnemen van effectafstanden voor drainage ontstaat er voor meer dan 80% van het oppervlak in Overijssel (de gebieden buiten de grens van de effectafstanden) een vergunningsvrije zone van de Natuurbeschermingswet voor het realiseren van nieuwe drainage. Voor het overgrote deel van de agrarische ondernemers geeft dit duidelijkheid en gemak. Binnen de effectafstanden blijft de Natuurbeschermingswet van toepassing.

Dit betekent het volgende:

- Nieuwe drainage:
 - Buiten de effectafstand van 1500 meter vanaf het Natura 2000-gebied Boetelerveld is het aanleggen van nieuwe drainage vanuit de Natuurbeschermingswet vergunningvrij;
 - Binnen de effectafstand van 1500 meter vanaf het Natura 2000-gebied Boetelerveld is het aanleggen van nieuwe drainage vanuit de Natuurbeschermingswet niet op voorhand vergunningvrij (zie voor nadere procedure hoofdstuk 9).
- Wijzigingen in bestaande drainage:
 - Buiten de effectafstand van 1500 meter vanaf het Natura 2000-gebied Boetelerveld is het wijzigen van bestaande drainage vanuit de Natuurbeschermingswet vergunningvrij;
 - Het vervangen van bestaande drainage binnen de effectafstand van 1500 meter is vergunningvrij wanneer de vervangende drainage niet meer draineert dan de huidige, mits aan onderstaande voorwaarden wordt voldaan:
 - Het ontwaterend vermogen niet toeneemt ten opzichte van de oorspronkelijke aangelegde drainage. Dat betekent dat vervanging van bestaande buisdrainage door drainage op dezelfde NAP-hoogte en met dezelfde dichtheid vergunningvrij is, of;
 - Het ontwaterend vermogen aantoonbaar gelijk blijft of zelfs afneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage, en;
 - De initiatiefnemer een aantal weken voordat de drainage wordt vervangen bij de provincie meldt dat de werkzaamheden worden uitgevoerd. Daarmee heeft de provincie de mogelijkheid om te toetsen of de vervangende drainage niet meer gaat draineren dan de oorspronkelijk aangelegde drainage. Op deze manier wordt geborgd dat de vervangende drainage geen verdrogend effect heeft en hoeft de initiatiefnemer geen vergunningprocedure te doorlopen.
 - Wanneer een initiatiefnemer drainage wil vervangen door drainage die meer draineert dan de oorspronkelijk aangelegde drainage, is deze activiteit niet op voorhand vergunningvrij (zie voor nadere procedure hoofdstuk 9).

Beweiding alle grazers

Beweiding door grazers kan verstoring door mechanische effecten (betreding) tot gevolg hebben:

- Omdat de habitattypen en de habitatsoort drijvende waterweegbree niet op de agrarische percelen voorkomen zijn significant negatieve effecten als gevolg van mechanische effecten (betreding) niet aan de orde.
- Het gehele Boetelerveld vormt een geschikt habitat voor de kamsalamander. De populatie is niet afhankelijk van poelen buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Er liggen geen agrarische gronden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Hierdoor zijn significant negatieve effecten als gevolg van verstoring door mechanische effecten (betreding) niet aan de orde.

Voor beweiding (en bemesting) wordt op Rijksniveau een regeling voorbereid waarin een vrijstelling van de Nbwet-vergunningplicht wordt geregeld (kamerbrief van 2 maart 2015 betreffende Uitspraak vergunningplicht bemesten en beweiden, DGAN-PDJNG / 15028006).

Voorwaarden

Een aantal activiteiten is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende activiteiten en daarbij behorende voorwaarden:

- Drainage:
 - Bestaande drainage indien:
 - De hydrologische PAS-maatregelen worden uitgevoerd. Deze PAS-maatregelen houden in dat op bepaalde percelen drainage wordt verwijderd of sloten worden verondiept. Ook tot

- het moment dat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd is bestaande drainage vergunningvrij.
- Vervanging van bestaande drainage binnen de effectafstand van 1500 meter door drainage met eenzelfde of lagere drainerende werking dan de oorspronkelijk aangelegde drainage, indien:
 - Het ontwaterend vermogen niet toeneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage. Dat betekent vervanging van bestaande buisdrainage op dezelfde NAP-hoogte en met dezelfde dichtheid, of;
 - Het ontwaterend vermogen aantoonbaar gelijk blijft of zelfs afneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage, en;
 - De initiatiefnemer een aantal weken voordat de drainage wordt vervangen bij de provincie meldt dat de werkzaamheden worden uitgevoerd.
 - Bemesting (toepassing meststoffen) indien:
 - DePAS-maatregelen met betrekking tot bemesting worden uitgevoerd. Deze PAS-maatregelen houden in dat bepaalde percelen uit bemesting genomen worden. Ook tot het moment dat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd is bestaande vergunningvrij.

Conclusie agrarische activiteiten

Groen	Machinale bewerking (grondbewerking, bemesten, maaien, (door)zaaien/poten, oogsten van akkerbouwgewassen), vervanging van bestaande drainage buiten de effectafstand van 1500 meter, aanleggen van nieuwe drainage buiten de effectafstand van 1500 meter, gewasbescherming, beweiding alle grazers.
Geel	De volgende beschreven activiteiten kunnen onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd: <ul style="list-style-type: none"> - Bestaande drainage binnen de effectafstand van 1500 meter; - Vervanging van bestaande drainage binnen de effectafstand van 1500 meter door drainage met eenzelfde of lagere drainerende werking dan de oorspronkelijk aangelegde drainage; - Bemesting.

De in dit Natura 2000-beheerplan gehanteerde werkwijze om tot een 'robuuste' afstandbepaling te komen waarbinnen negatieve effecten zijn uit te sluiten, is gebaseerd op een algemene theoretische benadering die is gebaseerd op de best beschikbare relevante kennisbronnen. Het is aannemelijk dat aanvullende kennis over het gebied kan leiden tot een nadere verfijning (verkorting) van deze afstanden. De provincie Overijssel is voornemens om in de periode 2016-2017 in samenwerking met het verantwoordelijke waterschap en LTO voor alle gebieden tot een nadere verfijning te komen op grond van de specifieke kenmerken van het gebied. Het is op grond van de nadere verfijning in theorie voorstelbaar dat in specifieke situaties ook rekening moet worden gehouden met grotere afstanden.

Voor de hierna genoemde nieuwe activiteiten moet door de initiatiefnemer worden bepaald of de betreffende nieuwe activiteit mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen heeft. Als deze effecten niet uit te sluiten zijn is een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig. Het betreft:

- Het aanleggen van drainage binnen de effectafstand van 500 meter;
- Wijzigen van bestaande drainage binnen de effectafstand van 500 meter indien de vervangende drainage meer draineert dan de oorspronkelijk aangelegde drainage.

Deze effectafstand wordt in nader onderzoek nader gespecificeerd, zie paragraaf 6.2.

5.4.13 Recreatie en Toerisme

De Centrale Beoordeling bevat geen precieze beoordeling van recreatie en toerisme. Er zijn wel een aantal meer algemene uitspraken gedaan wat betreft mogelijke verstoringfactoren en de bijbehorende effectafstanden. Onderstaande beoordeling is gebaseerd op het oorspronkelijke werkdocument en aanvullende actuele informatie van de provincie en haar partners.

Bijlage 8 bevat de lijst van beoordeelde bedrijven met een aan recreatie en toerisme gerelateerde SBI-code.

Beschrijving recreatie en toerisme

Het gehele Boetelerveld is vrij te betreden op wegen en paden, waarbij het echter niet toegestaan is met honden het gebied te betreden in verband met de begrazing door vrijlopend vee. Ook paardrijden is niet toegestaan in het gebied (eventueel beheer met paarden als grazers valt hier niet onder). Er zijn door Landschap Overijssel twee wandelroutes uitgezet en het gebied is toegankelijk middels twee toegangen. Het gebied wordt niet druk bezocht door recreanten en recreatie wordt hier ook niet actief gestimuleerd.

Binnen de maximale effectsafstand van de verstoringsfactoren van recreatie, voor het Natura 2000-gebied Boetelerveeld is dit 300 meter, ligt één recreatieve accommodatie. Dit betreft een manage op circa 200 meter ten noordwesten van het gebied. Zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied (en binnen de maximale effectafstand) zijn geen voorzieningen voor verblijfsrecreatie aanwezig.

Beoordeling recreatie en toerisme

Recreatieve activiteiten kunnen leiden tot verstoring door geluid, licht, optische verstoring en verstoring door mechanische effectenⁱⁱⁱ.^{iv}. Hieronder wordt voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld aangegeven welke habitattypen en -soorten gevoelig zijn voor de bovenbeschreven verstoringsfactoren:

- Habitattypen: gevoelig voor mechanische effecten;
- Kamsalamander: gevoelig voor mechanische effecten en mogelijk gevoelig voor geluid, licht en optische verstoring;
- Drijvende waterweegbree: gevoelig voor mechanische effecten.

Op basis van het beschreven recreatieve gebruik, hebben mechanische effecten in het Natura 2000-gebied Boetelerveld alleen betrekking op mogelijke verstoring door betreding. Andere vormen van mechanische effecten zijn in relatie tot recreatie niet aan de orde en worden in de beoordeling buiten beschouwing gelaten.

Dagrecreatie

In het Natura 2000-gebied gelden openstellingsregels (alleen wandelen op de paden en geen toegang na zonsondergang). Betreding van het gebied buiten de paden en gedurende de donkerteperiode is niet toegestaan. Op basis hiervan worden betreding van habitattypen, leefgebied van kamsalamander en groeiplaatsen van drijvende waterweegbree en effecten door licht op voorhand uitgesloten. Negatieve effecten door licht en mechanische verstoring in relatie tot recreatie zijn niet aan de orde.

De belangrijkste leefgebieden van kamsalamander liggen nergens nabij (direct naast) de recreatieve infrastructuur (zie 2.3). De mate van geluid die de toegestane dagrecreatie veroorzaakt is dusdanig laag^{40,v} en infrequent, dat dit maar over een korte afstand van enkele meters een effect kan hebben. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat verstoring door geluid slechts incidenteel en lokaal op treedt en significant negatieve effecten uit te sluiten zijn. Voor optische verstoring geldt een vergelijkbare redenering. Vanuit het perspectief van kamsalamander (laag bij de grond, tussen vegetatie of onder water) is het zichtbeeld op de omgeving beperkt. Door de ruimtelijke spreiding van leefgebied en recreatieve infrastructuur zijn recreanten niet zichtbaar. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat optische verstoring slechts incidenteel en lokaal op treedt en significant negatieve effecten uit te sluiten zijn.

Op basis van de aard, ligging en omvang van de recreatievoorziening buiten het Natura 2000-gebied, reiken de verstoringseffecten niet tot aan het Natura 2000-gebied. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door licht, geluid en optische verstoring zijn uit te sluiten en het huidige recreatieve gebruik staat de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Conclusie recreatie en toerisme

Groen	Beschreven recreatie en toerisme
-------	----------------------------------

⁴⁰ Het geluidsniveau van conversaties, wat de belangrijkste geluidsproductie is van recreanten, ligt tussen de 60 dB(A) en 75 dB(A) (respectievelijk praten en roepen). Het geluidsniveau van 60dB(A) is op circa 8 meter al afgenomen tot onder de 42 dB(A) dat algemeen als minimale verstoringsgrens wordt gehanteerd voor diersoorten. Dit betreft tevens een piekmeting en niet het 24-uurs equivalent. Deze waarden zal aanzienlijk lager liggen.

5.4.14 Luchtvaart

De Centrale Beoordeling bevat geen beoordeling van luchtvaart. Onderstaande beoordeling is gebaseerd op actuele informatie van de provincie en haar partners.

Beschrijving luchtvaart

Door Lensink & Aarts^{vi} is een effectbeoordeling uitgevoerd naar het bestaand gebruik van kleine luchthavens en beheerplannen Natura 2000. Hierin is onderzocht of en welke negatieve effecten kunnen optreden van luchtvaart vanaf kleine luchthavens.

De verstoring heeft vooral betrekking op vogels, van de soorten van de Habitatrichtlijn worden alleen gewone en grijze zeehond als verstoringsgevoelig voor luchtvaart beschouwd. Habitattypen worden als niet verstoringsgevoelig beschouwd. In geen van de Natura 2000-gebieden in Overijssel zijn beide zeehonden aangewezen. Negatieve effecten op Habitatrichtlijngebieden in Overijssel, als gevolg van vliegbewegingen, zijn dan ook op voorhand uit te sluiten. Van de Vogelrichtlijn zijn een groot aantal van de aangewezen vogelsoorten wel op enigerlei wijze verstoringsgevoelig voor luchtvaart, vaak door een combinatie van geluid en optische verstoring (zicht). Bij het overschrijden van een drempelwaarde (hoge frequentie van verstoring) kan dit leiden tot een afname van het aantal exemplaren in een gebied. Verstoringbronnen zonder auditieve component hebben bij gelijke omgevingsfactoren (leefgebied en gedrag verstorend luchtvaartuig) minder effecten dan bronnen met een auditieve component^{vi}.

Naast vliegbewegingen van en naar de luchthavens, is het voor enkele soorten luchtvaartuigen mogelijk om buiten een luchthaven op te stijgen en te landen. Dit kan alleen met een door Gedeputeerde Staten verleende ontheffing vanuit Wet luchtvaart, een zogenaamde TUG-ontheffing (Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik). Het gaat om de volgende luchtvaartuigen:

- helikopter;
- microlight airplane (MLA);
- gemotoriseerd schermvliegtuig (paramotor);
- heteluchtballon;
- onbemande luchtvaartuigen: RPAS (remotely piloted aircraft system), UAS (unmanned aircraft system) of drone.

In het provinciaal beleid is geregeld dat voor het landen en opstijgen in een Natura 2000-gebied (en de EHS) geen ontheffing wordt verleend. Negatieve effecten op Habitatrichtlijndoelen door betreding of andere mechanische effecten als gevolg van landen of opstijgen zijn hierdoor eveneens op voorhand uit te sluiten.

Beoordeling luchtvaart

Het Natura 2000-gebied Boetelerveld is alleen aangewezen als Habitatrichtlijngebied. De soorten die aangewezen zijn, zijn niet gevoelig voor verstoringen afkomstig van luchtvaartuigen. Omdat landen en opstijgen niet toegestaan is in Natura 2000-gebieden, treden geen negatieve effecten door mechanische effecten door landen of betreding op. Een nadere beoordeling is voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld niet aan de orde.

Conclusie luchtvaart

Groen	Beschreven luchtvaart
-------	-----------------------

5.4.15 Motorcrossterreinen

De maximale afstand waarop motorcross kan leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied is gelijk aan die van rijks- en provinciale wegen, namelijk 1 kilometerⁱⁱⁱ. Binnen een afstand van 1 kilometer van de in de Centrale Beoordeling behandelde Natura 2000-gebieden liggen geen motorcrossterreinen.

5.4.16 Zandwinningen

Mogelijke effecten van zandwinningen op instandhoudingsdoelstellingen zijn verdroging en verstoring. Significant negatieve of versturende effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten als de afstand van de zandwinning tot het betreffende Natura 2000-gebied groter is dan één kilometer. Er liggen geen zandwinningen op een afstand van minder dan 1 kilometer van de in de Centrale Beoordeling behandelde Natura 2000-gebieden.

5.4.17 Energiecentrales

Mogelijke effecten van energiecentrales op instandhoudingsdoelstellingen zijn: verstoring door geluid, verstoring door licht, optische verstoring en uitstoot van stoffen (verontreiniging). Significant negatieve of versturende effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten als de afstand van de energiecentrale tot het betreffende Natura 2000-gebied groter is dan tien kilometer⁴¹. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen. Binnen een afstand van tien kilometer van het Boetelerveld komen geen energiecentrales voor.

5.4.18 Afvalverwerkende bedrijven, vuilstorten, composteerinrichtingen en vergistingsinstallaties

Afvalverwerkende bedrijven kunnen de volgende effecten hebben: verstoring door geluid, verstoring door licht, optische verstoring en verontreiniging door uitstoot van stoffen via lucht of water. Significant negatieve of versturende effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten als de afstand van het afvalverwerkende bedrijf tot het betreffende Natura 2000-gebied groter is dan 10 kilometer. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen.

Beschrijving afvalverwerkende bedrijven

Afvalverwerkende bedrijven

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat binnen een afstand van 10 kilometer van Boetelerveld geen afvalverwerkende bedrijven liggen.

Voormalige vuilstorten

In Overijssel zijn ongeveer 250 voormalige vuilstorten aanwezig. Een vuilstort wordt als voormalig aangeduid wanneer deze is gesloten voor 1 september 1996. De risico's van voormalige vuilstorten ten opzichte van Natura 2000-gebieden is dat vervuilende stoffen die op deze plaatsen terecht gekomen zijn, in (de bodem van) de Natura 2000-gebieden komen. Het gaat hierbij dan vooral om stoffen als zware metalen of chemicaliën die in de bodem wegzijgen, in het grondwater terecht komen en vervolgens met dit grondwater getransporteerd te worden. Omdat de vuilstorten aan de bovenzijde afgedekt zijn, is het versneld wegzijgen in de bodem of oppervlakkig afstromen met neerslagwater niet mogelijk.

In de nabijheid van het Natura 2000-gebied Boetelerveld liggen geen voormalige vuilstorten. De meest nabij gelegen locatie ligt op 2.100 meter^{vii}.

Beoordeling afvalverwerkende bedrijven

Voormalige vuilstorten

De voormalige vuilstorten liggen allemaal buiten het grondwatersysteem dat bovenstrooms van het Boetelerveld ligt. Potentiële instroom van verontreinigende stoffen is dan ook niet aan de orde.

Conclusie afvalverwerkende bedrijven

Groen	Voormalige vuilstorten
-------	------------------------

⁴¹ Voor de onderbouwing van de effectafstanden zie de Centrale Beoordeling

5.4.19 Natuurbeheer

Beschrijving natuurbeheer

Het Boetelerveld wordt beheerd door Landschap Overijssel. Het reguliere natuurbeheer in dit gebied bestaat uit:

- Plaggen. Dit plaggen gebeurt kleinschalig om zo de ontwikkeling van de heide niet te verstoren en bodemfauna te sparen.
- Bosbeheer.
- Verwijderen van bosopslag op de heide.
- Beheer poelen.
- Maaien. Ook het blauwgrasland wordt periodiek gemaaid, waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Begrazing door vee; Het blauwgrasland is hierbij uitgerasterd zodat het niet wordt begraasd door de aanwezige koeien.
- Plaatsen van rasters.
- Bestrijding van invasieve exoten.
- Monitoring flora en fauna.
- Onderhoud recreatievoorzieningen.

Beoordeling natuurbeheer

Aan natuurbeheer zijn de volgende mogelijke verstoringfactoren gekoppeld:

- oppervlakteverlies
- verstoring door geluid
- optische verstoring
- verstoring door mechanische effecten (betreding en machines)
- verandering in populatiedynamiek.

Hieronder wordt per beheermaatregel gekeken wat de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn en wordt bepaald of deze maatregelen (al dan niet onder voorwaarden) door kunnen gaan.

Plaggen

Door middel van deze beheermaatregel wordt de successie teruggezet. Dit is nodig voor de instandhouding van open vegetaties. Te intensief plagbeheer kan er echter toe leiden dat de oppervlaktes van habitattypen verloren gaan; de vegetaties worden dan letterlijk verwijderd. Daarom moet plaggen onder de volgende voorwaarden gebeuren, overeenkomstig de aanwijzingen in de PAS-gebiedsanalyse en de herstelstrategieën:

- Plaggen vochtige heiden: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij parallel aan de hoogtetradiënt (loodrecht op de hoogtelijnen) wordt gewerkt en waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktoberviii. De totaal te plaggen oppervlakte per jaar bedraagt ongeveer 3 hectare. De plagfrequentie is afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie, maar er kan niet vaker dan eens in de 2 jaar worden geplagd.
- Plaggen pioniervegetaties met snavelbiezen: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij parallel aan de hoogtetradiënt (loodrecht op de hoogtelijnen) wordt gewerkt en waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. Een frequentie van eens per 10 jaar (op wisselende plekken en afhankelijk van de vegetatieontwikkeling) is ruim voldoende. Plaggen moet oppervlakkig gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd.
- Plaggen heischrale graslanden: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. Na het plaggen kan de bodem worden bekalkt. Plaggen moet oppervlakkig gebeuren om te voorkomen dat slechtdoorlatende lagen worden verwijderd.

Bij het plaggen moet het gebied betreden worden en moeten machines het gebied in. Dit kan leiden tot verstoring door geluid en optische verstoring. Doordat plaggen met een lage frequentie plaatsvindt waarbij hooguit jaarlijks enkele dagen in het gebied wordt gewerkt, leidt deze ingreep niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door geluid.

Bosbeheer

Het huidig bosbeheer bestaat uit periodiek dunnen en kappen van bomen. Hiervoor moet het gebied worden betreden en moeten machines het gebied in. Dit kan leiden tot verstoring door

geluid, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten. Bosbeheer vindt niet elk jaar plaats, maar eens in de vijf tot tien jaar. Bij een dergelijk lage frequentie leidt deze ingreep niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door geluid. Om verstoring door mechanische effecten van habitattypen te voorkomen dient zodanig gewerkt te worden dat insporing dieper dan 5 centimeter in habitattypen niet optreedt, bijvoorbeeld door het kiezen van alternatieve routes, te werken met aangepast materieel, of het gebruik van materiaal om de druk op de bodem te spreiden.

Verwijderen van opslag op de heide

Om de heide in het gebied open te houden en te zorgen dat heide niet door successie verloren gaat, worden periodiek handmatig jonge bomen verwijderd. Deze maatregel is positief voor de instandhouding van heide. Hiervoor wordt het gebied betreden. Aangezien deze beheeringreep slechts een paar dagen per jaar plaatsvindt, leidt dit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door betreding.

Beheer poelen

Binnen dit Natura 2000-gebied komt de kamsalamander voor. Om te voorkomen dat de poelen in het Natura 2000-gebied ongeschikt worden als leefgebied dient het beheer van deze poelen op de volgende wijze te worden vormgegeven:

- Rondom de poelen dient een bufferzone aanwezig te zijn bestaande uit ruigte, struweel of extensief beheerd grasland van minimaal 5 meter breed.
- In de bufferzone van minimaal 5 meter breed vindt geen bemesting plaats en vindt geen bespuiting met chemische bestrijdingsmiddelen plaats.
- Het schonen en baggeren van de poelen dient, overeenkomstig de voorwaarden uit de Soortenstandaard Kamsalamanderix, plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari en bij het schonen en baggeren dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven.
- Bij poelen die als veedrinkpoel worden gebruikt dient minimaal 50% van de poel te worden uitgerasterd om vertrapping van de oevers van de poel tegen te gaan.

Verder behoren een aantal poelen tot het habitatype zwakgebufferde vennen. Het beheer van deze poelen dient plaats te vinden overeenkomstig de aanwijzingen in de PAS-Ggebiedsanalyse en de herstelstrategieën. Dit houdt in dat het plaggen van de oevers kleinschalig moet gebeuren met een cyclus van 25 jaar, afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie. Dit plaggen moet oppervlakkig gebeuren om te voorkomen dat slechtdoorlatende lagen worden verwijderd. Het maaien van de vegetatie rondom de zwakgebufferde vennen moet periodiek en gefaseerd gebeuren.

Voor deze activiteit moet het gebied betreden worden en moeten machines het gebied in. Dit kan leiden tot verstoring door geluid en optische verstoring. Omdat deze activiteit met een lage frequentie plaatsvindt, waarbij het gebied hooguit eenmaal per jaar gedurende enkele dagen wordt betreden, leidt dit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van deze verstoringen.

Maaien

In het gebied worden graslanden jaarlijks gemaaid, waarbij maaisel wordt verwijderd. Er wordt pas gemaaid wanneer het grootste deel van de planten zaad heeft gezet, dus pas vanaf half september. Dit maaibeheer is nodig voor de instandhouding van het habitatype blauwgraslanden. Eén keer per jaar maaien en afvoeren leidt niet tot significant negatieve effecten als gevolg van verstoring door geluid of optische verstoring. Om verstoring door mechanische effecten te voorkomen dient zodanig gewerkt te worden dat diepe insporing (meer dan 5 centimeter diep) niet optreedt. Kruiden- en faunarijke graslanden worden jaarlijks gemaaid gevolgd door begrazing. Ook hier leidt één keer per jaar maaien en afvoeren niet tot significant negatieve effecten als gevolg van verstoring door geluid of optische verstoring. Deze vegetatie behoort niet tot een habitatype zodat negatieve effecten door verstoring door mechanische effecten zijn uitgesloten.

Begrazen door vee

Binnen het gebied worden vegetaties begraasd door vee. Door begrazing wordt vergrassing tegengegaan en blijven de randen van zwakgebufferde vennen halfopen waardoor dit habitatype niet dichtgroeit. Begrazing heeft ook een positief effect op de habitattypen vochtige heiden, heischrale graslanden en pioniervegetaties met snavelbiezen doordat deze habitattypen hierdoor niet verruigen. Wel kan begrazing een knelpunt vormen voor het habitatype jeneverbesstruwelen, doordat de kiemplanten opgegeten kunnen worden. Kiemplanten van jeneverbes dienen daarom tijdelijk te worden uitgerasterd.

Plaatsen van rasters

Om kwetsbare vegetaties te beschermen tegen een te hoge graasdruk worden rasters geplaatst in het gebied. Omdat niet in kwetsbare vegetaties wordt gewerkt, maar aan de randen, en omdat het een handeling betreft die in lage frequentie wordt uitgevoerd, waarbij voor de plaatsing van rasters minder dan eenmaal per jaar een vegetatie wordt betreden, zijn negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen dan ook niet in de weg.

Bestrijding van invasieve exoten

Invasieve uitheemse plantensoorten kunnen een bedreiging vormen voor de instandhouding van vegetatietypen doordat ze inheemse soorten belemmeren en verdringen. Deze maatregel is erop gericht aanwezige natuurwaarden te behouden en te herstellen. Het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen bij deze activiteit kan met name een bedreiging vormen voor amfibieën^x. Chemische onkruidbestrijdingsmiddelen mogen daarom alleen worden toegepast op stobben voor de nabehandeling van Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en Robinia pseudoaccacia, en alleen op locaties die meer dan 2 meter van open water zijn verwijderd. Aangezien deze beheeringreep slechts een paar dagen per jaar plaatsvindt, leidt dit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door betreding. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Monitoring flora en fauna

Ten behoeve van het natuurbeheer vindt monitoring plaats van flora en fauna. Hierbij vindt ook betreding van habitattypen plaats. Doordat ten behoeve van dit onderzoek gebiedsdelen slechts enkele dagen per jaar worden betreden leidt deze activiteit niet tot significant negatieve gevolgen en staat deze activiteit het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Onderhoud recreatievoorzieningen

Het reguliere onderhoud van de recreatievoorzieningen betreft het in bruikbare conditie houden van bebording, routepaaltjes, recreatiepaden en andere voorzieningen als banken en kijkhutten. Dit onderhoud wordt uitgevoerd vanaf of op de bestaande wegen en paden, wordt slechts incidenteel uitgevoerd en betreft werkzaamheden die maar kort (enkele dagen) duren. Als gevolg zijn negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen op voorhand uitgesloten.

Voorwaarden

Een aantal activiteiten is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kunnen met 'mitigerende maatregelen worden uitgesloten'. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- Plaggen vochtige heiden: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij parallel aan de hoogtegradiënt (dus loodrecht op de hoogtelijnen) wordt gewerkt en waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. De totaal te plaggen oppervlakte per jaar bedraagt ongeveer 3 hectare. De plagfrequentie is afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie, maar er kan niet vaker dan eens in de 2 jaar worden geplagd.
- Plaggen pioniervegetaties met snavelbiezen: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij parallel aan de hoogtegradiënt (dus loodrecht op de hoogtelijnen) wordt gewerkt en waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. Een frequentie van eens per 10 jaar (op wisselende plekken en afhankelijk van de vegetatieontwikkeling) is ruim voldoende. Plaggen moet oppervlakkig gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd.
- Plaggen heischrale graslanden: Er dient kleinschalig en gefaseerd te worden geplagd, waarbij restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. Na het plaggen kan de bodem worden bekalkt. Plaggen moet oppervlakkig gebeuren om te voorkomen dat slechtdoorlatende lagen worden verwijderd.
- Beheer poelen:
 - Rondom de poelen dient een bufferzone aanwezig te zijn bestaande uit ruigte, struweel of extensief beheerd grasland van minimaal 5 meter breed;
 - In de bufferzone van minimaal 5 meter breed vindt geen bemesting plaats en vindt geen bespuiting met chemische bestrijdingsmiddelen plaats;

- Het schonen en baggeren van de poelen dient plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari en bij het schonen en baggeren dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven;
- Bij poelen die als veedrinkpoel worden gebruikt dient minimaal 50% van de poel te worden uitgerasterd om vertrapping van de oevers van de poel tegen te gaan;
- Bij het beheer van poelen die behoren tot het habitatype zwakgebufferde vennen dient het plaggen van de oevers kleinschalig te gebeuren met een cyclus van 25 jaar, afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie. Dit plaggen moet verder oppervlakkig gebeuren om te voorkomen dat slechtdoorlatende lagen worden verwijderd. Het maaien van de vegetatie rondom de zwakgebufferde vennen moet periodiek en gefaseerd gebeuren.
- Bosbeheer. Om verstoring door mechanische effecten van habitattypen te voorkomen dient zodanig gewerkt te worden dat insporing dieper dan 5 centimeter in habitattypen niet optreedt, bijvoorbeeld door het kiezen van alternatieve routes, te werken met aangepast materieel, of het gebruik van materiaal om de druk op de bodem te spreiden.
- Maaien van het habitatype blauwgraslanden. Er dient zodanig gewerkt te worden dat diepe insporing (meer dan 5 cm diep) niet optreedt.
- Begrazen. Kiemplanten van jeneverbes dienen tijdelijk te worden uitgerasterd.
- Bestrijding invasieve exoten. Chemische onkruidbestrijdingsmiddelen mogen alleen worden toegepast op stobben voor de nabehandeling van Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en Robinia pseudoaccacia, en alleen op locaties die meer dan 2 meter van open water zijn verwijderd.

Conclusie natuurbeheer

Groen	Verwijderen bosopslag op de heide, plaatsen van rasters, monitoring flora en fauna en onderhoud recreatievoorzieningen
Geel	De volgende beschreven activiteiten kunnen onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd: <ul style="list-style-type: none"> - Plaggen; - Beheer poelen; - Bosbeheer; - Maaien van het habitatype blauwgraslanden; - Begrazen; - Bestrijding invasieve exoten.

5.4.20 Jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Beschrijving jacht, faunabeheer en schadebestrijding

De Flora- en faunawet⁴² stelt dat iedereen zorg in acht moet nemen voor in het wild levende planten en dieren. Beschermen van dieren staat in deze wet voorop en bepaalde handelingen, als verontrusten en doden van dieren zijn alleen onder strikte voorwaarden mogelijk.

Jacht

In Nederland mag op grond van de Flora- en faunawet op zes diersoorten worden gejaagd (Tabel 104). Deze soorten zijn op een landelijke lijst aangewezen als bejaagbare wildsoorten. Jagen op andere soorten is verboden. De Flora- en faunawet verbiedt de jacht in Vogelrichtlijngebieden, Watergebieden van internationale betekenis (Wetlands), beschermde natuurmonumenten en beschermde natuurmonumenten die behoren tot een Habitatrichtlijngebied en waarvoor de status van beschermd natuurmonument is vervallen met de definitieve aanwijzing als Natura 2000-gebied.

⁴² Naar alle waarschijnlijkheid treedt in januari 2017 de Wet natuurbescherming in werking. De Flora- en faunawet komt dan te vervallen. Omdat het merendeel van de toestemmingen voor jacht, faunabeheer en schadebestrijding onder het overgangsrecht vallen, verandert er in de praktijk in het veld weinig. Het is echter mogelijk dat jacht, faunabeheer en schadebestrijding, zoals beschreven in deze paragraaf, op onderdelen afwijkt van wat straks is toegestaan. Deze nieuwe situatie is niet getoetst in dit Natura 2000-beheerplan. Wanneer een nieuwe situatie afwijkt van wat in dit Natura 2000-beheerplan is beschreven, moeten de effecten van deze nieuwe situatie worden beoordeeld. Wanneer negatieve effecten niet zijn uit te sluiten, kan een vergunning nodig zijn.

Tabel 104 Bejaagbare wildsoorten en openstellingsperioden

Soort	Jagen toegestaan tussen
Wilde eend	15 augustus tot en met 31 januari
Haas	15 oktober tot met 31 januari
Fazant	Hen: 15 oktober tot en met 31 december Haan: 15 oktober tot en met 31 januari
Houtduif	15 oktober tot met 31 januari
Konijn	15 augustus tot en met 31 januari
Patrijs ⁴³	Jacht niet geopend

Faunabeheer en schadebestrijding

Naast jacht geldt er binnen de Flora- en faunawet ook in het kader van beheer en schadebestrijding een uitzondering op de algemene bescherming van dieren.

Enkele diersoorten zijn aangewezen als zogeheten landelijke schadesoorten, waarvoor een landelijke vrijstelling geldt om belangrijke schade te voorkomen of te beperken. Het gaat om de soorten van bijlage 1 van het 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren': Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai. De grondgebruiker is hierbij ondermeer bevoegd deze soorten te doden of te verontrusten (verjagen) en kan ook anderen schriftelijke toestemming verlenen om de handelingen uit te oefenen om de schade te voorkomen. Naast een landelijke vrijstelling zijn soorten aangewezen die in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten, de zogeheten provinciale schadesoorten. Provincies kunnen in een verordening aan grondgebruikers bepaalde handelingen toestaan, zoals het doden of verjagen van dieren, ter voorkoming van belangrijke schade door deze soorten. Het gaat om de volgende schadesoorten (bijlage 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren): brandgans, ekster, fazant, grauwe gans, haas, holenduif, huismus, kleine rietgans, knobbelzwaan, kolgans, meerkoet, rietgans, ringmus, roek, rotgans, smient, spreeuw, wilde eend en woelrat. Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel hebben alle soorten aangewezen om te mogen verontrusten en de roek is onder voorwaarden aangewezen als soort die zonder ontheffing kan worden gedood.

Het is verder mogelijk om Gedeputeerde Staten van de provincie om ontheffing te vragen van bepaalde verboden van de Flora- en faunawet, bijvoorbeeld een ontheffing om beschermde inheemse dieren in het kader van beheer en schadebestrijding te verontrusten en te doden. In beginsel wordt een dergelijke ontheffing slechts verleend aan erkende faunabeheereenheden, op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan. Om de ontheffing te kunnen gebruiken dient de grondgebruiker schriftelijk toestemming te verlenen voor betreding. In Overijssel is stichting Faunabeheereenheid Overijssel door Gedeputeerde Staten erkend als samenwerkingsverband van jachthouders voor het hele grondgebied van Overijssel. Door deze faunabeheereenheid is het door Gedeputeerde Staten goedgekeurde faunabeheerplan Overijssel 2014-2019 opgesteld.

Tot slot kunnen Gedeputeerde Staten personen aanwijzen om de stand van een bepaalde diersoort te beperken, eventueel ook zonder toestemming van de grondgebruiker. Het kan daarbij gaan om de diersoorten vermeld op bijlage 1 van de 'Regeling beheer en schadebestrijding dieren': brandgans, Canadese gans, damhert, edelhert, grauwe gans, knobbelzwaan, konijn, kolgans, ree, vos, wild zwijn, wilde eend, beverrat, grijze eekhoorn, huiskraai, Indische gans, marterhond, moeflon, muntjak, muskusrat, Amerikaanse nerts, Nijlgans, Pallas' eekhoorn, rosse stekelstaart, Siberische grondeekhoorn, wasbeer, zwarte zwaan, verwilderde duif en verwilderde kat. In de provincie Overijssel zijn personen aangewezen die in dienst van het waterschap de stand van muskusrat en beverrat beperken (zie volgende paragraaf) en zijn personen aangewezen die op last van politie de stand van de soorten ree, edelhert en wild zwijn kunnen beperken indien deze een gevaar vormen voor de verkeersveiligheid.

Situatie Boetelerveld

Jacht, beheer en schadebestrijding vindt op kleine schaal plaats in het Boetelerveld. Dit gebeurt al sinds langere tijd. Sinds 2001 worden er gemiddeld vier hazen en vier reeën per jaar afgeschoten in en rondom het Boetelerveld. De meeste vangsten worden buiten het Boetelerveld gedaan, dus de druk in het Boetelerveld is gering.

⁴³ Naar alle waarschijnlijkheid is de patrijs onder de Wet natuurbescherming (die naar verwachting in januari 2017 in werking treedt) geen bejaagbare wildsoort meer. De overige soorten blijven waarschijnlijk wel bejaagbare wildsoorten.

Beoordeling jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Mogelijke negatieve effecten van jacht, faunabeheer en schadebestrijding op instandhoudingsdoelstellingen kunnen ontstaan door verandering in soortensamenstelling en populatiedynamiek, verstoring door geluid, optische verstoring, verstoring door licht en verstoring door mechanische effecten als gevolg van betreding^{iii, iv, xi}. In het verleden, toen nog met lood werd geschoten, was van jacht ook verstoring door verontreiniging te verwachten. Sinds het gebruik van loodhagel is verboden, is verstoring door verontreiniging uitgesloten^{xi}.

Verstoring door verandering in soortensamenstelling en populatiedynamiek

Wanneer bewust wordt ingegrepen in de soortensamenstelling kan dit enerzijds direct effect hebben op soorten. Daarnaast zijn indirecte effecten mogelijk wanneer soorten zeldzaam worden en er een verschuiving plaatsvindt in het evenwicht in een ecosysteem. Er vindt in dit Natura 2000-gebied geen jacht, beheer of schadebestrijding plaats van soorten waarvoor een instandhoudingsdoelstelling geldt, zodat een directe verandering van de soortensamenstelling is uitgesloten. Bij het faunabeheer en schadebestrijding worden soorten bestreden op basis van een landelijke of provinciale vrijstelling, op basis van een ontheffing of op basis van aanwijzing. Uitgangspunt bij zowel vrijstelling, ontheffing en aanwijzing is de eis uit de Flora- en faunawet, die stelt dat de handelingen ten behoeve van beheer en schadebestrijding geen afbreuk mogen doen aan de gunstige staat van instandhouding van de soorten. Op deze wijze blijven populaties duurzaam behouden. Significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen door een verandering in populatiedynamiek zijn hierdoor uitgesloten.

Optische verstoring, verstoring door geluid

Optische verstoring en verstoring door geluid zijn belangrijke verstoringfactoren die op kunnen treden bij jacht, beheer en schadebestrijding. Door de aanwezigheid van mensen en jachthonden en het geluid van gewerschoten kunnen diersoorten worden verstoord. Vooral vogels en middelgrote en grote zoogdiersoorten zijn gevoelig voor deze vorm van verstoring^{xi}. Voor dit Natura 2000-gebied zijn geen diersoorten aangewezen die gevoelig zijn voor deze vormen van verstoring.

Wanneer jagers het gebied betreden kan optische verstoring van habitattypen optreden. Echter, doordat jacht, faunabeheer en schadebestrijding plaatsvindt met een lage frequentie, waarbij gebiedsdelen slechts enkele dagen in het jaar worden bezocht, zijn significant negatieve effecten als gevolg van deze vorm van verstoring uitgesloten.

Verstoring door licht

Verstoring door licht kan optreden wanneer kunstlicht wordt gebruikt bij beheer en schadebestrijding. Voor dit Natura 2000-gebied gelden echter geen instandhoudingsdoelstellingen voor soorten die verstoord kunnen worden bij beheer en schadebestrijding met kunstlicht, zodat negatieve effecten als gevolg van verstoring door licht zijn uitgesloten.

Verstoring door mechanische effecten

Uit de effectenindicator blijkt dat alle habitattypen in het algemeen gevoelig zijn voor mechanische effecten. Onder mechanische effecten vallen betreding en mechanische effecten door het rijden met machines over de habitattypen. Uiteraard leidt betreding door één of enkele personen tot minder verstoring dan het rijden met machines. Betreding van habitattypen kan negatief zijn, doordat de bodem wordt verstoord en vegetatie wordt beschadigd. Bij jacht, faunabeheer en schadebestrijding vindt betreding plaats door één persoon of kleine groepjes van personen. Deze personen bezoeken het gebied met een lage frequentie waarbij ze gedurende enige dagen in het jaar in bepaalde gebiedsdelen aanwezig zijn. Op vegetatietypen die weinig gevoelig zijn voor betreding, zijn als gevolg hiervan significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. Op vegetatietypen die gevoelig tot zeer gevoelig zijn voor betreding kan hierdoor wel verstoring plaatsvinden.

Het habitatype blauwgraslanden en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen waarvoor binnen dit Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd, zijn gevoelig voor betreding door personen^{iii, xi}. Om negatieve effecten op deze habitattypen te voorkomen dienen deze habitattypen niet te worden betreden.

Voorwaarden

Jacht, faunabeheer en schadebestrijding is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde: 'Betreding ten behoeve van jacht, beheer en schadebestrijding van het habitatype blauwgraslanden en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen is niet toegestaan. Op de habitattypenkaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen'.

Conclusie jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Geel	Beschreven jacht, faunabeheer en schadebestrijding kan onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd.
-------------	---

5.4.21 Muskusrattenbestrijding

Beschrijving muskusrattenbestrijding

In en rondom het Boetelerveld vindt bestrijding van muskus- en beverratten plaats. Hiervoor wordt het gebied betreden. Tijdens de trekperiodes van muskusratten (voorjaarstrek van februari tot en met april en najaarstrek van september tot en met november) wordt het gebied circa 1 keer in de week door 1 tot 2 personen bezocht om de vangmiddelen te plaatsen en te controleren. Dit gebeurt veelal lopend, maar soms ook per quad. Buiten de trekperiodes is de intensiteit van de bestrijding lager, de watergangen worden in de zomer en winter hooguit één keer geïnspecteerd.

Voor de bestrijding worden verschillende vangmiddelen gebruikt, namelijk:

- Loslaatkooien;
- Schijnduikers;
- Kooien voor duikers en afzettingen;
- Klemmen.

De eerste drie vangmiddelen worden gebruikt tijdens de trekperiodes. De rest van het jaar wordt gewerkt met klemmen die voor de hollen worden gezet.

Beoordeling muskusrattenbestrijding

Mogelijke effecten van de muskus- en beverrattenbestrijding zijn: verstoring door geluid, optische verstoring, verstoring door betreding (in de effectenindicator wordt dit mechanische effecten genoemd) en verandering in populatiedynamiek (het daadwerkelijk veranderen van de omvang en opbouw van de populatie). Hieronder wordt voor het Boetelerveld aangegeven welke habitattypen en -soorten gevoelig zijn voor deze verstoringfactoren:

- Habitattypen: Alle habitattypen zijn gevoelig voor optische verstoring en verstoring door betreding, verstoring door geluid is niet van toepassing;
- De kamsalamander is mogelijk gevoelig voor geluid en optische verstoring en gevoelig voor betreding en verandering in populatiedynamiek;
- De drijvende waterweegbree is gevoelig voor betreding, de overige verstoringfactoren zijn voor deze soort niet van toepassing.

Muskus- en beverrattenbestrijding vindt in en rondom het Natura 2000-gebied met een zeer geringe intensiteit plaats (hooguit 1 keer per week door 1 tot 2 personen). Significant negatieve effecten als gevolg optische verstoring en verstoring door geluid zijn dan ook op voorhand uit te sluiten; de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen komt niet in gevaar als gevolg van verstoring door geluid en optische verstoring door de muskus- en beverrattenbestrijding. Betreding van habitattypen kan negatief zijn, doordat de bodem wordt verstoord en vegetatie wordt beschadigd. Bij muskus- en beverrattenbestrijding vindt betreding plaats door één persoon of kleine groepjes van personen. Deze personen bezoeken het gebied met een lage frequentie waarbij ze gedurende enige dagen in het jaar in bepaalde gebiedsdelen aanwezig zijn. Op vegetatietypen die weinig gevoelig zijn voor betreding, zijn als gevolg hiervan significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. Op vegetatietypen die gevoelig tot zeer gevoelig zijn voor betreding kan hierdoor wel verstoring plaatsvinden.

Het habitatype blauwgraslanden en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen waarvoor binnen dit Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd, zijn gevoelig voor betreding door personen (Bosman et al. 2012; Brenninkmeijer et al. 2008). Om negatieve effecten op deze habitattypen te voorkomen dienen deze habitattypen niet te worden betreden.

Rijden met een quad kan een negatief effect hebben op de zeer natte habitattypen. De bodems van deze habitattypen zijn namelijk zeer gevoelig voor verstoring van de bodemstructuur (verstoring door mechanische effecten). Het gaat om de habitattypen blauwgraslanden, vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen. Zolang niet met een quad of een soortgelijk voertuig over deze habitattypen wordt gereden, zijn negatieve effecten door bodemverstoring (verstoring door mechanische effecten) op deze habitattypen uit gesloten.

Muskus- en beverratbestrijding kan ingrijpen in de populatiedynamiek van de kamsalamander. Wanneer schijnduikers en kooien voor duikers en afzettingen worden gebruikt, is het mogelijk dat deze soort als bijvangst worden gevangen. Uit landelijk onderzoek^{xii} blijkt dat in de periode 2007-2010 tussen de 234.000 en 120.000 muskusratten per jaar zijn gevangen. In dezelfde periode werden tussen de 10.000 en 20.000 bijvangsten per jaar gedaan. De grote massa aan bijvangsten, ongeveer 70%, betrof bruine ratten en woelratten. De kamsalamander is nooit gevangen. Ook uit de bijvangstgegevens die de muskus- en beverratbestrijders in Overijssel bijhouden blijkt dat de kamsalamander niet wordt bijgevangen. De muskus- en beverrattenbestrijding heeft dus geen negatief effect op de populatiedynamiek van de Kamsalamander.

Voorwaarden

Muskus- en beverrattenbestrijding is beoordeeld als code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat hier om de volgende voorwaarden:

- Betreding door personen van het habitatype blauwgraslanden en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen is bij muskusrattenbestrijding niet toegestaan. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen.
- Niet met een quad of een soortgelijk voertuig rijden over de habitattypen blauwgraslanden, (de randen van) zwakgebufferde vennen, vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen en de randen van het habitatype zwakgebufferde vennen. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen.

Conclusie muskusrattenbestrijding

Geel	Beschreven muskus- en beverrattenbestrijding kan onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd.
------	---

5.5 Cumulatietoets

5.5.1 Wat is cumulatie

In dit Natura 2000-beheerplan zijn in bovenstaande paragrafen de bestaande activiteiten getoetst. Zowel de effecten van de afzonderlijke bestaande activiteiten als het eventuele cumulatieve effect moeten worden bepaald. Activiteiten die elk afzonderlijk kleine effecten hebben, kunnen gezamenlijk (in cumulatie) wel significante gevolgen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. Deze zogenoemde cumulatietoets is een verplicht onderdeel van het Natura 2000-beheerplan.

5.5.2 Beoordeling cumulatie in het beheerplan

In de cumulatietoets is eerst bekeken welke bestaande activiteiten vanuit welke verstoringsfactoren een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. Vervolgens is gekeken of de verschillende bestaande activiteiten met dezelfde verstoringsfactoren, die individueel geen significant negatief effect hebben, samen wel significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kunnen hebben. In dat geval is sprake van een cumulatief effect.

Bij de beoordeling van cumulatieve effecten is gekeken naar:

- effecten van bestaande activiteiten;
- effecten van voorgenomen maatregelen die in het Natura 2000-beheerplan zijn opgenomen.

5.5.3 Cumulatieve effecten

Uit de effectbeoordelingen van de bestaande activiteiten blijkt dat negatieve effecten als gevolg van mechanische effecten en verdroging niet zonder voorwaarden uit te sluiten zijn. Mechanische effecten betreft betreding van habitattypen of leefgebied door beheermaatregelen of gedurende jacht en schadebestrijding. Doordat het natuurbeheer zorgvuldig uitgevoerd wordt ten gunste van de habitattypen wordt mechanische schade aan de habitattypen voorkomen. Betreding van (betredingsgevoelige) habitattypen en leefgebieden gedurende jacht en schade bestrijding is zeer beperkt en is in principe niet toegestaan. Met inachtneming van de te nemen maatregelen en voorwaarden zijn cumulatieve effecten van door betreding (mechanische effecten) uit te sluiten.

Verdroging kan optreden door drainage of grond- en oppervlaktewaterwinning. Om negatieve effecten van deze activiteiten te voorkomen, zijn voorwaarden opgenomen om een toename van verdroging te voorkomen. Ook worden in het kader van de PAS-maatregelen getroffen voor behoud en herstel van de habitattypen (onder andere hydrologische maatregelen). De voorwaarden betreffen onder andere geen toename van de drainerende werking van omliggende gronden en geen verlaging van het (grond)waterpeil. Onder deze voorwaarden worden significant negatieve effecten uitgesloten. Met inachtneming van de te nemen maatregelen of voorwaarden zijn cumulatieve effecten door verdroging eveneens uit te sluiten.

Geconcludeerd wordt dat cumulatieve effecten van bestaande activiteiten in combinatie met effecten van de voorgenomen maatregelen niet leiden tot een significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Enig voorbehoud hierbij zijn de resultaten van de in dit Natura 2000-beheerplan opgenomen onderzoeksopgaven (bijv. kleine grondwateronttrekkingen en drainage).

6 *Instandhoudingsmaatregelen*

In dit hoofdstuk worden de maatregelen besproken die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Op korte termijn (1e beheerplanperiode van 6 jaar) zijn de herstelmaatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen. Op langere termijn (2e en 3e beheerplanperiode, jaar 6 tot jaar 18) worden oppervlakte-uitbreiding en kwaliteitsverbetering (indien tot doel gesteld voor de aangewezen habitattypen) gerealiseerd (zie ook paragraaf 3.2). In bijlage 9 is een overzicht opgenomen van zowel de PAS- als niet PAS-maatregelen.

6.1 **PAS-maatregelen**

6.1.1 *Maatregelen op gebiedsniveau*

Op gebiedsniveau zijn in de 1^e beheerplanperiode maatregelen nodig in de waterhuishouding om met name de achteruitgang te stoppen en op termijn de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. De maatregelen betreffen zowel interne als externe maatregelen, en hebben effect op alle voor het Boetelerveld vastgestelde habitattypen. De hydrologische maatregelen zijn randvoorwaardelijk (minimaal noodzakelijk) voor het stoppen van de achteruitgang en de instandhouding van de habitattypen. Daarnaast zorgen deze maatregelen in samenhang met beheer- en inrichtingsmaatregelen op habitattypeniveau voor een betere bescherming tegen hoge stikstofdepositie. Er is een gefaseerde uitvoering van maatregelen mogelijk, die een negatief effect op landbouw voorkomt. Voor de interne maatregelen, die betrekking hebben op het beperken van drainage, geldt dat deze op een dusdanige manier worden uitgevoerd dat vernatting in het aangrenzende landbouwgebied nagenoeg is uitgesloten. Dit is kwalitatief door het waterschap beoordeeld. Deze interne werkzaamheden worden daarom op de betreffende plekken met behoud van een afstand van 100 meter tot de begrenzing van het Boetelerveld uitgevoerd. Op deze wijze kan het grootste deel van de noodzakelijke, interne maatregelen vooruitlopend op externe maatregelen worden uitgevoerd. Zodra uitvoering van externe maatregelen plaatsvindt, dienen ook de overige interne maatregelen te worden uitgevoerd.

De maatregelen op gebiedsniveau volgen uit de "Systeemanalyse Boetelerveld" (Jansen, 2009). Essentieel hierbij is het geohydrologisch functioneren van het Boetelerveld, met lokale grondwatersystemen op slecht doorlatende bodems gesuperponeerd op het regionale hydrologisch systeem. De maatregelen op gebiedsniveau zijn daarom gericht op het creëren van de juiste condities voor verbetering van de regionale waterhuishouding, als benodigde basis voor het lokale watersysteem, en op herstel van de lokale grondwaterstroming, om hiermee de instandhoudingsdoelstellingen van de habitattypen te waarborgen.

Jansen (2009) adviseert op basis van een ecohydrologische systeemanalyse om watergangen rondom het Boetelerveld te dempen. Hij geeft daarbij een begrenzing aan van gronden en maakt onderscheid naar ligging in het regionale hydrologische systeem. In gronden aan de oostkant van het Boetelerveld (bovenstrooms in het grondwatersysteem) moet grondwater worden vastgehouden, zodat de opbolling in dekzandruggen toeneemt en de kwel naar het Boetelerveld wordt versterkt. In gronden ten noorden van het Boetelerveld (benedenstrooms in het grondwatersysteem) moet drainage van grondwater worden beperkt om afvoer van grondwater uit het Boetelerveld te verminderen.

Naar aanleiding van het advies van Jansen hebben (het voormalige) waterschap Groot Salland en Landschap Overijssel gezamenlijk een notitie opgesteld (Bakker et al. 2010) met mogelijke uitvoeringsstrategieën voor de door Jansen voorgestelde maatregelen. Hierin wordt het verbreden en verondiepen tot 40 cm van perceel sloten voorgesteld als alternatief voor dempen. De effectiviteit van deze maatregel is nader onderbouwd door het waterschap (Fokkema, 2010).

Op grond van analytische berekeningen en gebiedskennis concludeert het waterschap dat verondiepen van sloten een zinvolle maatregel is die het drainerend effect van waterlopen op het Boetelerveld kan verminderen. Onder zeer natte omstandigheden betekent volledig dempen een extra afvoerreductie van ongeveer 1/8 ten opzichte van verbreden en verondiepen tot 40 cm. Daarbij is de stijghoogte van het regionale grondwatersysteem een belangrijke randvoorwaarde, zoals ook Jansen (2010) al concludeerde.

Het waterschap schat op basis van deze gegevens in dat de maatregel verondiepen in hydrologisch opzicht een vergelijkbaar effect heeft als volledig dempen van watergangen (Fokkema, 2010).

Verbreiding en verdieping van perceelsloten tot 40 cm leidt alleen tot de gewenste grondwaterstijging als geen aanvullende buisdrainage wordt aangelegd. Door buisdrainage wordt de grondwaterstijging gedeeltelijk weer verminderd en zal de grondwaterstijging, die nodig is om achteruitgang van natuurkwaliteit te voorkomen, niet worden bereikt. Bij de uitvoering van maatregelen wordt bepaald of en in welke vorm landbouwkundig gebruik kan worden voortgezet. Om deze reden wordt voor percelen die landbouwkundig minder relevant zijn, en waarvoor verwerving en herinrichting niet noodzakelijk is, het verondiepen van drainagemiddelen tot maximaal 0,4 m-mv als een afdoende hydrologische maatregel beschouwd. Aan het eind van de 1e beheerplan periode wordt de effectiviteit van het verondiepen van sloten met behulp van monitoring vastgesteld. Onderdeel van monitoring in de 1e beheerplan periode zijn in ieder geval de volgende activiteiten: periodieke metingen van het grondwaterpeil en de chemische samenstelling van het grondwater.

De externe hydrologische maatregelen dragen bij aan het herstel van het grondwatersysteem door een stijging van de grondwaterstanden. Dit heeft in principe een positieve invloed op de vereiste grondwatersituatie voor alle habitattypen. Conform de voorstellen in de "Systeemanalyse Boetelerveld" (Jansen, 2009) én de aanvullende berekeningen van het (voormalige) waterschap Groot Salland naar de effectiviteit van verondiepen van sloten als vervangende maatregel voor dempen (Fokkema, 2010), betreffen dit de volgende maatregelen:

M1, M16, M17, M18, M19, M2 Het aanwijzen van gronden aan de zuid-, oost- en noordzijde ten behoeve van het noodzakelijke hydrologisch herstel. Deze zones kunnen vervolgens als hydrologische buffer worden ingericht door het dempen van alle sloten en greppels, het overkluizen van sloten die de afvoer van bovenstrooms water moeten waarborgen, en/of door het verondiepen van kavelsloten. Daarnaast dienen in een deel van de percelen laagtes die nu opgevuld zijn, te worden hersteld, waardoor langer water wordt vastgehouden en geborgen. Tenslotte dient aanvoer van meststoffen vanuit bovenstrooms gelegen percelen voorkomen te worden. De volgende maatregelen worden beschreven:

- **M1** Verwijderen ontwatering in percelen grenzend aan de zuidgrens van Natura 2000 gebied (dempem van alle drainagemiddelen).
- **M16** Verwerven percelen ten noorden van het Kleine Turfgat, verwijderen ontwatering (dempem van alle drainagemiddelen), herinrichten met herstel van oude slenkenstructuur, en tevens actief natuurbeheer (o.a. stopzetten bemesting).
- **M17** Verwerven percelen, dempen van drainagemiddelen dan wel verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en is gestart met evenwichtsbemesting.
- **M18** Verwerven nieuwe natuur EHS, verwijderen ontwatering (dempem van alle drainagemiddelen) dan wel verondiepen van kavelsloten, en tevens stoppen bemesting in perceel ten oosten van Natura 2000 gebied (NSW landgoed).
- **M19** Dempem van drainagemiddelen, dan wel verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap, en tevens stoppen bemesting vanwege groot risico op eutrofiëring voedselarme habitattypen via grondwater, in verworven perceel in EHS ten oosten van Natura 2000 gebied.
- **M2** Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap, en voortzetting agrarisch gebruik in percelen ten noordwesten van Natura 2000-gebied. Vanwege de regionale grondwaterstromingsrichting is bij de voorgestelde verondieping van drainagemiddelen tot 40 cm-mv geen directe aanvoer van meststoffen via het grondwater te verwachten.

In één perceel ten noorden van het Boetelerveld moet het oorspronkelijke maaiveldreliëf worden hersteld, zodat opbolling optreedt in hogere ruggen (**M16**). In dit perceel is in de toekomst landbouwkundig gebruik met zekerheid niet meer mogelijk. Op grond van de beschikbare gegevens is onvoldoende zeker dat de benodigde grondwaterverhoging in landbouwpercelen ten noorden van het Boetelerveld is te realiseren in combinatie met landbouwkundig gebruik. Nadere detaillering is nodig om hier met zekerheid een uitspraak over te doen. Daarom zijn alle percelen ten noorden van het Boetelerveld aangegeven als te verwerven en in te richten (**M2** en **M16**).

In bestuurlijk overleg (04-02-2013) met provincie Overijssel, Landschap Overijssel, (voormalige) Waterschap Groot Salland, gemeente Raalte, OPG, gemeente Hellendoorn, EZ en LTO Noord afdeling Salland is overeengekomen dat de maatregelen ten behoeve van hydrologisch herstel,

waarvoor ontwatering in betreffende percelen volledig dient te worden verwijderd (dempen van alle drainagemiddelen dan wel verondiepen van kavelsloten), worden in overleg met het gebied binnen één jaar na inwerkingtreding van de PAS uitgevoerd. Dit geldt voor **M2, M17, M18 en M19**.

De Maatregelen ten behoeve van hydrologisch herstel, waarvoor ontwatering in de betreffende percelen volledig dient te worden verwijderd (dempen van alle drainagemiddelen), worden zo snel mogelijk uitgevoerd, maar in ieder geval binnen de eerste PAS-periode van zes jaar. Dit geldt voor **M1 en M16**.

Het stopzetten van bemesting ten behoeve van landbouwkundig gebruik wordt alleen noodzakelijk geacht voor percelen waar actief natuurbeheer wordt beoogd (ten noorden van Kleine Turfgat, maatregel **M16**) én voor percelen bovenstrooms gelegen van het natuurgebied. Dit zijn de percelen ten oosten van het Boetelerveld, met de maatregelen **M18 en M19**. Voor deze percelen komt de noodzaak voor stopzetten van bemesting direct voort uit het risico dat juist bij de gewenste verhoging van de regionale grondwaterstand aanvoer van meststoffen via het grondwater optreedt naar de laagste delen van het Boetelerveld, waaronder het Grote Rietgat met het eutrofiëringsoefel habitattype H3130 Zwakgebufferde vennen. In bestuurlijk overleg (04-02-2013) met provincie Overijssel, Landschap Overijssel, (voormalige) Waterschap Groot Salland, gemeente Raalte, OPG, gemeente Hellendoorn, EZ en LTO Noord afdeling Salland is overeengekomen dat voor de percelen met maatregel **M17** is gestart met evenwichtsbemesting. Afhankelijk van de effecten van de genomen maatregelen wordt drie jaar na het ingaan van de eerste PAS-periode op basis van een onafhankelijk wetenschappelijk oordeel -opgesteld op basis van monitoringsgegevens- bepaald of het stopzetten van bemesting op **M17** nodig is. Indien de situatie van instandhoudingsdoelstellingen ten opzichte van december 2004 is verslechterd wordt de bemesting alsnog stopgezet. Indien na drie jaar geen goed beeld gevormd kan worden van effecten van evenwichtsbemesting op de instandhouding van habitattypen kan de monitoringsfase worden verlengd binnen de eerste PAS periode van zes jaar.

De doelstelling van het generieke mestbeleid is de nitraatconcentratie in het grondwater terug te brengen tot maximaal 50 mg/l (Willems et al., 2012). Geconstateerd wordt echter dat de drinkwaternorm van 50 mg N/l dusdanig sterk verschilt van de natuurlijke achtergrondwaarden in zandgronden, dat het bereiken van de drinkwaternorm niet kan worden beschouwd als een algemeen geldende gewenste ecologische waarde voor de instandhouding van natuurdoelen. De maatregelen uit het huidige generieke mestbeleid zijn niet voldoende om in de buurt van de natuurlijke achtergrondwaarden te komen, waardoor bij toepassing van de normen voortvloeiend uit dit beleid het risico op eutrofiëring door aanvoer van meststoffen via het grondwater blijft bestaan.

Het vroeger (eerder) in het seizoen instellen van het zomerpeil, op het moment dat de gebieden en sloten nog een behoorlijke watervoorraad hebben, dient bij voorkeur in de gehele omgeving rond het Boetelerveld uitgevoerd te worden. Met deze maatregel wordt het snel uitzakken van de waterstanden vertraagd, waardoor langer hoge grondwaterstanden kunnen worden gehandhaafd in het Boetelerveld. De effectiviteit van deze maatregel dient, evenals de effectiviteit van het verondiepen van kavelsloten in plaats van dempen van drainagemiddelen, met behulp van monitoring vastgesteld te worden.

In de GGOR-studie (Achtergronddocument GGOR Boetelerveld; Capel & Luijendijk, 2010) is als maatregel tevens de mogelijkheid van de aanleg van een ringsloot direct grenzend aan het Boetelerveld onderzocht. Deze sloot zorgt voor minder wegzijging van lokaal water uit het gebied, waardoor vernatting in het Boetelerveld optreedt. De maatregel heeft volgens de GGOR-studie evenwel slechts beperkt invloed op de stijging van het freatisch grondwaterniveau en leidt niet tot voldoende areaal met vereiste grondwaterstanden. Daarmee is de maatregel geen alternatief voor een hydrologische bufferzone rondom het Boetelerveld. Capel & Luijendijk (2010) vermelden de mogelijkheid om de ringsloot aan te leggen aanvullend aan de hierboven beschreven externe hydrologische maatregelen. Doel van de ringsloot is in dit geval het verder beperken van de afstroming van lokaal water uit het Boetelerveld. Het effect van een ringsloot in combinatie met andere maatregelen op de waterhuishouding is echter niet onderzocht. Het belangrijkste risico van een ringsloot is de aanvoer van vervuild water vanuit de ringsloot naar het lokale grondwatersysteem van het Boetelerveld. Daarnaast kan een ringsloot juist negatief bijdragen aan het beoogde herstel van de samenhang tussen hydrologische processen in en rond het Boetelerveld. Onder meer het volledig tegengaan van afvoer van regenwater uit het gebied kan leiden tot een te grote stagnatie van regenwater in afvoerloze laagtes, waardoor lokale grondwateraanvoer juist wordt weggedrukt. Om deze redenen wordt de ringsloot niet als geschikte maatregel beschouwd.

Door de wisselwerking tussen het regionale hydrologische systeem en de lokale waterhuishouding in het Boetelerveld, kunnen externe maatregelen niet onafhankelijk van interne hydrologische maatregelen in het Boetelerveld worden gezien. Voorstellen voor de interne maatregelen zijn beschreven in de "Systeemanalyse Boetelerveld" (Jansen, 2009), en hebben als doel het verbeteren van het functioneren van het ondiepe lokale grondwatersysteem. Concreet betekent dit het verhogen van de opbolling in dekzandruggen en verlengen van de inundatieduur van de laagten.

De volgende maatregelen worden voorgesteld:

- **M4** Het dempen van alle greppels en sloten in het gebied, waarmee de wisselwerking tussen de waterhuishouding van het topsysteem en het onderliggende zandpakket weer wordt hersteld.
- **M5** Het vereffen van diverse rabatstelsels voor herstel natte slenken met Blauwgraslanden en vengemeenschappen.
- **M6** Demping van diverse recentelijk gegraven poelen in het centrale en in het westelijke deel eveneens met als doel herstel van de slecht doorlatende lagen om functioneren van schijngrondwaterspiegelsystemen te herstellen dan wel te bevorderen.
- **M7** Verwijderen bos over 20 hectare voor vermindering verdamping en daardoor verhoging van zowel de zomer- als de wintergrondwaterstanden. Daarnaast zorgt het verwijderen van bos voor vermindering van lokale invang van stikstofdepositie.

In bestuurlijk overleg (04-02-2013) met provincie Overijssel, Landschap Overijssel, (voormalige) Waterschap Groot Salland, gemeente Raalte, OPG, gemeente Hellendoorn, EZ en LTO Noord afdeling Salland is overeengekomen dat de interne maatregelen ten behoeve van hydrologisch herstel, waarvoor ontwatering in betreffende percelen volledig dient te worden verwijderd, per direct worden uitgevoerd. Dit betreft de maatregelen **M4**, **M5**, **M6** en **M7**. Deze maatregelen zijn reeds uitgevoerd, afgezien van een 100 meter brede zone langs de rand van het Natura 2000 gebied. De betreffende maatregelen in deze zone zullen gelijk met de externe maatregelen in de 1^e beheerplanperiode worden uitgevoerd. De interne maatregelen leiden reeds tot een verbetering van de waterhuishouding in het Boetelerveld en enige mate van herstel van lokale toestroom van licht gebufferd grondwater naar laagten in het gebied, los van de realisatie van externe maatregelen. De interne maatregelen zijn echter niet voldoende om de verzurende processen in het Boetelerveld te stoppen, vanwege een te grote wegzijging van lokaal grondwater naar het regionale hydrologische systeem. Voor het behoud van de huidige situatie zijn daarom zowel de externe als interne hydrologische maatregelen op korte termijn noodzakelijk voor de verzuringsgevoelige en grondwater-afhankelijke habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H5130 Jeneverbesstruwelen, H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgrasland. Voor de overige habitattypen zijn maatregelen eveneens noodzakelijk om de geformuleerde Natura 2000-doelen ten aanzien van oppervlakte en kwaliteit te kunnen realiseren.

Tijdens de uitvoering van de interne maatregelen, die betrekking hebben op het beperken van drainage, is tot op heden een dusdanige afstand (100m) tot de gebiedsgrens van het Boetelerveld bewaard, dat het zeer onwaarschijnlijk is dat negatieve effecten, zoals vernatting, op landbouwkundig gebruik buiten het gebied plaatsvinden. Hierdoor kunnen de interne maatregelen vooruitlopend op externe maatregelen worden uitgevoerd.

Onderstaande tabel 15 vat de herstelmaatregelen op gebiedsniveau samen en geeft weer op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben. In tabel 17 zijn de maatregelen op gebiedsniveau en habitattypeniveau samengevat waarbij per maatregel wordt aangegeven:

- op welke habitattypen deze effect heeft;
- wat de effectiviteit is;
- wat de responstijd is;
- wat de frequentie van de uitvoering is en
- in welk tijdvak de maatregel wordt uitgevoerd.

Uit de herstelstrategieën (november, 2012) is gebleken dat de hydrologische maatregelen bewezen effectief zijn voor de betreffende habitattypen. Voor alle maatregelen zijn er geen aanwijzingen dat deze gehinderd worden in de uitvoering. Dit geldt dan voor zowel de korte als lange termijn.

Tabel 15 Herstelmaatregelen op gebiedsniveau. Aangegeven wordt op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben.

Maatregel			Knelpunt
M1	herstel hydrologie	Verwijderen ontwatering in percelen grenzend aan de zuidgrens van Natura 2000 gebied	K1
M2	herstel hydrologie	Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en voortzetting agrarisch gebruik in percelen ten noordwesten van Natura 2000 gebied	K1
M16	herstel hydrologie	Verwerven percelen, verwijderen ontwatering, herinrichten met herstel van oude slenkenstructuur in percelen ten noordoosten van Natura 2000 gebied	K1
M17	herstel hydrologie	Verwerven percelen, verondiepen kavelsloten tot 40 cm – mv; tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en starten evenwichtsbemesting in percelen ten oosten van Natura 2000 gebied	K1
M18	herstel hydrologie	Verwerven nieuwe natuur EHS, verondiepen kavelsloten tot 40 cm – mv; tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in perceel ten oosten van Natura 2000 gebied	K1
M19	herstel hydrologie	Verondiepen kavelsloten tot 40 cm – mv; tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in verworven perceel in EHS ten oosten van Natura 2000 gebied	K1
M4	herstel hydrologie	Dempen van alle greppels en sloten met nutriëntenarme leem in het Natura 2000 gebied	K2
M5	herstel hydrologie	Vereffenen van rabatstelsels in het gebied	K2
M6	herstel hydrologie	Dempen van recentelijk gegraven poelen met nutriëntenarme leem in het gebied waarbij slecht doorlatende bodem wordt hersteld (binnen Natura 2000 gebied)	K3
M7	herstel hydrologie	Verwijderen van bosareaal binnen het Natura 2000 gebied (ten behoeve van vermindering verdamping)	K4

Op habitattypeniveau zijn maatregelen noodzakelijk die de invloed van atmosferische depositie op het betreffende habitatype beperken of verzachten. De geformuleerde maatregelen voor habitattypen in het Boetelerveld leiden in combinatie met de maatregelen op gebiedsniveau 6.1.1 tot realisatie van de Natura 2000-doelen. Een belangrijk deel van de maatregelen is op korte termijn noodzakelijk om verslechtering van de huidige situatie te voorkomen en de instandhoudingsdoelstellingen op termijn te halen. Onderstaande beschrijvingen van herstelmaatregelen op habitattypeniveau zijn gebaseerd op de PAS-herstelstrategieën die voor alle stikstofgevoelige habitattypen landelijk zijn opgesteld (Ministerie van EZ, 2012). De locaties van de maatregelen zijn weergegeven op de maatregelenkaarten (zoals ook besproken in het IPO-overleg) in bijlage 2 en 3.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Voor het stoppen van de achteruitgang en behoud van de kwaliteit van de Zwakgebufferde vennen is het noodzakelijk dat eutrofiëring van het ven voorkomen wordt. Hiervoor zijn de volgende maatregelen van belang:

- **M8** Verwijderen struwelen en bomen in directe omgeving ten behoeve van beperking bladinvall. Aandachtspunt is dat hierbij geen delen van het habitatype H9190 Oude eikenbossen worden gekapt. Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties dat de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof-invang door het aanwezige bos geminimaliseerd worden. Deze maatregel is de eerste beheerplanperiode nodig, en moet zonodig in de toekomst herhaald worden.

- **M9** Schonen van het ven, op locaties waar de vegetatie integraal is gedegradeerd. Deze maatregel is niet nodig indien door de andere beheer- en inrichtingsmaatregelen een open vegetatiestructuur en beperkte stapeling van organische stof in stand kan worden gehouden. Zie hiervoor ook de gebiedsspecifieke monitoring in paragraaf 8.3.
- **M10** Periodiek kleinschalig plaggen om voedselrijke bodem af te voeren. Hierbij wordt een plagcyclus van 25 jaar gehanteerd, afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie. Dit moet blijken uit de monitoring van de ontwikkeling van het habitatype. Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden
- **M11** Periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd i.v.m. de fauna.

De effectiviteit van deze maatregelen is bewezen conform de herstelstrategie, zie ook tabel 17.

Maatregelen ten behoeve van de instandhouding van de benodigde zuurbufferende capaciteit zijn gericht op aanvoer van (relatief) basenrijk water, en zijn beschreven in paragraaf 4.1.1. Indien met de voorgenomen hydrologische maatregelen ten behoeve van herstel van de zuurbuffering en beheermaatregelen voor de afvoer van organische stof onvoldoende het verzurende effect van atmosferische depositie kan worden tegengegaan, kunnen aanvullende maatregelen worden overwogen voor herstel van de buffercapaciteit, conform Herstelstrategie H3130. Dit is opgenomen in de gebiedsspecifieke monitoring in paragraaf 8.3. Dit betreft:

- **M14** Bekalken van het inzijsgebied. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat bekalking op moerige gronden achterwege moet worden gelaten, omdat dit op dergelijke bodems leidt tot versnelde mineralisatie en daardoor verrijking met nutriënten (mededeling A. Jansen, Unie van bosgroepen).

Habitatype H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Behoud van de huidige toestand van de Vochtige heiden is gericht op instandhouding van het areaal en het voorkomen van kwalitatieve achteruitgang van de heide. Hiervoor zijn de volgende maatregelen nodig:

- **M10** Periodiek kleinschalig plaggen om vergraste heide en voedselrijke bodem af te voeren. Deze maatregel is in het verleden in het gebied al effectief gebleken. Het plaggen dient parallel aan het gradiënt te worden uitgevoerd, zodat regenwater niet stagneert op de geplagde delen (Herstelstrategie H4010A, Beijer et al., 2012). Het gaat om circa 3 ha elke 2 jaar, afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie. Vanwege de specifieke omstandigheden (vochtige heide komt hier voor op oude dekzanden en met een specifiek grondwaterregime, in tegenstelling tot elders in Nederland) moet plaggen zeer terughoudend worden toegepast. Om behoud te bereiken zal vooral geplagd dienen te worden in vergraste heides rondom de nu kwalificerende heidepercelen zodat behoud is gegarandeerd en huidige goed ontwikkelde heiden worden ontzien. Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden
- **M12** Intensiveren van de huidige begrazingsdruk, om vergrassing en verstruweling/verbossing van de heide tegen te gaan. Aandachtspunt is dat een hoge begrazingsdruk risico's kent als gevolg van vertrapping of voorkeur van de dieren voor vochtige heide waardoor vervlakking optreedt. Om dit te voorkomen wordt geadviseerd om drukk begrazing te beperken tot korte perioden en zolang als nodig is. De effecten voor de fauna moeten worden beschouwd als kennislacune (Herstelstrategie H4010A, Beijer et al., 2012)

Het doel voor Vochtige heiden is omschreven als "uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit". Realisatie van dit doel vergt aanvullende maatregelen:

- **M8** Kappen van bos en aansluitend plaggen van de bodem ten behoeve van een groter areaal Vochtige heiden rondom alle aanwezige heideterreinen om uiteindelijk de geïsoleerde heiden te verbinden. Aandachtspunt bij de te kappen locaties is dat een aaneengesloten en robuust heidelandschap ontstaat en dat hierbij geen delen van het habitatype H9190 Oude eikenbossen worden gekapt. Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof invang door het aanwezige bos

geminimaliseerd worden. De locaties zullen bepaald worden in overleg met terreinbeheerder. Het bos aan de rand van het Natura 2000 gebied dient zoveel mogelijk ontzien te worden om zo de positieve effecten van stikstof invang aan de rand maximaal te benutten (mededeling A. Jansen, Unie van bosgroepen). Het kappen van bos is in de eerste beheerplanperiode nodig, en moet zo nodig in de toekomst herhaald worden. De aanpak van boskap moet gefaseerd worden uitgevoerd waarbij van het oosten naar het westen en van zuid naar noord wordt gewerkt, ofwel met de stromingsrichting van het grondwater mee. De locaties met zandige leem en zeer fijne, zeer leemrijke zanden zijn het meest kansrijk voor uitbreiding van heide (Jansen 2010).

- **M14** Licht bekalken van geplagde bodems van gekapte bossen, om de basenvoorziening van de bodem te herstellen. Bekalken draagt tevens bij aan de kiemings- en vestigingsmogelijkheden van belangrijke doelsoorten (o.a. Klokjesgentiaan). Daarnaast heeft bekalken een positieve invloed op de zuurbuffering van het lokale grondwater. Met het beoogde hydrologisch herstel kan dit bijdragen aan de gewenste basenaanvoer naar habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgrasland. De maatregel is optioneel, en dient alleen te worden overwogen indien de basenvoorziening van de geplagde bodem erg laag is. Bekalken moet worden uitgevoerd direct na plaggen. Belangrijk aandachtspunt is dat bekalking op moerige gronden achterwege moet worden gelaten, omdat dit op dergelijke bodems leidt tot versnelde mineralisatie en daardoor verrijking met nutriënten (mededeling A. Jansen, Unie van bosgroepen).

- **M10** Uitbreiding periodiek kleinschalig plaggen voor een verbeterde structuur en gevarieerde leeftijdsopbouw van de heide, om vestigingsmogelijkheden voor bijzondere soorten te creëren (circa 3 hectare per twee jaar, zolang en indien nodig). Deze maatregel is in het verleden in het gebied al effectief gebleken. Het plaggen dient parallel aan het gradiënt te worden uitgevoerd, zodat regenwater niet stagneert op de geplagde delen (Herstelstrategie H4010A, Beije et al., 2012). Het gaat om 3 ha elke 2 jaar, afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie. Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden.

- **M12** Intensiveren van de huidige begrazingsdruk, om vergrassing en verstruweling/verbossing van de heide tegen te gaan. Aandachtspunt is dat een hoge begrazingsdruk risico's kent als gevolg van vertrapping of voorkeur van de dieren voor vochtige heide waardoor vervlakking optreedt. Om dit te voorkomen wordt geadviseerd om drukbegrazing te beperken tot korte perioden en zo lang als nodig. De effecten voor de fauna moeten worden beschouwd als kennislacune (Herstelstrategie H4010A, Beije et al., 2012)

De maatregelen voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering zijn effectief (zie tabel 17), indien deze worden uitgevoerd in samenhang met de voorgestelde hydrologische maatregelen gericht op verhoging van winter- en voorjaarsgrondwaterstanden, die zijn beschreven in paragraaf 6.1.1.

Habitatype H5130 Jeneverbesstruwelen

Behoud van de huidige toestand van de Jeneverbesstruwelen is gericht op instandhouding van het areaal en het voorkomen van kwalitatieve achteruitgang van de vegetatie. Een vereiste daarbij is verjonging van het struweel. Hiervoor zijn de volgende maatregelen nodig:

- **M8** Verwijderen struiken en bomen in directe omgeving, ten behoeve van het creëren van voldoende licht en ruimte. Dit bevordert de natuurlijke verjonging. Deze maatregel dient niet per se gepaard te gaan met plaggen, vaker is strooiselverwijderen voldoende (herstelstrategieën, november 2012). Aandachtspunt is dat hierbij geen delen van het habitatype H9190 Oude eikenbossen worden gekapt. Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties dat de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof invang door het aanwezige bos geminimaliseerd worden. De locaties zullen nader bepaald worden in overleg met terreinbeheerder. Het bos aan de rand van het gebied dient zoveel mogelijk ontzien te worden om zo de positieve effecten van stikstof invang aan de rand maximaal te benutten (commentaar A. Jansen). Deze maatregel is de eerste beheerplanperiode nodig, en moet zonodig in de toekomst herhaald worden.

- **M10** Kleinschalig plaggen of strooisel verwijderen om kiemingsomstandigheden voor zaden te verbeteren; Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden
- **M12** Intensiveren van de huidige begrazingsdruk, zodanig dat zaden door "trappeldruk" in de bodem gewerkt worden. Dit dient alleen plaats te vinden op locaties waar geen risico is op vraat van kiemplanten en zo lang als nodig.
- **M13** Uitrasteren van locaties met kiemplanten om vraat door grazers te verhinderen.

Er zijn nog veel kennislacunes met betrekking tot maatregelen ten behoeve van behoud en ontwikkeling van jeneverbesstruwelen (Smits et al., herstelstrategie H5130, 2012). Monitoring van de maatregelen is daarmee nodig.

Tevens zijn hydrologische maatregelen op gebiedsniveau nodig, om verzuring op te heffen en daarmee achteruitgang van het habitattype tegen te gaan. Deze maatregelen zijn vooral van belang voor het type Roso-Juniperetum, dat in het Boetelerveld voorkomt. De maatregelen zorgen eveneens voor een gewenste verhoging van de grondwaterstand. De maatregelen zijn beschreven in paragraaf 6.1.1. Er is nader onderzoek (**M15**) nodig om vast te stellen in hoeverre de Jeneverbesstruwelen in het Boetelerveld afhankelijk zijn van grondwater. Daarmee kan tevens worden bepaald welke grondwater-omstandigheden gunstig zijn voor behoud van de Jeneverbesstruwelen; er zijn aanwijzingen dat uittredend basenrijk grondwater van belang is voor de verjonging. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen mogelijk nog (lokale) aanpassingen van de hydrologische maatregelen op gebiedsniveau nodig maken.

Habitattype H6230 Heischrale graslanden

Behoud van de huidige toestand van de Heischrale graslanden is gericht op instandhouding van het areaal en het voorkomen van kwalitatieve achteruitgang van de vegetatie. Hiervoor is de volgende maatregel nodig:

- **M10** Kleinschalig plaggen om vergraste en verzuurde vegetatie af te voeren. Deze maatregel is effectief gebleken (zie tabel 17). Aandachtspunt is restpopulaties te sparen. Om een ammoniumpiek te voorkomen kan na het plaggen het gebied bekalkt worden. Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden.

Tevens zijn hydrologische maatregelen op gebiedsniveau nodig, om verzuring op te heffen en daarmee achteruitgang van het habitattype tegen te gaan. Deze maatregelen zorgen eveneens voor een gewenste verhoging van de grondwaterstand. De maatregelen zijn beschreven in paragraaf 6.1.1. Mocht uit monitoring blijken dat de thans voorgenomen hydrologische herstelmaatregelen niet voldoen, dan kan eventueel worden gekozen voor aanvullende maatregelen.

- **M14** Lichte bekalking direct na het verwijderen van bosbodems, zoals voorgesteld voor habitattype H4010A Vochtige heiden, kan direct of indirect via het grondwater een positieve bijdrage vormen voor verbetering van de basenhuishouding van bodems van Heischrale graslanden. Bekalken moet worden uitgevoerd direct na plaggen. Belangrijk aandachtspunt is dat bekalking op moerige gronden achterwege moet worden gelaten, omdat dit op dergelijke bodems leidt tot versnelde mineralisatie en daardoor verrijking met nutriënten (mededeling A. Jansen, Unie van bosgroepen). Voorafgaand dient te worden onderzocht of aan de randvoorwaarden uit de herstelstrategie wordt voldaan, als basis voor een eventueel bekalkingsplan.

Habitattype H6410 Blauwgrasland

Behoud van de huidige toestand van het Blauwgrasland is gericht op instandhouding van het areaal en het voorkomen van kwalitatieve achteruitgang van de vegetatie. Hiervoor is de volgende maatregel nodig:

- **M11** Jaarlijks maaien en afvoeren van de biomassa, ten behoeve van instandhouding van de vegetatiestructuur en beperking van de nutriëntenopslag.

Tevens zijn hydrologische maatregelen op gebiedsniveau nodig, om verzuring en daarmee achteruitgang van het habitatype tegen te gaan. Deze maatregelen zorgen eveneens voor een gewenste verhoging van de grondwaterstand. De maatregelen zijn beschreven in paragraaf 6.1.1.

De doelstelling uitbreiding van het oppervlakte Blauwgrasland wordt ten oosten van het Kleine Turfgat nagestreefd. Hiervoor zijn de volgende maatregelen noodzakelijk:

- **M8** Kappen van bomen, aansluitend gevolgd door het plaggen van de bodem. Aandachtspunt is dat hierbij geen delen van het habitatype H9190 Oude eikenbossen worden gekapt. Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties dat de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof invang door het aanwezige bos geminimaliseerd worden. De locaties zullen nader bepaald worden in overleg met terreinbeheerder. Het bos aan de rand van het gebied dient zoveel mogelijk ontzien te worden om zo de positieve effecten van stikstof invang aan de rand maximaal te benutten (commentaar A. Jansen). Deze maatregel is de eerste beheerplanperiode nodig, en moet zonodig in de toekomst herhaald worden. De aanpak van boskap moet gefaseerd worden uitgevoerd waarbij van het oosten naar het westen van zuid naar noord wordt gewerkt, ofwel met de stromingsrichting van het grondwater mee. De locaties met zandige leem en zeer fijne, zeer leemrijke zanden zijn het meest kansrijk (Jansen 2010).
- **M11** Op termijn jaarlijks maaien en afvoeren van biomassa, ten behoeve van instandhouding van de vegetatiestructuur en beperking van de nutriëntenopslag.
- **M13** Uitrasteren van het uitgebreide gebied om vertrapping en begrazing te voorkomen.

Bekalken wordt niet uitgevoerd, omdat dit op moerige gronden met een hoog organisch gehalte leidt tot versnelde mineralisatie en daarmee tot verrijking (mededeling A. Jansen, unie van bosgroepen).

Habitatype H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Voor het behoud van vochtige Pioniervegetaties met snavelbiezen is het noodzakelijk dat open plekken worden gecreëerd. Hiervoor zijn de volgende maatregelen van belang:

- **M8** Verwijderen struwelen en bomen. Aandachtspunt is dat hierbij geen delen van het habitatype H9190 Oude eikenbossen worden gekapt. Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties dat de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof invang door het aanwezige bos geminimaliseerd worden, de locaties zullen nader bepaald worden in overleg met terreinbeheerder. Het bos aan de rand van het gebied dient zoveel mogelijk ontzien te worden om zo de positieve effecten van stikstof invang aan de rand maximaal te benutten (commentaar A. Jansen). Deze maatregel is de eerste beheerplanperiode nodig, en moet zonodig in de toekomst herhaald worden; De aanpak van boskap moet gefaseerd worden uitgevoerd waarbij van het oosten naar het westen van zuid naar noord wordt gewerkt, ofwel met de stromingsrichting van het grondwater mee. De locaties met zandige leem en zeer fijne, zeer leemrijke zanden zijn het meest kansrijk (Jansen 2010).
- **M10** Periodiek kleinschalig plaggen. Een frequentie van eens per 10 jaar (op wisselende plekken) is ruim voldoende. De uiteindelijke plagfrequentie moet beoordeeld worden aan de hand van de vegetatieontwikkeling op dat moment. Als het hydrologisch herstel merkbaar wordt kan de frequentie meestal naar beneden. Plagbanen dienen parallel aan de gradiënt te worden uitgevoerd zodat stagnatie van regenwater wordt voorkomen (Beije et al., herstelstrategie H7150, 2012). Plaggen dient oppervlakkig te gebeuren om te vermijden dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd, het is wezenlijk dat deze oppervlakkige fijnzandige en lemige lagen in stand worden gehouden

Maatregelen ten behoeve van de instandhouding van de benodigde zuurbufferende capaciteit zijn gericht op aanvoer van (relatief) basenrijk water, en zijn beschreven in paragraaf 6.1.1. Indien met hydrologische maatregelen ten behoeve van herstel van de zuurbuffering en beheermaatregelen voor de afvoer van organische stof onvoldoende het verzurende effect van atmosferische depositie kan worden tegengegaan, kunnen aanvullende maatregelen worden overwogen voor herstel van de buffercapaciteit, conform Herstelstrategie van dit habitatype. Dit betreft:

- **M14** Bekalken van het inzijsgebied. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat bekalking op moerige gronden achterwege moet worden gelaten, omdat dit op dergelijke bodems leidt tot

versnelde mineralisatie en daardoor verrijking met nutriënten (mededeling A. Jansen, Unie van bosgroepen).

Instandhouding van de vegetatie op lange termijn vergt aanvullend aanwezigheid van voldoende hoge grondwaterstanden. De maatregelen op gebiedsniveau, beschreven in paragraaf 6.1.1, dragen bij aan de realisatie van de gewenste grondwaterstanden.

Samenvatting

Tabel 16 vat de herstelmaatregelen op habitattypeniveau samen en geeft weer op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben. In tabel 17 zijn de maatregelen op gebiedsniveau en habitattypeniveau samengevat waarbij per maatregel wordt aangegeven:

- op welke habitattypen deze effect heeft;
- wat de effectiviteit is;
- wat de responstijd is;
- wat de frequentie van de uitvoering is en
- in welk tijdvak de maatregel wordt uitgevoerd.

Vanwege de samenhang in het ecologisch systeem hebben maatregelen vaak effect op meerdere habitattypen. De begrenzing van de maatregelen wordt vaak bepaald door de ligging van het habitatype waarvoor de maatregelen bedoeld zijn.

De maatregelen die in deze gebiedsanalyse voor de habitats zijn opgenomen, hebben ook betrekking op locaties waar het habitat zou kunnen voorkomen, maar waar de aanwezigheid niet met zekerheid is vastgesteld op de habitatkaart. Dit betreft locaties met een zoekgebied voor dat habitat en/of locaties waar meerdere habitats niet kunnen worden uitgesloten (code H9999 op de habitatkaart). Of in dit gebied zoekgebieden en/of H9999 voorkomen, blijkt uit de habitattypenkaart. In de praktijk zullen maatregelen alleen worden uitgevoerd waar uit nader onderzoek blijkt dat het betreffende habitat daadwerkelijk voorkomt.

Tabel 16 Herstelmaatregelen op habitattypeniveau. Aangegeven wordt op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben

Maatregel			Knelpunt
M8	beheer en inrichting	Verwijderen boomopslag (gevolgd door plaggen) (opslag verwijderen, dunnen, plaggen en/of strooiselverwijderen)	K5, K7
M9	beheer en inrichting	Schonen van het ven (Grote rietgat), indien de vegetatie integraal is gedegradeerd. Deze maatregel is niet nodig indien door de andere beheer- en inrichtingsmaatregelen een open vegetatiestructuur en beperkte stapeling van organische stof in stand kan worden gehouden	K5, K9
M10	beheer en inrichting	Periodiek kleinschalig plaggen (strooisel verwijderen)	K6, K9, K10
M11	beheer en inrichting	Periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd i.v.m. de fauna	K9, K10
M12	beheer en inrichting	Optimaliseren intensiteit begrazingsdruk in ruimte en tijd t.b.v. kieming jeneverbes.	K6, K9, K10
M13	beheer en inrichting	Uitrasteren kiemlocaties om vraat door grazers tegen te gaan	K8
M14	beheer en inrichting	Bekalken na plaggen c.q. inrijgebied, alleen op niet-moerige gronden	K9, K10
M15	onderzoek	Bepalen van mate van grondwaterafhankelijkheid van jeneverbesstruwelen en hieraan gerelateerde randvoorwaarden	K3

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
Mo1 Verwijderen ontwatering in percelen grenzend aan de zuidgrens van Natura 2000 gebied	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	23,5 ha	Eenmalig (1)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
Mo2 Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, later instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en voortzetting agrarisch gebruik in percelen ten noordwesten van Natura 2000 gebied	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	30,6 ha	Eenmalig (1)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
Mo4 Dempen van alle greppels en sloten met nutrientenarme leem in het Natura 2000 gebied <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
Mo4 Dempen van alle greppels en sloten met nutrientenarme leem in het Natura 2000 gebied <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
Mo4 Dempen van alle greppels en sloten met nutrientenarme leem in het Natura 2000 gebied <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M05 Vereffenen van rabatstelsels in het gebied Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M06 Dempen van recentelijk gegraven poelen met nutrientenarme leem in het gebied waarbij slechtdoorlatende bodem wordt hersteld (binnen Natura 2000 gebied) Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M07 Verwijderen van bosareaal binnen het Natura 2000 gebied	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	< 1	20 ha	Eenmalig (1)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	< 1		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	< 1		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	< 1		
M07 Verwijderen van bosareaal binnen het Natura 2000 gebied (ten behoeve van vermindering verdamping)	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1	20 ha	Eenmalig (1)
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1		
M08 Verwijderen boomopslag, gevolgd door plaggen Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	< 1	172,8 ha	Cyclisch (1,2,3)
M08 Verwijderen boomopslag, gevolgd door plaggen (opslag verwijderen, dunnen, plaggen en/of strooiselverwijderen) Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	< 1	172,8 ha	Cyclisch (1,2,3)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	< 1		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	< 1		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1		
M09 Schonen ven responstijd biotisch 1-5 jaar	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,16 ha	Eenmalig (2,3)
M10 periodiek kleinschalig plaggen responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 25 jaar	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	42,78 ha	Cyclisch (1,2,3)
M10 periodiek kleinschalig plaggen	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5	7,27 ha	Cyclisch (1,2,3)

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M10 periodiek kleinschalig plaggen <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 25 jaar</i>	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1	0,45 ha	Cyclisch (2)
M10 periodiek kleinschalig plaggen <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 25 jaar</i>	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1	0,45 ha	Cyclisch (3)
M10 periodiek kleinschalig plaggen <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 20 jaar</i>	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,16 ha	Cyclisch (1)
M10 periodiek kleinschalig plaggen <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 20 jaar</i>	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,16 ha	Cyclisch (2,3)
M10 periodiek kleinschalig plaggen <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 25 jaar</i>	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1	0,45 ha	Cyclisch (1)
M10 periodiek kleinschalig plaggen/ strooisel verwijderen (strooisel verwijderen) <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 10 jaar</i>	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ○	< 1	0,05 ha	Cyclisch (1)
M10 periodiek kleinschalig plaggen/ strooisel verwijderen (strooisel verwijderen) <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 10 jaar</i>	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ○	< 1	0,05 ha	Cyclisch (2,3)
M11 periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd i.v.m. fauna <i>responstijd biotisch 1-5 jaar 1 keer per 20 jaar</i>	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,16 ha	Cyclisch (1,2,3)
M11 periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd i.v.m. fauna <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H6410	Blauwgraslanden	● ● ○	1 - 5	172,8 ha	Cyclisch (1,2)
M11 periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd i.v.m. fauna <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H6410	Blauwgraslanden	● ● ○	1 - 5	172,98 ha	Cyclisch (3)

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M12 optimaliseren intensiteit begrazingsdruk in ruimte en tijd t.b.v. kieming jeneverbes	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	42,78 ha	Eenmalig (1)
M12 optimaliseren intensiteit begrazingsdruk in ruimte en tijd t.b.v. kieming jeneverbes <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ○	1 - 5	172,8 ha	Cyclisch (1)
M13 Ultrasteren kiemlocaties om vraat door grazers tegen te gaan <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H6410	Blauwgraslanden	-	-	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H5130	Jeneverbesstruwelen	-	-		
M14 Bekalken (optioneel) na plaggen c.q. inziggebied, alleen niet op moerige gronden <i>Binnen een oppervlakte van 172,8 ha, exacte omvang/oppervlakte niet bekend</i>	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	172,8 ha	Eenmalig (1)
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ○	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ○	1 - 5		
M15 Onderzoeksopgave: bepalen van de hydrologische omstandigheden van de grondwaterafhankelijke jeneverbesstruwelen en hieraan gerelateerde randvoorwaarden	H5130	Jeneverbesstruwelen	-	-	± nog niet bekend	Eenmalig (1)
M16 Verwerven percelen, verwijderen ontwatering, herinrichten met herstel van oude slenkenstructuur in percelen ten noordoosten van Natura 2000 gebied	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	19,2 ha	Eenmalig (1)
	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M17 Verwerven percelen, verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, later instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en starten evenwichtsbemesting in percelen ten oosten van Natura 2000 gebied	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	45,9 ha	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons-tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M18 Verwerven nieuwe natuur EHS, verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, later instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in perceel ten oosten van Natura 2000 gebied	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	0,8 ha	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snabelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M19 Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, later instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in verworven perceel in EHS ten oosten van Natura 2000 gebied	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	± nog niet bekend	Eenmalig (1)
	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5		
	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
	H7150	Pioniervegetaties met snabelbiezen	● ● ●	1 - 5		
	H5130	Jeneverbesstruwelen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		

Legenda:

- * ● ○ ○ klein
 ● ● ○ matig
 ● ● ● groot

** De responstijd is de tijd waarvan verwacht wordt dat de maatregel effect zal hebben:
 < 1 jr; 1 tot 5 jr; 5 tot 10 jr; 10 jr of langer

*** De frequentie, per tijdvak van zes jaar, is eenmalig of cyclisch

6.1.2 Maatregelen voor habitatsoorten

Habitatsoort H1166 Kamsalamander

In het Boetelerveld is de kamsalamander afhankelijk van poelen die gelegen zijn in de habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130) en Blauwgraslanden (H6410). De kwaliteit van de poelen is goed voor de kamsalamander: er is onderwatervegetatie en de poelen zijn niet geheel beschadwd. Ook is het leefgebied op het land goed van kwaliteit voor de Kamsalamander, er is voldoende variatie en structuur in de vegetatie. De PAS-herstelmaatregelen die genomen worden voor beide habitattypen komen ook ten goede aan de kwaliteit van het leefgebied van Kamsalamander.

Conclusie: Er zijn geen extra PAS-maatregelen nodig om de doelen voor deze soort te behalen.

Habitatsoort H1831 Drijvende waterweegbree

In het Boetelerveld is drijvende waterweegbree aangewezen op het habitatype Zwakgebufferde vennen (H3130). De studie is hier van een stikstofgevoelig leefgebied afhankelijk (zwak gebufferde omstandigheden). Drijvende waterweegbree is gebonden aan vrij voedselarm, zwak zuur water en herstel van de waterhuishouding en reductie van de stikstofdepositie zijn nodig voor duurzame realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van deze soort. Maatregelen ten behoeve van Zwakgebufferde vennen komen ook ten goede aan de kwaliteit van de standplaatsen van drijvende waterweegbree.

Conclusie: Er zijn geen extra PAS-maatregelen nodig om de doelen voor deze soort te behalen.

6.1.3 Interactie PAS- maatregelen met andere habitattypen en -soorten

De maatregelen ter behoud en verbetering van de habitattypen en habitatrictlijnsoorten hebben geen negatieve gevolgen voor andere habitattypen of habitatrictlijnsoorten, omdat het hele (water-)systeem hersteld wordt, en elk habitatype zijn eigen plaats binnen dit systeem heeft, waaronder ook het habitatype H4030 Droge heide (niet aangewezen voor dit gebied). Dit

habitattype ligt zodanig hoog binnen het gebied dat deze niet beïnvloed zal worden door de hydrologische maatregelen. De te dempen en verondiepen wateren bevatten geen habitattypen. Aandachtspunt is dat de te kappen opslag geen deel uitmaakt van het habitattype H9190 Oude eikenbossen (niet aangewezen voor dit gebied). Daarnaast is het belangrijk bij het bepalen van de locaties dat de negatieve effecten van verdamping en extra stikstof invang door het aanwezige bos geminimaliseerd worden. Het bos aan de rand van het gebied dient zoveel mogelijk ontzien worden om zo de positieve effecten van stikstof invang aan de rand maximaal te benutten. Wel dient logischerwijs bij de uitvoering van de maatregelen rekening gehouden te worden met de aanwezige habitattypen, bijvoorbeeld bij aan- en afvoerroutes van materieel.

6.2 Niet-PAS maatregelen

Onderzoek drainage en kleine grondwateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten

In samenwerking met waterschappen en belanghebbende partners wordt een onderzoek gedaan naar gebiedsspecifieke effectafstanden van drainage en agrarische onttrekkingen rondom N2000-gebieden met als doel:

- Bescherming van natuur binnen bestaande juridische kaders met minimale beperking van activiteiten en een zo klein mogelijke onderzoeksplicht.
- Eenduidige uitwerking van het beleid op basis Natuurbeschermingswet en Waterwet.
- Zoveel mogelijk eenduidigheid voor ondernemers voor onttrekkingen en drainage rondom Natura 2000-gebieden.

Het onderzoek bestaat uit een ontwerpfase waarin de onderzoeksvraag wordt geformuleerd en een uitvoeringsfase waarin het onderzoek wordt uitgevoerd.

6.3 Effectbeoordeling instandhoudingsmaatregelen

6.3.1 Toelichting

Het totale maatregelenpakket dient het behalen van de behoud-, verbeter- en uitbreidingsdoelen voor het Natura 2000-gebied. Toch zijn negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen mogelijk, namelijk wanneer een maatregel die wordt genomen voor een specifiek habitattype of voor een specifieke habitatrichtlijnsoort nadelig is voor een ander habitattype of voor een andere habitatrichtlijnsoort. Bijvoorbeeld wanneer de uitbreiding van het habitattype Droge heiden ten koste zou kunnen gaan van het habitattype Oude eikenbossen, doordat bos wordt omgevormd naar heide.

In deze paragraaf worden de mogelijke negatieve effecten van het maatregelenpakket op de instandhoudingsdoelstellingen beoordeeld. Daarmee wordt ook duidelijk of en zo ja welke maatregelen vergunningvrij in dit Natura 2000-beheerplan kunnen worden opgenomen. Bij de beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen uit het PAS-maatregelenpakket en maatregelen die niet in het kader van het PAS worden genomen. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen de effecten die op kunnen treden wanneer een maatregel is uitgevoerd en de mogelijke effecten tijdens de uitvoeringsfase van een maatregel. Met uitvoeringsfase wordt de fase bedoeld wanneer fysiek in het gebied wordt ingegrepen om de maatregel tot stand te brengen.

6.3.2 Maatregelenpakket PAS

Effecten na inwerking treding

De effecten van de PAS-maatregelen zijn beoordeeld in paragraaf 6.1. De conclusie van deze beoordeling is dat negatieve effecten als gevolg van de PAS-maatregelen uitgesloten zijn, onder de volgende voorwaarde:

- Bos aan de rand van het gebied dient zoveel mogelijk te worden gespaard bij het verwijderen van opslag en het kappen van bomen (maatregel M8) omdat deze randen stikstof invangen.

Effecten tijdens de uitvoeringsfase

Van een aantal maatregelen (M8, M9, M10, M11, M12, M13 en M14) kon de uitvoeringsfase worden beoordeeld. Het betreft hier de maatregelen die een aanpassing inhouden van het bestaande, cyclische (steeds terugkerende) reguliere natuurbeheer. In paragraaf 5.4.18 zijn deze maatregelen

beoordeeld. Waar nodig worden in deze paragraaf aanvullende voorwaarden gesteld aan de uitvoering van deze maatregelen. Op basis van die beoordeling, en de gestelde voorwaarden, zijn negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van deze maatregelen uitgesloten.

Voor de overige PAS-maatregelen kunnen de effecten van de uitvoeringsfase nog niet worden beoordeeld. Hiervoor mist specifieke informatie over de wijze van uitvoering. Voor deze maatregelen geldt dat de uitvoerder voorafgaand aan de uitvoering bepaalt of tijdens de uitvoeringsfase negatieve effecten kunnen optreden op soorten en habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Mocht dat zo zijn, dan bepaalt de uitvoerder op welke wijze deze negatieve effecten zijn te voorkomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het werken met aangepast materieel, het werken op een aangepast tijdstip of het ontzien van habitattypen bij de keuze van aan- en afvoerroutes. Het is aan te bevelen de werkwijze vooraf te bespreken met de provincie Overijssel (bevoegd gezag). Wanneer negatieve effecten als gevolg van de uitvoering kunnen worden uitgesloten, is geen Natuurbeschermingswet-vergunning nodig voor de uitvoering van de maatregel (zie hoofdstuk 9).

Het in beeld brengen van de effecten van kleine grondwateronttrekkingen (ten behoeve van agrarische activiteiten) en drainage gebeurt aan de hand van gegevens van het waterschap Drents Overijsselse Delta en (veld) inventarisaties rondom het Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-gebied hoeft hiervoor niet te worden betreden. De invloed van de onttrekkingen/drainage wordt met modellen berekend. Tijdens de uitvoeringsfase heeft deze onderzoeksmaatregel dus geen effect op de instandhoudingsdoelstellingen.

6.3.3 Overige, niet PAS-gerelateerde maatregelen

Binnen dit gebied is een onderzoeksmaatregelen voorzien. Voor dit onderzoek hoeft (de directe omgeving van) het Natura 2000-gebied niet betreden te worden. De onderzoeksmaatregel zal dan ook geen effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen.

7 *Sociaal-economisch perspectief*

Bij het opstellen van dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan en het bepalen van de daarin opgenomen maatregelen is het uitgangspunt dat negatieve sociaal-economische effecten zo veel mogelijk worden voorkomen. In dit hoofdstuk gaan we in op de sociaal-economische gevolgen van de in het Natura 2000 ontwerp-beheerplan opgenomen maatregelen en de sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening. Tenslotte wordt kort ingegaan op de waarde van het Natura 2000-gebied voor andere functies dan natuur.

7.1 *Sociaal-economische gevolgen van de maatregelen*

7.1.1 *Sociaal-economische effecten PAS-Maatregelen*

Het belangrijkste deel van de maatregelen in dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan komt voort uit het PAS. In 2013 heeft het Landbouw Economisch Instituut (LEI) de sociaaleconomische effecten van het PAS onderzocht voor de periode tot 2030. Daarbij is gekeken naar effecten op werkgelegenheid en leefbaarheid en de verdeling van de lusten en de lasten. Deze zijn in het rapport in beeld gebracht voor heel Nederland^{xiii}. Voor een goede beoordeling en weging van de regionale en plaatselijke effecten is ook specifiek op Overijssel^{xiv} gericht onderzoek uitgevoerd.

Het rapport van het LEI dat gaat over de provinciale, regionale en plaatselijke effecten voor Overijssel laat zien dat de sociaaleconomische effecten van het PAS op regionaal en provinciaal niveau positief zijn. Het PAS heeft een positief effect op de werkgelegenheid en biedt duidelijkheid over ontwikkelingsmogelijkheden. Dat laat onverlet dat de werkgelegenheid in de landbouw in Overijssel waarschijnlijk van jaar tot jaar blijft dalen. Het PAS zal die autonome trend niet ombuigen, maar zorgt naar verwachting wel voor een minder sterke afname van de werkgelegenheid.

De effecten op leefbaarheid zijn neutraal tot positief: andere ontwikkelingen zoals de toegenomen mobiliteit van bewoners en schaalvergroting van voorzieningen hebben een grotere invloed dan het PAS. Het positieve effect op de werkgelegenheid werkt wel door en heeft een licht positief effect op het in stand houden van voorzieningen.

Het rapport laat tevens zien dat plaatselijke effecten van het PAS negatief kunnen uitpakken voor individuele bedrijven. Dit heeft vooral te maken met het aanleggen van hydrologische bufferzones rond de Natura 2000-gebieden. Het positieve effect op provinciale en regionale schaal is groter dan de negatieve effecten die plaatselijk optreden.

Het LEI geeft in haar aanbevelingen aan dat deze negatieve sociaal-economische effecten kunnen worden voorkomen of verzacht door een zorgvuldige uitvoering en door sociaal flankerend beleid. Bij de nadere uitwerking en uitvoering van de maatregelen in gebiedsprocessen is er ruimte om met de SWB partners invulling te geven aan deze aanbeveling.

Ook de verdeling van de lusten en de lasten is onderzocht. Op hoofdlijnen zal het PAS vooral positief zijn voor de landbouwsector. Er moeten weliswaar kosten worden gemaakt voor emissiearme technieken, maar deze kosten wegen niet op tegen de ontwikkelingsruimte die het PAS de landbouwsector kan bieden. Het PAS brengt ook financiële lasten mee voor de overheid. Zo worden er kosten gemaakt voor de uitvoering van het systeem en voor extra herstelmaatregelen voor stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten.

7.1.2 *Sociaal-economische effecten van niet-PAS-maatregelen*

In dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan zijn in aanvulling op de PAS-maatregelen ook niet-stikstof gerelateerde maatregelen opgenomen. Deze zijn veelal gericht op het voorkomen van verstoring van soorten. Voorbeelden daarvan zijn verduistering en afspraken over de zonering van recreatie. Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van de benodigde afspraken streeft Gedeputeerde Staten naar het hand in hand gaan van natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de werkgelegenheid en/of de leefbaarheid. Mocht onverhoopt schade bij

belanghebbenden ontstaan dan kan een beroep worden gedaan op schadeloosstelling (zie hiervoor paragraaf 8.4.2).

7.2 *Sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening*

Hoofdstuk 5 beschrijft en beoordeelt de bestaande activiteiten. Uit dat hoofdstuk blijkt of en zo ja onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen worden gecontinueerd.

7.1.3 *Nieuwe activiteiten*

Voor toekomstige activiteiten geldt het vergunningstelsel op grond van de Natuurbeschermingswet (zie ook hoofdstukken 5 en 9). Als een activiteit mogelijk negatieve effecten heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied, is een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig. Deze vergunningplicht geldt niet alleen binnen het Natura 2000-gebied maar ook daarbuiten.

Het PAS bevat generieke rijksmaatregelen die leiden tot een afname van stikstofdepositie en maatregelen die leiden tot een versterking van de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden (zie de PAS-maatregelen die in dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan zijn opgenomen). Het doel is het beschermen en ontwikkelen van kwetsbare, voor stikstof gevoelige natuur, terwijl tegelijkertijd economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Vanaf het moment dat het PAS in werking treedt kan daarom bij de verlening van toestemming aan activiteiten, die stikstofdepositie veroorzaken met mogelijke schadelijke gevolgen voor een Natura 2000-gebied, voor het aspect stikstof gebruik gemaakt worden van het PAS. Voor de verlening van toestemming is depositie- en ontwikkelingsruimte beschikbaar. Voor de uitgifte van de ruimte worden regels vastgesteld. Deze regels zijn vastgelegd in het PAS en in landelijke en provinciale regelgeving.

Voor zover nieuwe activiteiten negatieve niet stikstof gerelateerde effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen zijn, moet uit een passende beoordeling blijken of een vergunning kan worden verleend (zie hoofdstuk 9). Een vergunningprocedure kan vaak sneller worden doorlopen als in een vroeg (plan)stadium van een project of een activiteit rekening wordt gehouden met mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden. Door 'natuurinclusief' denken kan een project vaak zo vorm worden gegeven dat negatieve effecten op de natuurwaarden kunnen worden voorkomen. Met deze werkwijze worden negatieve sociaal-economische effecten tengevolge van een beperkende werking van de Natuurbeschermingswet voor de ontplooiing van nieuwe activiteiten, voorkomen.

7.3 *De waarde van het gebied voor andere functies dan natuur*

Dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan beschrijft welke maatregelen nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en wat het beschermingsregime betekent voor bestaande activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied. Daarbij is in eerste instantie met een ecologische bril naar het gebied gekeken; wat is nodig om de internationaal karakteristieke biodiversiteit te behouden, te herstellen en te ontwikkelen. Het Natura 2000-gebied levert echter ook andere diensten aan de maatschappij: schoon water, rust, een plek om te ontspannen en te recreëren, landschappelijke waarde, identiteit, een mooie woonomgeving etc. Met (de uitvoering van) dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan zijn de instandhouding en versterking van de unieke kwaliteiten van dit Natura 2000-gebied, ook voor volgende generaties, verzekerd.

8 *Uitvoeringsprogramma*

8.1 *Ter inzage legging PAS en Natura 2000 ontwerp-beheerplannen*

Zoals al is aangegeven in paragraaf 1.6 wordt in de Natura 2000 beheerplannen onderscheid gemaakt tussen onderdelen die wel en die niet gerelateerd zijn aan het PAS. Dit onderscheid was belangrijk bij de ter inzage legging van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen.

Zienswijzen op het PAS-deel zijn ingebracht bij de door het rijk georganiseerde ter inzage legging van het PAS. Zienswijzen op het niet-PAS deel kunnen worden ingebracht in de door het bevoegd gezag (voor dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan is dat de Provincie Overijssel) georganiseerde ter inzage legging van het Natura 2000 ontwerp-beheerplan.

De zienswijzen op het niet-PAS deel zijn betrokken bij het opstellen van het definitieve Natura 2000-beheerplan. Nadat het Natura 2000-beheerplan is vastgesteld door Gedeputeerde Staten bestaat voor belanghebbenden de mogelijkheid tegen het plan in beroep te gaan bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. In de Natuurbeschermingswet is geregeld dat het beroep tegen de vaststelling van een Natura 2000-beheerplan alleen gericht kan zijn op de onderdelen die betrekking hebben op de beschrijving van handelingen die het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen, en de daarbij in voorkomend geval aangegeven voorwaarden en beperkingen.⁴⁴ Voor die handelingen fungeert het Natura 2000-beheerplan immers als een besluit, omdat die handelingen door opname in het Natura 2000-beheerplan niet (meer) vergunningplichtig zijn.⁴⁵ Onderdelen van het Natura 2000-beheerplan die de beschrijving bevatten van het (op uitvoering gerichte) beleid, waaronder bijvoorbeeld de beschrijving van de instandhoudingsmaatregelen, zijn niet aan te merken als een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Tegen dergelijke onderdelen van het Natura 2000-beheerplan kan geen beroep worden ingesteld.

De ter inzage legging van het PAS (10 januari tot en met 20 februari 2015) maakte het mogelijk dat de ter inzage legging van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen en het PAS deels parallel in de tijd liepen. Dit conform de op 18 december 2013 door het bestuurlijk overleg SWB geuite wens. Deze samenloop vereiste dat het merendeel van de ontwerp-beheerplannen Natura 2000 begin 2015 was afgerond. Dit is ook gelukt. In 2015 bleek dat er al snel een herziening van het PAS zou worden doorgevoerd (inclusief wijzigingen van de PAS-gebiedsanalyses). Omdat de PAS-gebiedsanalyses en de Natura 2000-beheerplannen inhoudelijk zijn gekoppeld, werken de gewijzigde PAS-gebiedsanalyses door in de Natura 2000-beheerplannen. Door het proces van vaststelling van de Natura 2000-beheerplannen hier op af te stemmen zijn die wijzigingen meegenomen in dit beheerplan. Zoals in paragraaf 1.6 is aangegeven zullen de PAS-gebiedsanalyses tijdens de eerste beheerplanperiode nog diverse keren worden aangepast (veelal als gevolg van technische wijzigingen in het reken-instrument van het PAS (AERIUS) of ontwikkelingen vanuit het gebiedsproces). Deze wijzigingen worden niet doorgevoerd in dit Natura 2000-beheerplan. Voor zover nodig zal dit beheerplan dan ook in combinatie met de meest recent door Gedeputeerde Staten vastgestelde gebiedsanalyse moeten worden gelezen.

8.2 *Uitvoering*

In het op 29 mei 2013 ondertekende akkoord 'Samen werkt beter' hebben 15 organisaties⁴⁶ afspraken gemaakt over uitvoering van de Overijsselse opgaven voor natuur, water en landelijk gebied. Diverse ontwikkelingen (waaronder de decentralisatie van het natuurbeleid) vragen een andere manier van denken en handelen van de betrokken partijen. Zij hebben daarom gekozen voor een nieuwe samenhangende aanpak van de opgaven voor ecologie en economie. Daarvoor is een concrete uitvoeringsagenda^{xv} opgesteld. Belangrijk element in deze uitvoeringsagenda is de realisatie van de ontwikkelopgave EHS/Natura 2000/PAS.

⁴⁴ Artikel 39, lid 2, Natuurbeschermingswet

⁴⁵ Artikel 19d, lid 2, Natuurbeschermingswet

⁴⁶ Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Overijssels Particulier Grondbezit, Provincie Overijssel, RECRON, Staatsbosbeheer, Vereniging Nederlandse Gemeenten Overijssel, VNO-NCW Midden, Waterschap Groot Salland, Waterschap Reest en Wieden, Waterschap Regge en Dinkel, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Velt en Vecht

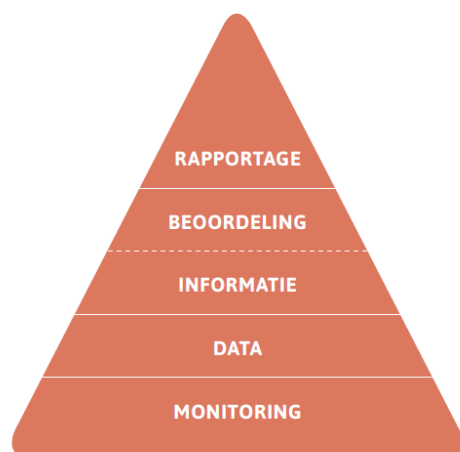
In de vanuit SWB in gang gezette gezamenlijke verkenningen en de daaruit volgende gebiedsprocessen draagt elke partner vanuit de eigen rol verantwoordelijkheden en mogelijkheden bij aan het realiseren van de opgaven.

8.3 Monitoring

In deze paragraaf wordt toegelicht wat er in het kader van het Natura 2000-beheerplan wordt gemonitord, door wie en waarom.

Met monitoring wordt gevolgd of de instandhoudingsmaatregelen het gewenste resultaat opleveren en of veranderingen in het gebied of het gebruik in en om het gebied effect hebben op het realiseren van de doelen.

Er zijn verschillende meetnetten die de benodigde informatie leveren. Voor de KRW en (beleids)doelen van de Waterschappen worden de waterkwaliteit en -kwantiteit gemonitord. De grondwaterkwaliteit en -kwantiteit worden gemonitord onder regie van de provincie (het Meetnet Verdroging). Daarnaast zijn er nog twee, voor Natura 2000, belangrijke meetnetten over natuurkwaliteit: het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en de monitoring in het kader van Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)⁴⁷.

Figuur 9 MDIAR-keten (Bron: Europees Milieuagentschap)

De meetnetten zijn zo vormgegeven dat deze informatie opleveren die gebruikt kan worden voor het beantwoorden van verschillende vragen. De rapportages van de verschillende overheden kunnen wat betreft het detailniveau verschillen. Zo is voor zowel de Natura 2000-rapportage voor de Europese Commissie als de PAS-rapportage voor het rijk informatie nodig over de omvang en de kwaliteit van habitattypen. Voor de rapportage aan de Europese Commissie volstaat een abstracter niveau dan voor het PAS. 9 laat de verschillende fasen van de monitoringscyclus zien. In de volgende paragraaf worden deze fasen verder toegelicht.

8.3.1 Rapportage en beoordeling

De uit de monitoring volgende informatie wordt gebruikt bij het opstellen van het Natura 2000-beheerplan voor de daaropvolgende beheerplanperiode en voor de door het rijk aan de Europese Commissie te leveren natuurrapportage. De informatie is ook van belang voor vergunningverlening, handhaving en beheer van het Natura 2000-gebied en voor het PAS.

Voor het Natura 2000-beheerplan moeten de volgende vragen worden beantwoord:

⁴⁷ Op <http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/themas/monitoring-en-natuurkwaliteit/monitoring-en-natuurkwaliteit-downloads/> is de werkwijze natuurmonitoring beschreven.

- Hoe verhouden de oppervlakte en kwaliteit van de instandhoudingsdoelstellingen zich ten opzichte van de Ausgangssituatie?
- Wat is de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen van het Natura 2000-beheerplan ten opzichte van de Ausgangssituatie?

Ten behoeve van het PAS wordt per gebied jaarlijks een gebiedsrapportage opgesteld met als doel de ontwikkeling van de stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten en de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen in beeld te brengen (zie voor volledige tekst paragraaf 8.3.5).

Naast de hierboven beschreven informatiebehoefte is er voor het Boetelerveld nog de specifieke informatiebehoefte, zie hiervoor paragraaf 3.3 en 3.4.

Beoordeling vindt op specifieke momenten plaats. De voortgang van de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen wordt na 6 jaar beoordeeld ten behoeve van het Natura 2000-beheerplan voor de volgende beheerplanperiode. Het rijk levert op basis van deze informatie elke zes jaar een rapportage aan de Europese Commissie over de ontwikkeling van de stand van soorten en de kwaliteit van habitattypen in Nederland.

Voor de beoordeling is een vergelijking nodig tussen twee (of meer) situaties. De datum van deze situaties verschilt voor de diverse rapportages. Voor de Vogel- en Habitatrichtlijnen geldt de datum van aanmelding als datum voor de Ausgangssituatie. Voor het Natura 2000-beheerplan en het PAS geldt de inwerkingtredingsdatum als datum voor de Ausgangssituatie.

8.3.2 Informatie

INFORMATIE

De natuurkwaliteit van een Natura 2000-gebied wordt afgemeten aan de flora en fauna en aan de omstandigheden die het mogelijk maken dat plant- en diersoorten ergens kunnen gedijen. Die omgevingsfactoren kunnen door beheerders en overheden worden beïnvloed.

De monitoring van habitattypen richt zich op oppervlakte en kwaliteit en wordt gevolgd aan de hand van (zie voor uitleg Natura 2000 Profielendocument⁴⁸):

- vegetatietype;
- abiotische randvoorwaarden;
- typische soorten;
- overige kenmerken van een goede structuur en functie

De in het aanwijzingsbesluit genoemde soorten worden gevolgd aan de hand van:

- omvang populatie;
- omvang, kwaliteit en draagkracht leefgebied.

8.3.3 Data

DATA

De basisgegevens uit het veld worden na validatie centraal opgeslagen en toegankelijk gemaakt. Zo zijn ze door verschillende partijen en voor verschillende doeleinden te gebruiken. De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) wordt gebruikt voor de opslag van biotische gegevens. De uitkomsten van de kwaliteitsbeoordeling voor het Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS zullen op termijn worden opgeslagen in het InformatieModel Natuur (IMNa). Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een landelijke database voor kaarten van de vegetatie- en habitattypen.

8.3.4 Natuurmonitoring

MONITORING

Uitvoering en verantwoordelijkheid

De provincie is verantwoordelijk voor de in dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan beschreven natuurmonitoring van haar Natura 2000-gebieden. De provincie maakt met betrokken partijen afspraken over de uitvoering van de monitoring. De uitvoering van de aspecten vegetatie, typische soorten en structuur zal veelal uitgevoerd worden door de terreinbeheerders. Waterschappen

⁴⁸(<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/profielen/habitattypen/Leeswijzer%20Natura2000%20profielendoc%202014.pdf>)

voeren veelal de monitoring van de waterkwaliteit en -kwantiteit uit. De provincie bewaakt de uitvoering van de afspraken.

Aanpak

Over de manier waarop de monitoring wordt uitgevoerd zijn landelijke afspraken gemaakt. De belangrijkste is dat de Natura 2000-monitoring integraal is opgenomen in de 'Werkwijze Natuurmonitoring en -beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS'^{xvi} (hierna: werkwijze SNL-monitoring). In deze werkwijze wordt gedetailleerd beschreven hoe de kwaliteit van natuur moet worden gemonitord. De beschreven monitoringsmethodiek is onafhankelijk van het Natura 2000-gebied: eenzelfde habitattypen wordt overal op dezelfde manier gemonitord. Deze werkwijze is te vinden op het portaal Natuur en Landschap⁴⁹. Aanvullend op deze werkwijze dienen nog enkele zaken te worden meegenomen:

- Natuurmonitoring specifiek ten behoeve van het PAS:
 - Jaarlijks veldbezoek
 - Gebruik en keuze procesindicatoren
- Gebiedsspecifieke natuurmonitoring:
 - Kamsalamander en drijvende waterweegbree;
 - Keuze te monitoren typische soorten. De typische soorten van de habitattypen zijn te opgenomen in het profielendocument⁴⁹. Deze typische soorten zijn één van de parameters aan de hand waarvan de kwaliteit van de habitattypen wordt bepaald. Een groot aantal typische soorten betreft vaatplanten. Deze worden reeds in het kader van de SNL gemonitord. Voor een aantal habitattypen zijn echter ook typische soorten opgenomen uit soortgroepen die niet in het kader van de SNL worden gemonitord. Omdat het voor een onderbouwde uitspraak over de kwaliteit van een habitattypen niet nodig is alle typische soorten in beeld te hebben, moet nader bekeken worden voor welke typische soorten extra monitoringsinzet nodig is
 - Monitoren verjonging Jeneverbesstruweel.
 - Aansluiten bij landelijke onderzoek naar de negatieve trend van de Jeneverbesstruwelen en welke rol de hydrologische omstandigheden hierbij spelen.
 - Op basis van de algemene monitoring naar de trend en kwaliteit van alle habitattypen en -soorten moet worden bepaald hoe de optimalisatie van de begrazingsdruk vorm moet krijgen, wat de frequentie en locatie van de plagmaatregelen moet zijn.

Planning natuurmonitoring

De provincie heeft een 'provinciebreed' monitoringsprogramma opgesteld. De natuurmonitoringsactiviteiten kennen een cyclus van 3, 6 of 12 jaar. De planning van de SNL-monitoring is afgestemd met de terreinbeherende. In onderstaande tabel staat aangegeven in welk jaar welke soortgroepen in het Boetelerveld worden gemonitord.

Tabel 11 Planning natuurmonitoring

Boetelerveld	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
vegetatie						S						X
Flora						X						X
broedvogels						X						X
dagvlinders/ sprinkhanen						X						X
Libellen						X						X
Structuur						S						X

X: standaard-monitoring SNI/Natura 2000/PAS conform werkwijze SNL-monitoring

S: stikstofgevoelige habitattypen en stikstofgevoelige leefgebieden van soorten

⁴⁹ <http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/themas/monitoring-en-natuurkwaliteit/monitoring-natuurkwaliteit/>

8.3.5 Monitoring voor de Programmatische Aanpak Stikstof

De totale PAS-monitoring is beschreven in hoofdstuk 6 van het PAS programma. Verder is er een PAS-Monitoringsplan dat beschrijft welke informatie nodig is en wat daarvoor gemonitord wordt en zijn er standaarden voor de werkwijze van monitoring en beoordeling PAS waarin de procedures beschreven zijn voor de verzameling en interpretatie van data.

Ten behoeve van de PAS-monitoring wordt per Natura-2000 gebied jaarlijks een gebiedsrapportage opgesteld met als doel de ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten en de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen in beeld te brengen.

De gebiedsrapportage bevat:

- Presentatie van stand van zaken natuurontwikkeling en uitvoering herstelmaatregelen op gebiedsniveau:
 - Geactualiseerde informatie over omvang en kwaliteit van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten (eenmalig per tijdvak, zodra beschikbaar)
 - De procesindicatoren zodra relevant) en de informatie op basis van de indicatoren
 - Verslag van jaarlijks veldbezoek (ontwikkelen de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten zich volgens verwachting)
 - Verslag van voortgangsoverleg over de ontwikkeling van natuurkwaliteit en uitvoering en effecten van herstelmaatregelen tussen voortouwnemers/ bevoegd gezag en uitvoerende organisaties/terreinbeheerders.
 - Inzicht in de voortgang van de voorbereiding en uitvoering van (gewijzigde) herstelmaatregelen
 - Aanvullende monitoring en onderzoek zoals beschreven in de gebiedsanalyses (inhoudelijke resultaten uit aanvullende monitoring en onderzoek, wanneer relevant)
- Evaluatie monitoringssystematiek, ten behoeve van eventuele verbeteringen van de monitoring.
- Samenvatting van relevante signalen over bovenstaande onderdelen.

Procesindicatoren worden gebruikt om de voortgang van het herstelproces als gevolg van het uitvoeren van een bepaalde herstelmaatregel te volgen. De procesindicatoren worden ingezet bij het uitvoeren van die herstelmaatregelen, waarbij de planning van de uitvoering van de 'meting' zodanig wordt gekozen dat zij logisch is ten opzichte van de responstijd van de herstelmaatregel. Informatie op basis van procesindicatoren wordt opgenomen in de gebiedsrapportages. Vijf jaar na inwerkingtreding van dit programma wordt de informatie op basis van de procesindicatoren benut voor de evaluatie en actualisatie van de gebiedsanalyses ten behoeve van het volgende tijdvak van dit programma. Ook wordt informatie op basis van procesindicatoren betrokken bij doorontwikkeling van de herstelstrategieën en voor onderzoek in het kader van geconstateerde kennisleemtes.

8.3.6 Overige monitoring voor het Natura 2000-beheerplan

Naast de landelijk vastgestelde monitoring, zijn er ook een aantal specifieke punten die gemonitord moeten worden, die vaak al zijn opgenomen in de landelijke monitoring, maar wel extra aandacht verdienen. Deze worden hieronder kort genoemd:

- Monitoring van de verandering in de waterhuishouding (zowel van waterstanden als van de chemie van het grond- en oppervlaktewater in laagten waar zuurbuffering vereist is). Door middel van monitoring kan worden bepaald of externe maatregelen ten aanzien van vernatting voldoende vergaand zijn (zowel qua reductie van ontwatering als ten aanzien van de begrenzing van het gebied, waarbinnen de maatregelen worden genomen) om de vereiste grondwatoestand voor realisatie van de korte en lange termijn doelstellingen te behalen. Speciale aandacht dient te gaan naar het verondiepen van de watergangen tot 0,4 m. Aan het eind van de 1e beheerplan periode wordt de effectiviteit van het verondiepen van sloten met behulp van monitoring vastgesteld. Onderdeel van monitoring in de 1e beheerplanperiode zijn in ieder geval de volgende activiteiten: periodieke metingen van het grondwaterpeil en bepalingen van de chemische samenstelling van het grondwater. In overeenstemming met het advies in de systeemanalyse (Jansen, 2010) wordt zowel het freatisch grondwaterpeil in de deklaag als de regionale stijghoogte in de zandondergrond gemeten. Het meetnet staat beschreven in paragraaf 5.6 van het genoemde rapport. Als hydrologische maat hanteren wij de referentieduurlijnen voor blauwgraslanden van het type IB (Isolated pools with discharge of base-rich groundwater (Jansen, 2000; Jansen et al., 2000). Uit duurlijnen van het Natura 2000-gebied (De Haan, 1992), waar dit type Blauwgraslanden goed ontwikkeld voorkomt, blijkt dat daar gedurende 40-50% van het jaar waterstanden optreden tussen 0 en 10 cm onder maaiveld. Bij de beoordeling wordt bepaald of het nodig is om te corrigeren voor weersomstandigheden in de meetperiode (droge en natte jaren). Op basis van evaluatie van de

monitoringsresultaten wordt een afweging gemaakt of het noodzakelijk is om het maatregelenpakket aan te passen.

- Voor de percelen met maatregel M17 is gestart met evenwichtsbemesting. Effecten van de evenwichtsbemesting wordt gemonitord. Afhankelijk van de effecten van de genomen maatregelen wordt drie jaar na het ingaan van de eerste PAS-periode op basis van een onafhankelijk wetenschappelijk oordeel -opgesteld op basis van monitoringsgegevens- bepaald of het stopzetten van bemesting op M17 nodig is. Indien de situatie van instandhoudingsdoelstellingen ten opzichte van december 2004 is verslechterd wordt de bemesting alsnog stopgezet. Indien na drie jaar geen goed beeld gevormd kan worden van effecten van evenwichtsbemesting op de instandhouding van habitattypen kan de monitoringsfase worden verlengd binnen de eerste PAS periode van zes jaar.
- Monitoren of verzuring effectief wordt bestreden met de hydrologische herstelmaatregelen en of aanvullende bekalking nodig is (alle habitattypen, behalve jeneverbesstruwelen).
- Monitoren verjonging Jeneverbesstruweel.
- Aansluiten bij landelijke onderzoek naar de negatieve trend van de Jeneverbesstruwelen en welke rol de hydrologische omstandigheden hierbij spelen.
- Op basis van de algemene monitoring naar de trend en kwaliteit van alle habitattypen en -soorten moet worden bepaald hoe de optimalisatie van de begrazingsdruk vorm moet krijgen, wat de frequentie en locatie van de plagmaatregelen moet zijn.

8.4 Financiering

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe de financiering van de uitvoering van het Natura 2000-beheerplan wordt geregeld. Uitgangspunt hierbij is dat monitoring en maatregelen 'haalbaar en betaalbaar' zijn en gefinancierd worden uit bestaande budgetten.

8.4.1 Dekking

Provinciale staten hebben op 23 april 2014 de realisering van de ontwikkelopgave EHS/Natura 2000/PAS en het (agrarisch) natuurbeheer gewaarborgd (Statenbesluit 'Uitvoeringsreserve EHS' d.d. 23 april 2014, kenmerk PS/2014/62). Dit besluit volgt op het besluit van Provinciale Staten van 3 juli 2013 ('Samen verder aan de slag met de EHS', d.d. 3 juli 2013, kenmerk PS/2013/412) waarin uitvoeringskaders zijn vastgesteld en de 'uitvoeringsreserve EHS' is ingesteld en met provinciale middelen gevuld.

De 'uitvoeringsreserve EHS' bevat voldoende middelen voor de uitvoering van de ontwikkelopgave en het beheer. In totaal is er tot en met 2021 € 785 miljoen beschikbaar. De vanaf 2022 structureel beschikbare middelen voor natuurbeheer en uitvoeringskosten zijn bovendien voldoende om de dan te verwachten kosten te kunnen dekken. Daarmee wordt voldaan aan de belangrijke in SWB geformuleerde voorwaarde: 'opgaven en middelen in balans'.

Voor de uitvoering van de ontwikkelopgaven gelden ondermeer de volgende principes:

- de middelen van de uitvoeringsreserve EHS zijn bestemd voor het realiseren van de EHS inclusief de ontwikkelopgave Natura 2000/PAS en het (agrarisch) natuurbeheer;
- deze door Provinciale Staten in de Omgevingsvisie gedefinieerde opgaven worden samen met de SWB-partners binnen de gestelde termijnen gerealiseerd;
- gebiedsgewijze realisering van de EHS waar mogelijk met synergie door ontwikkelopgaven te combineren met versterking van de landbouw, de regionale economie en de wateropgave, met ruimte voor maatwerk.

De kosten van de uitvoering van dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan^{xvii} maken onderdeel uit van de onder de uitvoeringsreserve EHS liggende kostenramingen. Bij deze kostenramingen is uitgegaan van de geactualiseerde Omgevingsvisie, de onderliggende PAS-gebiedsanalyses en de afspraken over middelen en grond zoals vastgelegd in het Bestuursakkoord Natuur^{xviii} en het Natuurpact⁵⁰, alsmede de afspraken in de daarop gebaseerde Bestuurovereenkomst grond⁵¹. Met het vaststellen van het Statenvoorstel is er dekking voor de kosten. Met de partners van SWB zijn procesafspraken gemaakt om tot voorbereiding en realisatie van de opgave te komen. Op 8

⁵⁰ Natuurpact: overeenkomst tussen rijk en provincie in nauw overleg met maatschappelijke organisaties over de ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027

⁵¹ Bestuurovereenkomst grond: overeenkomst tussen het ministerie van Economische Zaken en de Provincies d.d. 26 september 2013

december 2014 hebben de SWB-partners specifieke borgingsafspraken over de programmering en uitvoering van de PAS-maatregelen gemaakt. Deze zijn in een overeenkomst vastgelegd.

8.4.2 *Schadevergoeding*

De Natuurbeschermingswet biedt iedere belanghebbende de mogelijkheid een verzoek tot schadevergoeding bij het bevoegd gezag in te dienen in het geval een aanwijzingsbesluit en/of Natura 2000-beheerplan schade veroorzaakt (art. 31 e.v. Natuurbeschermingswet). Alleen voor schade die redelijkerwijs niet ten laste van de belanghebbende hoort te komen, kan een vergoeding worden toegekend. Daarbij moet onder andere rekening worden gehouden met overige, al verleende, vergoedingen. In het algemeen gesproken komt alle schade die tot de risicosfeer van de betrokkene behoort, niet voor vergoeding in aanmerking.

9 *Vergunningverlening en handhaving*

Dit hoofdstuk gaat in op de vergunningplicht en –procedure vanuit de Natuurbeschermingswet. Bij de beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten (hoofdstuk 5) en de instandhoudingsmaatregelen (zie hoofdstuk 6) wordt voor wat betreft een eventuele vergunningplicht verwezen naar dit hoofdstuk. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is beschreven hoe nu en in de toekomst invulling wordt gegeven aan de handhaving van de Natuurbeschermingswet.

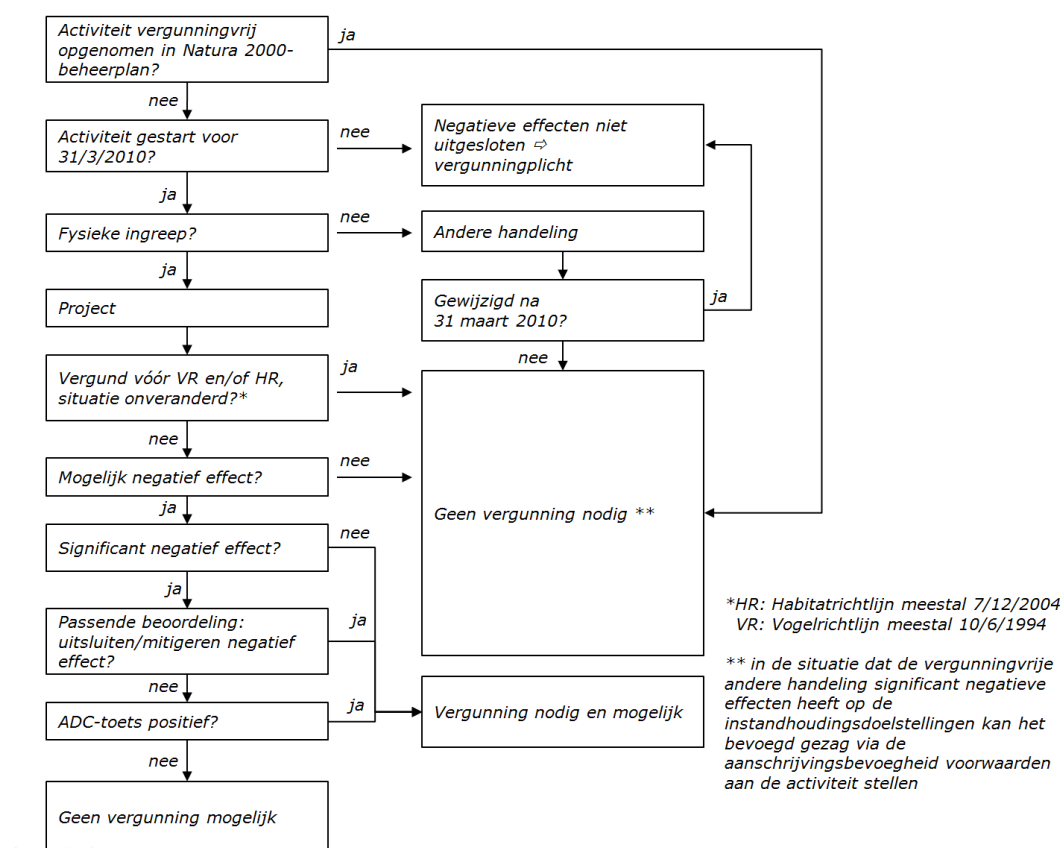
9.1 Vergunningverlening

9.1.1 Vergunningplicht

De Natuurbeschermingswet bevat regels die moeten voorkomen dat activiteiten in of buiten een Natura 2000-gebied effect hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen vormen samen het juridisch kader voor het stellen van voorwaarden aan bestaande activiteiten en het verlenen van een Natuurbeschermingswet-vergunning.

Natura 2000-beheerplannen bevatten een beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten in en/of nabij het betreffende Natura 2000-gebied. Waar nodig zijn in het Natura 2000-beheerplan voorwaarden opgenomen voor de continuering van deze bestaande activiteiten (zie hoofdstuk 5).

Of een activiteit mag plaatsvinden, of daar voorwaarden aan verbonden zijn en of een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig is, is afhankelijk van een aantal factoren. Uit figuur 10 is af te leiden wanneer een activiteit vergunningplichtig is. Deze figuur is bepalend voor niet-stikstof gerelateerde effecten van activiteiten. Voor stikstof gerelateerde effecten van activiteiten wordt verwezen naar de website 'PAS in uitvoering' (<http://pas.bij12.nl/>).

Figuur 10 Activiteiten en vergunningplicht

Voor afwijkingen van bestaande of nieuwe, niet in het Natura 2000-beheerplan beschreven activiteiten in en rondom een Natura 2000-gebied, moet het effect op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied worden bepaald. De initiatiefnemer van de activiteit is verantwoordelijk voor een gemotiveerde beoordeling van de activiteit, rekening houdend met mogelijke cumulatieve effecten. De effectenindicator van het rijk⁵² (zie ook paragraaf 5.3.2) kan daarbij helpen voor niet-stikstof gerelateerde effecten van activiteiten. De effectenindicator geeft aan welke verstoringfactoren in het betreffende Natura 2000-gebied tot negatieve effecten kunnen leiden. Via het rekeninstrument van het PAS (AERIUS) kunnen de stikstof gerelateerde effecten van activiteiten bepaald worden.

Bij de beoordeling van het niet-stikstof gerelateerde deel kan ook gebruik worden gemaakt van de in hoofdstuk 5 gehanteerde methodiek voor het beoordelen van bestaande activiteiten en de daarbij gehanteerde effectafstanden. Deze methodiek is gebaseerd op de meest actuele kennis van mogelijke verstoringfactoren voor habitattypen en -soorten en de bijbehorende effectafstanden⁵³. Deze werkt als volgt:

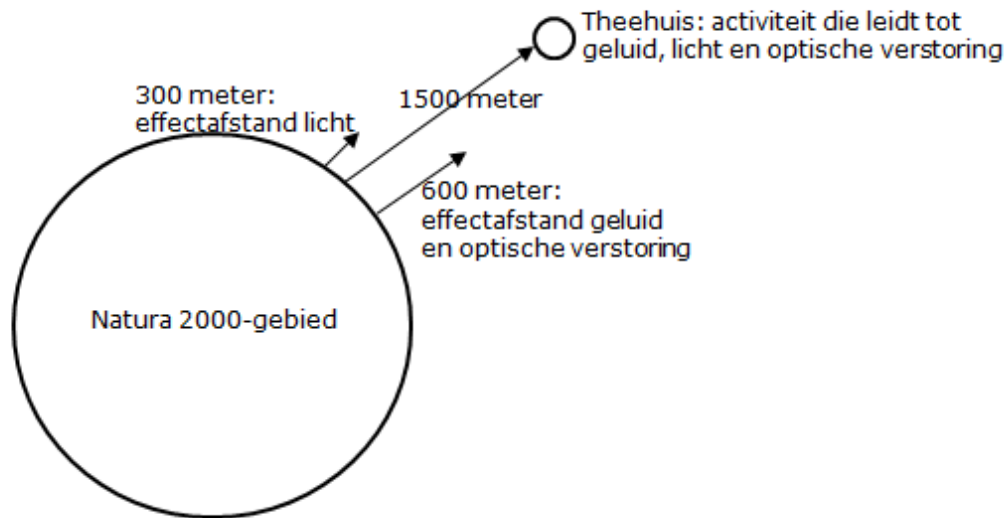
- Stap 1 Beschrijving van de activiteit
Beschrijf de activiteit en benoem de daaruit voortkomende mogelijke verstoringfactoren.
- Stap 2 Beoordeling van de activiteit
Bepaal of de benoemde mogelijke verstoringfactoren effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen (via de effectenindicator voor dit Natura 2000-gebied, paragraaf 5.3.2). Bepaal de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied. Bepaal per verstoringfactor of de bijbehorende effectafstand groter of kleiner is dan de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied.

Als alle effectafstanden van de bij de activiteit behorende mogelijke verstoringfactoren kleiner zijn dan de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied kunnen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen naar alle waarschijnlijkheid worden uitgesloten (zie voor een

⁵² De effectenindicator is een instrument van het rijk waarmee mogelijke schadelijke effecten ten gevolge van de activiteit en plannen kunnen worden verkend (zie <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>)

⁵³ Voor een nadere toelichting zie de Centrale beoordeling

voorbeeld figuur 11). Voor meer duidelijkheid is aan te bevelen dat de initiatiefnemer met het bevoegd gezag in overleg treedt.

Figuur 11 Voorbeeld activiteit en effectafstanden

Wanneer uit de beoordeling volgt dat de activiteit mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen heeft (de activiteit bevindt zich binnen de voor de activiteit geldende relevante effectafstanden) moet de initiatiefnemer een habitattoets opstellen. Wanneer uit de habitattoets blijkt dat negatieve effecten kunnen worden uitgesloten is het niet nodig de vergunningprocedure te doorlopen. Het is aan te bevelen deze bevindingen in een overleg tussen initiatiefnemer en het bevoegd gezag door het bevoegd gezag te laten bevestigen.

Indien negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten is de activiteit vergunningplichtig. Als sprake is van significant negatieve effecten, dan is een passende beoordeling nodig. In de passende beoordeling worden de effecten van de activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen bepaald. Daarbij worden alle aspecten van de activiteit, ook in combinatie met andere activiteiten of plannen, geïnventariseerd en getoetst en worden waar nodig en mogelijk mitigerende maatregelen benoemd. Het bevoegd gezag bepaalt op basis van de resultaten van de passende beoordeling of de betreffende activiteit kan plaatsvinden en onder welke voorwaarden en legt dit vast in een Natuurbeschermingswet-vergunning.

Een Natuurbeschermingswet-vergunning kan worden verleend als één van onderstaande situaties van toepassing is:

1. er zijn wel effecten, maar deze staan het behoud en de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg. In deze situatie hoeft geen volledige passende beoordeling te worden opgesteld maar kan worden volstaan met een toets waarin de effecten worden beschreven en maatregelen worden meegewogen die de effecten verminderen of teniet doen.
2. de effecten kunnen de instandhoudingsdoelstellingen significant negatief beïnvloeden:
 - a. in de passende beoordeling zijn verzachtende maatregelen beschreven, die de effecten verminderen of voorkomen, of
 - b. uit de passende beoordeling blijkt dat er andere alternatieven zijn om het project te realiseren met geen of minder ernstige effecten, de passende beoordeling bevat een uitgewerkt en passend beoordeeld alternatief (n.b. de vergunning wordt in deze situatie verleend voor het alternatief), of
 - c. uit de passende beoordeling blijkt dat er geen andere alternatieven zijn en dat er dwingende redenen van groot openbaar belang met de activiteit gemoeid zijn. Dit laatste geldt niet voor prioritaire habitatsoorten of prioritaire habitattypen. Daarvoor kan in deze situatie alleen een Natuurbeschermingswet-vergunning worden verleend als de activiteit noodzakelijk is in verband met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of om wezenlijk gunstige effecten voor het milieu te bereiken.

Als er sprake is van een situatie onder 2c. kan de Natuurbeschermingswet-vergunning alleen worden verleend als er tevens compenserende maatregelen zijn uitgewerkt om de instandhoudingsdoelstellingen elders⁵⁴, in of grenzend aan het Natura 2000-gebied te herstellen.

9.1.2 Vergunningprocedure

Activiteiten (zie ook hoofdstuk 5) die negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied zijn vergunningplichtig. Deze vergunning wordt op basis van de Natuurbeschermingswet verleend. Daarnaast kan een omgevingsvergunning op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht worden verleend met een verklaring van geen bedenkingen voor het onderdeel Natuurbeschermingswet.

De initiatiefnemer vraagt de vergunning aan bij het bevoegd gezag en levert de daarvoor benodigde informatie aan inclusief (en voor zover nodig) een passende beoordeling waaruit de mogelijke effecten van de voorgenomen activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied blijken.

Het bevoegd gezag toetst of de activiteit het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen en de instandhoudingsmaatregelen (zie hoofdstuk 6) niet belemmert.

Als de bij de vergunningaanvraag aangeleverde informatie niet volledig is, vraagt het bevoegd gezag de initiatiefnemer de vergunningaanvraag voor een bepaalde datum aan te vullen. De vergunningprocedure stopt tot het moment dat de gevraagde aanvullende informatie binnen is of tot de datum die in het verzoek is aangegeven. Als de aanvullende informatie niet of niet volledig wordt geleverd stopt het bevoegd gezag de behandeling van de vergunningaanvraag. De initiatiefnemer kan desgewenst een nieuwe vergunningaanvraag indienen.

Voor de behandeling van de vergunningaanvraag geldt een wettelijke termijn van dertien weken exclusief de weken die nodig zijn voor de aanvulling van de vergunningaanvraag. Het bevoegd gezag kan de behandeltermijn eenmalig met dertien weken verlengen.

Op 8 december 2015 hebben gedeputeerde staten beslist dat vergunningaanvragen worden behandeld volgens de Uniforme Openbare Voorbereidingsprocedure (verder UOV). Om aanvragen correct volgens deze procedure af te handelen is dertien weken te kort. Daarom wordt standaard de behandeltermijn verlengd met de termijn die in de geldende wet is opgenomen. De Natuurbeschermingswet 1998 kent een extra termijn van dertien weken. De Wet natuurbescherming kent waarschijnlijk een extra termijn van zeven weken.

De UOV betekent dat er eerst een ontwerp-besluit op de aanvraag wordt opgesteld en ter inzage wordt gelegd. Belanghebbenden kunnen op dit ontwerpbesluit gedurende zes weken zienswijzen indienen. Na de zienswijzentermijn wordt een definitief besluit op de aanvraag genomen. Hierbij wordt ook ingegaan op de eventueel ingediende zienswijzen. Het definitieve besluit ligt eveneens zes weken ter inzage. Binnen deze tijd kan tegen het definitief besluit beroep worden ingediend bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Beroep is alleen mogelijk voor belanghebbenden die zienswijzen hebben ingediend. In uitzonderingsgevallen is voor belanghebbenden beroep toch mogelijk als hen redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijzen te hebben ingediend. Op de website van de provincie Overijssel is meer informatie te vinden over de procedures.

9.2 Toezicht en handhaving

De Natuurbeschermingswet biedt het kader voor toezicht en handhaving in relatie tot de Natura 2000-beheerplannen (gebiedscontrole, naleving vergunningen etc.). Adequaat toezicht en handhaving zijn nodig voor een goede naleving en dus voor een goede uitvoering van de Natuurbeschermingswet. Toezicht en handhaving zien toe op de controle op de naleving van vergunningen en op het opsporen van en optreden (in het veld) tegen overtredingen van een aantal artikelen van de Natuurbeschermingswet.

⁵⁴ Guideline Europese Commissie mbt artikel 6 van de Habitatrichtlijn: compenserende maatregelen mogen ook in andere Natura 2000-gebieden plaatsvinden; mits het gebied waar de compensatie plaatsvindt de vereiste functies kan vervullen en voldoet aan de voor het oorspronkelijke gebied gehanteerde selectiecriteria.

De Natuurbeschermingswet biedt het bevoegd gezag ook de mogelijkheid maatregelen te nemen ter voorkoming van schade aan natuurwaarden in een Natura 2000-gebied. Zo kan het bevoegd gezag verleende vergunningen intrekken of wijzigen als de situatie daartoe noopt. Het bevoegd gezag kan als dat nodig is ook besluiten de toegang tot een beschermd gebied te beperken.

Op basis van de landelijk ontwikkelde en vastgestelde 'Handreiking handhavingsplan Natura 2000' (IPO, 2013) worden toezicht en handhaving nader uitgewerkt in toezichts- en handhavingsplannen voor de Natura 2000-beheerplannen en handhavingsuitvoeringsprogramma's. Bij het opstellen van het handhavingsplan wordt samengewerkt met de partijen die een taak hebben op dit gebied (zoals de terreinbeherende organisaties).

10 Referenties

-
- ⁱ Ministerie LNV. 2006. Natura 2000 Doelendocument.
- ⁱⁱ Provincie Overijssel. 2009. Werkdocument beheerplan Natura 2000 Boetelerveld. ARCADIS in opdracht van de provincie.
- ⁱⁱⁱ Centrale beoordeling van bestaande handelingen in en rond Natura 2000-gebieden in Overijssel, ARCADIS, 1 juni 2012, Onderbouwing effectafstanden bestaande handelingen Natura 2000-gebieden in Overijssel, ARCADIS, 21 september 2011 en daarin opgenomen referenties
- ^{iv} Ministerie van Economische zaken (2014) www.synbiosys.alterra.nl/natura2000-effectenindicator
- ^v Reijnen, R., Foppen, R. en G. Veenbaas. 1997. Disturbance by traffic of breeding birds: evaluation of the effect and considerations in planning and managing road corridors. *Biodiversity and Conservation*. 6:567-581.
- ^{vi} Lensink, R. Aarts, B. G. W. Anema, L. S. 2011. Bestaand gebruik kleine luchtvaart en beheerplannen Natura 2000. Rapport bureau Waardenburg.
- ^{vii} Provincie Overijssel (2011) Werklijst Evaluatieverslag Beoordeling van voormalige stortplaatsen in de provincie Overijssel.
- ^{viii} Smits, J. Noordijk, J. 2013. Heidebeheer. Moderne methoden in een eeuwenoud landschap. KKNV-uitgeverij. 163pp.
- ^{ix} RVO. 2014. Soortenstandaard Kamsalamander *Triturus cristatus*. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Versie 1.1. 58pp.
- ^x Vijver, M. G. Tamis, W. L. M. 2013. Bestrijden van de Trosbosbes in de Peel. Overzicht van de mogelijkheden voor het inzetten van het chemische bestrijdingsmiddel glyfosaat en biologische bestrijding. Centrum voor Milieuwetenschappen Leiden. Notitienummer 187. 20pp.
- ^{xi} Brenninkmeijer, A. van der Heide, Y. Oord, J. G. 2008. Effectenstudie jacht, beheer en schadebestrijding in Natura 2000-gebieden. Altenburg en Wymenga ecologisch onderzoek. Rapport 1036. In opdracht van Provincie Gelderland. 89pp.
- ^{xii} Royal Haskoning, 2011. Bijvangst muskusrattenbestrijding, trends oorzaken en maatregelen.
- ^{xiii} Sociaaleconomisch perspectief van de PAS; Sociaaleconomische effecten van de Programmatische Aanpak Stikstof, LEI, juni 2013
- ^{xiv} Sociaaleconomisch perspectief van de PAS; Provinciale, regionale en plaatselijke effecten voor Overijssel, LEI, juni 2013
- ^{xv} Uitvoeringsagenda Samen Werkt Beter, november 2013
- ^{xvi} Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS, IPO, 5 maart 2014
- ^{xvii} PAS-maatregelen, niet-PAS maatregelen en onderzoeksmaatregelen (conform 'Maatregelen voor Natura 2000 soorten in Overijssel en in De Wieden en Weerribben in het bijzonder', augustus 2012)
- ^{xviii} Bestuursakkoord Natuur: het geheel aan afspraken tussen rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid, te weten het onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur d.d. 20 september 2011, aanvullende afspraken d.d. 7 december 2011 en de uitvoeringsafspraken d.d. 8 februari 2012 overeenkomst tussen rijk en provincie in nauw overleg met maatschappelijke organisaties over de ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027

Referenties PAS-gebiedsanalyse Boetelerveld

ARCADIS, 2009, Werkdocument beheerplan Natura 2000 Boetelerveld

Atlas van Overijssel. November 2011. Provincie Overijssel.

<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/atlasoverijssel/atlasoverijssel.html>

Arts, G.H.P., E. Brouwer & N.A.C. Smits, Herstelstrategie H3130: Zwakgebufferde vennen, versie november 2012

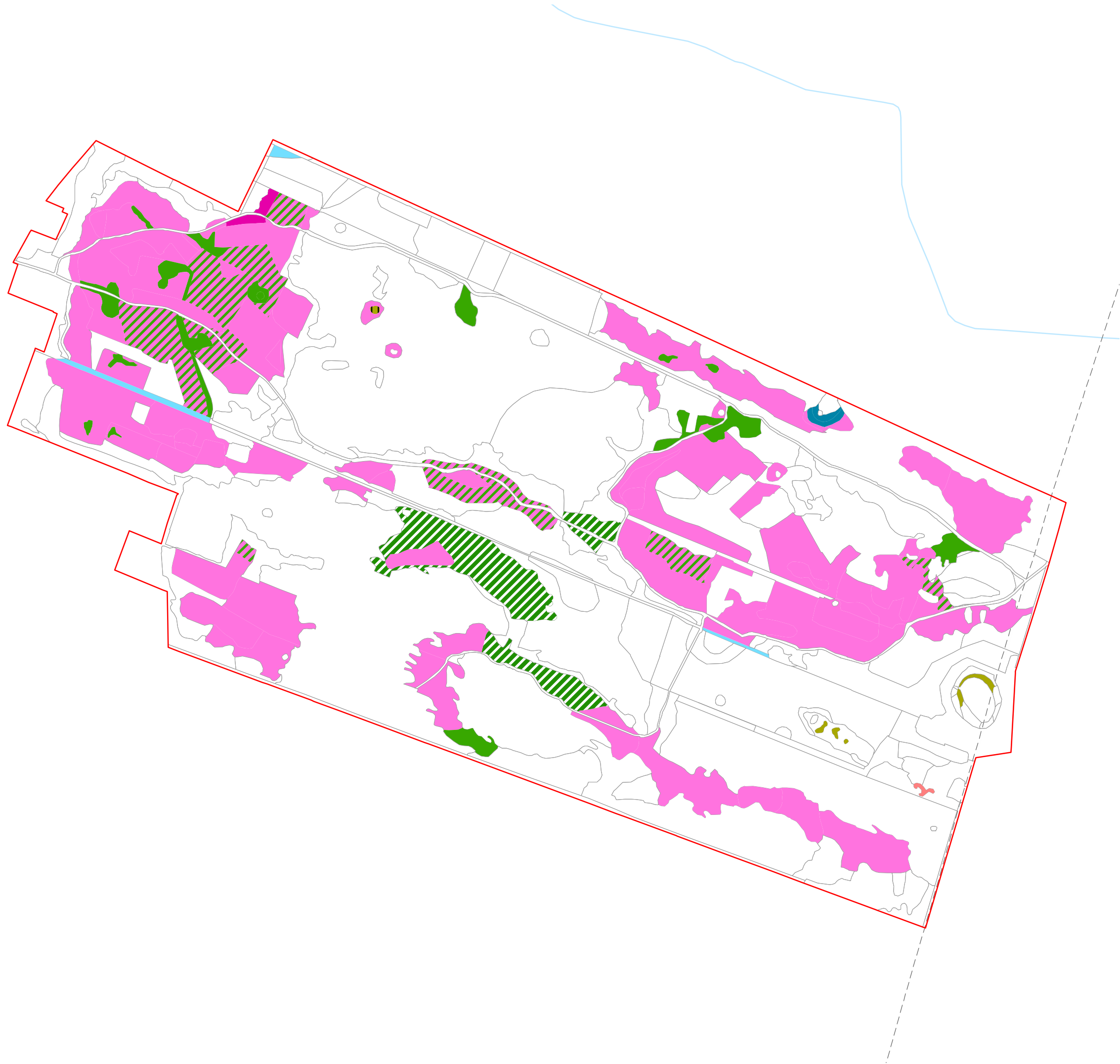
-
- Bakker, S.P., F. Fokkema, J. Snelvangers en M. Knigge (2010). Notitie realisatie randzones Boetelerveld. Notitie waterschap Groot Salland en Landschap Overijssel.
- Beije, H.M., A.J.M. Jansen, Q.L. Slings & N.A.C. Smits, Herstelstrategie H6410 Blauwgraslanden, november 2012
- Beije H.M., A.J.M. Jansen, L. van Tweel-Groot, M.A.P. Horsthuis & N.A.C. Smits, Herstelstrategie H7150: Pioniervegetaties met snavelbiezen, november 2012
- Beije, H.M., A.J.M. Jansen, L. van Tweel-Groot, J. Smits & N.A.C. Smits, Herstelstrategie H4010A: Vochtige heiden (hogere zandgronden), november 2012
- Brouwer, E., Bobbink, R., Meeuwsen, F. & J.G.M. Roelofs 1997. Recovery from acidification in aquatic mesocosms after reducing ammonium- and sulphate deposition. *Aquatic Botany* 56: 119-130.
- Capel, W. & J. Luijendijk, 2010. Achtergronddocument GGOR Boetelerveld. Tauw, Deventer.
- De Graaf, M.C.C. 2000. Exploring the calcicole-calcifuge gradient in heathlands. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, 175p.
- De Haan, M.W.A., 1992. De karakteristieken van duurlijnen van enige grondwaterafhankelijke vegetatietypen. Kiwa-rapport SWE 92.30. Kiwa, Nieuwegein.
- Eysink, A.T.W. & A.J.M. Jansen, 1993. Punthuizen, een Twents blauwgrasland: waterhuishouding, vegetatie en beheer. In: Weeda, E.J. (red.) Blauwgraslanden in Twente, schatkamers van het natuurbehoud, pp. 50-64. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Everts, F.H., E. Brouwer, A.T.W. Eysink, R. van der Burg & H. van Kleef, 2012. Herstelstrategie Nat zandlandschap. Versie november 2012.
- Fokkema, F., 2010. Indicatieve benadering invloed verondieping sloten rondom Boetelerveld. Notitie opgesteld door waterschap Groot Salland.
- Grootjans, A.P. 1985. Changes of groundwater regime in wet meadows. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen.
- Hommel, P.W.F.M., M. Griek, R. Haveman, R.W. de Waal, Verjonging van Jeneverbes (*Juniperus communis* L.) in het Nederlandse heide- en stuifzandlandschap, Directie Kennis 2007
- Hommel, P.W.F.M., H.P.J. Huiskes, R. Haveman & R.W. de Waal 2010. Herstel van jeneverbes-struwelen, Resultaten OBN-onderzoek 2007 – 2010.
- Jansen, A.J.M., 2000. Hydrology and restoration of wet heathland and fen meadow communities. Thesis, Rijksuniversiteit Groningen.
- Jansen, A.J.M., Grootjans, A.P. & M.H. Jalink, 2000. Hydrology of Dutch *Cirsio-Molinietum* meadows: prospects for restoration. *Applied Vegetation Science* 3: 51-64.
- Jansen, A.J.M., 2010. Systeemanalyse Boetelerveld, Coöperatie Unie van Bosgroepen.
- Janssen, J.A.M. & J.H.J. Schaminée, 2008. Europese Natuur in Nederland: Soorten van de habitatrichtlijn.
- Jansen, A.J.M., J. Bouwman & M.A.P. Horsthuis, 2012. Hydro-ecologische systeemanalyse van het Natura 2000-gebied Lonnekermeer. Rapport Unie van Bosgroepen, Ede.
- Jansen, A.J.M., Eysink, A.Th.W. & C. Maas, 2001. Hydrological processes in a *Cirsio-Molinietum* fen meadow: implications for restoration. *Ecological Engineering* 17: 3-20.
- Jansen, A.J.M., Grootjans, A.P. & M.H. Jalink, 2000. Hydrology of Dutch *Cirsio-Molinietum* meadows: prospects for restoration. *Applied Vegetation Science* 3: 51-64.
- Smolders, A.J.P., Lucassen, E.C.H.E.T., Poelen, M. & R. Kuiperij, 2010. Onderzoek ten behoeve van ecohydrologische analyse Stelkampsveld. Concept-rapport 2010.058, onderzoekcentrum B-Ware. In opdracht van Staatsbosbeheer.

-
- Knibbe, M., 1969. Gleygronden in het dekzandgebied van Salland. Stichting voor de Bodemkartering, Wageningen.
- Ministerie van EZ, 2013. definitief aanwijzingsbesluit, Programmadirectie Natura 2000.
- Ministerie van EZ, 2011. 99% versie aanwijzingsbesluit, Programmadirectie Natura 2000.
- Ministerie van EZ, 2011. Juridisch houdbare ecologische toets van het maatregelenpakket per Natura2000-gebied. Programmadirectie Natura 2000, versie 29 april 2011.
- Ministerie van EZ, 2012. Herstelstrategieën voor de habitattypen (versies per maart 2012).
- Ministerie van LNV, 2007: Ontwerp aanwijzingsbesluit Natura 2000 gebied Boetelerveld.
- Ministerie van LNV, 2008: Profielendocument habitattypen.
- Mol, J. & H. van Dobben 2010, in prep. Berekeningen N accumulatie in bodem en vegetatie met het model.
- Nijssen, M.E., H.M. Beije, J.H. Bouwman, D. Groendendijk & N.A.C. Smits, Herstelstrategie Zwakgebufferde sloot (leefgebied 3), november 2012
- Programmadirectie Natura 2000, 2012. BIJLAGEN Deel II Habitat- en vogelrichtlijnsoorten en de gevoeligheid voor stikstof van het leefgebied, versie november 2012.
- Roelofs, J.G.M., Schuurkes, J.A.A.R. & A.J.M. Smits 1984. Impact of acidification and eutrophication on macrophyte communities in soft waters. II Experimental studies. Aquatic Botany 18: 389-411.
- Runhaar, J., Jalink, M.H., Hunneman, H., Witte, J.P.M., Hennekens, S.M., 2009. Ecologische vereisten habitattypen. KWR en Alterra, i.o.v. Ministerie van LNV, directie Kennis. Rapportnummer KWR 09.018.
- Schuurkes, J.A.A.R., M.A. Elbers, J.J.F. Gudden & J.G.M. Roelofs 1987. Effects of simulated ammonium sulphate and sulphuric acid rain on acidification, water quality and flora of small-scale soft water systems. Aquatic Botany 28: 199-225.
- Smits, N.A.C., A. Aptroot, P.W.F.M. Hommel, H.P.J. Huisjes & H.F. van Dobben, Herstelstrategie H5120: Jeneverbesstruwelen, november 2012
- Van Dobben, H., Bobbink, R., Bal, D. en Van Hinsberg, A., 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra rapport 2397, Alterra, Wageningen UR.

Bijlage 1 Habitattypenkaart

Bijlage 2 PAS beheermaatregelen kaart

Bijlage 3 PAS inrichtingsmaatregelenkaart

Natura2000 Habitatkarteringen

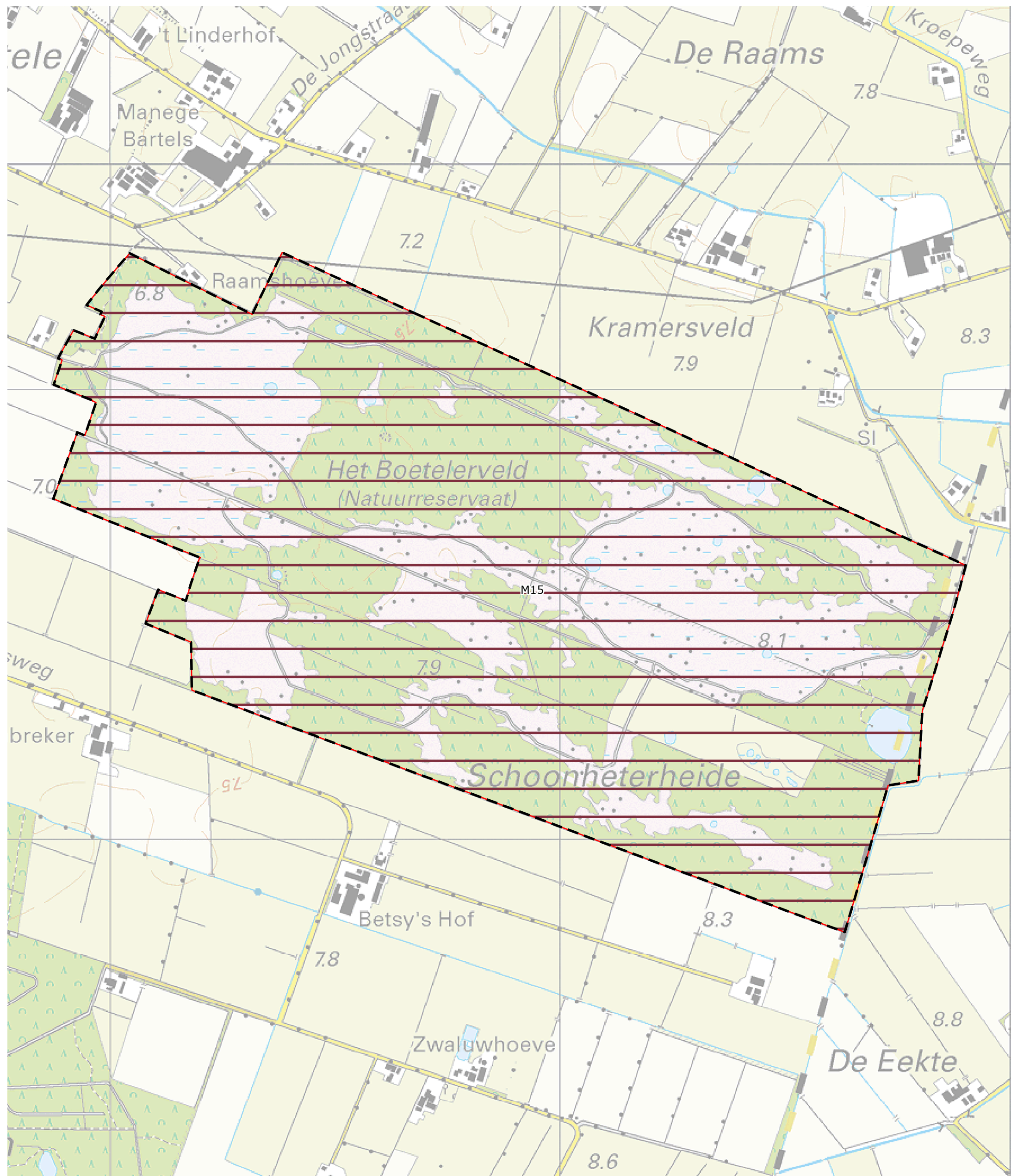
Boetelerveld

aanduidingen

- Natura-2000 begrenzing
- Habitattypen**
- H0000, geen habitatype
 - H3130, Zwakgebufferde vennen
 - H4010A, Vochtige heiden (hogere zandgronden)
 - H4030, Droge heiden
 - H5130, Jeneverbesstruwelen
 - H6230, Heischrale graslanden
 - H6410, Blauwgraslanden
 - H7150, Pioniervegetaties met snavelbiezen
- Zoekgebieden**
- ZGH3130, Zoekgebied zwakgebufferde vennen
- Combinaties**
- Combinatie H4010A, H7150, (met dominantie van H4010A)
 - Combinatie H7150, H4010A, (met dominantie van H7150)

Beleidsinformatie, juli 2015 nr. 150215-41

0 0,1 0,2 0,3 0,4 km

Beheermaatregelenkaart PAS Overijssel

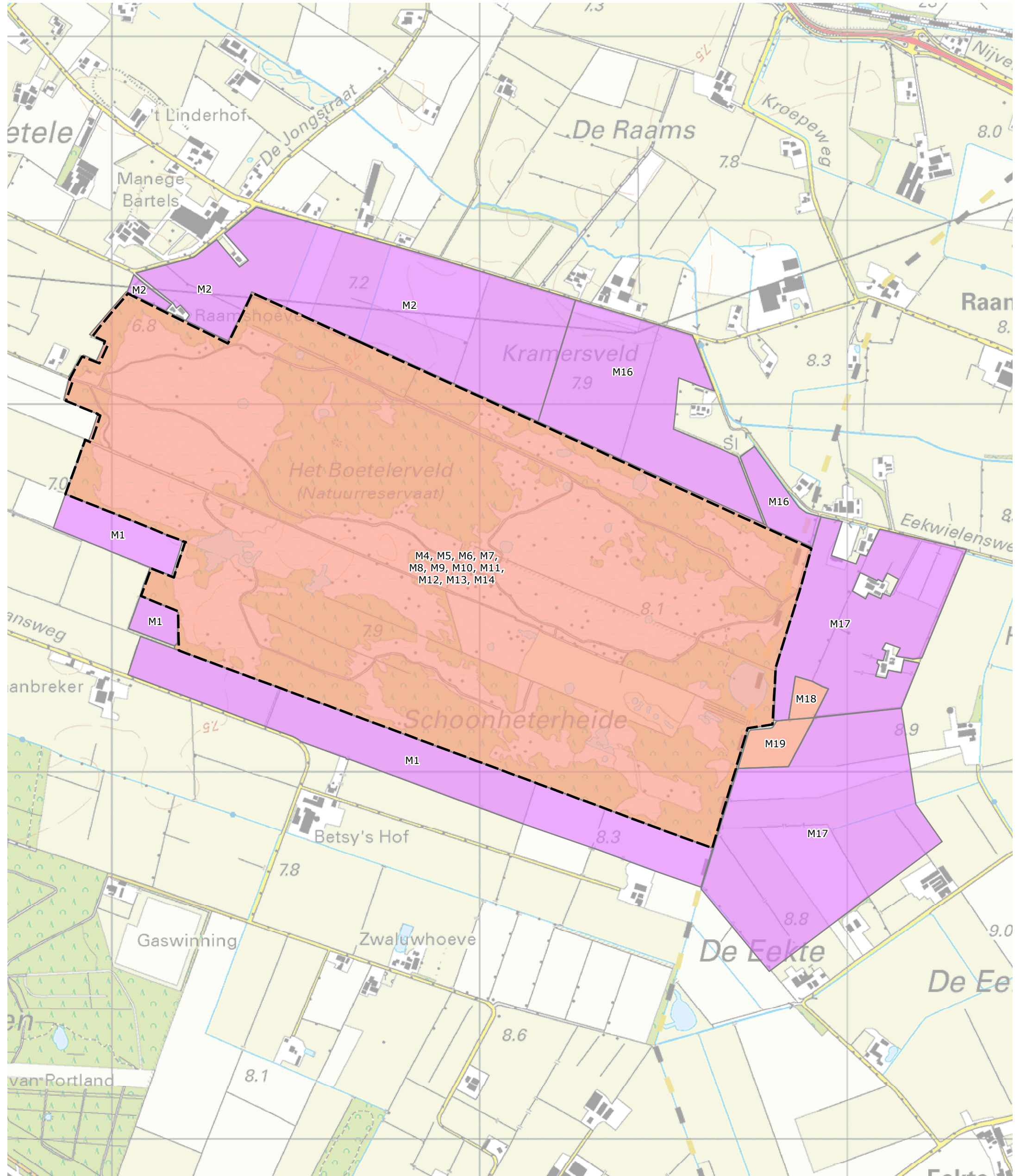
Boetelerveld

Deze kaart hoort bij de Gebiedsanalyse PAS, zie tabellen h4. Inrichtingsmaatregelen zijn in een aparte kaart opgenomen. Maatregelen die een onderzoeksopgave betreffen zijn niet op kaart weergegeven.

 Natura2000 begrenzing
 beheermaatregel (zie maatregelnummers op kaart)

Beleidsinformatie mei 2015 tek.nr 150118-Boetelerveld

0 400 Meters

Inrichtingsmaatregelenkaart PAS Overijssel

Boetelerveld

Deze kaart hoort bij de Gebiedsanalyse PAS, zie tabellen h4. Beheermaatregelen zijn in een aparte kaart opgenomen. Maatregelen die een onderzoeksopgave betreffen zijn niet op kaart weergegeven.

Vererving van gronden gebeurt op basis van een door Gedeputeerde Staten vastgesteld verwervingsplan voor dit Natura 2000 gebied.

 Natura2000 begrenzing

Maatregel

verwerven/inrichten

inrichten

Termijn

 Lange termijn

 Korte termijn

Bijlage 4 Invloedsafstand perceelontwatering

Provincie Overijssel, december 2014

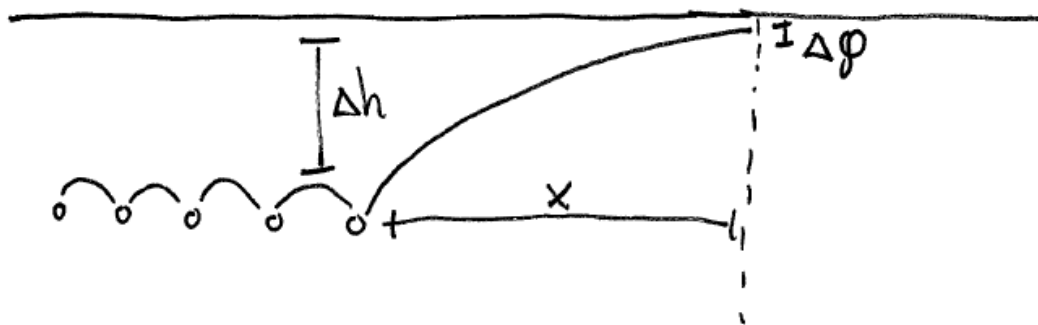
1. Beheerplannen Natura2000

Het aanleggen van perceelontwatering (buisdrainage of greppels) kan leiden tot daling van de grondwaterstand in een nabijgelegen Natura 2000-gebied en daarmee tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen. Aanleg van perceelontwatering wordt daarom beoordeeld als activiteit in de beheerplannen.

In deze notitie wordt onderbouwd vanaf welke afstand een significante verlaging van de grondwaterstand door perceelontwatering kan worden uitgesloten. Aanleg van perceelontwatering buiten deze afstand kan op basis daarvan worden vrijgesteld van vergunningplicht in het kader van de Natuurbeschermingswet.

2. Conceptueel model

De invloedsafstand van een gedraineerd gebied kan analytisch worden berekend (Schunselaar et al. 2013). De berekening gaat uit van een gedraineerd gebied dat zich op een afstand x van een nat natuurgebied bevindt. Op de grens met het natuurgebied is de verlaging van de grondwaterstand ($\Delta\phi$) als gevolg van drainage maximaal 5 cm (figuur 4.1). Dit is een algemeen geaccepteerde grenswaarde voor het beoordelen van effecten van een verandering van de grondwaterstand (ACSG, 2014).

Figuur 4.1. Schematische voorstelling van het effect van perceelontwatering in een conceptueel model

In het gedraineerde gebied is voor aanleg van nieuwe perceelontwatering al reguliere landbouwkundige ontwatering aanwezig, maar door bijvoorbeeld een lage maaiveldhoogte ligt de grondwaterstand in de winter en het voorjaar te dicht onder maaiveld voor een optimale draagkracht.

Aanleg van perceelsdrainage heeft twee gevolgen: de drainageweerstand in het gedraineerde gebied wordt verlaagd van enkele honderden dagen naar enkele tientallen dagen en de grondwaterstand in het perceel wordt verlaagd tot een niveau dat in de winter en het voorjaar iets boven het niveau van de drains ligt. Dit leidt tot een verandering Δh van de grondwaterstand in het gedraineerde gebied als gevolg van de aanleg van perceelontwatering.

3. Berekening

De afstand x waar een maximaal toelaatbare verlaging van de grondwaterstand $\Delta\phi$ optreedt is analoog aan de werkwijze van Van der Gaast & Massop (2003) te berekenen met de volgende formule¹ (Wesseling, 1973):

$$x = -\lambda \ln (\Delta\phi/\Delta h)$$

Hierin is x de afstand tot het gedraineerde gebied, $\Delta\phi$ de verlaging van de grondwaterstand op de grens van het natuurgebied en Δh de verlaging van de grondwaterstand in het gedraineerde gebied. De parameter λ is de spreidingslengte van het freatisch grondwater in het tussenliggende landbouwgebied met reguliere ontwatering.

Op basis van de gekozen technische uitgangspunten (zie tekstkader) geldt $\Delta\phi=5$ cm en $\Delta h=50$ cm. De formule is daarmee te vereenvoudigen tot:

$$x = -2,3 \lambda$$

¹ Deze formule staat bekend als de formule van Mazure en geeft de verlaging van de grondwaterstand in een gebied met watervoerende sloten vanaf een gebied met een gegeven grondwaterstand. De formule is hier zo geschreven dat de invloedsafstand x direct is te berekenen.

Technische uitgangspunten

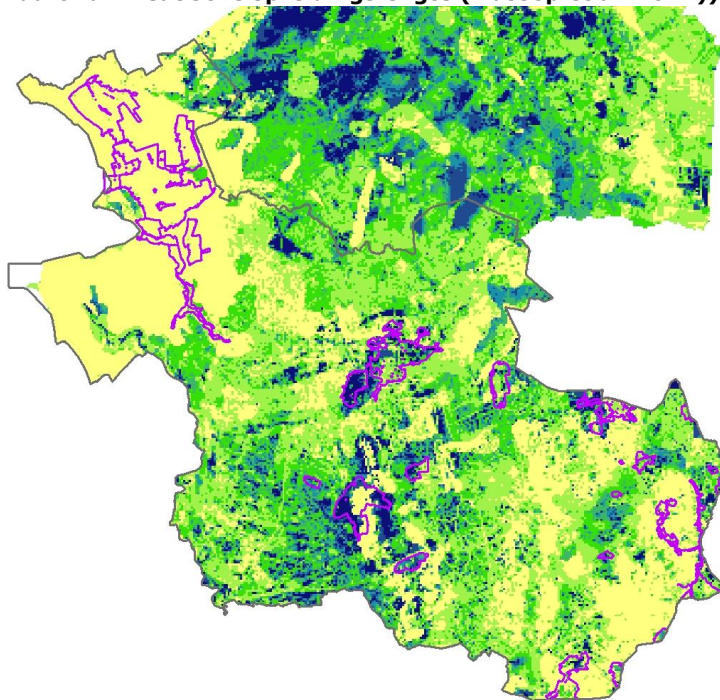
Voor de berekening gelden de volgende technische uitgangspunten:

1. Het effect van perceelsdrainage werkt over een langere periode en mag daarom stationair worden berekend (Schunselaar et al. 2013)
2. Perceelsdrainage voert alleen water af in de winter en het voorjaar, in de zomer is de grondwaterstand weggezakt en voert de perceelsdrainage geen water af (Schunselaar et al. 2013).
3. Aangenomen wordt dat de verlaging Δh van de grondwaterstand in gedraineerde percelen in de winter en het voorjaar maximaal 50 cm bedraagt. Deze veronderstelling wordt nader onderbouwd in bijlage 4.1.
4. Een verlaging $\Delta \phi$ van de freatische grondwaterstand van 5 cm of meer wordt beoordeeld als een verlaging waarbij significant negatieve effecten op natte natuur niet meer zijn uit te sluiten. De grondwaterverlaging op de grens met het Natura2000 gebied mag daarom niet meer zijn dan $\Delta \phi = 5$ cm. Dit is het gebruikelijke criterium voor het beoordelen van effecten van grondwaterstandsverandering (ACSG, 2014).

Freatische spreidingslengte

Voor de berekening is spreidingslengte λ bepaald uit de kaart van de freatische spreidingslengte van Alterra (Massop et al. 2012). Per Natura2000-gebied is de mediaan bepaald van alle voorkomende freatische spreidingslengtes per gridcel van 250 bij 250 meter in het landbouwgebied in een kilometer rondom het Natura2000-gebied².

Figuur 12. Kaart van freatische spreidingslengte (Massop et al. 2012))

4. Te hanteren invloedsafstanden

Op basis van de beschreven werkwijze worden invloedsafstanden berekend zoals weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 4.1. Spreidingslengte, berekende invloedsafstand en relatieve kwelflux vanuit het gebied buiten de te hanteren invloedsafstand voor Natura2000 gebieden in Overijssel

Gebied	Lambda	Berekende afstand	Te hanteren afstand
--------	--------	-------------------	---------------------

² De mediaan geldt als een schatter die weinig gevoelig is voor uitschieters (extreem hoge of extreem lage waarden, in dit geval van de spreidingslengte). In dit geval blijkt de mediaan van de spreidingslengte lager te zijn dan het gemiddelde. Dat is te verklaren door het veelvuldig voorkomen van hoger gelegen gronden met een hoge spreidingslengte. Omdat deze gronden veelal niet drainagebehoefstig zijn is het onwenselijk als deze zwaar meetellen in het bepalen van de spreidingslengte rondom een Natura2000-gebied.

Aamsveen	59	136	200
Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	318	731	700
Bergvennen & Brecklenkampse veld	347	798	800
Boetelerveld	688	1582	1500
De Borkeld	322	741	700
Buurserzand & Haaksbergerveen	149	343	350
De Wieden	20	46	
Dinkelland	217	499	500
Engbertsdijksvenen	442	1017	1000
Landgoederen Oldenzaal	55	127	200
Lemselermaten	468	1076	1000
Lonnekermeer	386	888	900
Oldematen en Veerslootlanden	17	39	
Sallandse heuvelrug³	535	1231	1200
Springendal & Dal van de Mosbeek	416	957	900
Uiterwaarden Zwarte Water & Vecht	33	76	
Vecht & Beneden-Regge	301	692	700
Weerribben	21	48	
Wierdense veld	505	1162	1100
Witte veen	146	336	350

Afronding van invloedsafstanden

Gezien de onzekerheidsmarge in uitgangsmateriaal en berekeningsmethode zijn de berekende invloedsafstanden afgerond naar een te hanteren invloedsafstand voor het beoordelen van vergunningplicht. De afronding is gebaseerd op een deskundigenoordeel waarbij grote afstanden waar mogelijk naar beneden zijn afgerond en kleine afstanden naar boven.

In de gekozen werkwijze wordt aangenomen dat de eigenschappen van het ontwateringstelsel constant zijn over een groter gebied. Bij een relatief kleine invloedsafstand zal deze aanname minder goed opgaan, zodat het voor de hand ligt naar boven af te ronden. Daarentegen is bij een grote invloedsafstand de kans groter dat het effect van perceelsdrainage extra wordt gedempt door aanwezigheid van grote drainerende watergangen. Daarom ligt bij een grote invloedsafstand afronding naar beneden voor de hand.

Door afronding van de berekende invloedsafstanden wordt voorkomen dat ten onrechte een te kleine afstand wordt gehanteerd, zonder dat onnodige vergunningplicht ontstaat.

Invloedsafstand in veengebieden

Voor Natura2000-gebieden in het laagveengebied worden zeer geringe invloedsafstanden berekend. Dit geldt voor Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht, Oldematen en Veerslootlanden, Wieden en Weerribben.

Uit navraag bij Alterra blijkt dat wordt verondersteld dat effecten van een ingreep beperkt blijven tot het freatisch grondwater in de veenlaag. Veen heeft een geringe horizontale doorlatendheid en een hoge verticale weerstand, wat leidt tot een geringe spreidingslengte van maximaal 20 – 40 meter. Deze veronderstelling sluit aan bij de praktijk: Oppervlaktewaterpeilen in laagveengebieden liggen dicht onder maaiveld en het effect van perceelsontwatering zal daarom in de praktijk beperkt blijven tot de veenlaag. Voor de Natura2000-gebieden in laagveen kan daarom in het Natura 2000- beheerplan een geringe invloedsafstand voor perceelsdrainage gehanteerd worden, met de aanvullende voorwaarde dat perceelsdrainage in de veenlaag wordt aangelegd.

Ingrepen die effect hebben op de zandondergrond onder het veenpakket zullen juist een zeer grote invloedsafstand hebben. Dat komt doordat het zandpakket onder de veenlaag een zeer grote spreidingslengte

³ De spreidingslengte voor het Natura2000-gebied Sallandse heuvelrug is gebaseerd op de mediaan van gridcellen in een kilometer rondom de stuwwal. Hiermee wordt voorkomen dat de spreidingslengte deels wordt gebaseerd op de spreidingslengte van het bosgebied op de stuwwal dat niet binnen de Natura2000-begrenzing ligt.

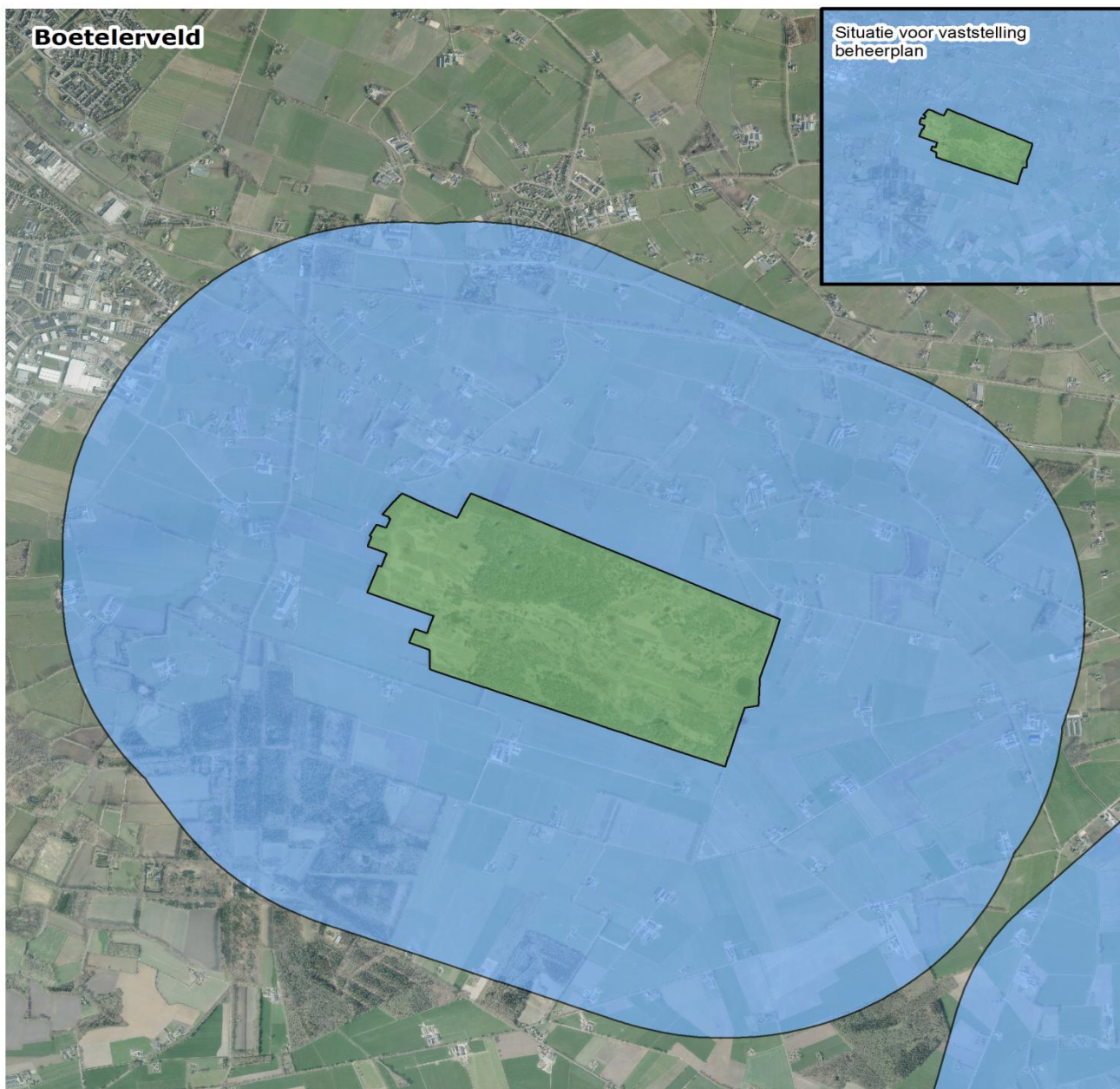
heeft. Peilveranderingen in waterschapsleidingen waarvan de bodem onder de veenlaag ligt kunnen daardoor tot op zeer grote afstand effect hebben. Hetzelfde geldt voor perceelsdrainage die in de zandondergrond wordt aangelegd. Het effect van een ingreep in de zandondergrond dient per situatie te worden beoordeeld.

Beoordeling van effecten binnen de invloedafstand

Binnen de berekende invloedafstanden kan een significant negatief effect van aanleg van perceelontwatering niet op voorhand worden uitgesloten. Voor aanleg van nieuwe perceelontwatering binnen deze afstand dient de initiatiefnemer dan ook zelf aan te tonen dat significant negatief effect is uit te sluiten. Dat vraagt een onderbouwing die per situatie kan verschillen. De initiatiefnemer is daarbij niet gebonden aan de algemene uitgangspunten in deze notitie aangezien bij het optreden van effecten op korte afstand de lokale omstandigheden een relatief grote invloed zullen hebben. Een benadering zoals in deze notitie, waarbij effecten van ontwatering gemiddeld worden over grotere afstanden, is dan minder goed toepasbaar

Referenties

- ACSG (2014). Protocol. Beschrijving behandeling verzoeken om onderzoek naar schade. AdviesCommissie Schade Grondwater, Utrecht.
- Massop, H.Th.L, C. Kwakernaak & P.J.T. van Bakel (2012). Fysieke onderlegger voor het Deltaprogramma. Kansen voor waterconservering in regionale stroomgebieden. Alterra-rapport 2287. Alterra, Wageningen.
- Naudin-Ten Cate, R., T. Tjooitink & M. Wentink (2000) Cultuurtechnisch Vademecum. Handboek voor inrichting en beheer van land, water en milieu Doetinchem, Elsevier bedrijfsinformatie.
- Schunselaar, S.S., P.E. Dik & S. Rijpkema (2013). Uitwerking beïnvloedingszones N2000. Externe werking drainage en beregening. Grontmij, Assen.
- Sluijter, R. (2011). De Bosatlas van het klimaat. Noordhoff Uitgevers Groningen/KNMI De Bilt.
- Van Bakel, P.J.T., E.M.P.M. van Boekel & I.G.A.M. Noij (2008). Modelonderzoek naar effecten van conventionele en samengestelde, peilgestuurde drainage op de hydrologie en nutriëntenbelasting. Alterra-rapport 1647. Alterra, Wageningen.
- Van der Gaast, J.W.J. & H. Th. L. Massop (2003). Spreidingslengte voor het beheergebied van Waterschap Veluwe. Alterra-rapport 653. Alterra, Wageningen.
- Wesseling, J. (1973). Theories of Field Drainage and Watershed Runoff. 13 Seepage. ILRI, Wageningen.

bijlage/kaart

Zone mogelijk effect agrarische activiteit drainage op Natura 2000 gebied

Effect-afstand drainage Boetelerveld: 1500 m

aanduidingen

- Natura 2000 gebied
- Zone mogelijke vergunningplicht Nb-wet agrarische activiteit drainage
- Geen vergunningplicht Nb-wet voor agrarische activiteit drainage*

Beleidsinformatie, Januari 2016, nr. 160015-1 Boetelerveld

0 200 400 600 Meter

* N.B. Nabij een provinciegrens kan vergunningplicht gelden i.v.m. Natura 2000 gebied in naastgelegen provincie(s)

Bijlage 4.1. Onderbouwing verlaging grondwaterstand in een gedraineerd perceel

Voor de berekening in deze notitie dient de verlaging van de grondwaterstand in een gebied met nieuwe perceelsontwatering te worden opgegeven. De gebruikte schatting $\Delta h = 50$ cm wordt in deze bijlage nader onderbouwd.

Schatting op basis van vuistregels

Uitgangspunt is dat drainage wordt aangelegd in een landbouwgebied, dus in een situatie waarin al ontwatering aanwezig is. Bij een drainageweerstand van 300 tot 400 dagen en een neerslagoverschot in het winterhalfjaar van 200 mm (Sluijter, 2011) is de opbolling $300 \cdot (200/180/1000) = 34$ cm.

Bij aanleg van buisdrainage neemt de drainageweerstand af tot ongeveer 70 dagen en wordt de opbolling 8 cm. Aangenomen dat buisdrainage 5 tot 10 cm boven het slootpeil ligt is de verlaging van het grondwater op perceelsniveau als gevolg van aanleg van perceelsontwatering in de winter ongeveer 30 – 40 cm.

Onderbouwing op basis van modelberekeningen

Onderstaande tabel met getallen uit Van Bakel et al. (2008, p58) geeft een onderbouwing op basis van modelberekeningen. In deze studie zijn berekeningen uitgevoerd met een landelijk grondwatermodel, gekoppeld aan een model van de onverzadigde zone. Onderstaande getallen geven effecten van aanleg van perceelsdrainage in voorheen ongedraineerd landbouwgebied (voor enkele zandgebieden in Brabant).

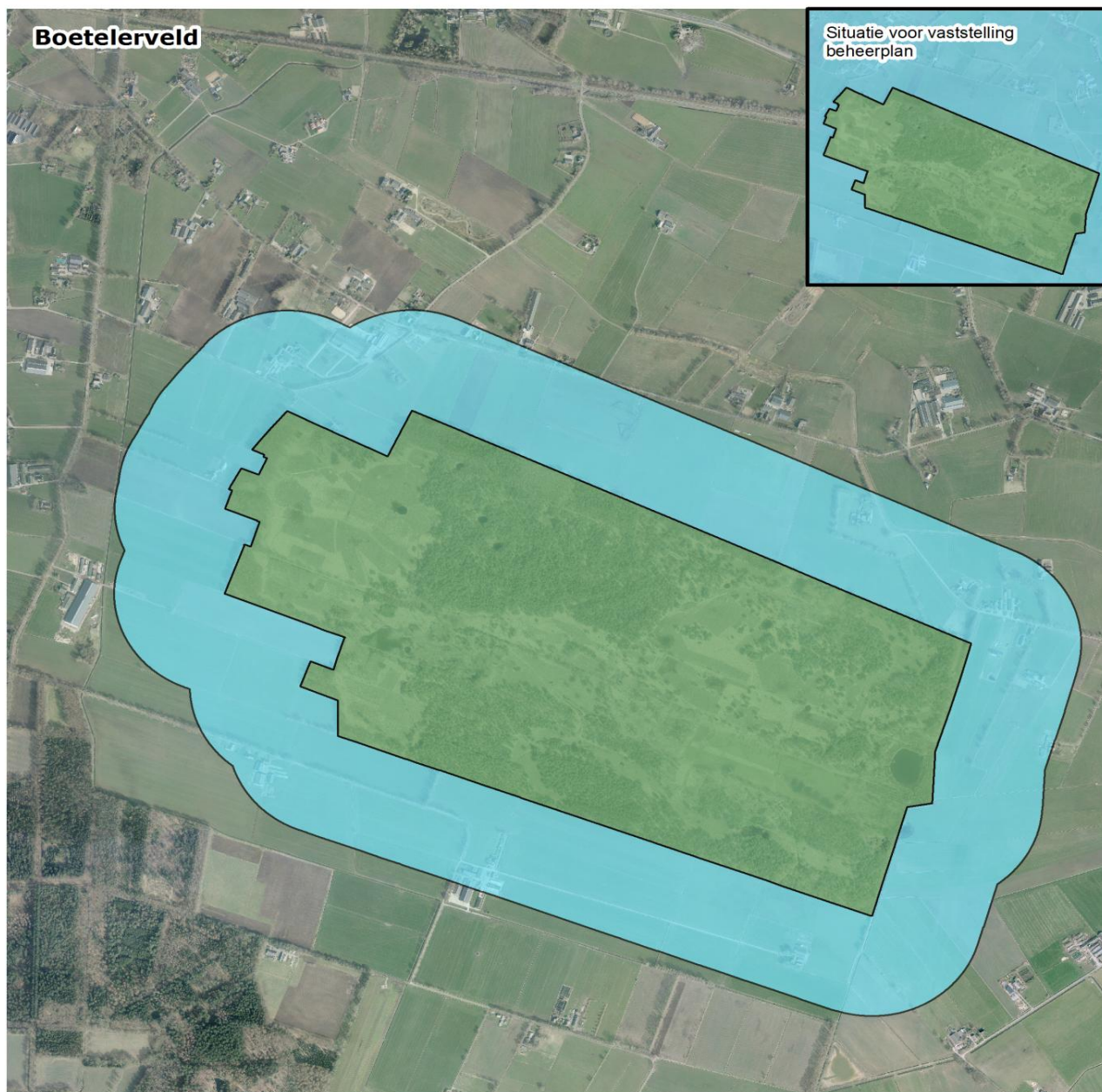
Tabel 4.2. Effect van perceelsdrainage op de GHG, GLG en GVG in zandgebieden (de flux betreft de toestroming door de onderrand, een positief getal is kwel naar het perceel).

Plot	3059	4603	4974	5055	5325	5496	5622	5654	5724
GHG	18	23	46	52	28	42	34	26	47
GLG	137	139	142	147	123	153	123	79	148
GVG	68	47	65	76	46	54	51	45	71
flux mm/d	0,11	0,36	-0,01	-0,26	0,28	0,02	0,4	2,35	-0,24
GHG	70	71	78	82	77	80	77	71	85
GLG	143	146	144	151	127	158	126	104	153
GVG	96	85	90	96	87	88	87	81	97
flux mm/d	0,48	0,58	0,2	0,06	0,63	0,3	0,69	2,52	0,04
dGHG	-52	-48	-32	-30	-49	-38	-43	-45	-38
dGLG	-6	-7	-2	-4	-4	-5	-3	-25	-5
dGVG	-28	-38	-25	-20	-41	-34	-36	-36	-26
dFlux	0,37	0,22	0,21	0,32	0,35	0,28	0,29	0,17	0,28

Uit bovenstaande blijkt dat de verlaging van de wintergrondwaterstand (GHG) weliswaar in de orde grootte van 40 cm ligt, maar dat een verlaging tot 50 cm niet is uit te sluiten. Omdat voor het vergunning vrij stellen ieder significant negatief effect op voorhand moet kunnen worden uitgesloten wordt in deze notitie gerekend met 50 cm, wat als een maximaal te verwachten verlaging wordt beschouwd.

De tabel laat ook zien dat buisdrainage ertoe leidt dat aanzienlijke toename van de kwel naar gedraineerde percelen wordt berekend. Dat is in lijn met de verwachting, dat gedraineerde percelen grondwater uit de omgeving zullen aantrekken.

Bijlage 5 Invloedsafstand kleine grondwateronttrekkingen

bijlage/kaart

Zone mogelijk effect kleine grondwateronttrekkingen op Natura 2000 gebied

Effect-afstand: 300 m

- aanduidingen
- Natura 2000 gebied
 - Zone mogelijke vergunningplicht Nb-wet kleine grondwateronttrekkingen
 - Geen vergunningplicht Nb-wet voor kleine grondwateronttrekkingen*

Beleidsinformatie, Januari 2016, nr. 160015-2 Boetelerveld

0 150 300 450Meter

* N.B. Nabij een provinciegrens kan vergunningplicht gelden i.v.m. Natura 2000 gebied in naastgelegen provincie(s)

provincie Overijssel

Bijlage 6 Beoordeelde melkveehouderijen op het aspect lichthinder

Bestaande melkveehouderijen binnen 300 meter van Boetelerveld. In hoofdstuk 5 zijn alle agrarische activiteiten beoordeeld. Deze bijlage gaat specifiek in op lichthinder op lichtgevoelige habitatsoorten

Voor bestaande melkveehouderijen geldt:

- Als in de huidige situatie geen lichtverstoring optreedt is de beoordeling van de (open) stallen⁴ groen.
- Indien sprake is van een open stal kunnen significant negatieve effecten door lichtverstoring op instandhoudingsdoelstellingen niet worden uitgesloten. Met mitigerende maatregelen zijn deze effecten waarschijnlijk te voorkomen of te verzachten (beoordeling geel).
- Als het niet bekend is of sprake is van een open stal is meer informatie nodig (beoordeling oranje).

De Centrale Beoordeling geeft geen uitsluitsel over mogelijk significant negatieve effecten als gevolg van lichthinder door stallen. De beoordeling is gebaseerd op aanvullende informatie van de provincie en haar partners.

Beoordeling	Bedrijfsnaam	Straat	Nr.	Postcode	Plaats	Onderbouwing beoordeling
Groen	Stal Zonnenberg	Eekwielen sweg	7	7448PT	Haarle, Hellendoorn	Voldoende landschapselement en tussen de stal en het leefgebied van de kamsalamander.
Groen	J.A.W. Lorkeers	Eekwielen sweg	5	7448PT	Haarle, Hellendoorn	Voldoende landschapselement en tussen de stal en het leefgebied van de kamsalamander.
Groen	A.J. Broekman	Eekwielen sweg	3	7448PT	Haarle, Hellendoorn	Voldoende landschapselement en tussen de stal en het leefgebied van de kamsalamander.
Groen	P.C. Speelman	Speelman sweg	15	8111MH	Heeten	Voldoende landschapselement en tussen de stal en het leefgebied van de kamsalamander.

⁴ Met stal wordt bedoeld de fysieke aanwezigheid van het gebouw

Bijlage 7 Beoordeelde bedrijven met SBI-code

Voor bestaande overige bedrijven met een SBI-code geldt:

- Als in de huidige situatie geen significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen is de beoordeling van de bestaande activiteiten van het betreffende bedrijf groen;
- Indien significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten maar met mitigerende maatregelen waarschijnlijk te voorkomen of te verzachten zijn is de beoordeling geel;
- Als niet bekend is of er mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn is meer informatie nodig (beoordeling oranje).

Beoordeling	Bedrijf	Categorie	Afstand tot Natura 2000-gebied	Mogelijke verstoringsfactor	Onderbouwing beoordeling
Groen	J.A.B. Voorveld	Zand en grind	1.373 meter	Geluid	Zeer kleinschalige handel.
Groen	Looije	Zand en grind	1.267 meter	Geluid	Geluid is ingeperkt vanwege omliggende woningen.

Bijlage 8 Beoordeelde bedrijven recreatie en toerisme

Voor bestaande recreatiebedrijven geldt:

- Als in de huidige situatie geen significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen is de beoordeling van de bestaande activiteiten van het betreffende bedrijf groen;
- Indien significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten maar met mitigerende maatregelen waarschijnlijk te voorkomen of te verzachten zijn is de beoordeling geel;
- Als niet bekend is of er mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn is meer informatie nodig (beoordeling oranje).

Zie voor een nadere toelichting op de beoordeling paragraaf 5.4.13.

Beoordeling	Bedrijfsnaam	Adres	Plaats	Afstand tot Natura 2000-gebied
Groen	Manege H.L. Bartels	Raamsweg 12	Mariënheem	259 meter
Groen	De Zwaluw Hoeve	Speelmansweg 19	Heeten	589 meter
Groen	Camping 't Linderhof	Raamsweg 23	Mariënheem	455 meter

Bijlage 9 Overzicht PAS- en niet-PAS maatregelen

Maatregel		
PAS		
M1	beheer en inrichting	Verwijderen ontwatering in percelen grenzend aan de zuidgrens van Natura 2000-gebied
M2	beheer en inrichting	Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en voortzetting agrarisch gebruik in percelen ten noordwesten van Natura 2000-gebied
M4	beheer en inrichting	Dempen van alle greppels en sloten met nutriëntenarme leem in het Natura 2000-gebied
M5	beheer en inrichting	Vereffenen van rabatstelsels in het gebied
M6	beheer en inrichting	Dempen van recentelijk gegraven poelen met nutriëntenarme leem in het gebied waarbij slechtdoorlatende bodem wordt hersteld (binnen Natura 2000-gebied)
M7	beheer en inrichting	Verwijderen van bosareaal (binnen het Natura 2000-gebied), ten behoeve van vermindering verdamping
M8	beheer en inrichting	Verwijderen boomopslag, gevolgd door plaggen (opslag verwijderen, dunnen, plaggen en/of strooiselverwijderen)
M9	beheer en inrichting	Schonen ven (Grote rietgat), indien de vegetatie integraal is gedegradeerd. Deze maatregel is niet nodig indien door de andere beheer- en inrichtingsmaatregelen een open vegetatiestructuur en beperkte stapeling van organische stof in stand kan worden gehouden
M10	beheer en inrichting	Periodiek kleinschalig plaggen
M11	beheer en inrichting	Periodiek maaien en afvoeren van biomassa, waarbij het maaien gefaseerd wordt uitgevoerd ivm de fauna
M12	beheer en inrichting	Optimaliseren intensiteit begrazingsdruk in ruimte en tijd tbv kieming jeneverbes
M13	beheer en inrichting	Uitrasteren kiemlocaties om vraat door grazers tegen te gaan
M14	beheer en inrichting	Bekalken (optioneel) na plaggen cq inzijsgebied, alleen op niet-moerige gronden
M15	onderzoek	Bepalen van de hydrologische omstandigheden van de grondwaterafhankelijke jeneverbesstruwelen en hieraan gerelateerde randvoorwaarden
M16	beheer en inrichting	Verwerven percelen, verwijderen ontwatering, herinrichten met herstel van oude slenkenstructuur in percelen ten noordoosten van Natura 2000-gebied
M17	beheer en inrichting	Verwerven percelen, verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en starten evenwichtsbemesting in percelen ten oosten van Natura 2000-gebied
M18	beheer en inrichting	Verwerven nieuwe natuur EHS, verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in perceel ten oosten van Natura 2000-gebied
M19	beheer en inrichting	Verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en stoppen bemesting in verworven perceel in EHS ten oosten van Natura 2000-gebied
Niet-PAS		
	onderzoek	Onderzoek drainage en kleine grondwateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten

Bijlage 10 Begrippen- en afkortingenlijst

Begrippen

Onderstaande lijst bevat de in dit Natura 2000-beheerplan gehanteerde begrippen. Nadere uitleg over Natura 2000 en daar mee samenhangende begrippen is ook te vinden op website: <http://www.natura2000.nl>

- *Aanwijzingsbesluit*: Besluit waarmee een Natura 2000-gebied wordt aangewezen en begrensd en waarin de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied worden aangegeven.
- *Andere handeling*: Bestaand gebruik niet zijnde een project. Uit jurisprudentie blijkt dat ook het uitvoeren van strandexcursies met een strandbus op Terschelling, het opnieuw open stellen van een bestaande verharde weg voor ontsluitingsverkeer en het wijzigen van het veebestand onder een andere handeling vallen.
- *Beheerplan*: Een door het bevoegd gezag vastgesteld plan waarin is vastgelegd wat er wordt gedaan om de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied te realiseren.
- *Belanghebbende*: (Rechts)personen zoals bestuursorganen, bewoners, bedrijven, recreanten die een direct belang kunnen aantonen tav het betreffende Natura 2000 gebied.
- *Bestaand gebruik*: gebruik dat op 31 maart 2010 bekend was, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag (artikel 1 lid m, Natuurbeschermingswet 1998).
- *Beschermde Natuurmonumenten* wettelijk beschermde gebieden die vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw zijn aangewezen. Een deel van de beschermde Natuurmonumenten ligt binnen Natura 2000-gebieden.
- *Bestuursakkoord Natuur*: overeenkomst tussen rijk en provincie in nauw overleg met maatschappelijke organisaties over de ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027
- *Bevoegd gezag*: Overheidsinstelling die is belast met een bepaalde taak, bijvoorbeeld vergunningverlening of vaststellen van beheerplannen.
- *Biodiversiteit*: soortenrijkdom.
- *Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*: een samenhangend netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke duurzaam te behouden ecosystemen. De EHS is opgebouwd uit natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingzones.
- *Fauna*: De totaliteit van de diersoorten van een bepaald gebied.
- *Voerageergebied*: Bepaald gebied waarin dieren regelmatig gebruik maken voor het zoeken van voedsel.
- *Gedeputeerde Staten (GS)*: Dagelijks bestuur van een provincie.
- *Gunstige staat van instandhouding*: Van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype is sprake als de biotische en abiotische omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.
- *Habitat*: Kenmerkend leefgebied van een soort.
- *Habitatrichtlijn*: EU-richtlijn (EU-Richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992) die als doel heeft het in stand houden van de biodiversiteit in de Europese Unie door het beschermen van natuurlijke en halfnatuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.
- *Habitatype*: Land- of waterzone met bijzondere geografische, abiotische en biotische kenmerken die zowel geheel natuurlijk als halfnatuurlijk kunnen zijn (= letterlijke definitie die in de Richtlijn staat) of beschrijving van tot een bepaald habitatype behorende vegetatietypen, waarbij ook minder goed ontwikkelde vormen zijn aangegeven.
- *Herstelstrategieën*: De herstelstrategie betreft de maatregelen die nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelen.
- *Kritische depositiewaarde*: de hoeveelheid stikstof die een ecosysteem over langere tijd kan weerstaan zonder dat de structuur of het functioneren van het ecosysteem significant negatief beïnvloed worden.
- *Instandhouding*: Geheel aan maatregelen die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten.
- *Instandhoudingsdoelstelling*: de habitattypen en soorten waarvoor een gunstige staat van instandhouding moet worden behouden of gerealiseerd.
- *Landschapsecologische systeemanalyse*: Een beschrijving van het ontstaan van een gebied, het functioneren van dit gebied en van de processen die bepalend zijn voor het voorkomen van planten en dieren in dit gebied. Dit inzicht vormt de basis voor de aanduiding van duurzame beheer- en/of inrichtingsmaatregelen.
- *Monitoring*: Het door de tijd blijven volgen van het verloop van de waarde van een of meer grootheden volgens een vastgestelde werkwijze.
- *Natura 2000*: Een samenhangend netwerk van leefgebieden en soorten die van belang zijn vanuit het perspectief van de Europese Unie als geheel, ingesteld door de Europese Unie. Op de gebieden is de Vogel- en/of Habitatrichtlijn van toepassing.
- *Natura 2000 doelendocument*: Beleidsdocument van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (december 2006), het document biedt het kader voor de aanwijzingsbesluiten en geeft sturing aan de beheerplannen.
- *Natura 2000-gebied*: Gebied behorende tot het Natura 2000 netwerk; in Nederland een gebied beschermd volgens de Natuurbeschermingswet 1998, tevens aangewezen en/of aangemeld als Vogel- en/of Habitatrichtlijn-gebied (art 10a Natuurbeschermingswet).
- *Natuurbeschermingswet 1998*: Wet die natuurgebieden beschermt (gebiedsbescherming). Bescherming vindt plaats door ingrepen met mogelijke verslechterende of significante effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van het beschermde gebied niet toe te staan, tenzij een vergunning kan worden verkregen.
- *Natuurpact*: overeenkomst tussen het ministerie van Economische Zaken en de Provincies d.d. 26 september 2013

- *Negatieve effecten:* Gevolgen voor soorten en voor de kwaliteit van habitattypen en de leefgebieden van soorten in een Natura 2000-gebied zonder dat deze gevolgen de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar brengen.
- *Ontwerp-beheerplan:* Beheerplan dat helemaal gereed is om de inspraak in te gaan, inclusief de formele instemming van de betrokken bevoegde gezagen.
- *Open stal:* Stal met (gedeeltelijk) open gevel
- *PAS (Programmatische Aanpak Stikstof):* een projectplan met als doel het omlaag brengen van de stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden, om zo de vergunningverlening in het kader van Natuurbeschermingswet 1998 vlot te trekken. Aangezien deze depositie het probleem is van meerdere overheidslagen en meerdere sectoren, wordt dit in gezamenlijkheid opgepakt. De essentie van het PAS is daarom verkennen en afspreken hoe op verschillende niveaus (generiek, provinciaal en gebiedsgericht) en vanuit verschillende sectoren (landbouw, industrie, verkeer en vervoer) wordt bijgedragen aan het aanpakken van het probleem. Uitgebreide informatie over PAS is te vinden op de PAS-website: <http://pas.natura2000.nl> .
- *Procesindicator:* Procesindicatoren zijn plantensoorten die kunnen helpen bij het tijdig signaleren van (dreigende) verslechtering, en ook optredende verbetering van de kwaliteit van Habitattypen. Procesindicatoren geven inzicht in veranderingen van de standplaatscondities als gevolg van verdroging, verzuring, vermessing.
- *Profielendocument:* In het profielendocument zijn voor alle aangewezen habitattypen, habitatsoorten en vogels beschrijvingen opgenomen. Aan de hand van deze beschrijvingen en de staat van instandhouding in een Natura 2000-gebied worden de instandhoudingsdoelstellingen (behoud, verbetering, uitbreiding, etc.) voor dat Natura 2000-gebied vastgesteld.
- *Project:* Een activiteit is 'een project' in de zin van de Nbwet als er sprake is van 'de uitvoering van bouwwerken of de totstandbrenging van andere installaties of (materiële) werken en andere (materiële) ingrepen in het natuurlijke milieu of landschap, inclusief de ingrepen voor de ontginning van bodemschatten'.
- *SBI:* Standaard Bedrijfsindeling. Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de belangrijkste activiteit van een bedrijf is.
- *Sense of urgency:* Een sense of urgency is toebedeeld als binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat waardoor de kernopgave en de daarbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn.
- *Significant negatieve effecten:* Gevolgen voor soorten en voor de kwaliteit van habitattypen en de leefgebieden van soorten in een Natura 2000-gebied waardoor de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar worden gebracht. Bijvoorbeeld wanneer ten opzichte van de instandhoudingsdoelstellingen de toekomstige oppervlakte van een habitatype of het leefgebied van een soort vermindert, het aantal van een soort vermindert of de kwaliteit van een habitatype of het leefgebied van een soort achteruitgaat.
- *Staat van instandhouding:* Het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het grondgebied van de Europese Unie.
- *Vastgesteld beheerplan:* Het beheerplan zoals dat (na de inspraakprocedure) is vastgesteld door het bevoegde gezag. Een eventueel daarna ingesteld beroep bij de Raad van State valt hier dus buiten.
- *Vegetatie:* Het ruimtelijk voorkomen van planten in samenhang met de plaats waar zij groeien en in de rangschikking die zij spontaan hebben aangenomen.
- *Versnippering:* Schade aan faunapopulaties als gevolg van doorsnijding van het leefgebied door infrastructuur en/of door andere vormen van habitatdoorsnijding.
- *Verstoring:* Storen van dieren door lawaai, betreding, licht en dergelijke.
- *Vogelrichtlijn:* De Vogelrichtlijn is een EU-richtlijn (EU-Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979) die tot doel heeft om alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Europese Unie te beschermen, inclusief en in het bijzonder de leefgebieden van kwetsbare en bedreigde soorten.
- *Voortouwnemer:* De voortouwnemer is hét aanspreekpunt voor het beheerplan voor de buitenwereld. Vanuit haar positie als 'frontoffice' is de voortouwnemer verantwoordelijk voor het totale externe proces.

Afkortingen

– ABRvS	Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State
– ADC maatregelen	Alternatieven, dwingende redenen van groot openbaar belang en compenserende
– Awb	Algemene wet bestuursrecht
– BN	Beschermd Natuurmonument
– CDG	Commissie van Deskundigen en Grondwaterwet
– EHS	Ecologische Hoofdstructuur
– GGOR	Gewenst Grond en Oppervlaktewaterregime
– GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
– GS	Gedeputeerde Staten
– HvJ	Hof van Justitie van de Europese Unie, voorheen Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.
– ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
– KDW	Kritische Depositiewaarde
– KRW	Kaderrichtlijn Water
– LEI	Landbouw Economisch Instituut
– MLA	Microlight airplane
– NAP	Normaal Amsterdams Peil
– Nbwet	Natuurbeschermingswet 1998
– NEM	Netwerk Economische Monitoring
– PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
– RPAS	Remotely piloted aircraft system
– RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
– SBB	Staatsbosbeheer
– SBI	Standaard Bedrijfsindeling
– SGBP	Stroomgebiedsbeheerplan
– SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
– SNL	Subsidiestelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer
– SRNL	Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer
– SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en ruimte
– SWB	Samen Werkt Beter
– TBO	Terreinbeherende organisatie
– TUG	Tijdelijk en uitzonderlijk gebruik
– UAS	Unmanned aircraft system
– Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
– Wav	Wet ammoniak en veehouderij
– Wro	Wet ruimtelijke ordening